

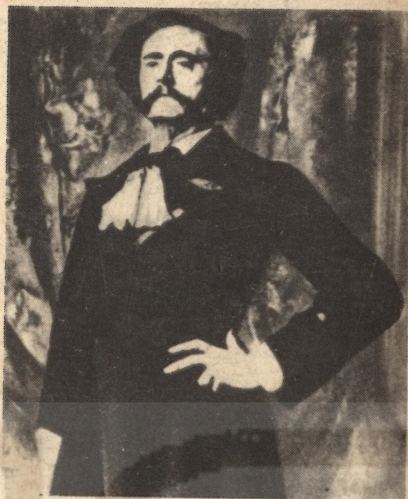
barbey d'aurevilly

832

barbey d'aurevilly

diabolicele

barbey d'aurevilly

«Barbey d'Aurevilly a atras pătimaș privirile [...]. Evocînd pasiunea pentru a o înfrînge, cîntînd, plîngînd și strigînd în toiu furtunii, împlîntat ca Ajax într-o stîncă stearpă și pîrînd a-i spune într-una adversarului său — ființă omenească, trăsnet, sau zeu, sau materie —: „Răpește-mă sau te răpesc!“, el nu putea în nici un caz să aibă succes la un public burghez amorțit, ai cărui ochi sînt închiși în fața oricărui miracol al excepției.»

BAUDELAIRE

Lei 5

editura minerva

Ilustrația copertei : *N. Claudiu*

barbey d'aurevilly

diabolicele

POVESTIRI

TRADUCERE ȘI PREFĂȚĂ DE IRINA BĂDESCU

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI ● 1975

EDITURA MINERVA ● BUCUREȘTI

Pentru versiunea românească toate drepturile rezervate
Editurii Minerva (B.P.T.)

BARBEY d'AUREVILLY
LES DIABOLIQUES

© Editions Gallimard et Librairie générale française, 1960

BARBEY d'AUREVILLY

ESEU ASUPRA OPEREI MINORE

Motto : *Lectură subiectivă,
lectură optimală.*

Critica și autorul minor

S-ar părea că autorul minor a existat dintotdeauna. Antichitatea nu l-a avut numai pe Homer, cum nici Renașterea franceză numai pe Rabelais. De fapt însă, autorul minor — ca necesitate, statut și funcționalitate — este un produs târziu. Intrarea lui în scena artei este legată organic — pentru cultura franceză, cel puțin — de momentul precis al instituționalizării criticii, de înflorirea romantismului. Cu Sainte-Beuve începînd, critica a trecut la realizarea unui patrimoniu și a unui limbaj propriu — manifestare a obscurului ei complex de produs secund în raport cu creația și, în același timp, act de fundare a ceea ce astăzi numim cultură. S-ar părea că busculada timpului istoric, proprie revoluțiilor perioadei de care ne ocupăm, s-a repercutat pe plan spiritual tocmai în alcătuirea acestui sol — deopotrivă hrănitor și instabil — al patrimoniului cultural, constituit din relecturi, din redescoperiri. Rod al veghilor livești în căutarea unui act care să nu ardă, negînd tradiția, în vîlvătaia totdeauna iconoclastă a creației, ci s-o rememoreze, act de cultură, prin urmare, de capitalizare, redescoperirea sau, cum se mai spune, revenirea la modă a unui scriitor sau a unei opere, reprezintă un act de conștiință și colectivă și individuală, uneori un simptom de criză a creației, întotdeauna însă de restructurare a valorilor ei. Un act de conștiință individuală — căci gestul redescoperirilor este semnat —, dar numai în a doua instanță; deoarece redescoperirile nu devin într-adevăr repuneri în circulația de valori decît atunci cînd

sanctionează, prin intermediul „prizei“ la public, o anume întrebare pe care și-o pune, în acel moment, labila relație întreită a creației cu critica și cu publicul.

De ce redescoperirea, concepută ca act critic, se leagă de punerea în circulație a nedefinitului „autor minor“? Deoarece, ca produs cultural, critica ia naștere în momentul genetic al carenței operei ca prezență. Și este deci, în esența ei, condiționată de timp. Fisura operei minore — ca legendara rană veșnic sîngerîndă a regelui Amfortas — o atrage; așezată la porțile pe unde i se scurge viața, critica o absoarbe, o talmăcește răstălmăcind-o, pînă cînd opera, desfigurată de propria sîngerare, capătă un facies deform, mereu altul, refăcut și replăsmuit într-una pe coordonatele ei profund instabile. În forma în care o cunoaștem astăzi, critica are într-un fel nevoie de opere minore. Fiind discurs în absență. Ca una ce ambiționează autonomia limbajului, reprogramarea într-un timp diferit — cronologic și ontologic — a actului de creație. Oricare ar fi principiile în numele cărora s-ar judeca o operă, diferența dintre opera majoră și cea minoră, operată de critică și intrînd de drept în patrimoniul ei, constă în faptul că, în opera minoră, valorile intrinsece sînt comutabile. Și tocmai ierarhia instabilă a acestor valori face posibilă redescoperirea lor, în cadrul operei, de către critică.

Poziția statutar ambiguă a criticii față de opera minoră — dezvăluirea ei ca minoră, folosirea ei ca principiu de autoafirmare — se dezvăluie în raportul dintre aceasta și public. Iar publicul se arată, în asemenea împrejurări, mai nemilos, dar mai onest decît critica. Uită opera minoră, o reia apoi, îmboldit de critică, o recitește, o uită din nou. Lipsa lui de memorie justifică prezența intermitentă — adică lacunară — a operei minore; este simptomul unei alergii la neesențial. Căci există o permanență a lecturii operelor majore care trăiesc chiar necitite, chiar nevîndute, în conștanța obsesivă a prezenței lor în alte opere, următoare, moștenitoare. Opera minoră vine și pleacă, fără urmași, strîns legată de timpul ei de lectură, ca de o unică și fragilă garanție; hrană a clipei, ea se cuvine a fi restituită publicului cu reținerea firească față de ceva lacunar; cu reținere, dar și cu

generozitatea meritată de strădania care-i stă la temelie și care, poate tocmai din pricina vătămării originare, este mai vizibilă și mai dramatică.

Opera minoră este și ea a publicului, ca și cea majoră, nu în același mod, desigur. Pentru că în om conștiința artistică viețuiește și clipă de clipă, precum și etern, nedezmintit. Și dacă opera majoră statornicește, dincolo de timpul ei de creație, de lectură, valoarea neîndoielnică în funcție de diferitele criterii, a prezenței, opera minoră își oferă calitățile intermitente — de-a fi acuzare, pledoarie, observație sau meșteșug — drept mărturie a jertfei înfricoșate pe care o cere arta, a cruzimii cu care destinul artistic — botezat estetic cu orice nume — îi pedepsește pe intruși. Urma operei minore, întotdeauna sîngerîndă, e democratizată de gust și de meșteșugitul ecleraș al criticii, care o dezvăluie în ceea ce are bun — răspuns la o întrebare a timpului —, dar și în ce are ascuns, pentru că este carență; și aici chiar, sprijinindu-se una pe alta, ca unele ce sînt născute din aceeași nevoie, critica și opera minoră semnifică împreună truda creației, imperativul absolutului în esența de ființă — al perfecțiunii poate despre care vorbește estetica clasică.

Ambiguă ca și critica ce o repune în circulație, opera minoră folosește, ca și aceasta, deopotrivă pentru a vădi caracterul incontestabil al operei majore și, chiar prin lacunele-i, unele imperative ale artei; iar sentința ei este rostită răsplat prin intermediul negreșit al instinctualului, poate, dar niciodată păcălitului instrument și confrate al criticii: publicul.

Romancierul catolic

Demonstrativ și aparent, Barbey este un romancier catolic. Primii ani ai vieții petrecuți într-o atmosferă de familie întunecat bigotă; apoi adolescența, cu reglementara criză a credinței, ateismul afișat ostentativ; apoi influența insidiosului Joseph de Maistre, a dogmatismului lui spectacular; revenirea la practica religioasă — căci nu se poate vorbi de o adevărată „conversiune“

la scriitorul care a păstrat, chiar în iconoclastia juvenilă a declarațiilor, apartenența de fapt la valorile tradiționale; în sfârșit, militantismul intermitent în slujba unei reangajări religioase — în realitate, o tentativă de recuperare în bloc a valorilor trecutului; toate aceste date sînt gîrate de opiniile lui Barbey însuși și fac verosimile deopotrivă intențiile lui scriitoricești și catalogarea lui de către critică drept romancier catolic. Căci critica, aproape în unanimitate, s-a condus după declarațiile autorului („să dovedesc democrației literare că literatura catolică este în stare să dea romancieri ihteresanți, noi, neașteptați“ — scrie el în scrisoarea (din 16 septembrie 1855 către editorul și librarul Trebutien) și, cu Albert Béguin în frunte, l-a socotit scriitor de romane „spirituale“, în felul lui Dostoievski sau Bernanos. Opera lui Barbey însă, de la prima lectură, basculează vădit către satanismul — întru nimic catolic — adus la modă în Franța de către Byron. Byron a fost marea revelație literară a tinereții scriitorului, el însuși conștient de această influență, nu însă și de măsura în care, pînă la ultima lui operă, a rămas blocat asupra ei. „Byron m-a învățat să citesc la modul literar. Poemele lui au fost prima ghirlandă de trandafiri negri care s-a încolăcit jur-împrejurul tinereții mele și a făcut din ea ceea ce a și fost, un tirs de bacantă“ (în *Memoranda* din 1875). Și tot el: „Byron mi-a otrăvit, într-adevăr, primii zece ani ai tinereții“. „Satanic de admirabilul Byron“ — excentrica inversiune îi aparține tot lui Barbey — este, în zorii romantismului european, unul dintre primii (și probabil dintre cei mai covârșitori ca influență), creatori și răspunzători de o întreagă succesiune minoră; în perspectiva unei epoci în care publicul, critica și creația își statorniciseră pozițiile reciproce, rîvna imitatoare a acestor succesori nu mai este definită, ca în perioada clasică, de disciplina unei normări „raționalizate“, ci de asumarea confuziei deliberate între individ și operă — prin intermediul eroului acesteia —, confuzie caracteristic romantică. „Moda byroniană“ se bizuie pe riscul existențial și artistic de apropiere a coordonatelor unei personalități zdrobitoare — Byron, Chateaubriand, de pildă — în mod paradoxal, tocmai în numele originalității, al răzvrătirii ca dovadă a independenței și neînre-

gimentării. Niciind nu a fost „modelul“ mai puternic, moda mai despotică, zelul imitației mai aprins ca în preajma anilor 1820, cînd dezlănțuirea romantică cerea fiecărui creator să fie cît mai personal, cît mai singular în expresia răvășirii lui afective.

Cînd, zece ani mai tîrziu, Barbey descoperă opera lui Byron, moda existențială și literară byroniană, vlăguită de imitații, se perimase; de pe urma ei rămăsese o producție, o „literatură“ în sensul depreciativ, de produs finit, închis (și nu sursă vie), pe care Verlaine îl va da mai tîrziu acestui termen. Confruntată cu opera, cu monotonia unor tipuri de eroi, de conflicte și soluții romanești, afirmația lui Barbey: „Byron m-a învățat să citesc la modul literar“ reprezintă involuntara profesiune de credință a unui scriitor îndărătnicit asupra livrescului. Iar metafora tîrsului pare a refula, în golul ei informativ, conștiința dependenței, prea puțin depășită, față de modelul generațiilor precedente. Astfel, Barbey apare ca un întîrziat, aderarea lui la byronism nu-l îngăduie să fie altfel decît livresc. Formația și opțiunea lui literară sînt tributare lui Byron — iar în această perspectivă, catolicismul nu-i va putea furniza decît date concordante, nimic în plus, nimic altceva. Eroul luciferic, cu augusta mască a neputinței sale demonice de-a iubi — milă universală sau desfrîu abisal —, motivul iubirilor criminale sau chiar incestuoase, aparțin fără îndoială lumii lui Don Juan și Lara, iar nu celei născute din șoaptele spovedaniei. Cel mai clar exemplu este personajul preotului — fascinație, dintotdeauna, a romancierului catolic. Preotul înșurat, care și-a lepădat credința de dragul științei, din romanul *Un preot înșurat*, sau apostatul din *Farmece*¹, vîndut unei credințe politice. Personalități fascinante, înzestrate cu legendara putere de seducție a ingerului prăbușit; ei scapă problematicii catolice a păcatului trufiei, fiind travestiuri ale celei romantice a protestului, crima lor pasională, nefundată psihologic precum se prezintă în romanele catolice, este preluată integral de confruntarea socială, eventual politică, și reprezintă modul lor de a-și manifesta

¹ Traducere liberă a titlului *L'Ensorcelée* (*Femeia căreia i s-au făcut farmece*) (n. tr.).

libertatea morală. Barbey spune explicit despre unul din eroii săi : „va muri cu trufia, dusă pînă la capăt, a unor sentimente prea absolute pentru viață“ (*O poveste fără nume*). Mutată din domeniul psihologicului, problema libertății individuale îmbracă forma, romantică prin excelență, a conflictului dintre pasiunea individuală și raționalitatea colectivă ; pasiunea este exaltată prin personajul diabolic, și astfel înălțată la rangul de valoare supremă. Într-o operă romantică, acest personaj — de la Jean Valjean la Cinq-Mars — poartă stindardul veleităților autorului. La vremea cînd scrie Barbey, însă, personajul demonic și-a pierdut necesitatea de eliberator prin pasiune, prin răzvrătire ; critica și posteritatea byroniană au și făcut din el un „tip“, i-au statornicit locul în patrimoniul cultural. Citindu-l „la modul literar“, Barbey îl preia, cu tematică cu tot, din cărțile gata scrise. Un anume bovarysm este astfel consubstanțial operei lui ; alegîndu-și o materie romanescă deja prelucrată, el acceptă o prinsoare cu propriul destin literar, anume, fie de-a asuma conștiința inspirației livești, fie, dacă nu, de-a abdica de la un limbaj propriu, în care să se reprezinte integral și nerepetabil. Astfel Barbey acceptă, într-un anume sens, statutul de urmaș, de explorator al trecutului, ceea ce explică și justifică îndărătnicia lui de a-l proslăvi, și ca deținător de valori autentice, dar și ca definitiv abolit (cf. cap. *Provincia și istoria*). El scrie într-un moment care este cel al lui Flaubert (scriitor pe care, de altfel, l-a înfruntat în mod semnificativ, criticîndu-l cu oarbă părtinire) ; veleitarismul, reveria paralizantă a neîmplinirii, pasiunea atotmăstuitoare, nostalgia unui altceva, altundeva împodobit cu gesturi și cadre din „literatură“ (cea deja scrisă) nu se mai poartă. Ci se denunță. Străfundurile și motivările atitudinii romantice sînt acum preluate de artă sub specia demistificării. Încă de la Joseph Delorme al lui Sainte-Beuve, eroul romantic nu se mai prezintă ca o valoare pozitivă, ci în ipostaza lui donquijotescă. Rezervat trecutului, eroul romantic este tratat acum „la modul minor“ sau ironico-dramatic. În acest sens, Barbey scrie deci literatură de gradul al doilea, folosind clișeul, autonegîndu-se în sursa însăși a exprimării sale literare. De la preotul înșurat pînă la eroii din *Diabolice* — Mesnilgrand, titanul prăbușit din

Un ospăţ între atei, demonicul Marmor de Karkoël din *Dedesub-*
tul cârţilor unei partide de vîst, satanicele eroine —, personajele
sale intrupează şi reintroduc o problematică epuizată; confuzia
de inspiraţie falsifică ontologic opera, în ea rezidă acea fisură ori-
ginară, stigmat al operei minore. Pornit să scrie o operă catolică
— şi nu punem nici o clipă la îndoială buna credinţă a autorului
ori intenţiile lui —, Barbey scrie, alegîndu-şi deliberat o materie
romanescă străină de catolicism mai precis, distorsionată faţă de
problematica de acest fel, o operă de imitaţie după Byron — şi
după alţii, printre care Walter Scott, Balzac... — În această per-
spectivă, se va putea înţelege şi de ce :

— Barbey a fost un *dandy* — şi a scris ca atare :

— a redat şi valorizat un trecut socotit de el însuşi ca definitiv
abolit ;

— secretul şi obiectul sînt singurele prezenţe într-o operă pro-
clamată romanescă, care deci s-ar cere purtată de energia perso-
najului şi a psihologicului ; opera lui poate fi făcută prezentă
pentru noi astăzi, într-un fel, numai cu ajutorul criticii, în mă-
sura în care estetica ei este

— o estetică a lacunei. Un tip adică de artă care, în loc de-a fi
artă, în sensul major, funcţionează, într-o mare măsură, ca atare.

D a n d y - u l

„...nu era un om ca toţi ceilalţi. Înalt şi zvelt, deşi septuage-
nar, nu-şi arăta vîrsta. Ținea capul drept, călca apăsător şi sigur,
cu tălpile proptite virtuos pe pămînt la fiecare pas. Obrazul spi-
ritual avea trăsături fine, inteligente, plăcute încă ; nimic însă din
persoana lui nu atrăgea mai insistent privirea ca îmbrăcămintea.
Purta pelerină şi pantaloni păstoreşti, de-o croială deosebit de
excentrică, iar corpul îi era strîns într-o redingotă încheiată cu
nasturi, care ar fi putut face din el cel dintîi gentilom al Europei,
dar care chiar atunci, adică prin anii 80, era demodată cam cu
60 de ani. Redingota era tăiată în talie şi cu piepţii căptuşiţi ; mîne-

cile, caraghios de strimte, lăsau să se vadă, prin despicăturile de la încheietura mîinii, manșetele de batist atît de scrobite, încît păreau niște apărătoare de piele albă, iar asemănarea era sporită și de faptul că mînușile îi erau din piele albă de vițel, cusute pe ramă cu negru. Această îmbrăcăminte bizară era completată de o cămașă cu jabou. Omul purta baston în mîna dreaptă, iar în stînga, o oglinjoară în care se privea din cinci în cinci minute, pentru a se încredința că este într-adevăr în viață și nu fantoma întirziată a vreunui *dandy* mort și dispărut demult.“

Portretul este semnat de Charles Carrington în cuvîntul înainte la traducerea engleză din 1900 a *Diabolicelor*; omul din portret este Jules Barbey d'Aureville.

În ciuda poate chiar a intențiilor autorului, portretul nu lasă impresia de ridicol. Personajul își afirmă prea deschis apartenența la valorile trecutului pentru a fi comic, adică a pune în mișcare bănuiala de discordanță între ceea ce este și ceea ce vrea să pară. Rămîne de văzut de ce, pentru a-și exprima apartenența la trecut, Barbey a ales reprezentamenul *dandy*-ului. Faptul poate fi ușor pus pe seama influenței byroniene — care joacă desigur un rol, nu însă cel mai important. Autorul eseului *Despre dandysm și George Brummel* — excelentă analiză sociologică a acestui fenomen —, creatorul a numeroși *dandy*, precum Mesnilgrand din *Un ospăț între atei*, viconte de Brassard din *Perdeaua stacojie*, admirator al lui d'Orsay și Baudelaire — în ipostaza lui de *dandy* —, el însuși supranumit „conetabilul literelor franceze“, pare a avea, ca atare, o motivare mai profundă pentru *dandysmul* lui ostentativ. În primul rînd, cea care funcționează și pentru Baudelaire, a complexului de frustrare maternă. Crescut de o mamă severă care-și exprima într-una decepția de-a avea un copil atît de urît, Barbey s-a dezvoltat în timiditatea unei personalități neagreate, de unde cele două forme de manifestare tipică în asemenea cazuri: dorința de-a uimi și nevoia disperată de-a fi aprobat. Au venit să se alăture celor două trăsături ale oricărui adolescent în conflict cu familia, și rigurosele statutele caracteristici romantice ale geniului neînțeles. Profund justificată, opțiunea lui Barbey este în acest sens, legitimă — ea este izomorfă

aderării lui la romantismul întirziat, manifestării lui în societate, dar și ca o mască necesară complexelor și neîncrederii în sine. „Acești stoci de buduar, cum îi numește el pe *dandy*-i în eseu *Despre dandysm și George Brummel*, își beau la adăpostul măștii singele prelins din răni, și rămân cu masca pe obraz. A părea, pentru un *dandy*, înseamnă a fi, ca și pentru o femeie.“ Desigur, complezența pentru „rana ascunsă“ este o caracteristică romantică — și chiar dacă Barbey o formulează în alți termeni, ea poate fi regăsită din belșug la Musset, Chateaubriand, și mai ales la Vigny. Vătămare esențială a individului romantic, cheie a incomunicabilității și totodată a farmecului „de negrăit“ pe care-l exercită asupra vulgului, „rana ascunsă“ se află la sursa doar aparent opusului cult al forței — pe care-l regăsim, în forme felurite, la Balzac, la Hugo, la Vigny. Representamenul „titanului prăbușit“ — cavalerul de Mesnilgrand, vicontele de Brassard, contele de Ravila-Don Juan, Pudica, Hauteclaira Stassin (despre care autorul observă că, în cuplul ideal pe care-l înfățișează împreună cu Savigny, ea pare a fi elementul viril, iar el, cu figura și portul lui delicat, elementul feminin) — și, izomorf cu el, cel al *dandy*-ului, întruchiează în opera lui Barbey același cult al forței, sub aspectul ei malefic (ca una ce este deturnată de la ținta ei naturală și natural nobilă), conform prototipului cu valoare arhetipală al îngerului prăbușit. *Dandy*-ul apare astfel ca fiind masca forței creatoare, vătămate la obârșie — așa după cum Mesnilgrand, smuls din armată, unde ar fi putut face o carieră strălucită, se aruncă disperat în pictură, apoi în desfrîu, iar pînă la sfîrșit se mulțumește să-și arate natura deosebită printr-o ținută excentrică, dar deopotrivă cuceritoare din punct de vedere estetic; în cazul femeilor, *dandysmul* apare mai nuanțat psihologic, el este integrat esenței secrete și structural malefice („diabolice“) a personajului, rămînînd însă o formă de afirmare a statutului de excepție (cf. cap. *Secretul și obiectele*). „Un *dandy*, spune Barbey în eseu citat mai sus, este un om care poartă în sine ceva mai presus decît lumea vizibilă.“ Nici nu se putea definiție mai potrivită, pe de-o parte a ambivalenței semnificate de *dandysm* — în cadrul căruia ceea ce este vizibil, aparența exterioară,

trimite spre esențialul invizibil —, pe de alta, a caracterului voit esoteric al acestui esențial. Sub acest aspect, complexul de superioritate romantic, prezent sub forma cultului „rânii ascunse“, a titanismului și forței, își arată în aceeași măsură și cealaltă față, conșubstanțial antinomică, complexul de inferioritate. De aici ambiguitatea generatoare de conflicte interioare a *dandysmului*, dispreț față de vulg și mascare a neîncrederii în sine. Motivarea istorică și sociologică a acestui complex dedublat este cea pe care o aflăm, unică, la rădăcina diferitelor atitudini estetice ale epocii, și anume dependența materială a artistului într-o societate dominată de filistinismul burghez. La Barbey, însă, această neîncredere se manifestă și sub forma unui cult obsesiv al realismului. „Ceea ce încerc să obțin prin acest studiu, scrie el către Trebutien, referindu-se la romanul *Cavalerul Destouches*, este Realitatea, o realitate în stare s-o facă să pălească pe cea a lui Walter Scott!“ Iată cea mai limpede confesiune a confuziei genetice între real și livresc, între realitatea de ordinul unu — cea a însăși ființei artistice a lui Barbey — și cea — cu majusculă, ca și cum s-ar sublinia involuntar caracterul ei deja mediat — a înaintașului. Tentația realismului apare deci la el ca o formă originară deghezată a neîncrederii în sine. Și tot astfel se prezintă și în profesunea de credință din prefața *Diabolicelor*, precum și în repetatele insistențe asupra veridicității povestirilor — ca și cum, într-un fel, obscura teamă a lui Barbey de a nu-și mulțumi publicul și-ar căuta o justificare în natura însăși a inspirației, s-ar dezvinovăți, aruncînd răspunderea asupra a ceea ce viața i-a oferit ca material de studiu. Scriitorul „bolnav de marasmul sterilității“, după cum se exprimă despre el însuși, în *Memoranda*, urmărit în ființa lui artistică, de altfel ca și în personajele sale, de obsesia eșecului, își revelă astfel prin *dandysm* statutul de succesor livresc, după cum tot prin *dandysm* își fundamentează una dintre laturile cele mai interesante, pentru cititorul actual, ale contestabilei lui opere, anume sistemul ei estetic. „Ca toți *dandy-i*, spune Barbey despre Brummel în eseul consacrat *dandysmului*, dorea mai degrabă să uimească decît să placă; prefe-

rință întru totul omenească, dar care îi duce pe oameni foarte departe ; căci cea mai frumoasă dintre uimiri este spaima.“ Astfel își explică *dandy*-ul Barbey încă o opțiune față de materialul românesc — opțiune în funcție de efectul asupra cititorului —, și care vine să se suprapună peste celelalte ca o mască suplimentară, ca un artificiu de creație menit să ascundă, cum și să reveleze, grilă de citire interpusă între operă și public după cum a fost stabilită și între omul și personajul autor și după cum o aflăm ridicată între eroi și propriile lor acte ; este distanța obligat deformatoare, într-un sens sau într-altul, între artă și realitatea de inspirație și care la Barbey, izvorită așa cum este din falia originară, apare pîcloasă, mată, efort spre păstrarea unui secret.

Secretul și obiectele

În *Diabolicele*, secretul reprezintă figura prin excelență — în sensul matematic și plastic — a lacunei, primatul limbajului asupra sensului, al caracterului autoreferențial asupra celui referențial al literaturii. Într-un sens, se poate spune și despre Barbey ceea ce clasicii marxismului au spus despre Balzac — și anume, că denunță și critică prin operă o lume pe care o acceptă și sancționează prin convingere personală. „Realismul“ veritabil al lui Barbey nu trebuie căutat la suprafața textului, de unde a fost izgonit de confuzia cu livrescul printr-o analogie fotografică a textului cu realitatea epocii zugrăvite, ci în profunzimea motivărilor, dedesubtul și dincolo de propriile declarații ale autorului, mai degrabă în ceea ce ascunde decît în ceea ce scoate explicit la iveală ; demersul este cu atît mai legitim pentru opera lui Barbey (decît, de pildă, iarăși pentru cea a unui Balzac), cu cît Barbey este condiționat inițial de confuzia între real și livresc, în vreme ce Balzac își afirmă și deliberat ancorarea în realitatea epocii. Pentru amîndoi, opera este deopotrivă revelație și trădare, însă în grade diferite ; căci dacă Balzac își propune să facă „concurență stării civile“, Barbey își propune să se smulgă oricărui contact cu aceasta. Ambele atitudini, dacă sînt generatoare ale unor

esteficii diferite, al unui realism de gradul întâi la Balzac, de gradul al doilea la Barbey — și iată iarăși o justificare mai adâncă a cultului pentru secret —, pun în lumină, în primă instanță pentru marele realist, în a doua instanță pentru minorul post-romantic, aceleași determinări socio-culturale ale scriitorului veacului al XIX-lea francez.

Rod al unei sfirseli congenitale, al epuizării în clișeu a materiei romanești și, în același timp, procedeu și tehnică, secretul este prezent în mai toate nivelele povestirilor lui Barbey, semnându-se ca o constantă a organizării epice. Motivul secretului, de pildă, în erotismul mut al Albertinei din *Perdeaua stacojie*, în relațiile ambigue dintre contesa du Tremblay și cartoforul scoțian (în *Dedesubtul cărților unei partide de vist*), în iubirea tănuită dintre Serlon de Savigny și servitoarea soției sale (în *Fericirea prin crimă*), în strania procreație a copilului fetei îndrăgostite de Don Juan, este multiplicat printr-un joc ingenios de optici conjugate — a autorului, a naratorului, a diferitelor personaje care i se substituie pe rând, în sfârșit, a cititorului însuși; iar rezultatul acestui joc este mereu dublu, infinit generator de grațioase erori, ca orice joc de oglinzi. Întâi de toate, deci, eroul lui Barbey are — sau este — un secret, nedespărțită moștenire romantică a indicibilului. Astfel se prezintă Albertine, Hauteclair, ducesa prostituată din *Răzburarea unei femei*, Marmor de Karkoël, copila nevîrstnică din *Cea mai frumoasă iubire a lui Don Juan*, destrăbălata Pudica din *O cină între ateî*. Secretul lor este păstrat cu strășnicie îndărătul unor lungi, complezente, amețitoare portrete prin care ei sînt, încet, încet, transformați în ființe exotice, tot mai străine, tot mai mute pe măsură ce descrierea se amplifică, niște animale necuvîntătoare, aproape obiecte. Delirul descriptiv duce la anularea individualității personajului pînă într-un asemenea grad, încît contesa du Tremblay, de pildă, a cărei inteligență este „descrisă“ exaltat pînă la limita epuizării sensului cuvintelor, nu rostește, de-a lungul întregii nuvele, decît o singură replică, perfect funcțională în context, „Diamantul meu și fata mea“, dar întru nimic revelatoare a supraomeneștii ei deșteptăciuni.

Intr-o primă ipostază deci, personajul lui Barbey apare atît de secret încît aproape încetează să existe ca atare. Strivit de descriere, el nu-și mai poate salva ființa — și deci secretul ce i-o constituie — decît prin limbaj. Or, acest personaj — ne referim la personajul manipulat de narațiune, nu la narator — este, în marea majoritate a cazurilor, necuvîntător. Limbajul lui este prin excelență cifrat conform unui cod, secret în raportul cu codul — lingvistic și narativ — al povestirii; de obicei, — la Albertine, Pudica, copila îndrăgostită de Don Juan, chiar ducesa de Arcos — codul erotic. Limbaj al gesturilor, într-o mai mare generalizare, în care sînt cuprinse și straniile mișcări cu care Marmor de Karkoël dă cărțile, și gestul avid al contesei du Tremblay de a-și roade florile buchetului, și bizarul dialog amoros, cu floreta în mină, între eroii din *Fericirea prin crimă*. Echivocul ce se instalează între semnificațiile limbajului povestirii și cele — anume imperfect traduse — ale acestui tip de limbaj gestual „transcris“, conferă personajului dimensiunea lui într-adevăr secretă, îl resituează la o instabilă graniță între ființă și obiect, propunîndu-l deci din capul locului ca pe o enigmă în sine. Astfel printr-un subterfugiu spontan de lectură, secretul este salvat în însăși ființa personajului, prin însuși faptul ambiției autorului de-a sonda interminabil, descriîndu-le, adîncimile psihologice ale personajelor sale. Innămolit în descriere, individul se prezintă și într-o a doua instanță tot ca obiect — și din *parti-pris*-ul de-a face psihologie (și încă abisală) a lui Barbey, lectura scoate la iveală o minunată tehnică, poate involuntară, profund originală și acordată armonic cu inspirația livrescă. Tehnica despre care vorbește Gide, mult mai tirziu, și pe care încearcă s-o folosească, totdeodată descriînd-o, în *Les faux-monnayeurs*, aceea a maeștrilor flamanzi, compoziția „en abîme“. De altfel, chiar transferul procedului nu este lipsit de semnificație nici pentru un stricător de mecanisme ca Gide, cum nici pentru un romantic întîrziat ca Barbey, fiind vorba de un procedeu manierist. Garanție, pentru Barbey, a păstrării pînă la capăt a secretului!

În primul rînd, povestirile imbricate una într-alta. Autorul așază între el și povestire o primă distanță — oglinda — în

care se ivește forma metamorfozată a naratorului, doctorul Torty, Ravila de Ravilès — Don Juan, vicontele de Brassard, Mesnilgrand. În *Detesubtul cărților unei partide de vist*, apa oglinzii, mai rafinat tulburată, revelă doi naratori, mondenul fără nume care începe povestirea, apoi cavalerul de Tharsis, adus de primul pe scenă spre a o continua. Naratorul-martor apare implicat doar ca observator în intrigă — doctorul Torty, mondenul anonim —, sau atras în povestire doar ca partener, și încă într-o epocă pentru el demult închisă, într-un timp abolit al personalității sale — Brassard, Mesnilgrand, Don Juan —; în a doua ipostază, el apare divizat încă o dată, deopotrivă personaj și narator, reflex dublu, la egală distanță de povestire și de scriitor. Ca și întreruperile povestirii de către vocile din public ale martorilor uimiți de veracitatea faptelor, procedeul pornește desigur din dorința lui Barbey de-a fi „real”. Prefața *Diabolicelor* insistă îndeajuns asupra „calchierii realității” — poate, cum am mai spus, din obscurul sentiment al insuficienței legitimității artistice a creaturilor, din dorința, atât de des manifestată de autor, de a-și face din realitate un alibi de notăgăduit împotriva propriilor incertitudini. La lectură însă, rezultatul procedurii este într-un fel opus. Personajul-obiect, privit prin straturile de depărtare iluzorie interpuse între el și autor, în cadrul îngustat pe măsură ce se înalță în lectură (aidoma obiectelor privite prin capătul „celălalt” al lunetei), prinde în fața cititorului o viață stranie, extrinsecă parcă, secretul lui nu mai este cel sugerat — sau în unele finaluri, chiar dezvăluit — de povestire, ci este secretul de fabricație; el mimează personajul care ar fi trebuit să fie, flințează într-un strainu *ralenti*. Între el și viața lui absentă, rătăcită sub podoabele și artificul prelungitelor descrieri, se interpun mereu umerii contesei de Damnaglia, tăcerile doctorului Torty, destinate prizelor de tutun, privirile cu subînțelesuri ale fostelor iubiri donjuanești.

Subterfugiul spontan de lectură pune în evidență un aspect al operei lui Barbey pe care critica de astăzi, înarmată cu moderna patimă a teoriilor limbajului, o reține ca fiind o valoare; deși este manifestarea unei carențe de prezență a operei, el poate apă-

rea ca valoare pentru că rezultă din demontarea unui mecanism de creație, dintr-o mimare a acesteia (și critica tocmai asupra unor asemenea aspecte își are priza ei cea mai spectaculoasă). Iar faptul care, prin instinctiva legitimare a publicului, predă opera criticii este — rezultat al acestei tehnici — caracterul pasionant al *Diabolicelor*. O carte care nu poate fi lăsată din mână, care te ține cu respirația suspendată. Pentru că, îndepărtându-se într-una de cititor, cu toată povara secretului pe care limbajul lui din afara cuvîntului îl semnalează neîntrerupt, personajul își amîină într-una dezlegarea. E interesant în ce măsură sînt izomorfe *valenti*-ul creației și goana lecturii, cît de limpede apare aci caracterul spectral al artei, în special al celei de ficțiune romanescă. *Suspense*-ul *Diabolicelor* își are sursa mai puțin în intenția autorului — de vreme ce, în majoritatea povestirilor, misterul faptelor sau al personajelor este pînă la sfîrșit integral sau măcar parțial explicat (cu excepția *Perdelei stacojii*). Și de data aceasta, el rezidă de fapt tot într-o carență a operei, în aceeași neîntîlnire psihologică, aceeași stînjenitoare, creatoare de neliniște, mimare a vieții de către personajul-obiect. Scenele capitale ale intrigii, momentele culminante — scena bătăii dintre Pudica și Ydow, a otrăvirii contesei din *Fericirea prin crimă* sau a asasinării lui Vasconcellos din *Răzbunarea unei femei*, a revelației iubirii vinovate a copilei din *Cea mai frumoasă iubire a lui Don Juan* — sînt rătăcite în text, povestite, văzute deci prin depărtarea tulbură a unei relatări mediate, și nu „prezente”. Bătăia dintre Pudica și Ydow este povestită, simptomatic, de un narator care nu o vede, ci o aude doar, astfel rămînînd parțial absentă; otrăvirea contesei este mimată în prealabil — o dată cu apariția în cameră a falsei Eulalie purtînd tava cu poțiune calmantă (și, de fapt, scena are în povestire cu totul alt scop, acela de-a reda întîlnirea doctorului cu pseudo-dispăruta) —, apoi Barbey trece direct la explicații. Celelalte două exemple nu fac decît aparent excepție, deoarece mărturisirea copilei este relatată de către un al doilea narator (ca și în *Dedesubtul cărților unei partide de vist*), de către mama ei; iar ducesa, povestind cum i-a fost asasinat iubitul, după ce a pregătit îndelung cadrul faptului, trece — psihologic vorbind —

peste scenă („împietrește“) ca una ce-și pierde facultatea exprimării, deși relatarea se referă la trecut, la un alt *ego* pus în valoare de diferența abisală dintre situația ei trecută și cea din momentul cînd povestește. În *Dedesubtul cărților unei partide de vist*, eludarea scenei capitale întîlnește necesitatea profundă a tipului de intrigă — ceea ce face ca faptul să nu mai apară drept rezultatul unei carențe, ci dimpotrivă, drept reprezentarea acută și deliberată a absenței de dezlegare, deci ca o reușită scriitoricească — astfel încît se spune îndeobște că *Dedesubtul cărților unei partide de vist* este una dintre cele mai „bune“ povestiri din volum. Asemenea și în *Perdeaua stacojie*, unde lipsa dezlegării este suplimentată, din punct de vedere al efectului, printr-o lungă descriere, creatoare de destindere romanească (efect intrucîtva analog celui catarctic), a panicii ofițerașului în fața cadavrului iubitei. În ambele povestiri, personajul este redus cu totul la dimensiunile sale de obiect — căci apare sub formă de cadavru, deci orice posibilitate de comunicare este definitiv anulată; mai mult, în *Dedesubtul cărților*, el e „relatat“, nu prezent în narațiune.

Și aici chiar se află justificarea mai profundă a două trăsături, astfel devenite evidente, ale *Diabolicelor* — mai puțin ale celorlalte opere aurevilliene. Prima este transferul de interes de la personajul demonic masculin, de tip byronian, din primele romane — Sombreval din *Un preot înșurat*, abatele de la Croix Jugan din *Farmecul*, maleficul călugăr din *O poveste fără nume* — asupra personajelor feminine. A doua, vertijul descriptiv, logoreea cu ambiții coloristice cu care autorul își înveșmîntează personajele, înecîndu-le, reducîndu-le umanitatea la reprezentarea obiectuală de mozaicuri metaforice.

Personajul feminin al lui Barbey apare în ipostaza hieratică a sfînxului — animalică, necuvîntătoare, împodobită, pînă la pierderea identității, cu veșminte sau, uneori, cu o nuditate artificioasă —, o altă Salammbô, păstrătoare pînă la moarte a unui secret consubstanțial. Înzestrată cu puteri „secrete“ — instinctuale, vrăjitoarești sau de o specie și mai greu de definit, de „articulat verbal“, cum este cazul contesei du Tremblay —, fe-

meia aurevilliană reeditează cultul romantic al forței, de cele mai multe ori în ipostaza ei malefică. Diabolismul ei rezidă tocmai în muțenie — mai ales raportată la locvacitatea partenerului narator, ca, dealtfel, și a autorului însuși; cît despre personajul feminin „cerez” — obligat antipod romantic, ambiție din nou livrescă pe care autorul o mărturisește deschis în prefața *Diabolicelor* — există și el cu cîteva specimene în romanele precedente; însă calitatea literară a acestora este slabă, căci, ca unele ce trebuie să reprezinte binele sub forma lui superlativă, Calixte, fiica sacrificată a apostatului Sombreval, Aimée de Spens din *Cavalerul Destouches*, palida Herminie, victima pasiunii criminale a mamei sale, sînt niște simple convenții înzestrate cu atributele de candoare, frumusețe, tinerețe etc., obligatorii pentru victimele romantice, din capul locului desființate de predilecția autorului lor pentru femeia demonică. Dealtfel, relația „de intrigă” a personajului masculin cu cel feminin este la Barbey destul de constantă — și, ca atare, ar putea face delicia unei critici de tip psihanalitic. Anume, eroul este mai întotdeauna într-o relație dublă, așezat între o femeie tînără și una matură (sau chiar bătrînă, cum este cazul în romanul *O veche — bătrînă* — căci termenul francez are ambele sensuri — *iubită*), între un înger și un demon, o legătură legitimă și alta nelegitimă, mamă și fiică etc. Opțiunea lui este obligatoriu demonică, nejustificată dealtfel decît pasional; în ciuda acestui clișeu romantic, legat de obsesia indicibilului — și pe care, sub o formă modificată în statutul ei psihologic, l-a folosit și Stendhal — permanența lui revela o tulburătoare alteritate a personajului masculin, adesea naratorul. În raportul cu femeia-sfinx, obiect secret al cărui limbaj erotic naratorul încearcă să-l traducă, adică să-l forțeze în secretul semnificațiilor lui, acesta îi conferă involuntar „diabolice” statutul liminar al personajului problematic de care, mult mai tîrziu, s-au lovit promotorii noului roman încercînd să-l circumscrie pînă la dezagregare ambiguitatea. Femeia, obiect erotic sau obiect artistic — este semnificativă în acest sens frecvența apariției, la prima vedere nejustificată, a bustului Niobei în *Perdeaua stacojie*, portretele în stop-cadru din-

Cea mai frumoasă iubire a lui Don Juan sau din Dedesubtul cărților unei partide de rist — se află la capătul, închis, al unei comunicări doar parțial decodabile, care se epuizează în secretul ei fără a mai trece în narațiune. Și în acest sens, *Dedesubtul cărților* este desigur povestirea cea mai izbutită din volum, în măsura în care eroul, Marmor de Karkoël, altul decât naratorul, deci descris din afară, rămâne el însuși impenetrabil la analiză, adică păstrează pînă la capăt, față în față cu femeia-obiect, secretul unui dialog erotic codat.

În afara aspectului de cod non-verbal al episoadelor erotice din *Diabolice*, această insistență explorare care i-ar putea părea cititorului actual desuetă, chiar de prost gust, își află pentru opera lui Barbey și o altă explicație decît cea genetică. Este vorba de o anume ideologie reflectată în bună măsură și în ipostazierea dandy-ului, pe care critica tradițională a legat-o de „catolicismul” autorului — zugrăvirea voluptății păcatului; de fapt, o reacție de denunțare a virtuții proclamate de morala filistină burgheză deopotrivă prin tradiția religiei instituționale și prin convenționalismul moravurilor, reacție de frondă în care se află amestecate și unele influențe naturaliste, și care pornește de la același cult postromantic al răului ca afirmare a unei atitudini protestatere. Virtutea și puritatea există, spune Barbey însuși în prefață, însă ele sînt situate într-o zonă ideală, intangibilă condeiului scriitoricesc, apt a le zugrăvi numai prin antipodul lor. E limpede că chiar influențele naturaliste, dealtfel accidentale și de mică importanță, au mai puțină pondere în explicarea acestui tip de episoade decît concepția net dicotomică despre lume a lui Barbey, concepție de sorginte romantică, după cum de tip romantic este și modul lui de a fredona morala burgheză, pe de-o parte șocînd prin ținută și prin felul de-a se comporta, pe de altă, șocînd „bunele maniere” literare prin descrieri destinate a părea „scandaloase”. Pentru cititorul de astăzi, în perspectiva unei viziuni lucide și asupra lui Barbey și asupra operei lui, caracterul perimat al unui asemenea soi de protest apare deopotrivă în faptul că episoadele erotice ca atare sînt evident desuete, și nu își regăsesc un loc semnificativ în econo-

mia operei decât în măsura în care participă la transformarea personajului în obiect secret, în măsura în care deci ridică problema neliniștitoare a transparenței limbajului, a gradului în care un autor își atinge ținta propusă.

Dealtfel, aceeași tentație a obiectului apare, am mai spus-o, în descriptivismul vertiginos, adesea verbozitate pură, al lui Barbey. Descriptivism care are darul de-a întârzia acțiunea pînă dincolo de limita respirației cititorului, dar și de-a crea un soi de scriitură „obiectuală”, asemănătoare cu aceea a lui Flaubert din *Salammô* sau *Ispita sfintului Anton* — disperată înfruntare a unei materii livrești prin excelență.

Și în alegerea materiei, ca și în cea a personajului, poziția lui Barbey a fost deci contrară propriilor veleități.

Provincia și istoria

În prefața la *Diabolice*, Barbey afirmă că infernul văzut printr-o răsufliătoare este mai cumplit decât dacă-l poți cuprinde în întregime cu o singură privire. Cu zece ani mai înainte, Baudelaire scrisese în poemul în proză *Ferestrele* din *Spleenul Parisului*: „Cel care privește din afară printr-o fereastră deschisă nu vede niciodată atîtea lucruri cîte poate vedea cel ce privește la o fereastră închisă. Nu există obiect mai adînc, mai tainic, mai fecund, mai învăluit în întunecimi, mai orbitor, ca o fereastră luminată dindărăt de o luminare. Cele ce poți vedea în lumina soarelui sînt întotdeauna mai puțin interesante decât cele ce se petrec îndărătul unui geam.” Asemenea, *Perdeaua stacojie* pornește din reveria dinaintea unei ferestre, supeul în cinstea lui Don Juan are loc într-un salonaș închis, povestea misteriosului cartofor scoțian se desfășoară între mesele de joc și perdelele trase ale cîtorva saloane, Tressignies ascultă confesiunea ducesei prostituate într-o odăiță la fel de închisă, iar dialogul de dragoste între Hauteclair și Savigny are loc într-o sală de scrimă sau îndărătul unor jaluzele. Aceeași obligată tactică a depărtării, a cadrajului ce micșorează, care cheazășuiesc deopotrivă se-

cretul și artificialul povestirilor, deși Barbey le-a vrut o garanție a veridicității. Spații închise, limitate de involuntara strategie a descriptivismului, aceste îndiguiri răspund deopotrivă opțiunii livrești în privința materiei și personajelor alese, și măsoară eșecul unui tip de compoziție, revelind cititorului de azi schița altuia, către care, dincolo de voința lui, autorul se află antrenat. Inspirația lui Barbey, claustrat romantică, ambiționând indicibilul — secretul —, își află resursele în două domenii de asemenea închise, voit oprite în timp și spațiu : provincia și istoria.

Multă vreme criticii l-au socotit pe Barbey un scriitor regionalist : provincia natală, peisajul și obiceiurile Normandiei, istoria ei frământată de veleități și presărată cu figuri pitorești, devenite, la un anume moment, aproape legendare, erau căutate cu înfrigurare în paginile romanelor lui, ca și cum prezența lor ar fi putut singură chezași valoarea acestora. Barbey însuși s-a complăcut în postura de redescoperitor — și apărător — al trecutului istoric, al folclorului regional (ecou, și acestea, al entuziasmelor romantice tardive), a subliniat apartenența lui intimă la „materia normandă”. „Toți acești poeți, îi scrie el prietenului său, librarul Trebutien, acești puternici, aceste încântătoare spirite *reflectînde*, nu pot fi despărțiți de lumea de impresii și de fapte în care și-au trăit primii ani ai vieții, cînd s-a condensat divina cristalizare. Poeții, precum broaștele țestoase, își poartă casa în spinare, iar această casă este castelul primelor visuri ce și le duc — de-a pururi așternute asupra gîndurilor și ori și unde s-ar duce ! — ca pe o carapace prețioasă, strălucitoare sau întunecată. Cel dintîi *Mediu* în care poeții s-au scăldat, iată educația nesmintită, adevărată sorginte a *soiului lor de talent*, faptul ce modelează și face să lucească oțelul din care sînt plămuiți, hotărînd cum îi vor fi tăișul și apele.” Astfel Barbey preia, socotindu-le substanță intimă a ființei lui artistice, peisajul landelor neguroase, bînuite de năluci și legende vrăjitoarești — remarcabil descrise în *Farmece*, de pildă — tîrgul normand de provincie — Valognes sau Saint-Sauveur — unde s-a și petrecut o bună parte din copilăria scriitorului. Ulterioare, în marea lor majoritate, operei balzaciene, contemporană însă cu ecourile

Doamnei Bovary, romanele și povestirile lui Barbey descriu același mediu sufocant, încremenit într-un timp fără clintire, străzi întunecoase, obloane de după care pîndesc ochi avizi, bîrfe și intrigi mărunte hrănind o viață întemnițată pe veci între tradiții și mobile vechi. Numai că el folosește provincia (ca, dealtfel, peisajul sau folclorul normand) într-un spirit cu totul deosebit — și aici tocmai, apelația de scriitor regionalist, de pictor al provinciei, cum s-ar putea numi Balzac sau Mauriac, nu-i este potrivită. Dovadă faptul că, în aceeași măsură cu cercul închis al provinciei (descriș, de pildă, într-o serie din *Diabolice*, în romanele *Cavalerul Destouches*, *Farmece*, *Un preot însurat* etc.), el își situează intriga în atmosfera, la fel de închisă, de sufocantă, a saloanelor din cartierul Saint-Germain — sediul coteriilor de nobili — ori în camerele, secrete și ascunse prin definiție, ale prostituției. În general, deci, spațiul închis, unde ochiul și înțelegerea pătrund prin efracție, spațiu al secretului, extras prin artificiu spațiului nelimitat al inspirației. La nivelul acestui tip de spațiu, Barbey obține, probabil involuntar, cele mai virulente efecte critice. Închizîndu-și personajele pînă la a le reduce la statutul de obiecte mobilînd un teritoriu limitat, el izbutește să măsoare cu exactitate — prin însăși distanța romanescă — depărtarea lor; ducese prostituate, contese cartofore, cavaleri blazați sau aventurieri cu apucături ciudate, toate personajele sînt marionete manevrabile ușor de către îndemînatecul autor, ieșite din istorie ca ființe, și intrate, ca obiecte, în decorul meșteșugit al ficțiunii. Inspirația livrescă își vădește cu acest prilej caracterul realist — și paradoxul afirmației nu este decît aparent; ca lume abolită, nu numai față de realitatea cititorului de astăzi, dar și față de cea contemporană lui Barbey, lumea aurevilliană se compune de fapt ca decor, oameni și mobile, ființe și flori în glastră funcționează analog, ca fundal, pe care se petrece adevărata acțiune, adevărata intrigă, dramatică și crîncenă, lupta dintre autor și materia scriitoricească. Modul de restituire a acestei lumi abolite semnifică implicit condamnarea ei; și aici chiar se exercită calitățile de observator perspicace ale lui Bar-

bey, vădite în ironia caricaturală a unor portrete, în critica fa-
riseismului și mondenității, a convențiilor aristocratice și a ipo-
criziei burgheze provinciale etc. Dominanta „neagră” a *Diaboli-
celor*, abstracție făcînd de demonismul moștenit de la Byron, se
citește astăzi și pe dimensiunea acestei stigmatizări istorice, chiar
dacă autorul însuși, prin declarațiile explicite, s-a considerat
de partea personajelor descrise; „de partea lor” semnifică, fun-
damental, o opțiune în privința materiei romanești. Tratînd-o,
chiar părtinitor, însă cu consecvență meșteșugărească, Barbey se
desolidarizează de fapt de ea, și opera-i, întoarsă împotriva pro-
priilor declarații, îi slujește, în acest sens, de mărturie.

Lumea aurevilliană nu este însă numai spațial închisă. Ea
este, cum am mai spus, sustrasă și timpului. Prin faptul de-a fi
compusă din personaje ieșite din istorie, încă dinaintea lui Bar-
bey tipizate ca „rămășițe” sau ca „eroi de legendă”.

Cu *Cavalerul Destouches*, *Farmece* și chiar *Un preot însurat*
— urmate de alte proiecte neduse la capăt —, Barbey ambiționa
să scrie o operă „normandă”, în măsura în care, pe de-o parte, se
socotea dator a-și cinsti ținutul natal, pe de alta, chemat să
glorifice prin artă unele personaje devenite legendare, normande
și ele. Astfel proiectul lui are în vedere, „...reunite laolaltă în-
tr-un mănunchi, mai multe romane de imaginație și observație
care au drept obiect al descrierii (*n.n.*) moravurile și epoca războ-
iului șuanilor din ținutul nostru. Flînd eu însumi fiu de șuan
sau, mai degrabă, nepot de șuan, crescut în casa părintească
alături de un tată care respira prin toți porii focul sacru al vre-
milor de altădată, cunosc multe despre această epocă și despre
ținutul meu în general...”, îi scrie el aceluiași Trebutien în 1849.
Adevărul este că Barbey nu a fost nici fiu, nici nepot de șuan;
că, în același mod în care și-a apropiat demonismul byronian,
și-a alcătuit, din poveștile bătrînei lui doici, o mitologie proprie,
izvor de inspirație mediat, dar sincer socotit ca fiindu-i con-
substanțial. Cu grandomania și entuziasmul livresc, adesea ca-
racteristic romanticilor — lui Nerval, de pildă, ca să nu mai
vorbim de Hugo —, Barbey s-a sințit moștenitorul unei „geste”
familiale normande și, ca atare, obligat moralmente a o ilustra.

Rezultatul în operă este și de data asta altul decât cel scontat — probabil, din punct de vedere literar, mai interesant. Alegîndu-și un spațiu de inspirație închis, un timp abolit, continuu dominat de tentația secretului, Barbey semnalează sistematic — mai ales în *Diabolice* — că povestește un fapt uitat de toți, că asemenea lucruri (sau oameni) nu se mai află în zilele „noastre“, că amintirea, ca și faptul, sînt „azi“ uitate etc. Aici își află, profunda justificare tehnica „lunetei întoarse“, depărtarea și artificializarea personajului, procedeul martorului dublu sau triplu — mîndrie „secretă“ a faptului pe care numai autorul îl știe, și îl dezvăluie cît, cînd și cui vrea. În aceasta constă originalitatea esențială a operei lui Barbey; aparentele carențe se adună în golul unei tematici de imediată actualitate și alcătuiesc, în adîncime, concordanța realității a inspirației cu procedeul. Aici se află deci un motiv de re-lectură al lui Barbey — de originalitate, am spus — și nu în faptul, dealtfel contestabil, că exaltarea unui timp, a unor valori abolite se află în concordanță cu conservatorismul lui proverbial (în bună parte, paradă de *dandy!*), cum nici în aceea că scriitorul considera că, astfel, face operă morală în secolul lui lucid și materialist, propunînd exemple supradimensionate, chiar negative, de pasiune și sensibilitate, pentru a răscoli în cititor afectele stinse de rațiune. În aceasta constă și valoarea — valorizarea — pînă la un punct maxim, a posibilităților unei inspirații de tip livresc. Și tot astfel se explică și faptul, care nu putea fi datorat unei simple îndeminări scriitoricești, că cititorul nu poate lăsa din mînă *Diabolicele* pînă ce nu le termină, că *Diabolicele* sînt o carte bună, dacă nu o carte mare. Intim legate, condiționate reciproc și în adîncime în perspectiva unei lecturi lipsite — poate chiar oarecum sărăcite, dar desigur nu în detrimentul autorului — de prejudecata unei ierarhii valorice înscăunate, inspirația livrescă și tehnica secretului consolidează opera lui Barbey (*Diabolicele*, căci romanele sînt, într-o mare măsură, o ciornă pregătitoare a acestora) în loc s-o compromită. O situează adică în raport, pe de-o parte, cu opțiunile scriitorului — fie ele deliberate sau nu — pe de alta, cu o estetică.

Raportul ambiguu ce se creează, la lectura *Diabolicelor*, între public și autor — adică text — se bazează așadar pe faptul că Barbey, scriind așa cum scrie, pentru un public ale cărui reacții le așteaptă și le precontează ca pe o sancțiune absolută, procedează, din motivele mai sus schițate, la o trucată punere în scenă, al cărei scop este tocmai de a-și ține publicul în alertă, de a-l pasiona; punere în scenă trucată, spuneam, deoarece este greu de stabilit limita pînă la care merge conștiința unor procedee — și deci se prevede, cantitativ, gradul de complicitate între autor (narrator, povestitor interpus etc.) și public; dincolo de această conștiință intervine, de data asta fără voia autorului, carența de compoziție, suflul scurt, răsfirat în plăcerea unui povestitor de salon care scrie, fără însă a cuprinde în toată adîncimea ei, povăța mult mai dificilă, altfel organizatoare, a povestirii scrise. Raportul acestor două dimensiuni, cu hotar nestatornic, este ambiguu: informal în primul rînd, psihologic în al doilea. Informal, Barbey optează, în vederea cuceririi publicului de care are atîta nevoie, pentru o estetică a lacunei. „*L'enfer vu par un soupirail*.” Privirea furișată, relatarea incompletă, dezvăluirea parțială — garanție a secretului de fabricație — sînt pentru Barbey o nevoie de compoziție și un deziderat artistic de a-și încolți cititorul, într-un fel oarecum abuziv, de a-l sili să participe la construirea povestirii pe care o citește. Poziție de povestitor, de dandy de salon; oricît ar părea de paradoxală afirmația, ca una ce se referă la o operă dominată de verbozitate și livresc, poziție de narrator oral. De aici se naște și prototipul atît de des întîlnit în povestirile și romanele sale, al naratorului; de aici și întîrirea, amînarea, pînă la anulare uneori, a esențialului — scenă capitală sau dezlegare a intrigii. Și iată că vorbim de prototip, de procedeu — fără să putem ști precis dacă Barbey și-a gîndit astfel realizarea sau dacă cititorii de astăzi, noi înșine, cu filtrul lecturii deformat de problemele ce ni se pîn în legătură cu limba-jul operei de artă, nu le gîndim cumva în locul lui — asumîndu-ne acea colaborare pe care dealfel și-a dorit-o atîta, cu pu-

blicul. Confuzia posibilă este consubstanțială criticii — ea face parte din statutul ei ontologic și reprezintă de drept, în operă, mereu neîmplinitul, sisificul ei deziderat de-a afla adevărul. Ca și cum opera de artă s-ar exprima în termenii logicii!

Estetica lacunei este motivată la Barbey și din punct de vedere psihologic. „Lordul Anxious“, cum se autonumea, cu complezență și snobism, dar, în fond, stăpinit de o adevărată angoasă a creației, a lăsat cinci volume de *Memoranda* și o imensă corespondență. *Memoranda* — jurnal redactat la cererea (decî, din capul locului, spre publicare) prietenului său, librarul Trebutien, este, într-un fel, tot un mod byronian de-a se exprima; întâi pentru că, după mărturisirea lui Barbey însuși, nu-i stătea în fire să scrie un jurnal, modul lui de exprimare fiind mai degrabă „de-a se adresa unui prieten“ (simptomatică nevoie de interlocutor!). În al doilea rînd, pentru că Byron însuși scrisese un jurnal — *Memoriile*, publicate de Moore, după ce, în prealabil, fuseseră „aranjate“ de către acesta. Dar chiar și în această nepersonală formulă literară, ca dealtfel în corespondența — cu Léon Bloy, de pildă, sau cu Trebutien — Barbey vorbește mereu de angoasa lui: „am în mine neliniștea ambițioșilor și a cochetelor“; scrisorile din perioadele în care lucra la vreun roman sînt presărate cu ațîțătoare invitații la atenție: „veți vedea voi! Așteptați numai puțin! Curînd veți avea dinainte un roman...“ Acest mod imperativ de-a stîrni interesul se regăsește în mai toate *suspense*-urile *Diabolicelor*, de la întreruperea intrigii, pînă la anularea deznodămîntului. Dorința de-a „forța atenția și interesul așa cum hoții înarmați cu un șperaclu forțează o ușă“ este legată, în circuit închis, de neîncrederea în sine, în propriile forțe scriitoricești, ducînd în cele din urmă la poziția lui decalată de narator oral față de propria producție scrisă. Astfel, estetica lacunei apare ca fiind în același timp și rezultatul firesc al tendinței de-a supraestima efectul în dauna creației, lectura în dauna artei. Preferînd să șocheze mai degrabă decît să spună lucrurilor pe nume, adică să-și creeze propriul limbaj, Barbey însuși afirmă: „am o asemenea ură pentru tot ce este comun, încît adevărul mă plictisește de îndată ce este cît de cît răs-pîn-

dit". Astfel se vedește încă o contradicție în termenii însăși ai operei: declarată realistă, reală ca și realul al cărei cronică scrupuloasă este, această operă — ne referim din nou în special la *Diabolice* — este realistă din punct de vedere, să-i spunem așa, ontogenetic și nu filogenetic. În sensul în care, examinată fiind în perspectiva unei estetici a lacunei, ea apare ca reflectind cu necesitate poziția de dincolo de propriile declarații ale autorului ei față de creație. Căci, în persepectiva unei estetici realizate, aceste declarații se reorganizează, conturînd — reconstituind — personalitatea autorului, nu întotdeauna cea dorită de el, ci cea manifestată, trădată în și prin operă. *Diabolicele* sînt realiste prin conjuncția fericită între inspirația livrescă și structura viziunii, a compoziției ei.

Pe de altă parte, privită tot prin prisma esteticii lacunei, opera lui Barbey dezvăluie o serie de aspecte, greu detectabile la înaintași, pentru recunoașterea cărora critica „are nevoie” de autori minori, aspecte ale operei romantice în genere. Astfel, faptul că ea nu mai e concepută ca produs, ci ca transcriere a dictatului inspirației (afectul, sau, la limită, imaginația afectivă), că nu mai este decî o creație de tip artizanal ca opera clasică, a cărei „perfectiune” se află măsurată în termenii finisajului estetic, stabilit de o normă; ci este o schiță. În lumina principii-lui director al esteticii romantice franceze, „*ut pictura poesis*” se explică, pe de-o parte, ambiția unui vizualism ce se află abundent ilustrat de opera unui Hugo și chiar Balzac, pe de alta, pasiunea pentru schițe, ilustrații, desene „la prima mină”, regăsită de mai toți romanticii, de la Hugo (dealtfel, excelent desenator) la Nerval și George Sand. Or, transpunerea percepției dintr-un limbaj într-altul este obligat lacunară — și aici tocmai se află sursa celui „fantastic” prezent în opera celui mai categoric realist care poate fi Balzac. Iar, pe de altă parte, caracterul lacunar dictează o atitudine specifică a autorului în raport cu publicul său, atitudine pe care a asumat-o Barbey.

Din strădanția cuvintelor — după cum spune R. Barthes, niciodată inocente — de-a prelua un tip de percepție străină naturii lor, cea vizuală, se naște tentația la care Barbey nu a putut

rezista, a verbiajului, a supralicitării descriptive. Astfel încît opera lui, concepută lacunar ca și secretul pe care se întemeiază tematic, concepută ca o schiță, la nesfîrșita finisare a căreia imaginația cititorului este chemată să colaboreze în timp, devine, datorită caracterului livresc al inspirației, o obligație de visare, o constrîngere imaginativă — șocul dorit de autor întorcîndu-se împotriva lui, în sensul că opera, în loc să rămînă deschisă, se închide asupra ei însăși prin aglomerarea procedeeleor de deschidere. Astfel însă — și iată din nou justificată republicarea astăzi a *Diabolicelor* — Barbey izbutește să creeze ceea ce noua direcție critică numește „o scriitură“, integrîndu-se de la sine, revalorizat prin critică, în patrimoniul cultural al zilelor noastre.

IRINA BĂDESCU

TABEL CRONOLOGIC

1808 2 noiembrie Se naște la Saint-Sauveur-le-Vicomte (în Normandia) Jules-Amédée Barbey. Tatăl i se trăgea dintr-o familie de țărani normanzi, trecută, în veacul al XVIII-lea, în rîndul micilor magistrați, prin cumpărarea unei funcții ereditare. Copilul crește într-o atmosferă familială sumbră și austeră, excesiv de regalistă în opinii, și suferă de lipsa afecțiunii din partea unei mame rigide, care-și găsea fiul urît și pipiriu „ca un stejărel crescut într-un borcan gol de dulceață”. De la doica și de la bunica lui aude povestiri despre obiceiurile și credințele vechii Normandii, precum și unele amănunte, folosite mai tîrziu în romane, despre mișcarea șuanilor. Primii ani de școală îi face acasă, cu un preceptor care se ocupa și de cei trei frați mai mici ; apoi, la colegiul din Valognes, unde stă în gazdă la un unchi medic, prototipul doctorului Torty din *Diabolicele*, „spirit îndrăzneț și viguros”, ateu cu concepții liberale, a cărui influență l-a eliberat pe Jules-Amédée de tutela tatălui. O altă influență este cea a vărului Edelestand du Méril, covîrșitoare asupra formației intelectuale — istorice și filozofice — a viitorului scriitor. Aici cunoaște, de asemenea, atmosfera provincială descrisă mai tîrziu în operă.

- 1824 Barbey publică primul său poem *Aux héros des Thermopyles (Eroilor de la Termopile)*, dedicat poetului post-romantic Casimir Delavigne.
- 1829 Își termină studiile la Colegiul Stanislas din Paris, unde se împrietenește cu poetul Maurice de Guérin. Se întoarce la Saint-Sauveur să-și petreacă vacanța ; opiniile sale democratice provoacă conflicte cu familia, dar Barbey nu are curajul să-și îndeplinească, împotrivindu-se tatălui, visul de-a face carieră militară. După îndelungi rezistențe, preia numele de d'Aurevilly și titlul unui unchi mort cu câteva luni înainte, și se înscrie la Caen, la Facultatea de drept.
- 1830—1831 Barbey trăiește cea mai vijelioasă dragoste a vieții lui : legătura cu Louise du Méril, soția vărului său, legătură ce stârnește scandal în familie și reprezintă materia primei sale nuvele *Le cachet d'onyx (Pecetea de onix)*. La Caen se împrietenește cu librarul Trebutien, care-i va fi mulți ani prieten intim.
- 1832 Întemeiază, împreună cu Edelestand du Méril și Trebutien, o revistă efemeră în care-și publică nuvela — calificată drept „scandaloasă” — *Léa*.
- 1833—1836 Barbey își susține teza de licență în drept, apoi face naveta între Normandia și capitală ; începe să frecventeze lumea literară pariziană. Scrie *La Bague d'Annibal (Inelul lui Annibal)*, poemul în proză *Amaldée* și un roman, *Germaine ou La Pitié (Germaine sau Mila)*, publicat abia în 1883 sub titlul *Ce qui ne meurt pas (Ceea ce nu piere)*. Își risipește mica moștenire încercînd să scoată o nouă revistă, în care publică câteva articole de critică. Ruptura cu familia este consumată ; Barbey se instalează oarecum definitiv la Paris.

1837—1840 Sint anii de existență dificilă din punct de vedere material. Barbey colaborează la diferite jurnale, circulă în lumea literară, în saloane (în special în cel regalist și catolic, al soției scriitorului și filozofului Joseph de Maistre, ale cărui scrieri exercită o mare influență asupra gândirii sale); se pretinde un adevărat „dandy”. Moartea dureroasă a lui Maurice de Guérin, ruptura cu sora acestuia, Eugénie, precum și o ceartă trecătoare cu Trebutien îl împing spre o legătură scurtă, dar cu răsunet în opera viitoare, cu doamna de Maistre. Scribe nuvela *L'Amour impossible* (*Neputința iubirii*), publicată în anul următor. Descoperă cu entuziasm opera lui Stendhal.

1841—1845 Barbey se împacă cu Trebutien, cu care va purta, pînă în 1858, o foarte interesantă corespondență. Colaborează la diferite jurnale, politice și mondene; redactează într-o primă formă studiul despre *dandysm* și Brummel. Este perioada legăturii „blestemată” cu o necunoscută care va deveni prototipul personajului Vellini din romanul *Une vieille maîtresse* (*O veche iubire*). Victor Hugo îl susține în privința colaborării la *Journal des débats*, dar situația materială și literară a lui Barbey nu se arată cu nimic îmbunătățită. „Ca să fii Răbdător, trebuie să fii Veșnic. Nu sînt nici una, nici alta; mi-e sete de ziua de azi, iar viața mi-e potrivnică” (scrisoare către Trebutien, august 1844).

1846—1848 Tot sub influența concepțiilor catolice ale lui Joseph de Maistre, Barbey întemeiază un cenaclu „*Le Société catholique*”, și o revistă cu același profil; reconvertirea la pozițiile din tinerețe este aparent completă. Însă în timpul Revoluției, prezidează un club muncitoresc și se gîndește chiar să candideze la alegeri. Decepția urmează foarte repede, și,

! odată cu ea, convingerea unei alinieri politice conforme cu „ordinea, care nu va fi niciodată suficientă“. Se retrage provizoriu din viața mondenă și literară pentru a scrie.

1849—1852 Se naște proiectul unei serii de „romane normande“. Barbey scrie și publică una dintre *Diabolice — Le dessous de cartes d'une partie de whist* (*De-desubtul cărților unei partide de vist*) — romanul *L'Ensorcelée* (*Farmece*), pregătește o suită de portrete literare sub titlul *Les Prophètes du passé* (*Profeții trecutului*). Colaborează în continuare la o serie de jurnale, unde publică articole politice violente care indispun opinia gazetărească. În această perioadă începe lunga lui legătură cu „Îngerul alb“, baroana de Bouglon, legătură ce nu se va încheia niciodată cu proiectata și îndelung amânata căsătorie, dar care va lăsa urme adânci — nefericite — în opera roman-cierului.

1853—1855 Barbey se pretinde simpatizant al politicii Împăratului, în speranța de-a căpăta o rubrică politică la jurnalul bonapartist *Le Pays*, unde însă, timp de zece ani, nu va publica decît articole de critică literară. Publică *L'Ensorcelée*, o serie de poezii, începe redactarea romanului *Le Chevalier des Touches* (*Cavalerul des Touches*). Îl întâlnește pe Baudelaire cu care va întreține, pînă la moartea poetului, relații prietenești, dar intermitente. Concepțiile sale par a se întări prin practica religioasă.

1856—1863 Barbey reia relațiile cu familia. Deși operele publicate nu au prea mare succes, situația sa de om de litere pare statornicită. Publică un articol drastic împotriva volumului lui Hugo *Les Contemplations*, unul despre *Madame Bovary*, care-l supără pe Flau-

bert, și încearcă să ia partea *Florilor răului* incriminate de opinia literară a vremii. Frecventează cercurile literare, pe Sainte-Beuve, Janin, Gautier. Întemeiază un jurnal literar „catolic și guvernamental“, ale cărui articole violente îi atrag dușmănia și rupturi cu mulți critici și literați. A doua ediție din *Une vieille maîtresse* stârnește scandal. Barbey se ceartă definitiv cu prietenul lui de-o viață Trebutien, cu Sainte-Beuve, împotriva căruia scrie un articol critic, cu Hugo — pentru același motiv. Dezgustat, se retrage la țară, la proprietatea baroanei de Bouglon; scrie și publică *Le Chevalier des Touches*, începe *Un prêtre marié* (*Un preot însurat*), care apare în 1865.

1864—1865 Barbey își încheie redactarea seriei de *Memo-randa* — jurnal literar și spiritual —, colaborează la jurnalul *Le Nain jaune* de tendință democratică și anticlericală, răscumpărat de literatul de origine română Gregory Ganesco. Barbey publică aici articole de critică dramatică și se arată fâțiș ostil față de regimul politic al vremii.

1866—1871 Redactează planul și lucrează la *Les Diaboliques*. Continuă colaborările la diferite jurnale, de orientări opuse, când apărind politica Imperiului — sub influența temerii față de valul crescând al opiniei democratice —, când supunând-o unei aspre critici. Preia succesiunea dușmanului său Sainte-Beuve la rubrica de critică literară din *Le Constitutionnel*. Nu participă în nici un fel la Comună, iar la sfârșitul războiului se retrage în Normandia natală, la Valognes, unde termină *Les Diaboliques*.

1872—1874 Se reîntoarce la Paris, dar continuând să petreacă luni de-a șirul în Normandia. Își reia colaborările, este atacat pentru articolele considerate

„reacționare“, articole sarcastice la adresa celei de-a Treia Republici. În noiembrie publică *Les Diaboliques*; urmează un proces, în urma căruia autorul scapă de condamnare acceptînd să-și retragă ediția de pe piață.

1875—1879 Barbey este înconjurat de un mic grup de scriitori catolici, însă ostili din punct de vedere politic regimului vremii: Léon Bloy, Huysmans, Paul Bourget. Se apropie din nou de scriitorii din generația lui, de care îl despărțiseră articolele sale violent critice: frații Goncourt, Banville, criticul Hippolyte Taine. Hugo și Flaubert însă îi rămîn dușmani. Cercurile catolice oficiale îi sînt potrivnice, arhiepiscopul de Paris interzice punerea în vînzare a ediției a II-a din *Un prêtre marié*. Barbey, obosit de opoziția oficialităților politice și religioase, petrece tot mai mult timp în Normandia. Acum începe prietenia cu Louise Read, secretara lui și sprijinul ultimilor ani.

1880—1888 Publică un studiu despre Goethe și Diderot, scrie *Une Histoire sans nom* (O poveste fără titlu). Ultimele polemici politice se termină cu ruptura definitivă cu cercurile regaliste: „Ah, drăguțe mai sînt și partidele astea de care sîntem legați... Nu există pe lume oameni mai proști decît regaliștii, în afară de catolici“ (scrisoare din 1880). Barbey își publică ultimele scrieri (*Ce qui ne meurt pas*, *Une Histoire sans nom*), continuă publicarea, întreruptă un timp, a seriei de studii *Les Oeuvres et les Hommes* (*Opere și oameni*) și își împarte timpul între tot mai numeroșii prieteni și cîteva șederi mai îndelungate în Normandia. Relațiile cu doamna de Bouglon sînt încreditate, scriitorul traversează o perioadă dificilă din punct de vedere moral și fizic.

1889 Publică cel de-al unsprezecelea volum, *Les Pœètes*, din seria *Les Oeuvres et les Hommes*. Prietenii săi Bloy și Péladan se ceartă în prezența lui asupra succesiunii, iar baroana de Bouglon încearcă prin toate mijloacele să obțină un testament în favoarea-i. Aproape părăsit de prieteni, neglijat de critică, dezgustat de atmosfera politică și morală a epocii, Barbey se lasă pradă unei deznădejdi mohorâte. Moare de o hemoragie generalizată, la 23 aprilie.

I. B.

PREFAȚĂ
LA PRIMA EDIȚIE A DIABOLICELOR

Iată primele șase !

Dacă publicul se prinde și le găsește pe gustul său, vom publica în curînd și celelalte șase ; căci sînt douăsprezece la număr — ca o duzină de piersici — păcătoasele ¹ !

Fără îndoială că, avînd în vedere titlul lor de DIABOLICE, nu pretind a fi o carte de rugăciuni, nici o Imitație creștină ². Și, totuși ele au fost scrise de un moralist cu credință, însă de unul ce se vrea a fi observator al realității adevărate, deși foarte crude, și care socotește — acesta îi este crezul poetic — că artiștii dăruți cu forță creatoare pot zugrăvi orice, că tablourile zugrăvite de ei sînt de ajuns de morale dacă sînt cu adevărat tragice, dacă trezesc oroare față de ceea ce zugrăvesc. Imorale sînt numai Nepăsarea și Rînjetul. Or, autorul rîndurilor ce urmează, ca unul care crede în Diavol și în învîrtelile lui în lume, nu rîde nicicum de faptele povestite, și nu le povestește cugetelor curate decît pentru a stîrni spaima și dezgustul acestora față de ele.

¹ În franceză, joc de cuvinte între *pêche* = piersică și *pêcheresse* = păcătoasă.

² Carte de meditație religioasă asupra pildei vieții lui Isus (sec. XV).

După ce va fi citit aceste DIABOLICE, nu cred să se mai afle cineva dispus a le făptui din nou în realitate, și caracterul moral al unei cărți stă tocmai aici...

Acestea fiind spuse, întru totul spre cîntea cărții, iată acum o altă întrebare. De ce le-a dat autorul acestor mici tragedii numele atît de răsunător — poate chiar prea răsunător — de Diabolice?... Se referă oare la povestirile înseși? sau la femeile înfățișate în aceste povestiri?...

Aceste povestiri sînt din nefericire adevărate. Nimic din ele nu a fost născocit. Numai că personajelor nu li s-a dat adevăratul nume : atîta tot ! Li s-a pus o mască și le-au fost șterse monogramele de pe lenjerie. „Alfabetul îmi aparține“, spunea Casanova ori de cîte ori era acuzat de-a nu-și purta adevăratul nume. Pentru romancierii, alfabetul este viața tuturor celor care au trăit felurite patimi și întîmplări, iar treaba lor este doar de a aduna laolaltă, cu discreția unei arte a adîncimii, toate literele acestui alfabet. De altminteri, în ciuda picanteriei povestirilor de față chiar învăluit fiind de necesare precauții, se vor afla fără îndoială unele minți aprinse care, stîrnite de titlu, vor găsi că nu sînt chiar atît de diabolice pe cît par a se lăuda că sînt. Mințile acestea se vor fi așteptat la născociri, la efecte căutate, la rafinamente, la un mecanism de cutremurare aidoma celui al melodramelor moderne care se amestecă astăzi pretutindeni, pînă și în romane. Dar se vor fi înșelat, aceste suflete drăgălașe !... DIABOLICELE nu sînt povești cu diavoli : sînt DIABOLICE — povestiri adevărate ale epocii noastre de progres, de civilizație, de o civilizație atît de încîntătoare și de paradizică încît, dacă cineva se apucă să le aștearnă pe hirtie, s-ar putea crede că însuși Diavolul i le dictează !... Diavolul este asemenea lui Dumnezeu. Maniheismul¹ aflat la

¹ Maniheism — doctrină filozofică sau religioasă bazată pe coexistența a două principii opuse (de ex., binele și răul).

obîrșia marilor erezii ale Evului Mediu, nu era tocmai o prostie. Malebranche¹ spunea că Dumnezeu poate fi recunoscut pentru că folosește mijloacele cele mai simple. Asemenea și Diavolul.

Cît despre femeile din aceste povestiri, de ce n-ar fi și ele DIABOLICE? Nu zace oare în ele destul diabolism pentru a-și merita acest dulce nume? Diabòlice! nu există nici una măcar printre cele ce se află aici să nu fie cît de cît diabolică. Nu există nici măcar una căreia să i se poată spune, foarte serios și deloc în glumă, „Îngerul meu!“ jără un pic de exagerare. Ca și Diavolul, care și el a fost un înger, dar care a fost răsturnat, — dacă femeile sînt îngeri, ele sînt asemenea lui — cu capul în jos, cu... partea cealaltă în sus! Nu există aici nici măcar una care să fie curată, virtuoaasă, nevinovată. Chiar făcînd abstracție de aspectul monstruos, ele se prezintă cu un foarte scăzut efectiv de sentimente lăudabile și de moralitate. Așa încît s-ar putea denumi „Diabolicele“ fără a-și uzurpa cu nimic numele... Am voit să alcătuiesc un mic muzeu cu toate aceste doamne — în așteptarea unui alt muzeu, mai mititel, al doamnelor care le sînt pereche și opuse în societate, căci tot lucrul are două fețe! Arta are și ea doi lobi, ca și creierul. Iar natura seamănă cu acele femei care au un ochi albastru și unul negru. Iată aici ochiul negru, desenat în cerneală — în cerneala virtuții îndoielnice.

Vom desena poate și ochiul albastru, cîndva, mai tîrziu.

După DIABOLICELE, CERESTILE... cu condiția să găsim un albastru îndeajuns de curat...

Dar oare există pe lume un asemenea albastru?

Paris, 1 mai 1874

JULES BARBEY D'AUREVILLY

¹ Nicolas de Malebranche (1638—1715), filozof metafizician francez.

*Really*¹

Au trecut de-atunci ani o droaie ; mă duceam odată la vânătoare de păsări de baltă în mlaștinile din vestul Franței, și cum pe atunci nu exista drum de fier în ținutul unde călătoream, luasem diligența de ***, care trecea pe la răscrucea castelului Rueil și care, la drumul cu pricina, nu transporta în cupeu decît o singură persoană. O persoană cu totul remarcabilă din toate punctele de vedere ; o cunoșteam ca pe una ce-o întilnisem deseori în societate : un bărbat pe care vă voi cere îngăduința să-l numesc vicontele de Brassard. Este o prevedere probabil fără rost ! Oricare dintre cele cîteva sute de persoane alcătuintd ceea ce la Paris se numește „societatea“ este prea în stare să-i dezvăluie adevăratul nume... Era către seară, cam pe la orele cinci. Soarele lumina cu văpăile sale încetinite o șosea prăfuită, străjuită de plop și pajiști, pe care ne avîntam în galopul celor patru cai vînjoși, cărora le vedeam crupele mușchiuloase săltînd greoi la fiecare pocnet de bici al poștalionului — poștalionul, imaginea însăși a vieții, care întotdeauna pocnește prea mult din bici la plecare !

Vicontele de Brassard se afla în acel moment al vieții cînd nu-i prea mai ardea a pocni dintr-al său... Numai că

¹ Cu adevărat (engl.).

avea o fire din acele ce merită a se numi englezești (fusesse crescut în Anglia) și care, chiar rănite de moarte fiind, n-ar recunoaște-o odată cu capul și ar muri în picioare, susținând că mai trăiesc încă. În societate și chiar în viață se obișnuiește a fi luate în derîdere veleitățile de tinerețe ale celor ce-au depășit fericita vîrstă a lipsei de experiență și a neroziei și, de altfel, pe bună dreptate, mai ales atunci cînd înfățișarea acestor pretenții este ridicolă ; dar cînd nu este așa — cînd, dimpotrivă, ea apare impunătoare ca mîndria ce o stimulează și nu se dă învinsă, faptul poate fi nebunesc, nu zic, odată ce este zadarnic, dar este frumos, frumos ca atîtea alte fapte nebunești !... Dacă sentimentul Gărzii care, la Waterloo, *piere, dar nu se predă*, este un sentiment eroic, el nu se arată a fi mai prejos nici în fața bătrîneții ce nici măcar nu are, pentru a ne nimici, poezia baionetelor. Or, pentru unele spirite croite într-un anume sens milităresc, a nu se preda nici-odată reprezintă, întotdeauna și în orice împrejurare, *problema cheie*, ca și la Waterloo !

Viconte de Brassard, care nu s-a predat (trăiește încă, și voi spune mai departe și în ce fel, căci lucrul merită să fie știut), viconte de Brassard era deci, în clipa cînd m-am urcat eu în diligența de *** , ceea ce societatea, necruțătoare ca o femeie tînără, numește cu reacredință „*o fostă frumusețe de bărbat*“. Drept este că, în ochii cui nu se joacă cu vorbele sau cu cifrele în privința vîrstei, căci nu avem altă vîrstă decît cea pe care o arătăm, viconte de Brassard putea trece drept „*o frumusețe de bărbat*“ și punct. Cel puțin marchiza de V..., care se pricepea la bărbați tineri și ar fi fost în stare să tundă, precum Dalila pe Samson, cel puțin o duzină, frumoasa marchiză de V... purta, la vremea aceea, și încă cu multă ostentație, în medalionul cu fond albastru al unei brățări foarte late, cu model de tablă de șah pe aur și negru, un vîrf din mustața vicontelui, pîrlită desigur mai mult de satana decît de

vreme... Oricum ar fi, „fostă“ sau nu, v-aș ruga să nu puneți în spinarea acestei vorbe „o frumusețe de bărbat“, născocită de societate, nimic din micimea, din frivolitatea, din îngustimea ce i-o atribuie societatea în cauză, căci nu veți avea imaginea exactă a vicontelui meu, în care spiritul, manierele, figura, într-un cuvânt totul, era larg, împlinit, opulent, măsurat cu lentoare aristocratică, precum se și cuvine celui mai splendid *dandy* ce am cunoscut vreodată, eu care i-am văzut pe Brummel ¹ ajuns nebun, și pe d'Orsay ² în ceasul lui din urmă.

Căci, într-adevăr, vicontele de Brassard era un *dandy* în toată puterea cuvântului. Să fi fost ceva mai puțin *dandy*, ar fi ajuns cu siguranță mareșal al Franței. De foarte tânăr, fusese unul dintre cei mai străluciți ofițeri de la sfârșitul primului Imperiu. Am auzit adesea spunându-se de către camarazii lui de regiment, că se remarcă printr-o vitejie „à la Murat“ ³ alături cu complexitatea unui Marmont ⁴. Pe deasupra mai avînd — însă numai atunci cînd nu răpăiau tobele — și capul foarte pe umeri, iar singele foarte rece, ar fi putut, într-un timp extrem de scurt, să se avînte pînă la cele dintîi ranguri ale ierarhiei militare; dar mai era *dandysmul*!... Dacă sînt combinate laolaltă *dandysmul* și calitățile ce se cer unui ofițer: sentimentul disciplinei, punctualitatea în serviciu etc., etc., veți vedea îndată cum ofițerul explodează ca o pulberărie și cum nu rămîne mai nimic din el! Ca vicontele de Brassard să nu fi explodat în cel puțin douăzeci de împrejurări ale vieții lui ofițerești, se datorește faptului că, precum orice *dandy*, era fericit. Mazarin l-ar fi

¹ George Brummel (1778—1840), *dandy* englez, supranumit Regele Model.

² Conte d'Orsay (1801—1852), *dandy* francez, celebru în vremea Restaurației.

³, ⁴ Murat, Marmont, mareșali ai Franței în timpul primului Imperiu.

luat în slujba lui, la fel și nepoatele-i, însă pentru cu totul alt motiv : viconte era superb.

Avusese acea frumusețe mai necesară ostașului decît oricui altcuiva, căci nu există tinerețe fără frumusețe, iar armata este tinerețea Franței ! Această frumusețe, care, de altfel, nu cucerește numai femeile, ci chiar și împrejurările — ce mai poame și ele ! — nu fusese însă unica protecție ce-și întinsese aripa asupra căpitanului de Brassard. Era, mi se pare, normand de origine, din neamul lui Wilhelm Cuceritorul și cucerise, zice-se, mult și multe... După abdicarea Împăratului, trecuse în mod firesc de partea Bourbonilor, dar în timpul celor 100 de zile¹, le rămăsese, în mod cu totul nefiresc, credincios. Astfel încît atunci cînd Bourbonii s-au întors a doua oară, viconte a fost făcut cavaler al ordinului Sfîntul Ludovic de chiar mîna lui Carol al X-lea (pe atunci, acesta nu era decît *Monsieur*²). De-a lungul întregii perioade a Restaurației, odată nu s-a întîmplat ca frumosul de Brassard să fie de gardă la Tuileries fără ca ducesa de Angoulême să nu-i adreseze, în treacăt, cîteva cuvinte amabile. Femeia aceasta, în care nefericirea ucisese drăgălășenia, izbutea totuși să și-o regăsească pentru el. Ministrul, văzînd atîta favoare, ar fi făcut orice pentru avansarea celui pe care *Madame*³ îl remarcă astfel dar, chiar cu cea mai mare bunăvoință din lume, ce putea el face pentru un *dandy* îndrăcit care — într-o zi, la o inspecție — pe rîndul de drapel al regimentului său fiind, scosese sabia la inspectorul general, din pricina unei simple observații de serviciu ?... Destulă bătaie de cap a avut să-l scape de

¹ *Cele 100 de zile*, perioada de reîntoarcere a lui Napoleon I la tronul Franței, cuprinsă între prima și a doua sa abdicare (20 martie—22 iunie 1815).

² Titlu dat, sub vechiul regim, fratelui mai mic al regelui Franței.

³ Titlu acordat, la curtea Franței, fiicelor regelui, ale Delfinului, precum și soției *Monsieur*-ului.

tribunalul de război. Acest nepăsător dispreț față de disciplină, vicontele de Brassard îl purtase pretutindeni după sine. Cu excepția campaniilor, unde ofițerul din el se regăsea pe de-a-ntregul, nu se supusese niciodată obligațiilor militare. De nenumărate ori, de exemplu, fusese văzut, cu riscul chiar de-a se trezi vîrit la arest pe timp nelimitat, ștergînd-o pe furiș din garnizoană și ducîndu-se să se distreze într-un oraș din vecinătate, de unde se întorcea numai în ziua inspecției sau a parăzii, înștiințat fiind de cîte un soldat care-l iubea ; căci, dacă superiorii lui n-aveau nici un chef să aibă în subordine un om din fire răzvrătit împotriva oricărei discipline și rutine, în schimb soldații îl adorau. Se purta minunat cu ei. Nu le cerea altceva decît să fie foarte viteji, foarte scrupuloși și foarte cocheti, într-un cuvînt, să realizeze tipul clasic al soldatului francez, despre care *Permisia de zece ceasuri* și alte trei-patru cîntece bătrînești, adevărate capodopere, ne păstrează o imagine atît de exactă și de plină de farmec. Îi îndemna poate prea mult la duel, dar susținea că, după el, duelul este cel mai bun mijloc de a dezvolta în ei spiritul ostășesc. „Eu nu sînt un guvern, spunea, și nu dispun de decorații pe care să le impart cînd se bat vitejește între ei ; însă decorațiile ce le dețin ca mare-maestru (avea o avere personală foarte însemnată) sînt mănușile, centiroanele cu diagonală de schimb și toate cele cu cîte soldații se pot dichisi fără să contravină cu nimic regulamentului.“ Astfel încît compania ce-o comanda punea în umbră, prin frumusețea mîndră a ținutei, toate celelalte companii de grenadieri din regimentul Gărzii, el însuși foarte strălucit. Și astfel Brassard exalta peste măsură personalitatea ostașului, întotdeauna gata, în Franța noastră, de infumurare și cochetărie, aceste două permanente provocări, una datorată tonului ce-l adoptă, cealaltă, invidiei ce-o stîrnește. Este deci de la sine înțeles că celelalte companii erau geloase pe com-

pania lui. Oamenii s-ar fi bătut să fie primiți într-însa, cum s-ar fi bătut și ca să nu fie scoși.

Aceasta fusese, în vremea Restaurației, poziția cu totul neobișnuită a căpitanului viconte de Brassard. Și cum în vremea aceea nu exista, ca pe timpul Imperiului, resursa unei vitejii zilnic treze, astfel ca totul să-i fie iertat turbulentului căpitan, nimeni n-ar fi putut să ghicească sau să prevadă cît s-ar mai fi prelungit această loterie a nesupunerii care stîrnea uimirea camarazilor și la care Brassard juca împotriva superiorilor săi cu aceeași îndrăzneală ce-ar fi dovedit-o jucîndu-și viața în bătaia puștilor ; pînă în ziua cînd revoluția din 1830 risipi — presupunînd că cineva ar mai fi păstrat-o — îngrijorarea tuturor, iar pe el, imprudentul căpitan, îl scuti de umiliința unei destituiri ce-l pîndea în fiecare zi tot mai de aproape. Grav rănit în luptele din cursul celor Trei zile¹, renunțase cu dispreț a reintra în serviciu sub noua dinastie de Orléans, pe care o desconsidera cu totul. Iar atunci cînd revoluția din Iulie făcu din aceștia stăpîinii unei țări ce n-au știut-o păstra, luptele de stradă îl aflară pe căpitan zăcînd în pat de o rană la picior : și-o făcuse dansînd — cu focul cu care ar fi deschis o șarjă — la ultimul bal al ducesei de Berry. Nu mai puțin însă, la primul răpăit de tobe s-a dat jos din pat să se întoarcă la companie, și cum îi fusese cu neputință, din pricina rănii, să-și tragă cizmele, se dusesse la revoluție cum s-ar fi dus la bal, în pantofi de lac și ciorapi de mătase ; așa încălțat, luase comanda grenadierilor, în piața Bastiliei, avînd misiunea de-a curăța bulevardul pe toată lungimea lui. Baricadele nefiind încă înălțate, Parisul avea o înfățișare

¹ *Cele Trei zile (Cele Trei glorioase)*, zilele de 27, 28 și 29 iulie 1830, cînd a avut loc revoluția Parisului împotriva abuzurilor monarhiei, și în urma căroră casa domnitoare de Bourbon a fost înlocuită cu ramura Orléans, promotoare a unui regim de tip constituțional

sinistră și de temut. Era complet pustiu. Soarele îl potopea, din vârful cerului, cu o ploaie de foc, căreia avea să-i urmeze o alta, odată ce toate ferestrele urmau, în curînd, de sub masca jaluzelor, să scuipe moarte... Căpitanul de Brassard și-a rînduit soldații pe două șiruri de-a lungul și, pe cît s-a putut, mai aproape de case, astfel ca fiecare din șiruri să se afle în bătaia numai a puștilor de peste drum — iar el însuși, mai *dandy* ca niciodată, s-a așezat în mijlocul străzii. Țintit din două părți de mii de puști, de pistoale și de carabine, pe toată distanța dintre piața Bastiliei și strada Richelieu, nu-l atinsese totuși nici un glonte, cu toată lățimea pieptului de care era, de altfel, mult prea mîndru, căci căpitanul de Brassard își *oferea pieptul* în focul bătăliei, ca o femeie frumoasă la bal, cînd vrea să-si pună sinii în valoare; odată ajuns însă în dreptul cafenelei Frascati, la colțul străzii Richelieu, și în chiar clipa cînd dădea trupei comanda să se maseze în spatele lui pentru a lua cu asalt prima baricadă înălțată în cale, a primit un glonte în pieptul lui superb și de două ori provocator — și prin lățime, și prin găitanele de argint ce se resfirau scînteind de la un umăr la altul —, iar o piatră azvîrlită i-a fracturat brațul, fapt care însă nu l-a împiedicat să cucerească baricada și să ajungă apoi pînă la biserica Madeleine, în fruntea soldaților aprinși de entuziasm. Aici, două femei ce se pregăteau să fugă din Parisul răsculat, văzînd un ofițer din Gardă rănit, plin de sînge și zăcînd culcat pe mormanele de piatră grămădită în jurul bisericii la care, în acea vreme, se mai lucra încă, i-au pus trăsura la dispoziție și l-au dus pînă la Gros-Caillou, unde se afla mareșalul de Ragusa; iar Brassard, ca un brav ostaș, i-a spus acestuia: „Mareșale, mai am poate două ore de trăit; dar pentru aceste două ore, trimiteți-mă oriunde veți crede de cuviință!“ Se înșela însă... Mai avea de trăit mai mult de două ore; glonte care îi străbătuse pieptul nu l-a ucis.

Eu l-am cunoscut cincisprezece ani mai târziu, cînd susținea sus și tare că, în ciuda medicinei și a medicului, care-i interzisesese cu desăvîrșire să bea în tot timpul cît durase febra pricinuită de rană, nu scăpase de la o moarte sigură decît bînd vin de Bordeaux.

Și încă bînd așa cum numai el bea ! căci, ca unul ce era *dandy* în toate, era și în felul de a bea... Brassard bea ca o sugativă. Iși făcuse rost de un splendid pahar de cristal de Boemia care măsura — al naibii să fiu dacă mint ! — o sticlă întreagă de Bordeaux ; și îl golea dintr-o sorbitură ! Mai adăuga, după ce-l bea, că pe toate le face la aceeași scară, și zău dacă nu era adevărat ! Dar în vremurile noastre, cînd forța, sub toate formele, slăbește și se împutinează pe zi ce trece, se poate spune că nu este în aceasta nici un motiv de fală. Brassard era fălos în felul lui Bassompierre¹ și ținea la băutură tot ca și el. L-am văzut deșertînd de cîte douăsprezece ori la șir paharul de Boemia, fără ca nici să-i pese ! L-am mai văzut, de asemenea, la chefuri, din acelea căroro oameni decenti le zic *orgii*, și niciodată, chiar după ce secase la băutură în dreapta și în stînga, ca o văpaie nestinsă, nu depășea acea nuanțată grizerie pe care o numea, cu o grație puțin soldățească, „*a fi nițeluș făcut*“ și schițînd în același timp gestul militarului care-și înclină chipiul pe-o ureche. Și de ce, din moment ce vreau să vă fac a înțelege bine ce soi de om era, în interesul povestirii care urmează, nu v-aș mai spune și că l-am știut avînd în același timp șapte amante numărate, acest brav *braguard*² al veacului al nouăsprezecelea, precum i s-ar fi spus în pitoreasca limbă a celui de-al șaisprezecelea. El și le denumea, în chip poetic, „cele șapte corzi ale lirei sale“, și fără îndoială că nu

¹ *François de Bassompierre* (1579—1646), mareșal și diplomat francez, dușman al cardinalului Richelieu și închis de acesta la Bastilia.

² Rărbat fălos de succesele sale amoroase (arhaic).

sînt de acord cu modul său muzical și ușuratic de a vorbi de propria imoralitate ! Dar, ce vreți ? Dacă viconte de Brassard n-ar fi fost întru totul așa cum am avut cîntea să vi-l descriu, povestea mea ar fi mai puțin atrăgătoare și pipărată, ba probabil nici nu m-aș fi gîndit să v-o spun.

Sigur este că nu mă așteptam să dau peste el cînd, la răscrucea castelului Rueil, m-am urcat în diligența de ***. Nu ne mai văzusem de multă vreme și m-am bucurat să întîlnesc, cu perspectiva de a petrece cîteva ore împreună, pe un om din zilele noastre, dar atît de diferit de cei mai mulți oameni ai zilelor noastre. Viconte de Brassard, ca unul ce ar fi încăput în armura lui Francisc I și ar fi putut-o purta cu tot atîta naturalitate cum își purta zveltul frac albastru de ofițer din Garda regală, nu semăna, nici la înfățișare, nici la proporții, cu vreunul dintre cei mai cu faimă tineri de astăzi. Acest soare scăpătînd, de-o eleganță grandioasă și atît de îndelung strălucitoare, i-ar fi făcut să apară tare prizăriți și gălbejiți pe mărunții crai-noi la modă, toți cîți ne răsar astăzi la orizont ! Era frumos, avea frumusețea împăratului Nicolae¹, al cărui bust îl amintea, dar cu un chip mai puțin serafic, cu un profil mai puțin grecesc ; purta o barbă tunsă scurt și rămasă, în ciuda vîrstei, neagră curată, de altfel ca și părul, printr-un mister oarecare și... de nepătruns al organismului sau al toaletei ; barba asta îi năpădea pînă sus obrazul colorat viu, bărbătește. O frunte de cea mai înaltă noblete — o frunte bombată, fără o cută, albă ca un braț de femeie — și pe care căciula de blană purtată de grenadieri, ce de obicei face, ca de altfel și coiful, să cadă părul, o lăsase puțin descoperită în partea de sus, vîdînd-o astfel mai înaltă și mai semeată ; sub această frunte, viconte de Brassard aproape că ascundea, într-atît erau de înfundați sub sprîncene, doi ochi

¹ *Țarul Nicolae I (1796—1855).*

scinteietori, de un albastru foarte închis, dar strălucind puternic în adîncitura lor, parcă punctînd-o cu două ținte de safir ! Ochi care nu-și dădeau osteneala de-a scruta, ci pătrundeau drept la țintă. Ne-am strîns mîinile și ne-am așternut pe vorbă. Căpitanul de Brassard vorbea rar, cu o voce vibrantă, ce-o simțeai în stare să umple un întreg cîmp al lui Marte cu comenzile ei. Crescut, cum v-am mai spus, de mic copil în Anglia, gîndea probabil în engleză, dar această lentoare, de altfel fără pic de poticneală, dădea o intonație foarte deosebită vorbei lui, și chiar glumei, căci căpitanului îi plăcea gluma, ba îi mai plăcea să fie și puțintel deochiată. Era ceea ce se numește slobod la gură. Căpitanul de Brassard mergea întotdeauna *prea departe*, spunea contesa de F..., frumoasa văduvă care, de cînd cu văduvia, se poartă îmbrăcată doar în trei culori : negru, violet și alb. Trebuie că era un prea plăcut om de lume pentru a nu fi adesea socotit drept unul din cea mai proastă. Cînd însă cineva este într-adevăr om de lume, știți și dumneavoastră că în societatea cartierului Saint-Germain i se iartă orice !

Unul dintre avantajele conversației în trăsură este acela că ea poate înceta atunci cînd nu mai este nimic de spus, și fără ca nimeni să se simtă stingherit. Într-un salon, nu ai această libertate. Politetea îți impune datoria de-a vorbi mai departe, și adesea sîntem pedepsiți pentru această nevinovată fățarnicie prin golul și plictiseala unor conversații unde proștii, chiar tăcuți fiind din naștere (există și din aceștia !), se trudesesc, se canonesc să spună ceva și să se facă plăcuți. Într-o trăsură publică, toată lumea este în aceeași măsură la ea acasă ca și la alții în vizită — și poți foarte bine, fără a fi necuviincios față de nimeni, să te reîntorci după plac în tăcerea ta, să prelungești conversația în visare... Din păcate, întîmplările oferite de viață sînt îngrozitor de banale, iar odinioară (căci odinioară era), te suiai de cîte douăzeci de

ori la șir într-o trăsură publică — cum te sui astăzi de cîte douăzeci de ori la șir într-un vagon de cale ferată — fără să dai peste un partener de conversație vioi și interesant... Vicontele de Brassard și cu mine am schimbat mai întii cîteva observații iscate de micile incidente ale drumului, de amănuntele peisajului și de unele amintiri despre lumea unde ne întilneam altădată ; apoi amurgul a așternut între noi tăcerea serii coboritoare. Noaptea, care la vreme de toamnă pare a pica drept din vârful cerului, într-atît se lasă de repede ! ne-a cuprins cu răcoarea ei, și ne-am înfășurat în mantale, căutînd cu timp-lele un ungher tare, pernă a celor ce călătoresc. Nu știu dacă tovarășul meu de drum a adormit în colțul lui ; eu unul, într-al meu, am rămas treaz. Mi-era atît de cunoscut drumul ce-l străbăteam, de atîtea ori îl bătusem, încît abia de mai acordam vreo atenție peisajului, care dispărea în goana trăsurii și părea a alerga prin nopte, în sens opus nouă. Am traversat mai multe țiguri, presărate ici și colo de-a lungul drumului pe care surugiii îl mai numesc și astăzi, în amintirea cozii lor de la perucă — deși de mult și-au tăiat-o — o „panglică“ bunișoară. Noaptea s-a îndesit, neagră ca o gură de cuptor stîns — și, în acea întunecime, țigurile necunoscute prin care treceam aveau o înfățișare stranie, ne dădeau impresia de-a fi ajuns la capătul lumii... Acest soi de senzații ce le notez aici, drept amintire a celor din urmă impresii stîrnite de o stare de lucruri dispărută, nu mai există astăzi și nu vor mai apărea niciodată pentru nimeni. Astăzi drumul de fier, cu gările la intrarea în orașe, nu mai dă călătorului putința de-a cuprinde, dintr-o singură ochire, panorama străzilor lor, alergînd înapoi în galopul cailor de la diligența ce se va opri, în clipele următoare, pentru a-i schimba și a porni apoi mai departe. În cele mai multe dintre țigurile străbătute, felinarele — lux recent — erau prea puține, în

jurul-le se zărea cu siguranță și mai puțin decît pe drumurile ce le lăsasem în urmă. Căci cel puțin la drum, cerul se desfășoară pe deasupra în toată amploarea-i, iar întinderea spațiilor licăre o vagă lumină; pe cînd aici, apropierea caselor ce par că se ating, sărutîndu-se, umbrele lor umplînd străduțele înguste, frînturile de cer cu stele întrezărite între două rînduri de acoperișuri, totul se adăuga tainei orașului adormit; iar singurul om întîlnit era — în pragul vreunui han — cite un ajutor de grăjdar, cu felinarul în mînă, care aducea de căpăstru caii de schimb și le închina curelele de ham, fluierînd ori înjurîndu-i cînd erau năvălași sau prea focoși... În afară de aceste amănunte și de neîncetata întrebare, mereu aceeași, a cite unui călător buimac de somn, care cobora geamul și striga în noaptea devenită și mai sonoră din pricina liniștii: „Unde sîntem, poștalion?“, din interiorul trăsorii pline cu oameni adormiți, nu se vedea, nu se auzea nimic viînd sau mișcînd în tirgul toropit de somn, de-a lungul căruia cite-un visător ca mine căuta poate să distingă, prin ferestruica cupeului, fațadele caselor, estompate de întuneric, ori își țintuia privirea și gîndul de cite-o fereastră încă luminată, în ciuda orei atît de tîrzii pentru aceste orășele cu obiceiuri tacticoase, simple, și pentru care noaptea e făcută mai cu seamă ca să dormi. Veghea unei ființe omenești — fie ea și o simplă sentinelă — cînd toate celelalte ființe sînt cufundate în toropeala animalității trudite, are întotdeauna ceva impunător. Iar ignorarea a ceea ce prilejuește veghea îndărătul unei ferestre cu perdelele lăsate, a cărei lumină semnalează viața și gîndirea trează, adaugă poezia visării la poezia realității. Cel puțin eu unul n-am putut niciodată, trecînd noaptea printr-un oraș adîncit în somn, să văd o fereastră luminată, fără să clădesc în jurul cadrului ei strălucitor o lume întregă de gînduri, fără să-mi închipui ce intimități, ce drame

s-ar putea petrece îndărătul perdelelor... Mai am și acum, după atîția ani, cîteva dintre aceste ferestre în minte, unde mi-au rămas etern și melancolic luminoase, și mă fac să-mi spun adesea atunci cînd, cu gîndul la ele, le văd răsărind din visare : „Ce s-o fi petrecut oare în spațele acelor perdele ?“

Ei bine, una dintre cele ce mi-au rămas mai adînc în memorie (iar mai departe veți înțelege și de ce) este o fereastră de pe o stradă din orașul***, pe unde treceam în noaptea cu pricina. Era la trei case — vedeți dar cît de limpede mi-este amintirea — mai sus de hanul unde schimbasesm caii ; dar am avut răgazul s-o privesc, acea fereastră, mai îndelung decît timpul cît ar fi durat un simplu popas. Se întîmplase un bucluc la una din roțile diligenței și se trimisese după rotar, care trebuia trezit din somn. Or, a trezi un rotar într-un tîrg de provincie adormit, a-l scula ca să vină să strîngă șuruburile unei diligențe care nu are *dublură* pe același traseu, nu era treabă ușoară, să dureze doar cîteva minute... Căci dacă rotarul dormea tot atît de adînc în patul lui pe cît de adînc se dormea în trăsura noastră, cu siguranță că nu era prea lesne de deșteptat... Din compartimentul meu auzeam, prin despărțitura cupeului, sforăielile celor de dincolo, și niciunul dintre călătorii din imperială, care, după cum se știe, au mania de-a se da jos ori de cîte ori se oprește diligența, pesemne (căci vanitatea francezului își bagă coada peste tot, chiar și în imperiala diligențelor) pentru a-și dovedi îndemnarea la urcare, nici unul deci nu se dăduse jos... Drept este că hanul în fața căruia ne oprisem era închis. Nu aveam să cinăm aici, deoarece se cinase la popasul precedent. Hanul moțăia, ca și noi. Nimic nu tulbura liniștea adîncă a nopții afară de fișitul monoton și ostentit, iscat de cineva (bărbat sau femeie... nu-ți puteai da seama, era prea întuneric) care mătura curtea largă a

hanului amuțit, a cărui poartă principală răminea în mod obișnuit deschisă. Fișitul tirșit al măturii pe pavaj părea și el pe jumătate adormit, sau, cel puțin, al naibii de doritor să doarmă ! Fațada hanului era întunecată ca a tuturor celorlalte case de pe stradă, unde nu era lumină decît la o singură fereastră... la fereastra pe care am luat-o cu mine, sădită în memorie, și pe care o mai păstrez și astăzi aici, îndărătul frunții... Casa unde această lumină nu se poate spune că strălucea, căci era cernută printr-o perdea dublă, stacojie, a cărei grosime i-o străbătea ca pe o taină, era o casă mare, cu un singur etaj — însă un etaj foarte înalt...

— Curios lucru ! făcu viconte de Brassard, ca și cînd și-ar fi vorbit sieși, s-ar zice că este aceeași perdea !

M-am întors către el, de parcă l-aș fi putut vedea în întunericul cupeului ; dar tocmai atunci, lămpașul, prins sub capra trăsorii și folosit pentru a lumina caii și drumul, s-a stins... Credeam că Brassard doarme, dar nu ; fusese și el izbit de aspectul ferestrei, dar fiind mai în temă decît mine, știa pesemne foarte bine de ce arată astfel !

Or, tonul cu care a rostit aceste vorbe — un lucru atît de simplu ! — era atît de nepotrivit cu glasul sus-numitului meu viconte și m-a uimit într-atît, încît am vrut pe loc să-mi limpezesc curiozitatea ce m-a prins deodată de-ai vedea fața ; am scăpărat un chibrit, ca și cum aș fi vrut să-mi aprind trabucul. Flăcăriuia albastră a despicat întunericul.

Era palid, nu ca un mort... ci ca Moartea însăși.

De ce pâlise ?... Fereastra cu aspect atît de straniu, observația lui, paloarea, la un bărbat care nu prea pălea de obicei, căci era sangvin, iar la emoție trebuie să se fi împurpurat ca racul, pînă în creștet ; apoi fiorul ce l-am simțit trecîndu-î prin mușchii trupului vînjos cînd, strînși cum stam în trăsură, l-am atins cu brațul, toate acestea

mi-au dat a înțelege că ascunde ceva... ceva ce eu, ca vinător de povești ce mă aflu, puteam, procedind cu îndemnare și tact, să aflu.

— Va să zică și dumneata, căpitane, priveai fereastra asta, și chiar ai recunoscut-o? i-am spus eu cu acel ton indiferent ce pare că nu ține a primi vreun răspuns, dar ascunde cu fățărnicie curiozitatea.

— O cunosc, desigur, și încă prea bine! făcu el, de data asta cu glasul lui obișnuit, sonor și amplu, și apăsînd asupra fiecărui cuvînt.

Își regăsise de îndată calmul, *dandy*-ul nostru, cel mai încăpățînat, cel mai majestuos dintre toți *dandy*-i care — după cum bine știți! — socotesc orice emoție drept înjositoare și nu consideră, precum netotul de Goethe, că uimirea ar putea reprezenta, în vreo împrejurare, o stare onorabilă pentru spiritul omenesc.

— Nu trec prea des pe aici, urmă deci foarte liniștit viconte de Brassard, ba chiar mă feresc să trec. Dar există lucruri care nu se pot uita. Cîteva, nu prea multe. Eu unul cunosc trei din aceste lucruri: prima uniformă pe care ai îmbrăcat-o, prima bătălie la care ai luat parte și prima femeie pe care ai ținut-o în brațe. Ei bine, pentru mine, această fereastră este cel de-al patrulea lucru ce nu-l pot uita.

Se opri, coborî geamul din dreptul lui... Poate pentru a vedea mai bine fereastra de care îmi vorbea... Vizitiul se dusesese să-l aducă pe rotar și tot nu se mai întorcea. Caii de schimb întirziaseră, nu sosiseră încă de la poștă. Cei care ne aduseseră pînă aici, înțepeniți de oboseală, frinți, încă nedeshămați, cu capul spînzurînd între picioarele dinainte, nu mai aveau putere nici să lovească pavajul cu copita nerăbdării, în timp ce visau la grajdul lor. Diligența cufundată în somn semăna cu o trăsură fermecată, împietrită în loc de bagheta magică a zinelor, în luminișul vreunei răscruci din pădurea Frumoasei adormite.

— Fapt este, am spus eu, că pentru un om cu imaginație, fereastra asta are un ce deosebit de expresiv.

— Nu știu ce anume are, pentru dumneata, a reluat vicontele de Brassard, în schimb știu ce are pentru mine. Este fereastra odăii mele din vremea primei garnizoane. Aici am locuit... Pe toți dracii ! mai ieri s-au împlinit treizeci și cinci de ani de cînd !... îndărătul acestei perdele... care parcă nu s-a schimbat de atîta timp, pe care o regăsesc luminată, luminată absolut la fel ca atunci cînd...

Se opri din nou, stăvilindu-și gîndul și vorba ; dar eu țineam morțiș să i le scot la iveală.

— Cînd studiai principiile tacticii, căpitane, în primele dumitale nopți de veghe ca sublocotenent ?

— Mă măgulești, domnule, a răspuns el. Eram într-adevăr sublocotenent la vremea aceea, dar pe atunci nopțile albe nu mi le petreceam aplecat asupra principiilor de tactică, iar dacă stam cu lampa aprinsă pînă la ore mici, cum spun oamenii serioși, nu o făceam ca să-l citesc pe mareșalul de Saxa.

— Ci, făcui eu la iuțeală, întorcîndu-i mingea, poate totuși ca să-l imiți ?

Îmi aruncă mingea înapoi.

— A, nu ! spuse, nu tocmai în acele momente îl imitam pe mareșalul de Saxa, cel puțin nu așa cum înțelegi dumneata... Acest lucru l-am făcut mult mai tîrziu. Pe atunci, nu eram decît un puștan de sublocotenent, foarte spilcuit în uniforma lui, dar și foarte stîngaci și sfios față de femei, cu toate că ele n-au vrut niciodată să mă creadă cînd le-o spuneam, probabil din pricina afurisitei mele de mutre... n-am avut niciodată, din parte-le, vreun cîștig de pe urma timidității. De altminteri, în acele frumoase timpuri, aveam abia șaptesprezece ani. Terminasem proaspăt Școala Militară, de unde se ieșea la vîrsta la care acum se intră, căci dacă Împăratul, acest fioros consumator de oameni, ar mai fi dăinuit, ar fi

sfârșit prin a avea soldați de doisprezece ani, precum au sultanii din Asia Mică odalisce de nouă.

„Dacă se pornește să vorbească despre Împărat și despre odalisce, mi-am spus în sinea mea, apăs n-am să aflu nimic“.

— Și totuși, viconte, am reluat, aş putea să pun prinsoare că n-ai păstrat atât de prezentă în minte amintirea ferestrei care lucește acolo sus decât datorită faptului că, pentru dumneata, s-a aflat îndărătul perdelei o femeie.

— Ai cîștiga într-adevăr prinsoarea, domnule, făcu el cu gravitate.

— Poftim, ca să vezi ! i-am zis, eram absolut sigur ! Pentru un bărbat ca dumneata, și într-un astfel de orașel de provincie, pe unde n-ai trecut poate mai mult decât de zece ori de la prima duminică garnizoană, numai faptul de a fi susținut un asediu sau de a fi cucerit o femeie prin escaladă ar fi fost în stare să consfințească, în propriii ochi, și încă cu atita putere, fereastra unei case pe care astăzi o regăsești luminată într-un anume fel, în miezul nopții.

— Și totuși n-am susținut aici nici un fel de asediu... cel puțin din punct de vedere militar — răspunse el, cu aceeași gravitate, dar tocmai în gravitate sta adesea modul lui de-a glumi, — iar, pe de altă parte, cînd cineva se predă atât de repede, se mai poate oare vorbi de un asediu ?... Cît despre a cuceri o femeie prin escaladă sau altminteri, pe vremea aceea eram perfect incapabil s-o fac, v-am mai spus-o... Astfel încît nu o femeie a fost cucerită aici : ci eu !

I-am adresat un gest de salut ; nu știu dacă l-a observat, în întunericul din cupeu.

— Și Berg-op-Zoom¹ a fost cucerit, i-am spus.

¹ Oraș din Brabant, a cărui fortăreață, îndelung asediată de armatele Revoluției franceze, a cedat după o crîncenă opoziție.

— Iar sublocotenenții de șaptesprezece ani, a adăugat el, nu sînt, în mod obișnuit, niște invincibile fortărețe de cumînțenie și cumpătare !

— Va să zică, i-am spus cu voioșie, încă o doamnă sau o domnișoară Putifar ¹...

— O domnișoară, întrerupse el cu o bonomie destul de caraghioasă.

— De adăugat la maldărul tuturor celorlalte, căpitane ! Numai că, în cazul de față, Iosif era militar... adică un Iosif care nu va fi luat-o la fugă...

— Ba care, dimpotrivă, a luat-o în modul cel mai absolut la fugă, replică el cu deplin sînge rece, numai că prea tîrziu, și cu o frică !!! Cu o frică ce m-a făcut să înțeleg fraza mareșalului Ney ², auzită cu urechile mele, o frază care, trebuie să recunosc, rostită de un asemenea om, mi-a adus, mie cel puțin, o oarecare ușurare : „Aș vrea să-l văd și eu pe c... (și slobozi cuvîntul întreg) acela care pretinde că nu i-a fost niciodată frică !...”

— O poveste în care dumneata ai avut o asemenea senzație trebuie să fie a naibii de interesantă, căpitane !

— Ei hai ! făcu el brusc, uite, pot foarte bine, dacă ești curios să afli, să-ți istorisesc povestea asta, a unui eveniment care a ros din viața mea ca acidul dintr-un oțel și mi-a însemnat pentru totdeauna, cu o pată neagră, plăcerile de pușlama... Ah ! nu ești întotdeauna în ciștig, ca pușlama ! a adăugat cu o melancolie ce m-a frapat la un chefliu de proporțiile lui, pe care-l credeam căptușit cu bronz, ca un bric grecesc.

¹ Aluzie la un episod biblic privitor la Iosif. Fiind, ca adolescent, slugă în casa lui Putifar, Iosif a fost silit să fugă pentru a scăpa de tentativele stăpînei lui de a-l seduce. Se spune că era atît de frumos, încît femeile, neputîndu-și lua ochii de la el, își tăiau degetele cu cuțitul cînd le slujea la masă.

² *Ney, duce de Elchingen, prinț de Moscova* (1769—1835), mareșal al primului Imperiu, supranumit *Bravul bravilor*.

Și ridică la loc geamul scoborît, fie pentru că se temea ca zvonul glasului să nu-i scape în afară și să se audă din stradă cele ce avea să povestească — deși nu se afla nici tipenie de om prin preajma trăsorii neclintite, părăsite parcă; fie pentru că fișliiul ritmat într-un regulat du-te-vino al măturii riciind atît de insistent pavajul curții interioare a hanului i s-o fi părut un acompaniament prea sîcîitor pentru povestirea sa; și l-am ascultat — atent doar la glasul-i, la cele mai fine inflexiuni ale glasului, căci fața nu i-o puteam vedea în întunericul compartimentului închis —, iar cu ochii țintă, mai insistent ațintiți ca niciodată, la fereastra cu perdea stacojie care strălucea în aceeași lumină fascinantă și despre care căpitanul avea să-mi vorbească.

— Aveam, va să zică, șaptesprezece ani și terminasem de curînd Școala Militară, reluă el. Fusesem numit sublocotenent într-un regiment oarecare de infanterie de linie, care aștepta, cu nerăbdarea bine cunoscută acelor vremi, ordinul de a porni spre Germania, unde Împăratul își purta campania numită de istorie campania din 1813; mi-am dat numai răgazul de a-l îmbrățișa pe bătrînul meu tată, în fundul de provincie unde locuia, înainte de a reintegra batalionul din care făceam parte; căci prizăritul acesta de oraș, cu cel mult cîteva mii de locuitori, nu putea ține în garnizoană decît primele două batalioane ale regimentului.. Celelalte două fuseseră repartizate în ținuturile vecine. Dumnezeu, ca unul ce probabil treci pe aici doar în drum spre vestul unde mergi să vinezi, nu poți avea idee de felul cum i se înfățișează acest orașel — sau, cel puțin, cum i se înfățișa acum treizeci de ani — cuiva obligat de împrejurări, precum eram eu pe atunci, să locuiască în el. Era cu siguranță cea mai nenorocită garnizoană unde hazardul — adică, după credința mea, diavolul, care la vremea aceea era ministru de război — m-ar fi putut arunca pentru debutul meu în carieră. Doamne, Dumnezeule! ce plictiseală! Nu-mi

aduc aminte să fi petrecut, de atunci, pe altundeva, o perioadă de timp mai uricioasă și mai anostă. Atîta doar că, date fiind vîrsta și beția primei uniforme — senzație care dumitale îți este necunoscută, dar pe care cei ce au purtat uniformă o cunosc prea bine —, n-am suferit de fel de ceea ce, mai tîrziu, mi s-ar fi părut de nesuportat.

În fond, ce-mi păsa mie de acest posomorît oraș de provincie?... Căci, de fapt, trăiam în el mai puțin decît îmi trăiam uniforma — o capodoperă, lucrată de Thomassin și Pied, un vis! Această uniformă după care eram ca nebun, îmi învăluia, îmi înfrumuseța totul dinaintea ochilor; și ea era — o să ți se pară exagerat, dar este curatul adevăr! — această uniformă era, de fapt și literalmente, adevărata mea garnizoană! Cînd mă plictiseam din cale-afară în orașul încremenit, lipsit de interes și de viață, mă îmbrăcam în uniformă de mare ținută — cu toți eghileții la vedere! — și plictisul mi se topea numai cînd îmi priveam grumăjerul! Eram ca o femeie care cu tot atîta grijă se gătește și cînd e singură și nu așteaptă pe nimeni. Mă găteam și eu... pentru mine. Mă bucuram de unul singur de epoleții și de dragona sabiei scînteind în soare, prin cîte un colț al curții pustii unde luasem obiceiul să mă plimb pe la orele patru, de capul meu, fără să am nevoie de societatea nimănui pentru a fi fericit; și-mi creștea inima în piept de aceeași bucurie ca mai tîrziu cînd, pe bulevardul Gand, auzeam în spatele meu, pe cînd duceam la braț cîte-o femeie: „Trebuie să recunoști că silueta ofițerului de colo e grozav de chipeșă!“ De altfel, în acest orașel prea puțin avut, unde nu existau nici comerț, nici vreun alt fel de activități, nu trăiau decît familii vechi, aproape cu totul ruinate, bosumflate pe Împărat din pricina faptului că, după cum și spuneau, nu-i silise a „scoate drace ce-ai furat“ pe tîlharii Revoluției, motiv pentru care se uitau cam chiorîș și la ofițeri. Așa încît, nici tu sindrofii, nici tu baluri, sau serate sau alte petreceri. Cel mult duminicile, cîte o amărită de raită

pe Corso unde, cînd vremea era frumoasă, mamele mergeau să-și plimbe și să-și arate fetele, între slujba de la amiază și cea de vecernie de la ora două cînd prima bătaie de clopot aduna stol toate fustele și golea într-o clipită acel nefericit de bulevard. Slujba de amiază, unde, la început, nu ne duceam niciodată, a devenit, în vremea Restaurăției — am văzut faptul cu ochii mei ! — o slujbă militară la care statul-major al regimentelor era obligat să asiste ; astfel apăruse măcar un eveniment în pustia de moarte a vieții de garnizoană ! Pentru niște băieți aflați, ca noi, la vîrsta cînd dragostea, patima după femei, ocupă un loc atît de important în viață, slujba militară era o bună resursă. În afara aceloră dintre noi care făceau parte din detașamentul de serviciu armat, tot corpul ofițeresc se risipea prin biserică și se posta, după plac, în diferite unghere ale navei principale. Mai întotdeauna ne plasam în spatele celor mai frumoase femei din cîte veneau la această slujbă, unde se știau privite, și le distrăgeam atenția cît mai mult cu putință, discutînd între noi, cu voce scăzută, dar oricum în așa fel încît să putem fi auziți, despre ceea ce aveau ele mai drăgălaș în figură sau în înfățișare. Ah, ce-a mai fost și cu slujba asta militară ! Cîte romane n-am urmărit înfiripîndu-se acolo ! Cîte bilețele de dragoste n-am văzut strecurîndu-se în mînșoanele pe care fetele, în momentul cînd îngenunchiau alături de mame, le lăsau pe scaune, și cîte răspunsuri la aceste bilețele nu veneau, pe aceeași cale, în duminica următoare ! În vremea Împăratului însă, nu exista încă nici un fel de slujbă militară. Nu era deci chip să te apropii de fetele „bine“ din orașelul nostru ; ele nu existau pentru noi decît sub forma unor visuri mai mult sau mai puțin ascunse îndărătul unor văluri, și întrevăzute de la mare depărtare ! Iar daunele acestei pierderi, pentru noi, a celei mai interesante părți din populația orașului*** nu se puteau nicicum obține... Acel soi de caravanseraieri pe care desigur le cunoști și despre care nu se cuvine să po-

menești în societate erau, în orașelul nostru, ceva îngrozitor. Cafenelele, unde atâtea nostalgii își caută uitarea în lungile, cumplitele răgazuri ale vieții de garnizoană arătau în așa hal încît, dacă îți respectai cît de cît epoleții, îți era cu neputință să le calci pragul... Nu se afla pe atunci, în orașelul unde, ca de altfel pretutindeni astăzi, luxul a sporit, nici măcar un singur restaurant-pensiune unde, ca ofițeri, să putem mânca cel puțin într-un mod acceptabil, fără să fim furați ca în codru ; așa încît mulți dintre noi renunțaseră la viața în grup și se împărștiaseră prin pensiunile particulare, ținute de burghezi mai săraci, care le închiriau cîte o cameră — și cît mai scump cu putință ! — mai adăugînd astfel cîte un supliment la obișnuitele lor mese slăbănoage și la sărăcia veniturilor.

Făceam și eu parte dintre aceștia. Unul dintre camarazii mei locuia aici, la „Popasul cu cai“, unde închiriasc o cameră, căci „Popasul cu cai“ se afla pe atunci pe această stradă — uite ! cîteva uși în spatele nostru, și poate, dacă ar fi zi, ai putea să mai zărești, pe fațada clădirii, soarele de aur șters, pe jumătate desprins de pe fondul alb de ceruză unde închipuia un cadran, împrejmuit de literele firmei : „LA SOARELE-RĂSARE !“ —. Deci unul dintre camarazii mei descoperise pentru mine o cameră în vecini — la fereastra pe care-o vezi, cocoțată sus-sus și care-mi pare în seara asta a fi tot fereastra mea, ca și cum totul s-ar fi petrecut ieri ! M-am lăsat găzduit după voia lui. Era mai mare de vîrstă decît mine, mai de mult în regiment și-i plăcea să îndrume, în primele momente și amănunte ale vieții ofițerești, lipsa mea de experiență care era, în același timp, și lipsă de orice păs ! Ți-am mai spus eu, în afara senzației stîrnite în mine de uniforma nouă — și insist asupră-i pentru că este o senzație despre care generația dumneavoastră de congrese pentru pace și de bufoneriei filozofico-umanitare nu va mai avea în curînd nici măcar idee ; în afară deci de această senzație și de speranța

de a auzi sforăind cît mai curînd tunurile primei bătălii unde urma să-mi pierd (iartă-mi, te rog, expresia soldătească !) fecioria militară, nu-mi păsa de nimic ! Nu trăiam decît cu aceste două gînduri — cu al doilea mai ales, pentru că întruchipa o nădejde, iar omul trăiește mai degrabă într-o viață pe care nu o are decît în cea pe care-o are. Mă iubeam pentru ziua de mîine, ca zgîrcitul, și îi înțelegeam prea bine pe bisericosi care-și rînduiesc treburile din această lume cum și-ar rîndui bagajele într-o strimtoare primejdioasă unde nu au de petrecut decît o noapte. Nu e om să semene mai mult cu un călugăr decît ostașul, iar eu eram un adevărat ostaș ! Astfel mi-am și rînduit viața în garnizoană. În afara meselor pe care le luam împreună cu persoanele ce-mi închiriaseră camera — îți voi vorbi îndată despre ele — și de orele afectate serviciului sau manevrelor zilnice, cea mai mare parte a timpului mi-o petreceam în odaia mea, lungit pe o canapea lată, de marochin albastru-închis — a dracului canapea ! — a cărei răcoare îmi dădea, după exerciții, senzația plăcută a unei băi reci ; și nu mă ridicam decît pentru a mă duce să mă exersez la spadă sau să fac o partidă de cărți la prietenul meu de peste drum, Louis de Meung, care era mai puțin trîndav decît mine, căci pescuise printre ucenicuțele modiste din oraș o fetișcană destul de drăguță ; și-o luase de iubită și o folosea, zicea el, să-și mai treacă timpul... Dar puținele lucruri cîte le știam despre femei nu-mi prea dădeau ghes să-mi imit prietenul. Știam ceea ce învățasem, în modul cel mai vulgar, acolo unde se duc toți elevii de la Saint-Cyr ¹, în zilele lor de „liber“ ...Apoi mai există și unele temperamente care se trezesc tîrziu... Nu l-ai cunoscut cumva pe Saint-Rémy, cea mai mare pușlama din orașul lui, el însuși renumit ca oraș de pușlama ? Îl poreclisem „Minotaurul“, și nu din pricina coarnelor, cu toate că purta și coarne, ca unul ce-și

¹ Școală militară din vecinătatea Parisului.

ucisese amantul soției, ci din pricina consumului ce-l făcea de... ?

— Da, l-am cunoscut, am răspuns, dar în vîrstă fiind, deși tot incorigibil, tot mai destrăbălat cu fiecare an ce i se adăuga pe umeri. Cum naiba să nu-l fi cunoscut pe Saint-Rémy, *starostele* a toate drăciile, precum se spune în scrierile lui Brantôme¹.

— Era într-adevăr un personaj din Brantôme, reluă viconte. Ei bine, Saint-Rémy al nostru, la douăzeci și șapte de ani impliniți, nu se atinsese măcar de vreo fustă sau de vreun pahar de băutură ! Poți să-l întrebi dacă nu crezi ! La douăzeci și șapte de ani era, în materie de femei, nevinovat ca un prunc și, cu toate că nu mai suga la doică, nu băuse nimic altceva decît lapte și apă !

— Dar și cum s-a mai răzbunat apoi pentru tot timpul pierdut ! făcu eu.

— Într-adevăr, spuse viconte, ca și mine de altfel ! Numai că eu nu am avut atît de mult de răzbunat ! Prima mea epocă de cumpătare n-a depășit timpul petrecut în orașelul *** și, deși nu mă puteam lăuda cu fecioria integrală de care vorbește Saint-Rémy, totuși trăiam, pe legea mea ! ca un adevărat cavaler de Malta, ce și eram, căci sint cavaler de Malta *din leagăn*, ca să zic așa... Știi asta ? Aș fi fost chiar succesorul unuia dintre unchii mei, în calitate de comandor al Ordinului, dacă Revoluția n-ar fi desființat acest Ordin ; dar așa desființat cum era, tot mi-am îngăduit să port, în cîteva rinduri, panglica cu pricina. Fudulie, ce mai !

Cît despre gazdele ce-mi fuseseră adjudecate prin închirierea camerei, urmă viconte de Brassard, erau cum nu se poate mai burghezi. Două persoane singure, bărbat și nevastă, amîndoi în vîrstă, deloc mitocani, ci dimpotrivă. În relațiile cu mine, arătau chiar o politete ce nu

¹ *Pierre de Bourdeille Brantôme* (1540—1614), memorialist francez.

se mai află astăzi, în special în clasa lor, parcă o mi-reasmă de vremuri apuse. Nu eram încă la vîrstă cînd ob-servi pentru simpla plăcere de-a observa, iar ei îmi tre-zeau prea puțin interes pentru ca să mă fi gîndit a le pătrunde trecutul, trecutul a doi bătrîni, la viața cărora participam în modul cel mai superficial, timp de doar două ore pe zi — la amiază și seara — prînzind și cinînd cu ei. Nimic din acest trecut nu transpărea în conversațiile lor de față cu mine, care conversații se purtau de obicei des-pre fapte și persoane din oraș ; mi le aduceau la cunoș-tință și-mi vorbeau despre ele, bărbatul adăugîndu-le un dram de bîrfă voioasă, iar nevasta, foarte cucernică fiind, cu mai multă rezervă, dar, fără îndoială, cu nu mai puțină plăcere. Mi se pare totuși că pe el l-am auzit spunînd că, în tînetete, călătorise pentru nu știu ce treburi ale nu știu cui și că se întorsese după aceea, mai tîrziu, să se însoare cu soția lui... care-l așteptase. Altminteri, oameni foarte de treabă, cu obiceiuri foarte tihnite și o soartă foarte liniștită. Nevasta își trecea zilele tricotîndu-i lui ciorapi în dungi, iar bărbatul, căpiat după muzică, scîrțîind la vioară lucrări vechi de Viotti, într-o cămăruță din pod, deasupra odăii mele... Poate fuseseră cîndva mai bogați. Poate niscai pagube de bani, pe care voiau să le țină as-cunse, îi siliseră să mă ia în pensiune ; oricum, în afara acestui fapt, lucrul nu părea vizibil în nici un alt amănunt al vieții lor. Totul în casă rîspîra bună-starea locuințelor de pe vremuri, îndestulate cu lenjerie mirosînd plăcut, cu argintărie masivă, serioasă, cu mobile semănînd mai mult a imobile, într-atît problema de-a le reinnoi nici nu se poate pune ! Mă simțeam bine la ei. Se mîncea din belșug, iar eu unul mă bucuram din plin de îngăduința de-a mă ridica de la masă de îndată ce aveam, precum spunea bă-trîna Olive care ne servea „bărbile stoarse de sos“, mare cînstire să fie numită „barbă“ mustața cu trei tuleie de miță a unui puști de sublocotenent ce n-a isprăvit încă de crescut !

Mă afluam așadar la ei cam de șase luni, la fel de liniștit ca și gazdele mele, pe care nu le-am auzit o dată rostind o vorbă despre existența ființei ce aveam s-o întâlnesc în casa lor ; cînd, într-o zi, coborînd eu la cină la ora obișnuită, am zărit într-un colț al sufrageriei o persoană înaltă care, ridicată pe virful picioarelor, își atîrna în cuier pălăria cu panglicile înnodate ca o femeie întoarsă tocmai din oraș acasă. Arcuită din cale-afară de mijloc, cum se înălța să-și atîrne pălăria de cuierul așezat foarte sus, desfășura o talie splendidă de dansatoare aplecată mult pe spate, iar această talie îi era prinsă (și prinsă e cuvîntul potrivit într-atît era de strîns încinsă) în platoșa lucioasă a unui spențer de mătase verde cu franjurile risipite pe rochia albă, o rochie cum se purtau pe vremea aceea, strînse pe șolduri și care nu se sfiau să le scoată în evidență cînd se afla ceva de scos... S-a întors cînd m-a auzit intrînd și, cu brațele tot ridicate deasupra capului, și-a răsucit gîtul cu o mișcare ce mi-a dezvăluit obrazu-i ; apoi însă și-a isprăvit gestul ca și cum eu nici n-aș fi fost acolo, s-a uitat atent să vadă dacă nu cumva boțise panglicile pălăriei, atîrnînd-o în cuier ; și numai după ce toate aceste gesturi au fost îndeplinite cu încetineală, cu atenție, aproape cu neobrăzare, căci, în definitiv, eu eram acolo, în picioare, așteptînd — pentru a putea s-o salut — ca ea să mă bage în seamă, mi-a făcut cîntea să mă privească cu ochii ei negri, foarte reci, cărora părul, tuns „à la Titus“ și adunat în bucle deasupra frunții, le dădeau adîncimea întotdeauna subliniată în privire de acest soi de pieptănătură... Habar n-aveam cine putea fi, mai ales la acea oră și în acel loc. Niciodată nimeni nu era invitat la cină la gazdele mele... Totuși ea venise probabil la cină. Masa era pusă cu patru tacîmuri... Dar uimirea mea de-a o vedea acolo a fost cu mult depășită de uimirea de-a afla cine este... cînd gazdele mele, intrînd în sufragerie, mi-au prezentat-o ca

fiind fiica lor, ieșită de la pension și care avea, de-aici înainte, să locuiască cu ei.

Fiica lor ! Cu neputință ca cineva să arate mai puțin a fiica acelor oameni ca fata asta ! Nu doară că cele mai frumoase fete nu se pot naște din tot soiul de oameni. Am mai cunoscut și eu vreo câteva... cred că și dumneata, nu ? Din punct de vedere fiziologic, ființa cea mai urită este desigur în stare să procreeze ființa cea mai frumoasă. Da, dar ea ! între ei și ea era o prăpastie de-o rasă... De altfel, tot din punct de vedere fiziologic vorbind — pentru că mi-am permis să mai folosesc odată acest cuvânt pedant din vremea dumatăle, nu din a mea ! —, rasa nu se putea observa decît în înfățișarea ei, cu totul strănie la o fată atît de tinăără, un soi de aer de nepăsare, foarte greu de definit. De n-ar fi avut acel aer, s-ar fi putut spune : „Iată o fată frumoasă !“ și punct, nimeni nu s-ar fi gîndit mai departe decît te gîndești la orice fată frumoasă întîlnită în cale : spui asta, apoi uiți cu totul de ea. Dar aerul ei... care o deosebea nu numai de părinți, ci de toți ceilalți oameni, ale căror patimi și sentimente ea nu părea a le împărtăși întru nimic, întreaga ei înfățișare te țintuia locului... de uimire. *Infanta cu prepelicarul* de Velasquez ar putea, dacă o știi, să-ți dea o idee despre această înfățișare ce nu era nici mîndră, nici disprețuitoare, nici scîrbită, nu, cîtuși de puțin !, ci pur și simplu nepăsătoare, căci înfățișarea mîndră, disprețuitoare sau scîrbită le spune totuși oamenilor din jur că ei există, din moment ce există și efortul de a-i disprețui sau de a-i respinge ; în vreme ce înfățișarea acelei fete spunea liniștit : „Pentru mine, nici nu-existați“. Mărturisesc că tocmai această înfățișare m-a făcut să-mi pun, în ziua cu pricina și în altele multe, întrebarea care, pentru mine, a rămas pînă astăzi fără răspuns : cum de ieșise o asemenea fată din burtă-verdele de tătîc rotofei, cu redingota lui galben-verzuie și vesta albă, cu obrazul de culoarea dulceturilor consoartei, cu un neg uriaș la ceafă, ce i se vedea de

sub cravata de muselină brodată, ba încă pe de-asupra și bilbiit?... Iar dacă bărbatul mă punea mai puțin în încurcătură, căci el contează prea puțin în asemenea împrejurări, mama nu-mi părea nici ea mai în stare a-mi oferi o explicație. Domnișoara Albertine (era numele acestei arhiducese a înălțimilor, picată din cer în cuibul unor burghezi, de parcă cerul ar fi vrut să-și ridă de ei), domnișoara Albertine, pe care părinții o chemau Alberte ca să scutească din lungimea numelui, de altfel cu mult mai potrivit figurii și întregii ei persoane, nu părea să fie fiica nici a unuia, nici a celuilalt... La această primă cină, ca și la cele ce-au urmat, mi-a făcut impresia unei fete bine crescute și fără fasoane, tăcută în mod obișnuit, iar când vorbea, spunând cu vorbe măsurate strict cele ce avea de spus, fără însă a depăși niciodată aceste limite... În rest, chiar de va fi fost deșteaptă pe cât habar n-aveam dacă este, n-ar fi găsit nici un fel de prilej să o dovedească în timpul cinelor noastre. Prezența fetei a modificat în mod obligatoriu birfelile celor doi bătrâni. Au dat de-o parte micile scandaluri ale orașului. La masă nu se mai vorbea decât, literalmente, despre lucruri deosebit de interesante precum ploaia și vremea bună. Așa încît domnișoara Albertine sau Alberte, care prima dată mă uimise atît de tare cu aerul ei nepăsător, nemaiavind absolut nimic altceva să-mi ofere, m-a făcut foarte curînd să mă blazez asupra acestui aer... Dacă ar fi fost s-o întîlnesc în societatea pentru care eram făcut și pe care s-ar fi cuvenit s-o frecventez, nepăsarea ei m-ar fi ațîtat, fără indoială... Pentru mine însă în situația în care mă aflu, nu era o fată căreia să-i pot face curte... nici măcar din ochi. Poziția mea față de ea, fiind eu în pensiune în casa părinților ei, era delicată și dintr-un nimic putea deveni falsă... Viața nu o așezase de-ajuns de aproape sau de-ajuns de departe ca să reprezinte ceva pentru mine... și foarte curînd, am răspuns nepăsării ei, în mod firesc

și fără intenții de nici un fel, prin cea mai completă nepăsare.

Ceea ce nu s-a dezmințit de fel, nici dinspre partea ei, nici dinspre a mea. N-a încăput între noi decît politețea cea mai rece, cea mai cumpătată la vorbă. Ea era pentru mine o imagine, pe care abia dacă o vedeam ; iar eu eram pentru ea, nici nu știu de fapt ce anume eram... La masă — căci nu ne întâlneam decît la masă — privea mai atent la dopul sticlei sau la zaharniță decît la mine... Ceea ce spunea, întotdeauna foarte corect, foarte bine spus, dar cu totul neinteresant, nu-mi oferea nici o urmă de cheie pentru firea ce-ar fi putut avea. Și apoi, ce-mi pasă mie ?... Aș fi putut să trăiesc o viață întreagă, fără măcar să mă gîndesc o clipă să arunc o privire înlăuntrul acestei fete calme și arogante, cu atît de nepotrivita-i înfățișare de Infanta... Ca să ajung s-o fac, a trebuit să se petreacă faptul pe care ți-l voi povesti și care m-a lovit ca un trăsnet, un trăsnet căzut din cer senin !

Într-o seară, cam la o lună după ce domnișoara Alberte se întorsese acasă, trebuia tocmai să ne așezăm la cină. Ea era așezată lîngă mine și într-atît de puțin o băgam în seamă, încît nici nu observasem un amănunt domestic ce ar fi trebuit să-mi sară în ochi : stătea lîngă mine în loc să stea între mama și tatăl ei, cînd, deodată, în clipa cînd îmi despătureau șervetul pe genunchi, ...nu, n-o să-ți pot da nici cea mai vagă idee de senzația, de uluirea mea ! am simțit o mină care-mi apuca cu îndrăzneală mîna pe sub masă. Am crezut că aiurez... sau, mai degrabă, n-am crezut nimic... Am avut doar senzația năucitoare a îndrăzneței mîini căutîndu-mi mîna pe sub șervet ! Pe cît de neașteptat, pe atît de uluitor ! Tot singele, aprins de strînsoare, mi-a năvălit din inimă în mină, ca supt, apoi mi s-a suît involburat, ca împins de-o pompă, înapoi la inimă. Am văzut albastru... urechile îmi țiuiau, cred că m-am făcut înspăimîntător de alb, ca peretele. Am crezut că sînt cît pe-acî să leșin... să mă topesc în voluptatea de nede-

scris, stirnită în trupu-mi de mina, cam mare și puternică, parcă de băiat, care-o prinsese pe-a mea. Și intrucit, cum prea bine știi și dumneata, la această vîrstă dintîi a vieții, voluptatea își are spaima ei, am făcut un gest să-mi retrag mina din mina smintită care-o apucase, dar care, stringîndu-mi-o prompt cu autoritatea plăcerii ce era conștiință a dezlănțui în mine, a reținut-o cu forța, învînsă precum îmi fusese și voința, a păstrat-o în învăluirea ei caldă, îmbătător de tainică... Sînt de atunci treizeci și cinci de ani și-mi vei face, vreau să sper, cinstea să crezi că mina mi s-a mai blazat în ce privește strînsoarea unei mîini de femeie ; și totuși mai simt încă, acum cînd mă gîndesc la ea, senzația acelei mîini stringînd-o pe a mea cu un despotism de patîmă nebună ! Pradă fiorilor cu care mina lacomă a Albertinei îmi săgeta înmiit tot trupul, tremuram de teamă să nu trădez cumva cele ce simțeam față de tatăl, de mama, a căror fiică, sub chiar ochii lor, îndrăzneam... Mi-a fost însă rușine să mă arăt mai puțin bărbat decît curajoasa fată care risca să se compromită și a cărei rătăcire pătimașă era învăluită într-un uimitor singe-rece ; mi-am mușcat buzele pînă la singe, într-un efort supraomenesc să stăvilesc tremurul de dorință ce ar fi putut, într-o clipă, să dezvăluie totul bieților oameni curați de orice bănuială. Și atunci privirea mea a căutat cealaltă mină — acele mîini cărora nu le dădusem niciodată atenție — care însă, în chiar clipa cea mai primejdioasă, răsucea cu un calm perfect cheia unei lămpi ce fusese așezată pe masă, căci începea a se insera... Am privit-o... Era, va să zică, geamăna celei ce-o simțeam pătrunzîndu-mi în carne ca un miez de văpaie, de unde radiau, răsfirîndu-mi-se prin vine, nesfirșite sulii de foc ! Mina aceasta, puțin cam lată, însă cu degete lungi și frumos modelate, în virful cărora lumina lămpii, bătînd de sus, aprindea licăriri de transparență trandafirie, nu tremura de fel, își urma gestul ei, potrivind fitilul din lampă cu o siguranță în mișcări, o ușurință și o grație potolită de-a

dreptul nemaipomenite ! Totuși, nu puteam rămîne așa... Aveam nevoie de mîini ca să mîncăm... Așa încît mîna domnișoarei Alberte m-a eliberat din strînsoarea-i ; dar în aceeași clipă, piciorul ei, tot atît de grăitor ca și mîna, s-a sprijinit, la fel de hotărit, de pătimaș, de suveran, pe piciorul meu ; a rămas astfel tot timpul cît a durat cina aceea prea scurtă, și care mi-a lăsat impresia unei băi din acelea insuportabil de fierbinți la început, însă unde te obișnuiești și te simți pînă la sfîrșit atît de bine, încît ai fi dispus să crezi că osîndiții de pe lumea cealaltă s-ar putea într-o zi simți ca scăldați în răcoare și gingășie pe jăratecul din iadul lor, precum peștii în apă... Cred că-ți închipui cam cît am mîncat eu în seara aceea, cît m-am amestecat în conversația mărunță a nevinovatelor mele gazde, care habar n-aveau, în burgheza lor tihnă, de cumplita și tainica dramă ce se juca în tot răstimpul, pe sub masă. N-au băgat de seamă nimic, dar puteau s-o facă și eu eram chiar îngrijorat pentru ei... pentru ei încă mai mult decît pentru mine și pentru ea. Eram cinstit și generos cum încă mai ești la șaptesprezece ani... Îmi spuneam : „O fi nerușinată ? O fi nebună ?“. Și o priveam cu coada ochiului pe nebuna care nu și-a lepădat o singură dată, cît a durat masa, aerul ei de principesă asistînd la o festivitate ; figura i-a rămas la fel de calmă, ca și cum piciorul ei n-ar fi spus și făcut toate nebuniile ce le poate spune și face un picior — ba încă pe pielea mea ! Eram, ți-o mărturisesc, mult mai surprins de singele rece decît de sminteala ei. Citisem o serie de cărți, din cele ușoare, unde femeia nu e prea cruțată. Fusesem crescut în școala militară. În imaginație cel puțin, eram un adevărat Lovelace¹ de înfumurare, precum mai mult sau mai puțin sînt toți puștanii care se cred băieți frumoși și care au păscut sărutări cu stogul de pe buzele caméristei din casa părin-

¹ Personaj din romanul *Clarisse Harlowe* de S. Richardson (1747), tipul seducătorului cinic și fără scrupule.

tească, în dosul uşii sau prin cotloanele scării. Povestea asta însă zdruncina aroganta mea siguranţă de Lovelace de şaptesprezece ani. Mi se părea mai tare decât tot ce citisem, decât tot ce auzisem despre firescul cu care se spune că mint femeile, — despre trăinicia măştii sub care-şi pot ascunde cele mai violente sau cele mai adânci emoţii. Gîndeşte-te numai puţin ! Albertine avea optsprezece ani ! Poate chiar neîmpliniţi... Ieşise proaspăt dintr-un pension pe care nu aveam motiv să-l suspectez, date fiind moralitatea şi pioşenia mamei ce-l alesese pentru copila ei. Lipsa oricărei fisticeli sau, ca să-i spun pe nume, lipsa totală de pudoare, atît de fireasca stăpînire de sine în timp ce făcea gesturile cele mai nesocotite, cele mai cutezătoare pentru o fată care niciodată, pînă atunci, nu-l prevenise, printr-un gest ori o privire, pe bărbatul căruia i se preda astfel, prin propuneri atît de monstruoase, toate acestea mi se urcau odată cu singele la creier şi-mi apăreau cu deplină limpezime, în ciuda simţurilor răscolite... Dar nu m-am oprit nici în clipele acelea, nici mai tîrziu, să meditez asupra lor. N-am ținut, şi nu țin, să-mi atribui o falsă oroare faţă de purtarea unei fete atît de precoc în păcat. De altminteri, nu eram — şi încă multă vreme nu am fost ! — la vîrsta cînd socoteşti depravată pe o femeie ce, dintr-o singură privire, ți se aruncă în braţe. Dimpotrivă, orice bărbat este aproape înclinat să socotească faptul drept foarte firesc, iar dacă ți spui : „Biata de ea !“ se cheamă că există totuşi multă modestie în această compătimire ! Iar dacă, în sfîrşit, eram timid, nu voiam să fiu şi nărod ! Motiv capital pentru francezi să se simtă autorizaţi a face, fără remuşcări, lucrurile cele mai păcătoase. Desigur, ştiam prea bine şi fără nici o umbră de îndoială că ceea ce fata simţea pentru mine nu era dragoste. Dragostea nu acţionează atît de impudic şi de neruşinat ; şi mai ştiam tot atît de bine că nici ceea ce mă făcea ea pe mine să simt nu era dra-

goste. Numai că, dragoste ori nedragoste... ce-o fi fost ! voiam și eu același lucru !... Cînd m-am ridicat de la masă, eram hotărît... Mina acestei Alberte, la care nu mă gîndisem nici o clipă înainte ca ea s-o cuprindă pe-a mea, sădise adînc în străfundurile ființei mele dorința de-ai cuprinde întreg trupul, precum mina ei îmi cuprinsese mina !

Am urcat în cameră ca scos din minți, iar după ce, tot reflectînd la întreaga poveste, mintea mi s-a mai limpezit puțin, mi-am pus întrebarea ce să fac pentru a *lega* de-a binelea o *intrigă*, cum se spune în provincie, cu o față atît de diabolic de provocatoare. Știam destul de vag — ca unul ce nu căutasem să aflu mai în amănunțime — că-și însoțea pretutindeni mama ; că, de obicei, lucra alături de ea, în fața aceluiași coș de cusut, în dreptul ferestrei din sufrageria ce le slujea de salon ; că n-avea nici o prietenă în oraș, care să vină s-o vadă și că nu ieșea din casă decît duminica, la slujba de amiază și la vecernie, împreună cu părinții. Ce părere ai ? cele ce știam nu erau prea încurajatoare...

Începeam să mă căiesc de-a nu fi trăit mai aproape de acești doi oameni de treabă, față de care mă purtasem, e drept, fără aroganță, dar cu politețea indiferentă și uneori distrată arătată celor ce nu prezintă decît un interes cu totul secundar pentru viața noastră ; mi-am spus însă că nu-mi puteam modifica atitudinea față de ei, fără să risc a le dezvălui sau a-i face să bănuiască ceea ce voiam să le ascund... Pentru a-i vorbi domnișoarei Alberte, nu puteam folosi decît întîlnirile pe scară, cînd urcam în cameră sau cînd coboram ; or, pe scară, puteam fi văzuți sau auziți... Singurul mijloc la îndemînă, în casa atît de rînduită și de strîmtă, unde stăteam cu toții îngheșuiți unul în coasta altuia, era să-i scriu, și odată ce mina cutezătoarei fete se pricepea atît de bine să o caute pe-a mea sub masă, aceeași mînă nu ar fi făcut probabil prea multe fasoane să ia scrisorica ce i-o voi fi strecurat. Așa

încît i-am scris. Scrisoarea potrivită împrejurărilor, rugătoare, poruncitoare, îmbătută, scrisă de un om care a băut prima gură de fericire și care cere să i se mai dea... Numai că, pentru a i-o strecura, a trebuit să aștept prînzul de a doua zi, și timpul mi s-a părut nespus de lung ; în sfîrșit a sosit și faimosul prînz ! Mîna ațîțitoare, a cărei atingere o simțeam de douăzeci și patru de ore pe mîna mea, n-a întîrziat să vină, ca în ajun, să-mi caute mîna pe sub masă. Domnișoara Alberte a simțit bilețelul strecurat și l-a luat într-un chip foarte firesc, așa cum și prevăzusem. Ceea ce însă nu prevăzusem a fost faptul că, păstrînd același aer de Infanta sfidînd totul din înălțimea nepăsării ei, l-a strecurat în despicătura decolteului, schițînd, dintr-o mișcare scurtă, gestul de a-și îndrepta o dantelă boțită, totul cu atîta naturalețe și iuteală, încît maică-sa, care servea supa, cu privirea aplecată asupra trebii ce-o făcea, nu a băgat de seamă absolut nimic ; cît despre netotul de taică-său, care era întotdeauna cu gîndul „zburat“ la vioara lui, atunci cînd nu cînta din ea, faptul s-a petrecut ca și cum n-ar fi văzut, de asemenea, nimic.

— Cu toții pățim la fel, căpitane : ca și cum n-am fi văzut nimic, îl intrerupsei eu cu voioșie, căci povestea lui mi se părea a înclina cam prea repede spre o aventură deochiată de soldat în garnizoană ; dar nu bănuiam nimic din ce avea să urmeze ! Uite ! nu mai demult decît acum cîteva zile, se afla la Operă, într-o lojă vecină cu a mea, o femeie cam de soiul domnișoarei dumitale. Nu-i vorbă, avea mult peste optsprezece ani ; dar, îți dau cuvîntul meu de onoare, rar am văzut o femeie de-o mai impunătoare decență. Tot timpul spectacolului a stat pe scaun neclintită, ca pe un soclu de granit. O dată nu s-a întors, nici la dreapta nici la stînga ; fără îndoială însă că vedea cu umerii, ce-i avea dezgoliți și foarte frumoși, căci în loja mea, deci în spatele și al ei și al meu, se mai afla un tînăr care părea la fel de indiferent ca și ea la tot ce nu se petrecea pe scenă. Sînt gata să jur că tînărul n-a făcut

nici una din obișnuitele zimbre pe care bărbații le fac femeilor în localurile publice, și care se pot numi declarații de la distanță. Când însă spectacolul s-a terminat, iar în tumultul general al lojilor ce se golesc, doamna s-a ridicat în picioare în loja ei să-și încheie mantoul, am auzit-o spunându-i bărbatului cu cel mai conjugal, mai autoritar și mai limpede glas din lume : „Henri ! ridică-mi gluga de pe jos !“ ; iar în clipa următoare, peste spinarea încovoiată a lui Henri, care se repezise cu capul în jos, a întins brațul și a luat din mîna tinărului un bilețel, la fel de simplu și de firesc cum și-ar fi luat, din mîna bărbatului, evantaiul sau buchetul de flori. El, sărmanul, s-a ridicat de jos, ținînd gluga în mînă — o glugă de mătase roșie ca focul, mai puțin roșie însă decît obrazu-i, și pe care, cu riscul unei apoplexii, o pescuise pe sub scaune... Pe legea mea ! după ce am asistat la asemenea scenă, am plecat gîndindu-mă că, în loc să i-o dea înapoi nevestii, ar fi putut să păstreze gluga pentru el, să-și ascundă sub ea capul și podoaba ce-i crescuse, într-o clipă, pe creștet !

— E bună povestea dumitale, spuse vicontele cu oarecare răceală ; în orice alt moment, aș fi gustat-o poate mai mult ; te rog, însă, lasă-mă s-o termin pe-a mea. Mărturisesc că, avînd de-a face cu o asemenea fată, nu m-am neliniștit nici o clipă pentru soarta bilețelului meu. Oricît ar fi fost ea cusută de fustele maică-si, avea cu siguranță să găsească un mijloc de a-l citi și de a-mi răspunde. Mă bizuiam chiar, pentru o viitoare și prelungită conversație în scris, pe discreta poștă pe sub masă ce-o inaugurasem ; cînd, a doua zi, intrînd eu în sufragerie cu certitudinea, mîngîiată în taină, că voi căpăta pe loc un răspuns foarte categoric la bilețelul din ajun, am căzut ca din pod văzînd că tacîmul fusese schimbat și că domnișoara Alberte era așezată acolo unde ar fi trebuit să stea mereu, între maică-sa și taică-său... De ce această schimbare ?... Se petrecuse oare ceva ce eu nu știam ?...

Să fi bănuir ceva vreunul dintre părinți ? Domnișoara Alberte sta în fața mea și o priveam țintă, cu intenția omului care vrea să se facă înțeles. Aveam douăzeci și cinci de semne de întrebare în priviri ; a ei era la fel de calmă, de mută, de nepăsătoare ca de obicei. Mă privea ca și cum nu m-ar fi văzut. N-am pomenit vreodată priviri să te scoată mai tare din sărite decât lungile ei priviri neclintite, care picau asupra celor din jur ca asupra unor obiecte. Fierbeam de curiozitate, de nemulțumire, de neliniște, de toate soiurile de sentimente, învîrtejite și dezamăgite... și nu înțelegeam cum de această femeie, atît de stăpînă pe sine încît s-ar fi putut crede că sub pielea-i delicată în loc de nervi are tot atîția mușchi ca și mine, nu îndrăznește să-mi facă nici măcar un semn prin care să-mi dea de știre, să mă facă să pricep, să-mi spună, oricît de pe fugă, că sîntem înțelegi, că sîntem de convență și complici întru același mister, fie el de dragoste sau nici măcar de dragoste !... Într-adevăr, să nu-ți vină a crede că era vorba de aceeași femeie cu mina cutezătoare, cu gestul piciorului pe sub masă, cu bilețelul primit în ajun și strecurat cu atîta naturalețe în decolteu, sub privirea părinților, de parcă ar fi fost o floare ! După toate cîte le făcuse, nu cred să-i fi fost prea greu a-mi arunca o privire. Și totuși, nu ! N-am primit nimic. Prințul s-a desfășurat, de la un capăt la altul, fără această privire pe care o pîndeam, o așteptam, pe care voiam s-o aprind la privirea mea și care nu s-a aprins nici măcar o secundă ! „O fi găsit vreun alt mijloc să-mi răspundă !“ mi-am zis ridicîndu-mă de la masă și întorcîndu-mă în odaia mea ; nu puteam concepe ca o asemenea ființă să dea înapoi după ce s-a avîntat atît de departe ; nu admiteam că s-ar fi temut de ceva, că ar fi voit să crute ceva sau pe cineva, fiind la mijloc o toană a ei și, să fiu al naibii ! sincer îți spun nu puteam crede că nu reprezintă pentru ea cel puțin o toană !

„Dacă părinții nu au nici o bănuială, îmi mai spuneam, dacă tacîmurile au fost schimbate astăzi dintr-o simplă întîmplare, mîine am să fiu din nou așezat lîngă ea...” Dar nici a doua zi, nici în următoarele, n-am mai fost așezat lîngă domnișoara Alberte, care și-a păstrat mai departe aceeași expresie indescifrabilă și același ton nemai-pomenit de degajat pe cînd rostea nimicurile și mărunțișurile obișnuite ce se spuneau în fiecare zi la masa lor de mici burghezi. Îți poți închipui cam cum o studiam fiind interesat în măsura în care eram de toată povestea ! Părea cum nu se poate mai mulțumită, în vreme ce eu eram cumplit de nemulțumit — pînă la furie ! — o furie care mă rodea pe dinăuntru și pe care mai trebuia s-o și ascund ! Iar expresia ei, ce n-o părăsea nici o clipă, mă arunca la o distanță și mai mare decît latul mesei dintre noi ! Eram atît de scos din fire, încît de la o vreme nu mă mai temeam că o compromit privind-o, și-i țintuiam ochii mari, de nepătruns, care rămîneau de gheață sub greutatea amenințătoare și învăpăiată a privirilor mele ! Să fi fost oare purtarea ei o manevră ? O cochetărie ? Ori poate o nouă toană, urmînd celeilalte..., sau pur și simplu prostie ? Am avut de-a face, de atunci, cu unele femei de soiul acesta, mai întii cu totul răvășite de răscoala simțurilor, apoi însă, de-a dreptul proaste ! „Dacă am ști exact clipa !” spunea Ninon¹ ! Să fi trecut, oare, clipa aceea a lui Ninon ? Totuși, mai așteptam încă... Ce anume ? Un fleac de nimica, un semn, o vorbă strecurată cu voce scăzută pe cînd ne ridicam de la masă, în zgomotul scaunelor împinse ; cum însă nu se ivea nimic, m-am repezit asupra gîndurilor nebunești, asupra celor mai mari absurdități de pe lume. Mi-am virît în cap că, din pricina tuturor stăvililor ce ne înconjurau în casă, are să-mi scrie prin poștă ; că va fi destul de șmecheră ca, ieșind odată im-

¹ *Ninon de Lenclos* (1620—1705), scriitoare mondenă franceză ; salonul ei era frecventat de toate spiritele luminate ale vremii.

preună cu mama ei, să strecoare un plic în cutia de scrisori ; și, stăpînit de acest gînd, îmi schingiuiam cu regularitate sufletul, de două ori pe zi, cite un ceas înainte de sosirea poștaşului... De cite zece ori în decursul aceluia ceas, îi spuneam cu glasul sugrumat bătrînei Olive : „Este vreo scrisoare pentru mine, Olive ?“, iar ea îmi răspundea de fiecare dată, cu un calm imperturbabil : „Nu, domnule, nu este nimic !“ Ah ! pînă la sfîrșit enervarea a ajuns să mă doară. Am început s-o urăsc pe Alberte și, din această ură a dorinței înșelate, să-mi explic purtarea ei față de mine prin motive de natură a mă face s-o disprețuiesc cît mai mult cu putință, căci ura e setoasă de dispreț. Disprețul este pentru ea, pentru ură, un adevărat nectar ! „Ticăloasă și lasă ce este, se teme de o scrisoare !“ îmi ziceam. Vezi deci că ajunsesem s-o înjur. O insultam în gînd și nu credeam că, insultînd-o, o defăimez. Ba m-am străduit chiar să nu mă mai gîndesc la ea, o copleșeam cu epitelele cele mai grosolane și mai soldățești, vorbindu-i despre ea lui Louis de Meung ; căci, pînă la urmă, i-am vorbit despre ea, da ! exasperarea la care mă adusese ștersese în mine orice urmă de purtare cavalierească, și i-am povestit toată aventura mea prietenului Louis, care m-a ascultat înfășurîndu-și pe deget mustața lui lungă și bălaie, iar apoi mi-a spus, pe șleau și fără pic de sfială, căci în regimentul 27 oamenii nu erau cituși de puțin moraliști : „Fă ca mine ! Cui pe cui se scoate ! Ia-ți o iubită dintre *ucenicuțele* din oraș și nu te mai gîndi la îndrăcita asta de fată !“

N-am urmat însă sfatul lui Louis. Eram prea prins de toată povestea. Dacă ea ar fi putut afla cumva că mi-am luat o iubită, aș fi făcut-o numai ca să-i biciui inima sau vanitatea cu șfichiul geloziei. Dar n-avea cum să afle... A aduce o femeie la mine în cameră, cum făcea Louis, care locuia la „Hanul Poștei“, ar fi însemnat să stric relațiile cu oamenii cumsecade la care locuiam, iar ei mi-ar fi cerut de îndată să-mi caut aiurea altă locuință ; și nu voiam să

renunț, în schimbul numai al unei aventuri, la posibilitatea de-a regăsi într-o zi piciorul sau mîna acestei diavolițe ispititoare de Alberte care, după toate cîte îndrăznise să le facă, rămînea mai departe preainalta Domnișoară Impasibilă.

„Zi-i mai bine imposibilă !” spunea Louis de Meung, bătîndu-și joc de mine.

O lună încheiată a trecut astfel și, în ciuda hotărîrilor mele de-a mă arăta la fel de indiferent și de lipsit de memorie ca Alberte, de-a opune răceală răcelii și stanei de piatră, o stană de piatră, viața mea nu mai era decît o lungă și tensionată pîndă — și urăsc pînda chiar și cînd e vorba de vinătoare ! Da, domnule, zilele nu-mi mai erau, de la un capăt la altul, decît o nesfîrșită pîndă ! Pîndă cînd coboram la masă și speram s-o găsesc singură în sufragerie, ca prima dată. Pîndă la masă, cînd privirea-mi o ținea pe-a ei, drept în față, sau dintr-o parte, și cînd i-o întilneam, mereu clară, infernal de calmă, nici ocolindu-mi privirea, dar nici răspunzîndu-i ! Pîndă după masă, cînd mai rămîneam cîteva clipe să le privesc pe doamne reluîndu-și lucrul în dreptul ferestrii, pîndind dacă ea nu lasă cumva să-i cadă degetarul, foarfecele, vreo petică, ceva ce să pot aduna de pe jos și să i-l dau înapoi, ca să-i ating mîna — mîna aceea care-mi sta acum înfiptă parcă de-a curmezișul creierului ! Pîndă cînd urcam înapoi, de la masă, în odaia mea, unde credeam într-una că aud pășind de-a lungul coridorului piciorul cu care mă călcase atît de voluntar și atotstăpînitor ! Pîndă pînă și pe scară, unde speram s-o pot întîlni, și unde bătrîna Olive m-a surprins într-o zi, spre marea mea rușine, stînd de strajă ! Pîndă la fereastră — la fereastra asta pe care-o vezi de aici ! — unde mă postam ori de cîte ori ea trebuia să iasă în oraș cu măicăsa, și de unde nu mă clinteam pînă nu se întorcea, iar totul era la fel de zadarnic. Cînd ieșea în oraș, înfășurată în șalul ei tineresc — un șal cu dungi roșii și albe (precum vezi, n-am uitat nimic !) presărat cu flori negre și galbene

pe fiecare din dungi —, o dată nu-și întorcea bustul trufaș, iar cînd se întorcea acasă, tot alături de maică-sa, o dată nu ridica nici capul, nici privirea, către fereastra unde stam în așteptare ! Ca să vezi la ce josnice manevre mă condamnase ! Desigur, știu prea bine că femeile ne fac pe toți, mai mult sau mai puțin, să le slugărim, dar chiar pînă-ntr-atît ! Bătrînul crai înfumurat din mine — care ar trebui să fie mort hăt de cînd ! — se mai revoltă și astăzi ! Ah ! de mult nu-mi mai sta gîndul la bucuria uniformei ! După ce-mi terminam serviciul de zi — manevre sau trecere în revistă — mă întorceam fuga acasă, dar nu ca să citesc teancurile de memorii sau de romane, singurele mele lecturi din acea vreme. La Louis de Meung nu mă mai duceam. De floretă nu mă mai atingeam. Și n-aveam nici resursa fumatului, care amortește agitația cînd ea devine mistuitoare, și pe care voi, ceilalți, urmașii mei în viață, o aveți din plin ! Nu se fuma pe atunci în regimentul 27 ; doar soldații fumau, între ei, în camera corpului de gardă, la cîte-o partidă de barbut pe dosul tobei... Din punct de vedere fizic deci, eram cu totul inactiv, și-mi rodeam... nu știu ce, poate inima, lungit pe canapeaua care nu-mi mai dădea senzația de răcoare, altădată atît de plăcută, ori plimbîndu-mă între patru pereți și în cei doisprezece metri patrați ai camerei, ca un leu în cușcă, atunci cînd îi miroase a carne fragedă în apropiere.

Toate acestea se petreceau ziua, dar și o bună parte din noapte. Mă culcam tîrziu. Nu mai puteam dormi. Mă ținea treaz îndrăcita de Alberte, îmi aprinsese focul gheenei în vine, apoi se îndepărtase, ca incendiatorul care nu întoarce nici măcar capul pentru a privi cum arde focul aprins în urma lui ! Lăsam perdeaua, aceeași perdeă stacojie pe care o vezi lăsată în seara asta — cu aceste vorbe, vicontele își trecu mînușa peste geamul lingă care sta așezat în trăsură, ca să șteargă aburul ce începuse să se aștearnă asupra-i — peste aceeași fereastră unde nici atunci, cum nici acum, nu erau jaluzele, pentru ca vecinii, mai curioși în provin-

cie decît oriunde altundeva, sã nu poatã cotrobãii cu privirea în adîncul odãii. Era o odaie ca de pe vremea aceea, în stilul Imperiului, cu parchet model unguresc, fãrã covoare, cu ornamente de bronz placate pretutîndeni pe mobila din lemn de mãlin, cite un cap de sfînx în cele patru colțuri și labe de leu în locul celor patru picioare ale patului ; apoi, pe fiecare din sertarele scrinului și ale biroului, cite o camee tot cu cap de leu, ținînd în botul înverzît un inel de aramã de care trãgeai cînd voiai sã le deschizi. O masã pãtrată, de asemenea din lemn de mãlin, dar mai trandafiriu, ceva mai deschis decît restul mobilierului, cu tablã de marmorã cenușie și picioarele unite printr-o împletiturã de aramã, sta la perete, în fața patului, între ferestrã și ușa unui cabinet mare de toaletã ; iar fațã în fațã cu cãminul, vastã canapea de marochin albastru, despre care ți-am vorbit pînã acum destul... În fiecare din unghiurile acestei camere, foarte înaltã și spațioasã, se aflau colțare din imitație de lac chinezesc, iar pe unul dintre ele se putea vedea, albind tainic în întunecimea ungherului, un vechi bust al Niobei, o copie dupã originalul antic, lucru de mirare în casa unor burghezi de rînd. Dar oare Alberte cea întru totul de neînțeles nu era un lucru și mai de mirare ? Pe pereții acoperiți pînã la jumãtate cu lambriuri și vopsiți în ulei de-un alb-gãlbui, nici tablouri, nici gravuri. Îmi atîrnasem doar armele, culcate pe niște scoabe lungi de aramã auritã. Cînd închiriasem scorbura asta mare de odaie — precum îi spunea locotenentul Louis de Meung, ca unul ce nu poetiza deloc lucrurile — așezasem în mijloc o masã mare, rotundã, pe care-o acoperisem cu hãrți militare, cãrți și hîrtoage : acesta îmi era biroul. Aici scriam cînd aveam cite ceva de scris... Ei bine ! într-o searã, sau mai degrabã într-o noapte, împinsesem canapeaua lîngã masã și desenam, la lumina lãmpii, nu ca sã scãp de unicul gînd ce mã obseda de o lunã în șir, ci ca sã mã las mai adînc absorbit de el, cãci desenam tocmai capul enig-

maticei Alberte, figura acestei șerpoaice de femeie de care eram posedat, precum spun popii că ești posedat de diavol. Era târziu. Strada — pe unde în fiecare noapte treceau, ca și astăzi, două diligențe în cele două sensuri, una la unu fără un sfert, cealaltă la două și jumătate, amîndouă oprindu-se la „Hanul Poștei“ ca să schimbe caii — strada, deci, era tăcută ca un fund de puț. S-ar fi putut auzi înșuca; dar, în caz că s-ar fi aflat vreuna în odaia mea, probabil că dormea prin vreun colț de geam sau în canelurile cutate ale perdelei din mătase groasă, țesută în patru ite, pe care o desfăcusem din agățătoarea ei și care cădea în dreptul ferestrei în falduri grele, neclintite. Singurul zgomot ce se auzea în preajmă, în liniștea adîncă și desăvîrșită, îl făceam eu, cu creionul și estompa. Da, domnule, pe ea o desenam, și numai Dumnezeu știe cu ce mină mîngioasă, cu ce arzătoare atenție lucram ! Deodată, fără ca nici un zgomot de cheie în broască să mă fi prevenit, ușa de la cameră s-a deschis scrișnind cu acel sunet al ușilor ale căror țîțîni sînt neunse, și a rămas întredeschisă, ca și cum s-ar fi temut de sunetul produs ! Am ridicat ochii, crezînd că am închis-o prost și că s-a deschis de la sine, fără veste, scoțînd acel sunet jalnic în stare să-i facă a tresări în noapte pe cei ce veghează și a-i trezi pe cei cufundați în somn. M-am ridicat de la masă s-o închid ; dar ușa întredeschisă s-a deschis mai mult, și tot foarte încet... însă reîncepînd să scîrțîie cu același zgomot scrișnit, care s-a risipit ca o tînguire prin casa cufundată în liniște : și am văzut apărînd în pragul ei, în clipa cînd s-a deschis de tot, pe Alberte ! — pe Alberte care, în ciuda precauțiilor dictate de o spaimă ce trebuie să fi fost cumplită, nu putuse împiedeca nenorocita de ușa să scîrțîie !

Ah ! mii și mii de draci ! cînd te gîndești că superstițioșii vorbesc de vedenii ; mie însă vedenia cea mai supranaturală nu mi-ar fi produs uimirea, surprinderea, acel pumn în inimă, pe care l-am simțit apoi repercutat într-o dezlănțuire de palpații nebunești, cînd am văzut-o înain-

tind spre mine, din ușa deschisă...pe Alberte, înspăimîntată de zgomotul ușii, de zgomotul care avea să reînceapă cînd să o închidă ! Adu-ți, te rog, din nou aminte că aveam optsprezece ani neîmpliniți ! Alberte mi-a măsurat probabil groaza după groaza ei : a oprit pe loc, cu un gest energic, strigătul de uimire ce era gata să-mi scape — și mi-ar fi scăpat cu siguranță dacă ea n-ar fi făcut acest gest — și a închis ușa, dar de data asta nu încet, căci încetineala o făcuse să scirîtie, ci repede, ca să evite scrișnetul țîținilor, pe care însă n-a izbutit să-l evite, și care a reînceput, și mai limpede, și mai plin, prelung și din cale-afară de ascuțit ; iar odată ușa închisă, a stat îndelung cu urechea lipită de ea, ascultînd dacă un alt zgomot, ce-ar fi fost mai îngrijorător, mai cumplit, nu răspunde cumva zgomotului ușii... Mi s-a părut că o văd clătînîndu-se pe picioare... M-am repezit și am primit-o în brațe.

— Dar știi că nu se încurcă, Alberte a dumitale, i-am spus căpitanului.

— Crezi poate, a continuat el, ca și cum n-ar fi luat în seamă ironica mea observație, că mi s-a prăbușit în brațe de spaimă, de pasiune, sau pentru că-și pierduse capul, ca una ce era, sau putea fi, urmărită, ca una care nu mai știe ce face cînd săvîrșește nebunia de pe urmă, cînd se lasă pradă demonului ce zace, spune-se, în toate femeile și care demon ar avea întotdeauna cîștig de cauză, dacă în ele n-ar mai sălășlui și alții doi — Lașitatea și Rușinea — în stare să i se împotrivească. Ei bine, nu ! nu mi s-a prăbușit în brațe ! Te-ai înșela amarnic dacă ai crede asta !... Alberte nu cunoștea nici una dintre aceste temeri, deopotrivă vulgare și prea îndrăznețe... Mai degrabă m-a cuprins ea pe mine în brațe decît eu pe ea... Primul ei gest a fost să mi se arunce, cu capul plecat, la piept, dar și-a ridicat fruntea și m-a privit în ochi, cu ochii ei larg deschiși — nesfîrșiți ! — ca și cum ar fi vrut să se asigure că eu eram acela pe care-l ținea îmbrățișat ! Era înfiorător de palidă, cum n-o mai văzusem niciodată ; dar trăsăturile

prunciare nu i se clintiseră, rămăseseră la fel de ferme, de imobile ca cele ale unei medalii. Atîta doar că asupra gurii cu buze ușor bombate rătăcea freamătul parcă al unui delir, dar nu al delirului patimii împlinite sau care își va găsi împlinirea în clipa următoare ! Iar acest freamăt, într-un moment ca acela ce-l trăiam, avea ceva atît de întunecat, de amenințător, încît, ca să nu-l mai văd, i-am strivit frumoasele buze roșii și ațîțătoare sub sărutul-fulgător și brutal al dorinței învingătoare, atotstăpînă ! Buzele i s-au întredeschis... dar ochii negri, cu adîncă lor întunecime, și ale căror gene prelungi îmi atingeau aproape pleoapele, nu s-au închis — nici n-au clipit măcar ; ci în depărtarea lor adîncă am zărit, ca și asupra buzelor, palpitînd nebunia. Am purtat-o în brațe, așa lipită de mine, prinsă în sărutul de foc, ca sorbită, ca smulsă de la pămînt de buzele ce-i pătrundeau gura aspirată de răsuflarea mea, am purtat-o pînă la canapeaua de marochin albastru' — care era pentru mine un soi de grătar al sfîntului Laurențiu, de o lună și mai bine de cînd mă zvîrcoleam între pernele-i, tot gîndindu-mă la ea ; iar marochinul a prins să troznească de voluptate ațîțată sub spinarea ei goală, căci Alberte era pe jumătate goală. Venise de-a dreptul din pat și... n-ai să mă crezi ! ca să ajungă la mine, fusese silită să străbată camera unde dormeau mama și tatăl ei ! O străbătuse orbecăind prin întuneric, pipăind cu miinile întinse, să nu se izbească de vreo mobilă care ar fi făcut zgomot și i-ar fi trezit.

— Ei da ! făcui eu, nici în tranșee nu se poate dovedi mai mult curaj. Era demnă de-a fi amanta unui ostaș !

— Și a și devenit amanta mea, încă din noaptea aceea, reluă viconte. S-a arătat la fel de pătimașă, de dezlănțuită ca și mine, și îți jur că eram pătimaș, nu glumă ! Da, numai că a existat și o revanșă ! Nici Alberte, nici eu n-am putut uita o singură clipă, în toiul celor mai nebunești îmbrățișări, înspăimîntătoarea situație în care ea ne pusese pe amîndoi. Pe cea mai înaltă culme a fericirii ce

venise deopotrivă să afle și să-mi dăruiască, se arăta ca năucită de ceea ce săvârșea, de altfel cu o voință atît de neclintită, cu o îndîrjire atît de crîncenă. Nu mi-era nici mie de mirare. Parcă eu nu eram năucit? ! Nu i-am spus, nu i-am arătat nimic, dar ce cumplită groază purtam în piept, pe cînd ea mă strîngea să mă înăbușe ! Pindeam, printre suspinele, printre sărutările ei, în liniștea de groază ce apăsă asupra casei adormite în tihna-i încrezătoare, să nu cumva să se petreacă acel lucru îngrozitor : să se trezească maică-sa, să se scoale taică-său ! Și mă uitam pe deasupra trupului ei, în spatele canapelei, ca nu cumva ușa, a cărei cheie o lăsase în broască de teama zgomotului ce l-ar fi putut face, să se deschidă din nou, iar în prag să mi se arate, livizi de indignare, ca două capete gemene ale Meduzei¹, cei doi bătrîni, pe care-i batjocoream cu o lașitate atît de cutezătoare, răsăriți deodată din întunericul nopții precum chipurile înseși ale ospitalității violate și Judecății ! Pînă ce și scîrțitul voluptuos al marochinului albastru, care mai adineaori îmi sunase ca trîmbița deșteptării zeului Amor, mă făcea să tresar de spaimă !... Inimile noastre băteau strivite una de cealaltă, și-și răspundeau ca într-un ecou... Primejdia ne îmbăta și ne dezbăta totodată, însă cît era de cumplit ! Mai tîrziu m-am obișnuit cu toate acestea. Tot înfăptuind, și nepedepsit, această imprudență fără margini, m-am liniștit și m-am împăcat cu ea. Tot trăind în primejdia de-a fi surprins, m-am blazat asupra ei. Nu m-am mai gîndit la ea, ci numai să fiu fericit. Încă din acea primă noapte de groază, care ar fi trebuit s-o înspăimînte pentru toate cele ce aveau să urmeze, Alberte a hotărît să vină o noapte din două la mine, din moment ce eu nu mă puteam duce la ea, dormitorul ei de fată neavînd altă ieșire decît prin camera părinților ; și a venit cu sfințenie odată la două nopți. Dar nici un moment nu s-a obiș-

¹ Monstru mitologic ucis de Perseu (fiul lui Zeus), fondatorul orașului Micene.

nuit cu senzația — nu și-a pierdut groaza năucită a primei dintre ele ! Timpul n-a avut asupra ei efectul ce l-a avut asupra mea. Nu s-a călit la primejdia înfruntată noapte după noapte. Rămânea mereu, pînă și în brațele-mi, tăcută, abia rostind cîte o vorbă, căci, altminteri, îți închipui prea bine cît era de grăitoare ; și cînd, mai tîrziu, eu mi-am găsit în sfîrșit calmul, tot înfruntînd primejdia și tot mereu izbîndind, cînd îi vorbeam, precum vorbești unei iubite, despre ceea ce pentru noi doi însemna deja un trecut, despre răceala ei inexplicabilă, acum dezmințită, acum cînd o țineam în brațe, și care urmase primelor gesturi cutezătoare din parte-i ; în sfîrșit, cînd o copleșeam cu acele dece-uri neostoite ale iubirii (căci, în fond, iubirea nu este poate decît o adîncă curiozitate), ea nu-mi răspundea niciodată decît prin prelungi îmbrățișări. Gura ei îndurerată rămînea mută în toate... afară de sărutări ! Există femei care-ți spun : „Mă compromit pentru tine“ ; altele : „Ai să mă disprețuiești“ ; sînt feluri și feluri de-a exprima fatalitatea iubirii. Ea însă nu spunea nimic ! nu scotea o vorbă... Straniu lucru ! Și încă mai stranie ființă ! Îmi lăsa senzația unei lespezi dure și grele de marmoră, arzînd încinsă într-o văpaie de dincolo de ea... Nădărduiam să vină un moment cînd marmora să pleznească, în sfîrșit, de puterea dogoarei, dar marmora nu și-a pierdut nici o clipă rigida-i densitate. În nopțile cînd a venit la mine, nu a fost nici mai încrezătoare, nici mai deschisă, nici mai vorbăreată și, mi-aș îngădui să folosesc termenul bisericesc, a fost la fel de *greu de spovedit* ca și în prima noapte. N-am putut să scot nimic în plus de la ea... Cel mult cîte o monosilabă, smulsă cu de-a sila buzelor ei splendide de care eram cu atît mai înnebunit cu cît le văzusem mai reci și mai nepăsătoare în timpul zilei ; cîte o monosilabă și încă din cele ce nu puteau face lumină asupra firii acestei fete care-mi părea a fi un sfînx mai enigmatic decît laolaltă toți sfîncșii ale căror imagini roiau în jurul meu, în camera mobilată în stilul Imperiului.

— Totuși, căpitane, îl întrerupsei eu din nou, toate acestea au avut și ele un sfârșit, nu ? Doar ești bărbat în toată puterea cuvintului, în vreme ce sfîncșii sînt niște lighioane imaginare. În viață nu se află așa ceva, încît sigur că, pînă la urmă, ți-ai dat seama, ce dracu ! de ce avea drăcoaica noastră în gușă !

— Un sfârșit, da ! Într-adevăr, a existat și un sfârșit, făcu vicontele de Brassard, coborînd brusc geamul cupeului, ca și cum i s-ar fi gîtuît răsufllarea în pieptul uriaș și ar fi simțit nevoia de aer pentru a isprăvi ceea ce mai avea de povestit. Numai că cele ce ascundea în gușă, precum spui, fata asta stranie, nu mi s-au dezvăluit nici măcar atunci. Iubirea noastră, sau legătura, sau intriga — cum vrei s-o numești — ne-a dat, sau mai bine zis, *mi-a dat mie*, senzații cum cred că n-am mai încercat de-atunci cu nici o altă femeie, fie ea mai pătimaș iubită decît această Alberte care poate nici nu mă iubea, pe care poate n-o iubeam nici eu ! N-am izbutit să înțeleg ce simțeam de fapt pentru ea, nici ce simțea ea pentru mine, și totuși povestea a durat mai bine de șase luni de zile ! De-a lungul acestor șase luni, am înțeles doar atît — că trăiam un soi de fericire pe care nu o poți cunoaște la tinerețe. Am înțeles fericirea celor ce se ascund. Am înțeles desfătarea ce ți-o poate da misterul complicității, o fericire atît de puternică încît, chiar în lipsa oricărei nădejdi de a izbuti, e în stare să nască năravul fără de leac al conspirației. Alberte, la masă cu părinții săi ca și pretutindeni, era aceeași Prea înaltă Infantă care mă uimise atît de tare prima dată cînd o văzusem. Fruntea ei de statuie antică, cu părul bătînd în albastru de negru ce era, răsucit în cîrlionți aspri ce-i coborau pînă la sprîncene, nu lăsa să se ghicească nimic din vinovăția nopții precedente, nu vădea nici o roșeață. Iar eu, care mă străduiam să rămîn la fel de nepătruns ca și ea, dar care, sînt ferm convins, m-aș fi dat de gol de nenumărate ori dacă aș fi avut de-a face

cu oameni pricepuți să observe, mă desfătam în schimb cu
mindrie, într-un mod aproape senzual, în adîncul ființei
mele, la gîndul că toată această superbă nepăsare a ei îmi
apartine de fapt mie și că pentru mine se coborise pînă la
tot ceea ce se coboară pasiunea, admițînd că pasiunea s-ar
putea vreodată cobori ! Afară de noi, nimeni pe lume nu
mai știa acest lucru... și un asemenea gînd era de-a dreptul
îmbătător ! Nimeni, nici măcar Louis de Meung, prietenul
meu, față de care, de cînd eram fericit, devenisem discret !
El ghicise desigur totul, căci era la fel de discret ca și
mine. Nu-mi puneă întrebări. Îmi reluasem cu el, fără pic
de efort, obiceiurile comune și intime, plimbările pe Corso,
în ținută de gală sau obișnuită, partidele de cărți, de
scrimă și de punci ! Cum dracu să nu fie așa ? cînd știi
sigur că fericirea, sub înfățișarea unei fete frumoase pe
care dorința o *mînîncă* pe inimă, vine să te viziteze ne-
smîntit o dată la două nopți și la aceeași oră, cred și eu că
viața în timpul zilei devine simplă și firească !

— Bine, bine, dar, ce Dumnezeu, dormeau ca cei șapte
Adormiți ¹, părinții Albertei dumitale ? spusei eu batjoco-
rîtor, retezînd scurt cu această glumă cugetările fostului
dandy, și pentru a nu părea prea captivat de povestea lui,
care mă captiva cu adevărat ; căci atunci cînd e vorba de
un *dandy*, nu ai alt mijloc decît gluma pentru a-l face să
te respecte cît de cît.

— Crezi poate că născocesc vrute și nevrute ca să scot
efecte de povestitor în afara realității ? spuse vicontele.
Uiti că eu unul nu sînt romancier ! Uneori, Alberte nu
venea. Ușa, ale cărei țîțini unse erau acum mute, ca înve-
lite în vată, uneori nu se deschidea noaptea întreagă, ceea
ce însemna că maică-sa o auzise și o strigase, ori că taică-
său o zărise strecurîndu-se sau orbecăind prin cameră.

¹ Legendă orientală despre șapte copii creștini zidiți, drept
pedeapsă, într-o peșteră, dar care nu au murit, ci au dormit o
sută de ani, pînă în ziua cînd au fost găsiți și eliberați.

Numai că Alberte, cu singele ei rece și mintea limpede ca oțelul, scornea de fiecare dată câte un pretext. Ba se simțea rău... ba căuta zaharnița pe întuneric, pentru a nu trezi pe nimeni...

— Astfel de singe rece și de minte clară nu sînt chiar atît de rare pe cît pari a crede, căpitane ! il întrerupsei eu din nou. (Eram într-adevăr sîciitor !) La urma-urmei, Alberte a dumitale n-a fost cu nimic mai vajnică decît acea fată care își primea iubitul pe fereastră, în fiecare noapte, chiar în odaia bunică-sii adormite după perdelele patului, și care, în lipsa canapelei de marochin albastru, se instala cum da Dumnezeu, pe covor... Știi și dumneata povestea. Într-o noapte, un suspin mai puternic decît celelalte, scăpat, pare-se, din pieptul fetei fericite, a deșteptat-o pe bătrînă, care a strigat de după perdele un „Ce-i cu tine, fetiço ?“ de s-o facă să leșine în brațele iubitului ei ; fata însă a răspuns pe loc, fără să-și piardă nici o clipă cumpătul, fără să se miște : „M-a sugrumat corsetul cînd m-am aplecat să caut acul pe covor, bunico, a căzut pe jos și nu-l mai găsesc !“

— Da, cunosc povestea, reluă vicontele de Brassard, pe care crezusem a-l umili, în persoana Albertei sale, prin această comparație. Fata de care vorbești făcea parte, dacă-mi-amintesc eu bine, din familia de Guise ¹. S-a arătat, în împrejurarea cu pricina, demnă de numele ce-l purta ; însă ai uitat să spui că, începînd din acea noapte, nu i-a mai deschis fereastra amantului său, care era, mi se pare, domnul de Noirmoutier, în vreme ce Alberte revenea a doua zi chiar după o asemenea spaimă strașnică și se expunea cu și mai multă cutezanță aceleiași primejdii, de parcă în ajun nu s-ar fi întîmplat nimic. Pe vremea aceea eram, fără doar și poate, un sublocotenent

¹ Familie nobilă franceză, care a jucat un rol însemnat în politica Franței veacului al XVI-lea, în special în perioada războaielor religioase, ca apărătoare a intereselor catolicismului.

destul de neștiutor într-ale matematicii și fără dorința de-a ști cîte ceva dintr-insele ; dar oricum era limpede pentru oricine e cit de cit în stare a face un calcul al probabilităților, că într-o zi... ori într-o noapte... va exista totuși un deznodămînt...

— A, da ! exclamai eu, amintindu-mi de cuvintele sale, rostite înainte de a-și începe povestea, deznodămîntul care avea să te facă să afli ce e frica, nu, căpitane ?

— Intocmai, spuse el cu un glas deosebit de grav, izbitor de contrastant cu tonul meu ușuratic. Ți-ai dat fără îndoială seama de faptul că, din clipa cînd îmi apucase mina pe sub masă, pînă în clipa cînd îmi apăruse în plină noapte, ca o nălucă, în pragul ușii deschise, Alberte nu mă scutise de emoții. Îmi strecurase și pînă atunci în suflet tot soiul de fiori, tot soiul de spaime ; dar toate acestea n-au fost decît sentimentul ce ți-l dau gloanțele şuierînd în preajmă-ți, sau suflul ghiulelelor : te înfiori, dar mergi mai departe. Ei bine, atunci însă n-a mai fost numai asta. A fost frică adevărată, absolută, frică în toată puterea cuvîntului, și nu frică pentru Alberte, ci pentru mine și numai pentru mine ! Ceea ce am simțit atunci a fost într-adevăr acea senzație care parcă îți face inima la fel de palidă ca și fața ; acea panică ce pune pe goană regimente întregi. Eu am văzut, cum mă vezi și cum te văd, tot regimentul Chamboran luînd-o la fugă, o fugă dintr-acelea cu friiele smulse, abia mai atingînd pămîntul, am văzut eroicul regiment Chamboran tirîndu-și colonelul și toți ofițerii în tălăzuirea-i înspăimîntată ! Dar la vremea cînd se petrece povestea mea, nu văzusem încă acest lucru ; am aflat atunci... ceea ce credeam că nu este cu putință.

Iată cum a fost... Era într-o noapte. Cu viața pe care-o duceam noi nu putea fi, desigur, decît într-o noapte... o noapte lungă de iarnă. N-aș spune că una dintre cele mai liniștite. Pentru că toate nopțile noastre erau acum liniștite. Le liniștise fericirea. Dormeam culcați pe un tun încărcat, gata să tragă. Nu mai aveam acum nici o teamă

facînd dragoste pe un tăiş de sabie aşezat de-a curmezişul unei prăpăstii, precum podul infernului la turci ! Alberte venise, în noaptea cu pricina, mai devreme decît de obicei, pentru a putea rămîne mai mult cu mine. Cum sosea, primul meu gest de iubire, prima mea mîngîiere era să-i încălzesc picioarele ; nu-şi mai punea papucii verzi sau violeţi — cochetărie care mă înnebunea —, ci ajungea la mine desculţă, ca să nu facă zgomot, cu picioarele îngheţate de drumul străbătut pe carelajul de piatră al coridorului dintre camera părinţilor şi camera mea, situată în partea opusă a casei. Îngheţate din cauza mea, pentru mine, iar eu mă străduiam să i le încălzesc, căci aşa cum venea ea, de-a dreptul din căldura patului s-ar fi putut alege cu cine ştie ce cumplită boală de piept... Ştiam bine ce trebuie să fac să readuc căldura şi să învioresc în tandafiriu picioarele ei reci şi palide ; dar în noaptea cu pricina, toate mijloacele mele au dat greş... Buzele-mi n-au izbutit să reinvie pe minunata gleznă mlădiosă rozeta singerie care îmi plăcea s-o văd împodobindu-i-o... În noaptea aceea, Alberte a fost, în toiul elanurilor ei de dragoste, mai tăcută ca niciodată. Îmbrăţişările ei erau lîncede şi totodată puternice de parcă prin ele mi-ar fi vorbit, şi încă într-un chip atît de grăitor, încît, dacă eu îi vorbeam într-una, spunîndu-i toată nebunia, toată beţia de care eram cuprins, ei nici nu-i mai ceream să-mi răspundă cu vorbe. O simţeam, o înţelegeam după felul cum mă îmbrăţişa. Deodată însă n-am mai simţit-o. Braţele au încetat să mă mai strîngă la pieptu-i, şi am crezut că e vorba de o sincopă, cum i se întîmpla adesea să aibă, cu toate că, de obicei, în aceste sincope, păstra toată forţa încordată a îmbrăţişării... Nu simtem, nici unul, nici altul nişte mironosiţe. Simtem doi bărbaţi în toată puterea cuvîntului şi putem vorbi între noi ca atare... Eram obişnuit cu spasmele de voluptate ale Albertei şi cînd o cuprindeau, nu-mi încetam mîngîierile. Rămîneam strîns lipit de ea, aşteptînd să se trezească din paroxismu-i, şi cu orgolioasa

certitudine că-și va reveni în simțiri datorită îmbrățișărilor mele, că trăznetul ce-o doborîse avea s-o reînvie, repetindu-se... Dar așteptarea mi-a fost de data aceea înșelată. O priveam cum era culcată pe canapeaua albastră, strîns înlănțuită de brațele mele, și pîndeam clipa cînd ochii, acoperiți de pleoapele imense, aveau să mi se arate din nou în minunata lor strălucire de catifea neagră și văpaie ; clipa cînd dinții, care se încleștau și scrișneau să le crape smaltul la fiecare sărut strivit pe gît și prelungit îndelung pînă pe umeri, aveau să se întredeschidă și să-i descătuseze răsufarea. Dar nici ochii nu i s-au deschis, nici dinții nu i s-au descleștat... Frigul de gheață i se suise pînă la buze, pînă pe buzele mele... Cînd am simțit acel frig cumplit, m-am ridicat pe jumătate și am privit-o mai atent ; m-am smuls brusc din brațele ei, dintre care unul i-a recăzut pe piept, iar celălalt a rămas spînzurînd în jos, pe marginea canapelei unde era culcată. Însăimîntat, dar păstrîndu-mi încă luciditatea, i-am pus mîna pe inimă... Nimic ! nu se simțea nimic, nici pulsul, nici tîmplele, nici carotidele, nu aveau nici cea mai slabă zvîcnire, nimic... decît moartea ce cuprinsese deja totul cu înfricoșătoarea ei înțepenire.

Eram sigur de moarte... dar nu voiam cu nici un chip să cred în ea ! Mîntea omenească e în stare de încăpățînări din acestea stupide împotriva chiar a absolutului evidenței și sortii. Alberte era moartă. Din ce cauză ?... Habar nu aveam. Nu eram medic. Era totuși moartă ; și deși mi-era clar ca lumina zilei la amiază că orice aș fi făcut era zadarnic, am încercat tot ceea ce mi se părea atît de cumplit de zadarnic. Lipsit cum eram de orice mijloace, de cunoștințe, de instrumente, de resurse, mai întîi i-am deșertat pe frunte toate sticlutele cu parfum de pe masa mea de toaletă. Am bătut-o zdravăn pe mîini, chiar cu riscul de-a stîrni zgomot în casa aceea unde cel mai mic zvon ne făcea altădată să ne cutremurăm de spaimă. Auzisem pe unul din unchii mei, șef de escadron

în regimentul patru dragoni, că scăpase într-o zi de la moarte prin apoplexie pe unul din prietenii lui : îl singe-rase pe loc cu un *jungher* din acelea folosite la cai pentru a le lăsa singe. Aveam în cameră arme cu duiumul. Am luat un pumnal și i-am crestat Albertei brațul la îndoi-tura cotului. I-am sfirtecat brațul splendid, și nici măcar n-a curs singe. Cîteva picături doar, care s-au coagulat. Se închegase tot. Nici sărutări, nici mușcături, nici sup-turi n-au putut însufleți trupul țeapăn, devenit cadavru sub mîngîierile buzelor mele. Nici nu mai știam bine ce fac ; în cele din urmă, m-am culcat peste trupul ei, după metoda folosită — se spune în poveștile vechi — de tau-maturgii¹ reînviatori, fără să mai nădăjduiesc a trezi în el viața; dar acționînd ca și cum aș mai fi nădăjduit ! Cum stam culcat peste trupul de gheață, un gînd, abia desprins din haosul în care mă azvîrlise moartea cutremurătoare a Albertei, un gînd mi s-a ivit cu limpezime în minte... și atunci mi s-a făcut frică !

Doamne !... dar ce frică... o frică cumplită ! Alberte murise la mine în odaie, iar moartea ei dezvăluia totul. Ce avea să se aleagă de mine ? Ce trebuia să fac ?... La gîndul acesta, am simțit mîna, într-adevăr mîna fizică a fricii hidoase, cum mi se strecoară prin părul care mi s-a făcut măciucă pe cap ! Șira spinării mi s-a muiat ca un sloi de tină, și am vrut, am vrut să lupt împotriva acestei senzații înjositoare — dar a fost zadarnic... Mi-am spus că trebuie să-mi păstrez singele-rece... că sînt bărbat, nu cîrpă... că sînt ostaș. Mi-am prins capul în mîini și, în vreme ce-mi simțeam creierul vîjiind, mă trudeam să reflectez la îngrozitoarea situație în care mă aflu... să opresc în loc, pentru a le întoarce pe toate fețele, gîndurile ce-mi biciuiau învirtejate mintea, ca o vîrtelniță ne-bună și care, la fiecare rotire, veneau toate să se izbească de cadavrul din odaia mea, de trupul neînsuflețit al acelei

¹ *Taumaturgi*, vraci ai populațiilor sălbatice, care, conform tradiției, posedau știința de-a reînvia morții.

Alberte, care nu mai putea să se întoarcă în dormitorul ei, pe care mama ei avea s-o găsească a doua zi în *camera ofițerului*, moartă și pîngărită ! Gîndul la mama, căreia îi ucisese poate fiica necinstind-o, îmi atîrna mai greu pe inimă decît chiar cadavrul Albertei... Moartea nu putea fi ascunsă ; dar oare necinstirea, care ar fi fost de îndată dovedită prin prezența cadavrului în odaia mea, nu putea să fie cumva tănuită?... Asta mă tot întrebam, era ținta către care căutam să-mi îndrept gîndul. Pe măsură ce încercam s-o cîntăresc, dificultatea creștea pînă la proporțiile unei absolute imposibilități. Ce halucinații înspăimîntătoare ! erau momente cînd mi se părea că văd cadavrul Albertei crescînd, umplînd toată camera de unde nu mai putea ieși. Ah ! dacă dormitorul ei n-ar fi fost de cealaltă parte a camerei părinților, aș fi cărat-o, cu orice risc, și aș fi dus-o la loc în patul ei ! Dar puteam eu să mă aventurez, și încă purtînd în brațe un trup mort, să fac ceea ce făcea ea, de altfel cu atîta imprudență, să străbat o cameră pe care n-o știam, în care nu intrasem niciodată, și unde dormeau, cu somnul lor ușor de oameni bătrîni, tatăl și mama nenorocitei de Alberte ? !... Și totuși, starea minții mele era într-un asemenea hal, frica de ce avea să se întîmple a doua zi, de acel cadavru găsit la mine, mă călărea cu atîta sălbăcie, încît tocmai gîndul acesta, smintit, nebunesc, de-a o duce pe Alberte înapoi în camera ei s-a înstăpinit asupra-mi ; mi se părea unicul mijloc de-a salva reputația biete fete și de a mă scăpa pe mine de rușinea reproșurilor ce mi-ar fi adus părinții, într-un cuvînt, de-a ieși din toată acea grozăvie. Nu știu dacă ai să mă crezi ! Și mie îmi vine greu să cred acum, cînd îmi aduc aminte ! Am avut totuși puterea să ridic cadavrul Albertei și, săltîndu-l de brațe, să mi-l pun în spinare. Înspăimîntător veșmînt, mai greu, crede-mă ! decît cel al osîndiților din infernul lui Dante ! Numai cel ce a purtat, cum am purtat

eu pe umeri, acest veșmînt de trup omenesc, care, doar, cu o oră mai devreme, făcea să mi se involbure singele de dorință și care acum mă împietrea de spaimă, numai acela poate pricepe !... Am deschis ușa, cu încărcătura în spinare și, desculț ca și Alberte, pentru a face cît mai puțin zgomot, am pornit-o pe coridorul ce ducea spre camera părinților, a cărei ușă se afla în celălalt capăt ; mă opream la fiecare pas, clătîindu-mă pe picioare, ca să ascult liniștea din casa cufundată în somn, dar n-o mai auzeam din pricina bățăilor bezmetice ale inimii ! Drumul a fost lung. Nu s-auzea nici o mișcare... Un pas și încă unul... Numai că, odată ajuns în dreptul groaznicei uși de la camera părinților — pe care trebuia s-o străbat și la care Alberte, cînd venise, nu închisese de tot ușa, pentru a o putea găsi la întoarcere întredeschisă —, cînd am auzit respirațiile gemene, prelungi și liniștite, ale celor doi bieți bătrîni dormind în tihna lor încrezătoare, n-am îndrăznit !... N-am mai îndrăznit să trec pragul căscat spre întunecimea camerei... Am dat înapoi ; am luat-o aproape la fugă, cu povara mea cu tot ! M-am întors în odaie ; eram din ce în ce mai îngrozit. Am culcat la loc trupul Albertei pe canapea și, chircit pe genunchi lîngă ea, am reînceput să-mi pun aceleași întrebări imploratoare : „Ce să fac ? Ce-o să se întîmple ?...” În toată prăbușirea ce se produsese în mine, gîndul dement și sălbatic de-a arunca trupul frumoasei fete — iubita mea de șase luni ! — pe fereastră, mi-a țîșnit ca fulgerul în minte. Mă disprețuiești, nu-i așa ? Am deschis fereastra... am dat de-o parte perdeaua pe care-o vezi... și am privit în hăul de întuneric, în fundul căruia se afla stradă, căci era o noapte foarte întunecoasă. Pavajul nu se zărea. „Se va crede că a fost o sinucidere“, m-am gîndit ; și am ridicat din nou trupul Albertei, l-am luat în brațe... Dar deodată o străfulgerare de rațiune a săgetat nebunia ! „De unde să se fi sinucis ? De unde să se fi aruncat, dacă va fi găsită mîine

sub fereastra mea ?...” m-am întrebat. Din nou m-a pălmuit în obraz imposibilitatea de-a face ceea ce voiam ! Am închis la loc fereastra, căreia i-a scîrliit cremona. Am tras perdeaua : eram mai mult mort decît viu de frica tuturor zgomotelor ce le făceam. De altminteri, oriunde aş fi vrut să las sau să arunc cadavrul, — pe stradă, pe scară, în coridor — profanarea acestui nedeazămînit acuzator ar fi fost oricum zadarnică. Cercetarea cadavrului ar fi dezvăluit totul, iar privirea mamei, atît de cumplit de ageră, ar fi descoperit ceea ce medicul sau judecătorul ar fi voit să-i tăinuiască... Cele ce simţeam deveniseră de ne-suportat şi în starea de laşă prăbuşire a cugetului *demoralizat* (o vorbă de-a Împăratului pe care numai tîrziu am priceput-o !), gîndul de-a pune capăt la toate cu un singur foc de pistol mi-a străbătut mintea în fugă, pe cînd priveam armele strălucitoare de pe pereţii camerei. Da, dar ce vrei ?... Uite, am să-ţi spun deschis : aveam şaptesprezece ani şi iubeam... spada. M-am făcut ofiţer din vocaţie şi din tradiţie de familie. Nu văzusem niciodată o bătălie, şi voiam cu tot dinadinsul să văd. Aveam năravul armatei. La regiment, glumeam pe socoteala lui Werther¹, un erou al vremii aceleia, care ne stîrnea milă, nouă, ofiţerilor ! Gîndul care m-a împiedecat să mă scap, prin sinucidere, de abjecta frică ce mă stăpînea în continuare, m-a purtat către un altul ; mi s-a părut că aflu adevărata mîntuire din impasul unde mă zvîrcoleam ! „Şi dacă m-aş duce să-l caut pe colonel ?” mi-am spus. La armată, colonelul este ca şi părintele nostru ; m-am îmbrăcat într-un suflet, ca atunci cînd se sună adunarea generală, la o alarmă... Mi-am luat şi pistoalele, precauţie de ostaş ! Cine ştie ce mi se mai putea întîmpla ?... Am mai sărutat

¹ Personaj principal al romanului *Suferinţele tinărlului Werther* de Goethe (1774), tipul eroului romantic ; s-a sinucis din pricina iubirii sale nefericite pentru Charlotte.

o dată, cu acel sentiment ce-l ai la șaptesprezece ani — când tot omul e sentimental — gura mută, dintotdeauna mută, a frumoasei mele Alberte moartă, care mă copleșise timp de șase luni cu îmbătătoarele daruri ale trupului ei... Am coborît în vârful picioarelor scara casei, lăsînd în urma mea moartea... Gîfîind ca un om care evadează, mi-a trebuit o oră (mi s-a părut că mi-a trebuit o oră !) să desfac zăvoarele ușii de la stradă și să învîrtesc cheia grea în enorma broască, apoi, după ce am închis ușa la loc, cu precauții de adevărat hoț, am alergat ca un dezertor pînă la colonel.

Am sunat la ușa ca la incendiu. Am făcut o zarvă ca de trîmbiță, de parcă dușmanul era pe cale să captureze drapelul regimentului ! Am îmbrîncit pe toată lumea, pînă și pe ordonanța care a vrut să mă împiedice să intru la o asemenea oră în camera stăpînului său ; iar odată colonelul trezit din pricina gălăgiei de uragan ce-o făcusem, i-am spus tot. M-am spovedit dintr-o suflare, pînă în străfundul sufletului, și cum timpul mă zorea, l-am implorat cu tot curajul meu să mă salveze...

Ce om și colonelul ! A văzut dintr-o ochire în ce prăpastie groaznică mă aruncasem... I-a fost milă de cel mai tînăr dintre *copiii lui*, cum m-a numit, și cred că în acel moment eram cu adevărat într-o stare demnă de mila oricui ! Mi-a spus, după ce a slobozit cea mai curat franțuzească dintre înjurături, că, pentru început, trebuie s-o șterg imediat din oraș și că el se va ocupa de tot restul... că se va duce să-i vadă pe părinții fetei de îndată ce eu voi fi plecat, dar că neapărat să plec urgent, să iau diligența care avea să se oprească peste zece minute pentru a schimba caii la „Hanul Poștei“, să ajung într-un oraș — pe care mi l-a indicat el — și acolo îmi va scrie... Mi-a dat bani, căci uitasem să iau de acasă, mi-a ștampilat cordial obrajii cu mustățile lui bătrîne și cenușii ; iar la zece

minute după această întrevvedere, eu mă cocotam (alt loc nu mai era) pe imperiala diligenței care mergea pe același traseu ca și asta în care călătorim acum, și am trecut în galopul cailor pe sub fereastra (nu-ți mai spun ce priviri am aruncat într-acolo) camerei funebre, unde o lăsasem pe Alberte moartă ; și fereastra era luminată la fel ca în astă-seară.

Viconte de Brassard se opri ; vocea lui puternică se frînsese parcă. Nu-mi mai ardea să glumesc. Tăcerea dintre noi n-a durat însă prea mult.

— Și pe urmă ? l-am întrebat.

— Ei, asta-i ! răspunse el, nu există nici un pe urmă.

• Tocmai acest lucru a zgândărit multă vreme curiozitatea mea ațîțată. Am urmat orbește instrucțiunile colonelului. Am așteptat cu nerăbdare o veste despre ceea ce făcuse el, despre cele ce se întâmplaseră după plecarea mea. Am așteptat cam o lună ; dar după această lună, am primit, nu o scrisoare de la colonel, care nici nu prea scria de felul lui decît cu sabia și pe obrazul dușmanului, ci ordinul de mutare într-un alt corp. Mi se ordona să integrez regimentul 35, care avea să pornească în campanie, și trebuia ca în termen de douăzeci și patru de ore să mă aflu la cartierul general al corpului căruia îi aparțineam acum. Nenumăratele preocupări ale unei campanii — și încă prima din viața mea ! — bătăliile la care am participat, oboseala și, de asemenea, aventurile de dragoste ce le-am așezat vraf peste prima, m-au făcut să neglijez a-i scrie colonelului și mi-au întors gîndul de la amintirea cruntă a poveștii cu Alberte, fără însă a putea să mi-o ștergă din minte. Am păstrat-o ca pe un glonte care s-a înfipt în carne și nu mai poate fi scos... Îmi tot spuncam că într-o bună zi am să-l întîlnesc pe colonel, că el mă va pune la curent cu cele ce doream să aflu, dar colonelul a fost ucis în fruntea regimentului lui, la Lipsca... Și Louis

de Meung fusese ucis, cu o lună înainte... E un lucru rușinos, adăugă căpitanul, dar toate sfârșesc prin a se îngropa, chiar în cugetul cel mai viguros, și poate tocmai pentru că este viguros... Curiozitatea arzătoare de-a afla ce s-a petrecut după plecare m-a lăsat piñă la urmă în pace. Aș fi putut, după trecerea atîtor ani, și așa schimbat cum sînt, să mă întorc în acest orașel fără ca nimeni să mă recunoască și să mă informez despre ceea ce se știe, despre ceea ce a putut transpira din tragica mea poveste. Ceva însă, un nu știu ce, desigur nu respectul față de opinia publică, de care puțin mi-a păsat toată viața, ceva ce seamănă cu frica pe care n-am vrut cu nici un chip s-o mai simt a doua oară, m-a împiedecat întotdeauna.

Și a tăcut din nou, *dandy*-ul nostru, cel ce-mi povestise fără pic de fasoane de *dandy* o poveste atît de zguduitor de reală. Am căzut pe gînduri sub înrîurirea poveștii și am înțeles atunci că strălucitorul viconte de Brassard, floare a florii celui mai mîndru *dandysm*, grandiosul băutor de *claret*¹ — pe tipicul englezesc! — este, ca mulți alții, un om mai profund decît pare. Îmi revenea în minte vorba ce mi-o spusese, începîndu-și povestea, despre *pata neagră* care îi umbrise, de-a lungul întregii vieți, plăcerile de pușlama... cînd, deodată, pesemne ca să rămîn și mai nedumerit decît eram, mă prinse brusc de braț :

— Uită-te ! îmi spuse, privește perdeaua !

Umbra zveltă a unei siluete de femei se desenă o clipă, trecînd prin dreptul ferestrei !

— Umbra Albertei ! rosti căpitanul. Hazardul își cam bate joc de mine în seara aceasta, adăugă cu amărăciune.

Perdeaua rămăsese din nou încadrată în patratul ei gol, roșu și luminos. Dar rotarul, care în timp ce viconte povestea, lucrase de zor la piulița lui, își terminase

¹ Vin de Bordeaux (engl.).

tocmai treaba. Caii de schimb erau puși la ham și tropăiau, scăpărînd scinteie cu copita. Conducătorul diligenței, cu căciula de astrahaan trasă peste urechi, cu registrul călătorilor în dinți, apucă friiele în mînă și se săltă pe capră ; apoi, cocoțat pe locul lui, strigă, cu glas limpede în noapte, comanda de plecare :

— Dă-i drumul !

Și i-am dat drumul, iar curînd am trecut de misterioasa fereastră pe care o văd mereu apărînd în visările mele, înveșmîntată în perdeaua ei stacojie.

*Ospățul cel mai plăcut diavolului
este o nevinovăție.*

I

— Va să zică, tot mai trăiește, bătrînul crai ?

— Mai trăiește, pe Dumnezeuul meu ! și prin voia lui Dumnezeu, doamnă, adăugai corectîndu-mă, căci îmi amintisem că era bisericoasă — și încă una din parohia Sainte-Clotilde, parohie a ducilor ! „Regele a murit ! Trăiește regele“ ! cum se spunea pe vremea fostei monarhii, pe cînd acest vechi porțelan de Sèvres nu se făcuse încă țandări. Don Juan însă, în ciuda tuturor democrațiilor care se perindă, e un monarh ce nu se va face niciodată țandări.

— De fapt, diavolul este nemuritor ! spuse ea, ca și cum ar fi căutat un fel de justificare.

— Ba chiar el a...

— Cine ?... Diavolul ?...

— Nu. Don Juan... a tras acum trei zile un cheful, Ghiciți unde ?

— Cu siguranță la circiurna voastră dezgustătoare, la „Maison-d'Or“...

— Vai, cum vorbiți, doamnă ! Don Juan nu se mai duce acolo... unde nu se mai găsește nimic demn de pus în gură de către mărinimia-sa. Seniorul Don Juan a semănat întotdeauna intrucîtva cu acel călugăr Arnaldo

della Brescia¹ care, pe cît povestesc cronicile, se hrănea numai cu sîngele sufletelor. Cam cu așa ceva îi place și lui să-și îndoiască șampania, ceea ce nu se mai află de multă vreme în cîrciuma cocotelor !

— Te pomenești, reluă ea ironic, că va fi cinat la mînăstirea benedictină, împreună cu mai sus-pomenitele doamne...

— La mînăstirea Eternei Adorații², da, doamnă ! Căci adorația pe care diavolul acesta de om a inspirat-o odată îmi pare că durează în eternitate.

— Te găsesc cam profanator pentru un catolic, vorbi ea rar, dar crispîndu-se puțin, și te rog să mă scutești de amănuntele despre cinele date de pațachinele dumneavoastră. Mi se pare că vrei în seara asta să-mi spui nou-tăți despre ele, motiv pentru care ai scornit o poveste despre Don Juan.

— Nu scornesc nimic, doamnă. Pațachinele de la cina despre care vorbeam, pațachine de-ar fi, nu sînt ale mele... din păcate !

— De-ajuns, domnule !

— Îngăduiți-mi să fiu modest. Aceste persoane sînt...

— Cele *o mie trei*³ ? întrebă ea curioasă și, răzgîndindu-se brusc, deveni din nou aproape binevoitoare.

— O, nu chiar toate, doamnă... Numai vreo douăsprezece. Și așa, cina era destul de serioasă...

— Și de neserioasă în același timp, adăugă ea.

— De altfel, știți tot atît de bine ca și mine că nu încape prea multă lume în salonașul intim al contesei de Chiffrevas. Se pot înfăptui acolo lucruri mari ; dar salonașul este foarte, foarte mic...

¹ Reformator politic și religios italian (sec. XII).

² *Eterna Adorație* — ordin călugăresc catolic.

³ Este vorba de cele o mie trei iubite atribuite legendarului Don Juan de către sluga sa Leporello (în opera *Don Juan* de Mozart).

— Cum ? exclamă ea, uimită. Va să zică în salonașul ei s-a dat cina ?...

— Da, doamnă, în acel salonaș. Și de ce nu ? Oare pe cimpul de bătaie nu se cinează ? Se dădea o cină deosebită în cinstea seniorului Don Juan, și cel mai demn de el era ca ea să-i fie oferită în chiar locul unde s-a acoperit de glorie, acolo unde, în loc de portocali, înfloresc amintirile. O idee frumoasă, duioasă și plină de melancolie ! Nu era un *bal al victimelor* ; ci o cină a lor.

— Și Don Juan ? întreabă ea, cum întreabă Orgon în piesa cu pricina ; „*Și Tartuffe* ?“

— Don Juan a primit totul cu mare plăcere și a cinat cu mare poftă,

El, numai el, alături de ele !

Don Juan, în persoana cuiva pe care-l cunoașteți prea bine... și care nu e nici mai mult, nici mai puțin decât contele Jules-Amédée-Hector de Ravila de Ravilès.

— El ! Într-adevăr, e Don Juan, spuse ea.

Și cu toate că trecuse de vîrsta visărilor, această bise-ricoasă înrăită prinse deodată să viseze la contele Jules-Amédée-Hector — bărbat din spița lui Don Juan — din aceea veche și eternă spiță, căreia Dumnezeu nu i-a dăruit lumea, dar a îngăduit diavolului să i-o dăruiască.

II

Ceca ce îi povestisem bătrînei marchize Guy de Ruy era adevărul adevărat. Cu abia trei zile înainte, douăsprezece doamne din societatea virtuosului cartier Saint-Germain ¹ (pot să stea liniștite, nu le voi numi aici !), care doamne fuseseră cu toatele, după spusa bîrfitoare a babe-lor aristocrației, „*în dragoste*“ (expresie veche și ferme-cătoare !), cu contele Ravila de Ravilès, își viriseră în

¹ Cartier din Paris, locuit odinioară de cea mai înaltă nobilime franceză (astăzi arondismentul VI).

mintea ideea ciudată să-i ofere o cină — lui, ca *singurul bărbat* — pentru a sărbători... ce anume? nici una n-o mărturisea. Lucru îndrăzneț, o astfel de cină; dar femeile, lașe atunci cînd sînt cîte una, sînt îndrăznețe cînd se-adună laolaltă. Nici una poate dintre comesene n-ar fi îndrăznit să-l poftască pe contele Jules-Amédée-Hector la o cină în doi; dar toate împreună, sprijinindu-se una pe cealaltă, nu se sfiiseră să închipuie lanțul hîrdăului lui Mesmer¹ în jurul acestui bărbat atrăgător ca un magnet, și compromițător, care era contele de Ravila de Ravilès...

— Ce nume!

— Un nume providențial, doamnă...

Contele de Ravila de Ravilès care, în paranteză fie spus, se supusese întotdeauna consemnului imperiosului său nume, era într-adevăr întruchiparea tuturor seducătorilor despre care se vorbește în romane și în istorie, iar marchiza Guy de Ruy — o bătrînă circotașă, cu ochi albaștri, reci și tăioși, mai puțin reci însă decît îi era inima, și mai puțin tăioși decît îi era mintea — recunoștea ea însăși că, în vremurile noastre, cînd problema femeilor își pierde pe zi ce trece însemnătatea, dacă mai exista cîeva în stare a aminti de Don Juan, apoi acesta era fără îndoială contele! Din nenorocire însă era Don Juan în actul al cincilea. Prințul de Ligne nu putea face loc în mintea lui sprintenă gîndului că Alcibiade² ar fi avut vreodată cincizeci de ani. Or, și în această privință ca și în altele, contele de Ravila îl urma pe Alcibiade. Ca și d'Orsay, acest *dandy* turnat în bronzul lui Michelangelo și care a fost frumos pînă în ceasul din urmă, Ravila avusese neobișnuita frumusețe hărăzită spiței Juan — spiță misterioasă, ai cărei fii nu se trag din tați ca în toate celelalte,

¹ Franz Mesmer (1734—1815), medic german, fondatorul teoriei magnetismului animal, cu ajutorul căruia pretindea a vindeca bolnavii nevrotici.

² Alcibiade (450—404 î.e.n.), general atenian, în tinerețe discipol al lui Socrate, și renumit pentru frumusețea lui.

și care rodește ici și colo, la anume distanțe, în familiile omenesti.

Adevărata frumusețe — cutezătoare, fericită, imperială, într-un cuvânt *juanescă*; epitetul spune tot și scutește de orice comentariu; frumusețe pe care — poate semnase un pact cu diavolul? — o mai avea încă... Numai că Dumnezeu își luase și el partea de câștig; tigrlu vieții începea să-i brâzdeze cu ghearele fruntea zeiască, încununată de trandafirii atitor buze, iar în jurul înaltelor lui tîmple păgîne se iveau primele șuvițe albe, vestind apropiata năvălire a barbarilor și prăbușirea Imperiului... De altfel, le purta cu nepăsarea unui orgoliu supradimensionat de putere; atîta doar că femeile care-l iubiseră îl priveau uneori cu melancolie. Cine știe? poate pe fruntea lui contemplau ceasul care suna pentru ele; ei da! pentru ele, ca și pentru el, suna ceasul cinei înfricoșătoare, față-n față cu Comandorul¹ înghețat în marmora sa albă — cină după care nu mai urmează decît infernul — infernul bătrîneții, în așteptarea celuiilalt! Iată așadar de ce, înainte de a împărți cu el cina amară și cea de pe urmă, se gîndiseră să-i ofere ele o cină a lor, din care au făcut o capodoperă.

Da, o capodoperă a gustului, a gingășiei, a luxului aristocratic, a efectelor studiate, a ideilor fericite; cea mai fermecătoare, mai delicioasă, mai savuroasă, mai îmbătătoare, și îndeosebi, cea mai originală dintre cine. Originală! păi gîndiți-vă numai! De obicei, veselia, setea de distracții sînt acelea care poftesc la cină; de data asta, poșteau amintirea, regretul, pînă chiar și disperarea, însă disperarea în rochie de seară, ascunsă sub zîmbete și veselie, și doritoare să mai trăiască încă o dată această sărbătoare sau această nebunie ultimă, încă o dată această

¹ Personaj aparținînd legendei lui Don Juan; după ce a fost ucis mișelește de acesta, statuia lui, provocată de desfrînatul nobil la o cină, apare spre a-l pedepsi pe asasin și a-l preda flăcărilor infernului.

aventură a tinereții pentru numai o oră regăsite, încă o dată această dulce beție, ca trăite să fie apoi în vecii vecilor !...

Amfitrioanele nemaiauzitei cine, atât de neconformă cu moravurile temătoare ale societății căreia îi aparțineau, trebuie să fi simțit, în jurul mesei stînd, cîte ceva din ceea ce a simțit Sardanapal¹, cînd și-a adunat laolaltă, pe rugul unde aveau să piară odată cu el, femeile, sclavii, caii, bijuteriile, toate mărirea vieții lui. Asemenea și ele, au adunat laolaltă, la această cină arzătoare, toată splendoarea vieților lor. I-au adus jertfă tot ce aveau, frumusețe, inteligență, podoabe, avuție, putere, au turnat totul la un loc, în suprema vîlvătaie a unui suprem supeu.

Bărbatul în fața căruia s-au înveșmîntat, s-au împodobit cu această ultimă văpaie, cîntărea mai mult în ochii lor decît cîntărea în ochii lui Sardanapal întreaga Asie. S-au arătat cochete față de el, atât de cochete cît nu a fost niciodată vreo femeie față de un bărbat, cît nu a fost niciodată vreo femeie față de un salon întreg plin de bărbați ; și și-au învăpăiat cochetăria la flacăra acelei gelozii pe care o ascunzi față de lume, dăr pe care ele nu mai aveau de ce s-o ascundă, căci toate știau că acest bărbat fusese al fiecăreia dintre ele, și o rușine împărtășită nu mai e rușine... Se întreceau cu toatele în a-și grava cît mai adînc epitaful pe lespedeza inimii lui.

Iar el, în acea seară, s-a desfătat în voluptatea împlinită, atotstăpînitoare, nonșalantă, degustătoare, a unui duhovnic de călugărițe și sultani. Așezat precum un rege — precum stăpînul — în capul mesei, față-n față cu contesa de Chiffrevas, în salonașul tapetat în culoarea floării de piersic, dulce ca păcatul, contele de Ravila îmbrățișa cu privirea lui de un albastru infernal — și pe care atîtea nefericite ființe îl luaseră drept un albastru ceresc — și ragul strălucitor al celor douăsprezece femei, gătite dum-

¹ Suveran legendar din Orient, tipul tiranului desfrinat.

nezeiește, desfășurînd, în jurul mesei încărcate de cristaluri, de luminări aprinse și de flori, de la roșul de flacără al trandafirului deschis, pînă la auriul îndulcit al fructului tămios, toate nuanțele maturității feminine.

Nu se aflau aici tinerele din acelea necoapte, domnișoarele din soiul acelora urite de Byron, cu iz de cofeturi, arătînd, ca înfățișare, a prospături încă neinteresante, ci numai femei învoalte, veri splendide și dulci, îmbelșugate toamne, numai împliniri și desăvîrșiri, sini strălucitori palpitînd în rotunjimea lor deplină pe marginea decolteului, iar sub cameele împodobind umerii goi, brațe modulate felurit, mai cu seamă brațe puternice, mușchiuloase, de sabine¹ care au luptat cu romanii, brațe în stare a se încolăci între spițele roților de la carul vieții, ca să-l oprească în loc.

Am pomenit de idei fericite. Una dintre cele mai fermecătoare a fost aceea de a le pune pe cameriste să servească la masă, așa încît nimic să nu tulbure armonia unei sărbători, în care femeile crau singure regine, odată ce ele făceau onorurile... Seniorul Don Juan — din familia Ravila — a putut așadar să-și scalde privirile de fiară într-o mare de rotunjimi luminoase și tresăltînd de viață, ca aceea pe care Rubens o zugrăvește în tablourile lui planturoase și robuste, dar a putut totdeodată să-și scalde și orgoliul în aburul limpede — sau mai puțin limpede — tulburat — sau mai puțin tulburat — al tuturor acelor inimi. Pentru că, în fond, și în ciuda a tot ceea ce ne-ar putea împiedeca s-o credem, Don Juan este al naibii de spiritualist ! E spiritualist ca însuși diavolul, căruia îi plac sufletele mai mult decît trupurile, care trafichează mai degrabă suflete decît trupuri, ca un traficant blestemat ce se află !

¹ Episodul răpirii sabinelor de către romani, cărora le-au devenit apoi soții, face parte din istoria luptelor purtate de Roma pentru supremația asupra celorlalte popoare de pe teritoriul Italiei.

Spirituale cu toatele, aristocratice, păstrînd felul de-a fi cel mai „à la cartierul Saint-Germain“, ele s-au arătat însă în acea seară cutezătoare ca niște paji de casă regală, din vremea cînd existau case regale și paji, au dovedit un spirit scînteietor, o vioiciune, o vervă, un brio nemaiîntîlnite; s-au arătat cu toatele mai presus decît se arătaseră vreodată la petrecerile unde avuseseră cel mai mare succes. S-au desfătut de o putere necunoscută care se ridica din străfundurile ființei lor și a cărei existență nici nu o bănuiseră pînă acum.

Bucuria acestei descoperiri, senzația puterii întreprinse de viață; mai mult, influențe exterioare, atît de importante în cazul temperamentelor nervoase, strălucirea luminilor, miresmele pătrunzătoare ale florilor care se ofileau în atmosfera încinsă de trupurile minunate răspîndind parfumuri prea tari pentru ființa lor fragilă, febra vinurilor ațîțătoare, gîndul că această cină avea calitatea provocatoare a păcatului — calitate pe care napolitanele o cer neapărat înghețatei, pentru a putea s-o savureze cu plăcere —, gîndul amețitor al complicității întru această mică crimă a unei cine primejdioase — primejdioasă, da! dar care nu a căzut pînă la sfîrșit în vulgaritatea unui supeu ca cele din timpul Regenței¹; o cină rămasă pînă la sfîrșit în stilul cartierului Saint-Germain și al veacului al XIX-lea, în cursul căreia, adică, de pe nici unul din încîntătoarele corsaje, sub care băteau inimi ce cunoscuseră văpaia focului și căroră le mai plăcea încă s-o stîrnească, nu s-a desfăcut nici măcar o singură agrafă. Toate aceste lucruri, adunate laolaltă, au încordat strunele misterioasei harpe pe care fermecătoarele amfitrioane o purtau în ființa lor, le-au încordat pînă la suprema limită înainte să pleznească, iar ele au atins octave sublime, diapazoane ce nu se pot exprima în cuvinte... Trebuie să fi fost într-ade-

¹ *Regența*, perioada minoratului lui Ludovic al XV-lea (1715—1723), caracterizată prin decăderea morală și libertinajul nobilimii de curte.

văr ciudat, nu ? Oare Ravila va scrie vreodată această nemaipomenită pagină a memoriilor sale ? După cum i-am spus și marchizei Guy de Ruy, eu n-am asistat la cină, iar unele amănunte, precum și povestirea ce a încheiat-o, le dețin de la însuși Ravila care, credincios fiind indiscreției tradiționale și caracteristice spiței Juan, a binevoit într-o seară să mi le povestească.

III

Așadar era târziu — adică devreme ! Se iveau zorile. În dreptul unei anume cute a perdelelor de mătase trandafirie, complet trase, apărea pe tavan o pîcătură de opal care se rotunjea cu încetul, ca un ochi ce-și ridică pleoapa, ochiul zilei curioase pîrînd a se uita prin deschizătură la cele ce se petreceau în salonașul învăpăiat. Lîncezeala începea să le cuprindă pe cavalerile acelei Mese Rotunde¹, pe mesenele atît de vioaie încă înainte cu cîteva clipe. Cunoaștem cu toții acest moment către sfîrșitul unei cine, cînd oboseala emoției și a nopții albe pare a se proiecta, jur-împrejur, asupra pieptănăturilor care se desfac încet, asupra obrajilor fardați sau pâlîți, arzînd ca focul, asupra privirii ostenite a ochilor încercănați care se fac tot mai grei, pînă și asupra luminilor înfoiate și șerpuitoare ale miilor de luminări din candelabre, buchete de foc cu cozile sculptate în bronz și aur.

Conversația generală zburase o bună bucată de vreme inaripată, ca la o partidă de volant în care fiecare contribuise, minuindu-și racheta, la zborul mîngii ; iar acum se fărîmițase, se mărunțise, nu se mai distingeau nimic clar în zvonul armonios al tuturor acelor glasuri cu inflexiuni aristocratice, întreșute și ciripitoare ca păsările în zorii

¹ Masă legendară în jurul căreia, conform tradiției din mitologia celtică, erau așezați cavalerii regelui Artur : forma ei semnifică egalitatea de rang.

zilei, la marginea unei păduri... cînd, deodată, unul dintre ele - - ascuțit, de data aceasta ! —, imperios, aproape impertinent, cum se și cade să fie glasul unei ducese, s-a ridicat deasupra celorlalte și s-a adresat contelui de Ravila cu următoarele cuvinte, fără îndoială urmare și concluzie a unei conversații pe șoptite, purtate între ei doi, conversație pe care niciuna dintre celelalte femei, ocupate fiecare să tăifăsuiască cu vecina ei, nu o auzise :

— Dumneata, care treci drept Don Juan-ul vremurilor noastre, ar trebui să ne spui povestea cuceririi care ți-a mîngîiat cel mai mult mîndria de bărbat iubit, și pe care o socotești azi, la lumina clipei de față, a fi cea mai frumoasă dintre iubirile vieții dumitale...

Întrebarea, ca și glasul care o rostea, reteză pe loc zvonul conversațiilor răzlete și așternu deodată o tăcere deplină.

Era glasul ducese de ***. Nu-i voi da jos masca inițialei anonime : poate însă o veți recunoaște cînd vă voi spune că, dîn tot cartierul Saint-Germain, era blonda cea mai bălaie la ten și la păr, avea ochii cei mai negri sub sprîncenele prelungi de culoarea chihlimbarului. Era așezată, precum unul din dreptii cerului de-a dreapta lui Dumnezeu, în dreapta contelui de Ravila, Dumnezeu al celei petreceri, și care nu avea nevoie, în acea împrejurare, să-și îngenunche dușmanii a-i sprijini tălpile ; subțire ca o arabescă și ca o zîină de părelnică în rochia ei de catifea verde cu reflexe de argint, a cărei coadă lungă se încolăcea în jurul scaunului și închipuia destul de bine coada de șarpe în care se pierd șoldurile fermecătoare ale Meluzinei ¹.

— Bună idee ! spuse contesa de Chiffrevas, vîind parcă să întărească, ca una ce era gazdă, dorința și motiunea contesei, da, da, iubirea pe care, între toate cele ce

¹ *Meluzina*, zîină cu înfățișare de sirenă din folclorul francez.

le-ai inspirat sau simțit, ai vrea cel mai mult s-o rețrăiești, dacă lucrul ar fi cu puțință.

— O, aș vrea să le rețrăiesc pe toate ! făcu Ravila cu nestinsa patimă a unui împărat roman, pe care uneori o vădese acești imenși blazați. Și ridică paharul cu șampanie, nu cupa stupidă și păgînă cu care a fost înlocuit în zilele noastre, ci potirul zvelt și elegant al strămoșilor noștri, adevăratul pahar de șampanie — cel ce se numește în franțuzește *flûte*¹, poate din pricina cereștilor melodii pe care adesea ni le revarsă în inimă ! Apoi îmbrățișă strîns într-o privire circulară, pe toate acele femei care alcătuiau în jurul mesei o atît de fermecătoare cingătoare. Și totuși — adăogă el așezînd la loc paharul pe masă, și cu o melancolie neobișnuită la un astfel de Nabucodonosor, care, în chip de zarzavat, nu mîncase în toată viața lui decît salatele cu tarhon servite în cafencelele englezești — și totuși, e adevărat, există între toate sentimentele vieții *unul singur*, care, pe măsură ce viața trece, scînteiază în amintire mai puternic decît toate celelalte, unul singur, în schimbul căruia le-am da bucuros pe toate celelalte !

— Diamantul din virful coroanei, spuse, pesemne gînditoare, contesa de Chiffrevas, cercetîndu-și în acea clipă fațetele diamantului din deget.

— ... și cel dintr-o legendă a țării mele, aflată la picioarele Uralilor, urmă la rîndu-i contesa de Jable... faimosul diamant legendar, la început trandafiriu și care apoi devine negru, dar care scînteiază mai puternic negru fiind decît trandafiriu...

Țiganka rosti aceste cuvinte cu acel farmec straniu al ei, țiganka, da ! căci e vorba de o țigancă adevărată, cu care cel mai chipeș prinț din emigrația poloneză se căsătorise din dragoste, și care se arată atît de perfect prin-

¹ Pahar înalt și subțire pentru șampanie. (În traducere, *flûte* = flaut.)

teasă, de parcă s-ar fi născut printre tapiseriile Jagelonilor¹.

Atunci izbucni explozia !

— Da, da, spuseră cu toatele. Povestește-ne, conte ! cerură ele, pătimaș rugătoare, fremătind deja de curiozitate pînă în virful cîrlionților de pe ceafă ; se înghesuiau una în alta, umăr lingă umăr ; unele cu obrazul rezemat în palmă, cu cotul pe masă ; altele, sprijinite de speteaza scaunului, cu evantaiul deschis acoperindu-le buzele ; toate săgetîndu-l pe conte din privirile ațîțate și cercetătoare.

— Dacă vreți neapărat... spuse contele nonșalant, ca unul ce știa că așteptarea ațîță dorința.

— Neapărat ! zise ducesa, privind țintă — cum și-ar privi un despot turc tăișul sabiei — la tăișul de aur al cuțitului pentru prăjitură.

— Ascultați deci, încheie contele, la fel de nonșalant.

Se topeau toate în așteptarea încordată, privindu-l. Îl sorbeau, îl devorau din priviri. Orice poveste de dragoste le interesează pe femei și, cine știe ? poate farmecul acesteia sta, pentru fiecare din ele, tocmai în gîndul că ceea ce va istorisi el va fi chiar povestea ei... Îl știau toate prea *gentleman*, prea bărbat de lume — din cea mai bună lume — pentru a nu fi absolut sigure că va avea grijă, în povestire, să acopere numele, să umbrească, la nevoie, amănuntele prea transparente ; și acest gînd, această siguranță, le făcea și mai dornice să o audă. Erau mai mult decît dornice : sperau, s-o audă.

În *vanitatea* lor, ele își făceau o *rivală* din amintirea evocată ca cea mai frumoasă în viața unui bărbat care trebuie să mai fi avut atîtea altele, și atît de frumoase ! Bătrînul sultan avea, odată mai mult, să arunce *năframa*... nici o mină n-avea s-o ridice, dar cea căreia îi va

¹ *Jageloni*, dinastie de principii domnitori în Polonia și Boemia (sec. XIV—XVI).

fi fost aruncată avea s-o simtă învăluindu-i în tăcere inima...

Or iată, față de ceea ce așteptau, micul și neașteptatul trăsnet azvirlit de conte asupra tuturor frunților înclinate în ascultare :

IV.

— Am auzit adesea spunându-se de către moraliști, încercați experimențatori ai vieții, a spus contele de Ravila, că cea mai puternică între iubirile vieții noastre nu este nici prima, nici ultima, cum multă lume crede : ci a doua. Dar, în privința iubirii, totul e adevărat și totul e fals și, de altfel, nu e, oricum, cazul meu... Ceea ce îmi cereți, doamnelor, ceea ce am a vă povesti în seara asta, e un fapt petrecut demult, în ceasul cel mai frumos al tinereții mele. Nu mai eram de fapt ceea ce se cheamă tinăr și, după cum spunea un bătrîn unchi al meu, cavalier de Malta, referindu-se la această perioadă a vieții, „îmi încheiasem caravanele“. În plină vigoare deci și în plină *legătură* — cum atît de frumos spun italienii — cu o femeie pe care o cunoașteți cu toatele, pe care cu toatele ați admirat-o...

Aici, privirea ce și-au aruncat-o una alteia și tuturor a fiecare din acele femei care sorbeau cuvintele bătrînului șarpe a fost ceva ce trebuia neapărat văzut, nu se poate descrie.

— Această femeie, a continuat contele de Ravila, era tot ce se poate închipui mai deosebit, în toate sensurile cuvîntului. Tinără, bogată, purta un nume strălucit, era frumoasă, spirituală, avea o inteligență artistică cuprinzătoare și, peste toate acestea, era naturală așa cum știu să fie numai femeile din lumea dumneavoastră... Altminteri, neavînd nici o altă ambiție decît aceea de a-mi fi plăcută mie și de a se dărui ; de a mi se înfățișa ca cea

mai iubitoare dintre iubite și cea mai desăvîrșită dintre prietene.

Eu nu eram, pe cît mi se pare, primul bărbat pe care ea să-l fi iubit. Mai iubise o dată, și nu pe soțul ei ; dar fusese o iubire virtuoaasă, platonică, utopică, o iubire din acelea care sînt mai degrabă un antrenament pentru inimă decît o împlinire ; care îi întăresc puterile pentru o altă iubire, ce trebuie să urmeze întotdeauna curînd după ea ; în sfîrșit, o iubire de încercare, asemănătoare slujbei albe oficiate de preoții tineri drept pregătire pentru oficierea fără greș a adevăratei slujbe, slujba sfîntă... Cînd am apărut în viața ei, ea se afla abia la capitolul slujbei albe. Slujba cea adevărată am fost eu, iar ea a oficiat-o atunci cu tot ceremonialul cuvenit, cu somptuozitate, ca un cardinal.

La aceste cuvînte, inelul celui mai încîntător dintre zîmbete s-a arcuit pe cele douăsprezece guri adorabile, și atente, aidoma unei ondulații rotunjite pe suprafața limpede a unui lac... O clipă numai, însă a fost fermecător !

— Era într-adevăr o ființă aparte ! a reluat contele firul povestirii. Rar mi-a fost dat să văd atîta sinceră bunătațe, atîta milă, sentimente atît de înalte, pînă și în dragostea pătimașă care, după cum bine știți, nu e întotdeauna bună. Niciodată n-am văzut mai puțină șiretenie, mai puțină falsă pudoare și cochetărie, aceste două trăsături ce atît de adesea, în ființa unei femei, se află încurcate ca un caier prin care s-a strecurat gheara pisicii... N-avea nimic de pisică într-însa... Era ceea ce blestemații de mizgălici de romane, care ne otrăvesc cu felul lor fandosit de-a vorbi, ar numi o natură primitivă, împodobită de civilizație ; dar ea nu împrumutase civilizației decît fermecătoarele-i rafinamente, și nici una dintre măruntele corupții care nouă ni se par mai plăcute chiar decît aceste rafinamente...

— Era brună ? îl întrerupse scurt și pe negîndite ducesa, pierzîndu-și răbdarea la toată metafizica contelui.

— Aha, lucrurile nu vă par de ajuns de limpezi ! a răspuns Ravila cu subînțeles. Da, era brună, brună la păr, ca pana cea mai întunecată a corbului, ca cea mai scinteitoare oglindă de abanos ce am văzut vreodată împodobind voluptuoasa rotunjime lucitoare a unui cap de femeie, dar era bălană la ten — și o femeie se judecă după ten, nu după păr, dacă e blondă sau brună — a adăugat neîntrecutul observator, care nu studiasse femeile numai pentru a le face portretul. Era o blondă cu părul negru...

Toate capetele blonde din jurul mesei — blonde numai la păr — s-au înclinat cu o mișcare de-abia simțită. Evident, pentru ele, interesul povestirii scăzuse acum cu mult.

— Avea plete de Noapte, a urmat Ravila, dar obrazul de Auroră, căci pe figura ei strălucea o prospețime trandafirie, luminoasă și prea rar întâlnită, ce rezistase la tot ceea ce alcătuieste viața de noapte a Parisului, pe care ea o trăia de ani de zile și care pirjolește atîția trandafiri la flacăra candelabrelor sale ! Părea însă că cei din obraji ei se învăpăiaseră doar, involți, într-atît îi era de luminos carminul pielii și al buzelor ! Îndoita lor strălucire se armoniza, pe de altă parte, cu rubinul ce-l purta obișnuit pe frunte, căci, pe vremea aceea, femeile se purtau cu *feronieră*¹, astfel că pe fața ei, bijuteria și ochii răscolitori, a căror văpaie te împiedeca să le vezi culoarea, desenau ca un triunghi cu vîrfurile din trei rubine ! Zveltă, dar voinică, maiestuoasă chiar, croită să fie femeia unui colonel de cuirasieri — pe atunci soțul ei era doar comandant de escadron în cavaleria ușoară — așa înaltă doamnă precum era, avea o sănătate de țarancă ce soarbe soarele prin toți porii, și asemenea avea dogoarea soarelui în sînge și în inimă — da, era întotdeauna prezentă, întotdeauna gata... Dar tocmai aici lucrurile încep să devină ciudate ! Această ființă puternică și curată, această odraslă

¹ Podoabă femeiască din Renaștere, purtată pe frunte.

a naturii, imbujeată și pură ca singele ce-i colora frumoșii obraji și îi poleia brațele, era... poate nu mă veți crede ! stingace în îmbrățișări...

Aici, citeva priviri s-au plecat, apoi s-au înălțat, sclipind malițioase...

— Stingace în îmbrățișări pe cît era de avîntată în viață, a continuat Ravila, fără a insista asupra amănuntului. Trebuia neîncetat ca bărbatul iubit s-o învețe două lucruri — nu le-a învățat, de altfel, niciodată... să nu se compromită față de o lume, întotdeauna înarmată și întotdeauna necruțătoare, iar în intimitate, să practice marea artă de-a iubi, care face ca iubirea să nu moară. Iubirea o cunoștea ; nu cunoștea însă arta de-a iubi... Era adică tocmai inversul atîtor femei, care nu cunosc decît arta de-a iubi. Or, pentru a înțelege și a aplica politica *Principelui*¹, trebuie să fii un Borgia, iar Borgia îl precede pe Machiavelli. Unul este poet ; celălalt critic. Ea nu era un Borgia, nici pe departe. Era o femeie îndrăgostită cinstit, naivă în ciuda nemaipomenitei ei frumuseți, ca o țărâncuță din poze căreia îi e sete și vrea să ia cu pumnul apă din fîntînă, iar în nerăbdarea ei lasă să-i curgă apa printre degete și rămîne mofluză...

De altfel, era aproape frumos contrastul între incurcătura, stingăcia ei, și înfățișarea voinică și pătimașă care, văzută în lume, ar fi înșelat perspicacitatea atîtor observatori ; avea în ea iubirea deplină, chiar și fericirea iubirii, dar nu avea puterea de-a o întoarce pe măsura celei ce i se dăruia. Numai că eu, pe atunci, nu știam îndeajuns să contemplan ca să mă mulțumesc cu acest *frumos artistic*, și de aici chiar motivul ce-o făcea uneori să fie neliniștită, geloasă, violentă — așa cum este omul cînd iubește, iar ea iubea cu adevărat ! Dar toate acestea, gelo-

¹ *Principele*, lucrare de Machiavelli (1531). tratat de pedagogie politică și de teorie a guvernării, dedicat principilor Italiei. De fapt, principii din familia Borgia preced, în timp, apariția operei lui Machiavelli.

zie, neliniște, violență, toate se topeau în nesfârșita bună-tate a inimii ei de îndată ce voia sau credea că face vreun rău, căci era la fel de stingăce în a chinui ca și în a îmbră-țișa ! O leoaică de o specie necunoscută, care credea că are gheare, iar când voia să le scoată să zgîrie, nu le afla niciodată în magnificele ei labe de catifea. Și zgîria cu catifeaua !

— Unde oare vrea să ajungă ? o întrebă contesa de Chiffrevas pe vecina ei de masă, nu se poate să fie vorba aici de cea mai frumoasă dintre iubirile lui Don Juan !

Ființe întortocheate ce erau, nu puteau da crezare simplității !

— Trăiam deci, spuse Ravila, într-o intimitate străbă-tută uneori de furtuni, dar niciodată de sfișieri, iar inti-mitatea noastră în acest oraș de provincie, care este de fapt Parisul, nu era un mister pentru nimeni... Marchiza... căci era marchiză...

Erau în jurul mesei trei marchize, și toate brune la păr. Dar nici una nu clipi. Știau prea bine că Ravila nu despre ele vorbește... Fiindcă din toate trei, una singură avea o fărîmă de catifea, pe buza de sus — buză volup-tuos îndulcită, dar care, în acea clipă, exprima, v-o jur !, tot disprețul din lume.

— ...Și încă de trei ori marchiză, așa precum un pașă poate fi cu trei tuiuri ! urmă Ravila care, povestind, înce-pea să se simtă în vervă. Marchiza făcea parte din ca-tegoria acelor femei care nu știu să ascundă nimic, și chiar dacă ar voi s-o facă, n-ar putea. Pînă și fiica ei, o copilă de treisprezece ani, cît era ea de nevinovată, își dădea prea bine seama de dragostea ce-o avea mamă-sa pentru mine. Nu știu care poet s-a întrebât ce oare cred despre noi fetele ale căror mame ne-au fost iubite. Între-bare cu tîlc adînc ! mi-am pus-o și eu adesea, cînd sur-prindeam privirea de iscodă, întunecată și amenință-toare, pîndindu-mă din străfundul ochilor mari și negri ai fetei. Fetița aceasta, singuratică ca o sălbăcieune, care

de cele mai multe ori ieșea din salon cînd intram eu, sau, dacă chiar era obligată să rămînă, se așeza cît mai la distanță, avea față de persoana mea o groază aproape spasmodică... e drept, căuta s-o ascundă, dar era mai puternică decît ființa ei, și o trăda... Ieșea la iveală în amănunte imperceptibile, dar din care nu-mi scăpa nici unul. Pînă și marchiza, deși nu era o fină observatoare, îmi spunea mereu : „Fii cu băgare de seamă, dragul meu. Cred că fiica mea e geloasă pe dumneata...”

Eram cu mai multă băgare de seamă decît ea.

Diavolul în carne și oase să fi fost această fetiță, și tot aș fi sfidat-o să poată ghici ce carte joc... Maică-sa însă juca prea pe față. Totul se putea citi în oglinda purpurie a obrazilor ei, prea adesea tulburată ! Judecînd după acel soi de ură pe care mi-o arăta fata, nu mă puteam împiedeca să cred că ea surprinsese probabil secretul maică-si în vreo emoție vădită, în vreo privire aburită, involuntar, de prea multă duioșie. Era, dacă vreți, o copilă plăpîndă, cu totul nedemnă de superbul tipar din care ieșise, urită, după cum mărturisea chiar maică-sa, care o iubea cu atît mai mult ; o așchie de topaz pălit... ce să vă mai spun ? un fel de statueta de bronz, însă cu niște ochi negri !... Vrajă curată !... Și care, de atunci...

Contele se opri după această străfulgerare... ca și cum ar fi vrut s-o stingă, ca și cum ar fi spus prea mult... Interesul se aprinsese din nou, general, palpabil, se încordase pe toate fețele, iar contesa rostise chiar printre frumoșii ei dinți cuvîntul de dezlegare a nerăbdării :

— În sfîrșit !

V

— La începuturile legăturii mele cu maică-sa, reluă contele de Ravila, mă purtam față de această fetiță cu familiaritatea și alintările ce le ai față de toți copiii... Îi adu-

ceam pungi cu bomboane. Îi spuneam „mască mică“ și, adesea, stînd de vorbă cu maică-sa, îmi plăcea să-i netezesc şuvițele de pe temple — avea un păr negru, bolnav, cu reflexe stinse de iască — dar „mască mică“, a cărei gură cam mare avea un zîmbet dulce față de toată lumea din jur, față de mine și-l ascundea între buze, își încrunta aprig sprîncenele și, de atîta crispare, devenea cu adevărat, dintr-o „măscuță“, masca schimonosită a unei cariatide înjosite ce părea, pe cînd îi treceam mîna peste frunte, că se apleacă sub povara unui antablament.

Așa încît, izbindu-mă mereu de aceeași ursuzenie neclintită, aproape dușmănie fățișă, pînă la urmă am lăsat-o în plata ei pe posaca mîmoză-senzitivă, cenușie ca floarea de cenușar, ce se zbirlea cu atîta violență la cea mai mică mîngîiere... și nici măcar nu i-am mai vorbit!... „Simte prea bine că o furi, spunea marchiza. Instinctul îi spune că îi răpești o parte din dragostea mamei ei.“ Și uneori, cu profunda ei loialitate, adăuga : „Copilul acesta e conștiința mea, iar gelozia ei mi-e remușcarea“.

Într-o zi, marchiza voise s-o descoasă în legătuă cu motivele ce-o îndepărtau atît de tare de mine ; dar nu căpătase decît frînturi de răspunsuri, încăpățînate, neghioabe, de felul acelor pe care trebuie să le smulgi cu cleștele unor întrebări repetate din gura tuturor copiilor ce nu vor să mărturisească... „N-am nimic... nu știu“ ; și, în fața îndărătnicei țării a figurinei de bronz, încetase s-o mai isco-dească, se dăduse bătută și-o lăsase în apele ei...

Am uitat să vă spun că această copilă ciudată era foarte credincioasă, avea o credință sumbră, de felul celei spaniole, medievale, o credință superstițioasă. Își răsucea în jurul trupului ei slab tot soiul de scapulare cu cruciulițe și relieve sfințite, își așternea pe pieptul ca scîndura și-și atîrna în jurul gîtului slăbănog o grămadă de cruci, de medalioane cu milostiva Fecioară și cu Sfîntul Duh ! „Din nenorocire, ești necredincios, îmi zicea marchiza. Pesemne

că într-o zi, stînd de vorbă cu ea, ai rănit-o în credință. Te rog din suflet, fii cu băgare de seamă la tot ce spui în prezența ei. Nu adinci vina pe care o am față de acest copil, sînt și așa destul de vinovată !” Cum însă purtarea fetei nu se schimba, nu se arăta cu nimic alta : „Pînă la urmă ai să ajungi s-o urăști, a spus marchiza îngrijorată, iar eu n-aș fi în stare să ți-o iau în nume de rău !” Dar se înșela : nu aveam, față de moșorîta fetei, decît indiferență, în momentele cînd nu mă enerva. Instaurasem între mine și ea o politețe ca între oamenii mari, și încă între cei ce nu se simpatizează. O tratam cît se poate de protocolar, îi spuneam „domnișoară” — și îmi umpleam gura cu acest titlu —, iar ea îmi arunca în schimb un „domnule” înghețat. În fața mea, refuza să facă orice ar fi pus-o, nu zic în valoare, ci numai în situația de-a ieși din ea însăși... Niciodată maică-sa n-a putut-o hotărî să-mi arate vreunul din desenele ei, sau să cînte la pian de față cu mine. Cînd o surprindeam la pian, exersînd cu mare ardoare și atenție, pe loc se oprea, se ridica de pe taburet și nu mai voia să cînte...

O singură dată, cînd maică-sa i-o ceruse cu insistență (era lume de față), s-a așezat în fața pianului cu un aer de victimă, cu o mutră care nu avea, v-o jur, nimic suav, și a început să cînte nu mai știu ce bucată ; degetele îi erau însă îngrozitor de năvălase. Stam în picioare, lîngă cămin, și o priveam dintr-o parte. Ea ședea cu spatele spre mine și nu avea în față nici o oglindă în care să fi putut vedea că o privesc. Deodată spinarea ei (de obicei, se ținea cocoșată, iar maică-sa îi spunea adesea : „Dacă ai să te mai ții multă vreme așa, adusă de spate, ai să faci pînă la urmă o boală de piept”), deodată spinarea ei se îndreptă de parcă privirea mea i-ar fi izbit șira, ca un glonte ; și, trîntind cu furie capacul pianului, care căzu cu un zgomot grozav, se repezi afară din salon... S-au dus după ea s-o cheme

înapoi ; în seara aceea însă nimeni n-a mai putut-o face să revină în salon...

Ei bine, se pare că bărbații cei mai îngîmfați nu sînt niciodată de ajuns de îngîmfați, deoarece purtarea sumbrei copile, care mă interesa atît de puțin, nu mi-a dat cu nimic de gîndit în privința sentimentului ce-l avea pentru mine. Iar maică-si nici atît. Maică-sa, care era geloasă pe toate femeile ce-i veneau în vizită, nu a fost nici o clipă geloasă pe fiica ei, cum nici eu nu m-am îngîmfat în privința fetei ; pînă la urmă însă s-a dat ea singură de gol, într-o împrejurare pe care marchiza, ca una ce în intimitate era sinceritatea întruchipată, palidă încă de groaza prin care trecuse și rizînd în același timp cu hohote de faptul că-i dăduse crezare, a avut imprudența să mi-o povestească.

Contele subliniase cuvîntul *imprudență* printr-o inflexiune a glasului, ca cel mai desăvîrșit actor, ca unul ce știa că tot interesul povestirii sale atîrnă numai de un fir, de un cuvînt !

Dar, pe cît se pare, era de-ajuns, căci cele douăsprezece frumoase fețe se îmbujoraseră din nou, aprinse de un sentiment tot atît de puternic ca cel ce învîpăiază fețele Heruvimilor în fața tronului lui Dumnezeu. Căci, pentru femei, curiozitatea nu este oare un sentiment tot atît de puternic ca și adorația pentru Îngeri ?... El privi, pe rînd, toate acele chipuri de Heruvimi, care însă nu se sfîrșeau la umeri, și găsînd, fără îndoială, că erau suficient de pregătite pentru ceea ce-avea să le spună, reluă repede și nu se mai opri pînă la sfîrșit :

— Da, rîdea în hohote, marchiza, numai la gîndul celor petrecute ! așa mi-a spus cîtva timp mai tîrziu, cînd mi-a povestit ; asupra faptului însă, nu prea rîsesese !

— „Închipuiește-ți, îmi povesti ea (și voi căuta să-mi amintesc propriile-i cuvinte) că stăteam așezată aici, unde stăm acum amîndoi. (Era o canapea din acelea numite

*dos-à-dos*¹, mobila cea mai potrivită pentru a te ciondăni și a te împăca fără să fii nevoit să-ți schimbi locul.)

Dumneata însă nu stăteai, din fericire, unde stai acum! cind, deodată, fu anunțat, cine crezi? n-ai să ghicești o mie de ani... preotul de la biserica Saint-Germain-des-Prés. Îl cunoști?... Nu. Dumneata nu te duci niciodată la biserică, ceea ce e foarte rău... Cum deci ai putea să-l cunoști pe acest bătrîn preot necăjit, cu adevărat un sfînt, și care nu calcă pragul niciunei femei din parohie, afară doar dacă e vorba de vreo danie pentru săracii sau pentru biserica lui? Mai întîi am crezut că pentru asta a venit.

El a împărtășit-o pentru prima dată pe fiica mea, acum cîteva ani, iar ea, care de atunci se împărtășește foarte des, l-a păstrat drept duhovnic. De asta l-am și invitat, de atunci, în cîteva rînduri la noi la masă, dar în zadar. Cînd a intrat, era foarte tulburat, și am deslușit pe figura lui, de obicei minunat de senină, o stinghereală atît de mare, atît de vădită, încît mi-a fost cu neputință s-o pun numai pe socoteala timidității, și nu m-am putut împiedeca să-i spun, în chip de bun venit:

«Doamne! dar ce s-a întîmplat, părinte?»

«S-a-ntîmplat, doamnă, că vedeți în fața dumneavoastră pe un om pus în cea mai grozavă încurcătură cu puțință. Sînt mai bine de cincizeci de ani de cînd mă aflu întru sfînta preoție și niciodată n-am avut de îndeplinit cîmisiune mai dificilă, mai de neînțeles pentru mine decît cea pe care trebuie să v-o împărtășesc...»

Se așeză, rugîndu-mă să nu las pe nimeni să intre cît timp vom sta de vorbă. Îți închipui că toate aceste solemnități mă cam speriaseră... Preotul a observat nelineștea mea:

«Nu fiți atît de speriată, doamnă, a spus el; aveți nevoie să vă păstrați tot sîngele rece ca să mă ascultați și să

¹ Canapea de două persoane, în formă de S. (În traducere = spate-n spate.)

mă faceți și pe mine să înțeleg lucrul nemaiauzit despre care e vorba și pe care, cu adevărat, mintea mea nu-l poate cuprinde... Domnișoara, fiica dumneavoastră, din partea căreia am venit acum, este, o știți tot așa de bine ca și mine, un înger de puritate și pioșenie. Îi cunosc sufletul. L-a încredințat în mâinile mele de la vîrsta de șapte ani, și sint convins că se înșeală... din prea multă nevinovăție, poate... Dar azi-dimineață a venit să-mi declare la spovedanie că este, n-o să credeți, doamnă, nici eu n-am crezut, dar trebuie să rostesc cuvîntul... însărcinată !» Am scos un strigăt...

«Am scos și eu un strigăt, ca și dumneavoastră, azi-dimineață, în confesional, a continuat preotul, ascultînd această mărturisire făcută de ea și însoțită de semnele disperării celei mai sincere, mai îngrozitoare ! O știu pe această copilă pînă în străfundul cugetului ei. Nu cunoaște nimic din viață, nimic din ce înseamnă păcat. ... Dintre toate fetele cîte vin să mi se spovedească, ea este cu siguranță aceea de care aș răspunde fără nici o șovăială în fața lui Dumnezeu. Asta este tot ce pot să vă spun. Noi, preoții, sîntem chirurghi ai sufletelor, și sîntem datori să le curățăm cu mâinile noastre de rușinile ce se ascund într-însele, dar cu mâini care să nu le rănească, să nu le păteze. Așa încît, cu cele mai mari precauții cu putință, am interogat-o, am întrebato-o, am copleșit-o cu întrebări pe copila prăbușită în disperare, care însă, odată faptul declarat, odată mărturisită greșala — pe care ea o numește crimă, osînda ei veșnică, da, da, se crede osîndită pe veci, biata copilă ! — nu mi-a mai răspuns, s-a închis cu încăpăținare într-o tăcere pe care n-a întrerupt-o decît pentru a mă implora să viu la dumneavoastră, doamnă, să vă dezvălui crima ei — pentru că trebuie, oricum, ca mama să știe, a spus ea, și n-aș avea niciodată tăria să i-o mărturisesc !»

Îl ascultam vorbind pe preotul de la Saint-Germain-des-Prés. Cred că îți închipui cu ce amestec de stupeoare și spaimă ! Ca și el, încă mai mult decît el, mă credeam

sigură de nevinovăția fiicei mele ; dar cei nevinovați păcătuiesc adesea din însăși nevinovăția lor... Iar ceea ce îi mărturisise duhovnicului ei nu era cu neputință... Nu credeam nimic... Nu voiam să cred nimic ; și totuși, nu era imposibil !... Nu avea decît treisprezece ani, dar era deja femeie, și această precocitate chiar mă înspăimîntase... M-a cuprins o pornire, o febră de curiozitate.

«Vreau să știu și voi ști ! i-am spus bunului preot care sta zăpăcit în fața mea și, în marea lui nedumerire, își răsucea între degete, ascultîndu-mă, borurile pălăriei. Lăsați-mă aeum, părinte. N-ar putea să vorbească în fața dumneavoastră. Dar sînt sigură că-mi va spune tot... că îi voi smulge secretul cu totul, și atunci vom înțelege ceea ce ne este acum de neînțeles !»

Așa că preotul a plecat — iar eu, de îndată ce a ieșit, am urcat în camera fetei mele, nemaiavînd răbdare să trimt pe cineva s-o cheme jos și să trebuiască s-o aștept.

Am găsit-o nu ingenunchiată, ci prăbușită la pămînt în fața crucifixului de deasupra patului, palidă ca o moartă, fără o lacrimă în ochi însă foarte roșii, ca ochii care-au plîns îndelung. Am luat-o în brațe, am așezat-o lîngă mine, apoi pe genunchi și i-am spus că nu puteam crede cele ce venise să-mi spună duhovnicul ei.

Dar ea m-a întrerupt pentru a mă asigura, cu o cumplită dezolare pe față și în glas, că ceea ce spusese ei e adevărat ; atunci, din ce în ce mai neliniștită și mai uimită, i-am cerut să-mi spună numele celui care...

Nu am apucat să termin... Ah ! a fost o clipă cumplită ! Și-a sprijinit capul pe umărul meu, ascunzîndu-și fața... dar vedeam prea bine roșeața de foc a gîtului, și o simțeam tremurînd toată. Însă a ridicat și în fața mea mîntenia ce-o ridicase în fața duhovnicului. Un zid de nepătruns.

«Pesemne este cineva cu mult inferior ție, odată ce ți-e atît de rușine ?...» i-am spus biciuindu-i mîndria ca s-o stîrnesc să vorbească, căci o știam orgolioasă.

Dar nimic... aceeași muțenie, aceeași prăbușire a capului în ascunzătoarea umărului meu. Și a durat un timp ce mi s-a părut nesfârșit, apoi deodată mi-a spus, fără să se clintească de unde era :

«Jură-mi că mă vei ierta, mamă...»

Am jurat să fac tot ce vrea, cum vrea, cu riscul de a fi apoi de o sută de ori sperjură ; parcă de asta îmi ardea mie ! Îmi pierdeam răbdarea. Fierbeam în mine... Credeam că-mi vor plesni templele, că-mi va exploda creierul...

«Ei bine, este contele de Ravila», a spus ea încet, și a rămas nemișcată în brațele mele.

Ah, la auzul acestui nume, Amédée !... Mi-am primit dintr-o singură lovitură, drept în inimă, pedeapsa marii greșeli a vieții ! Dumneata ești, în privința femeilor, un om atât de necruțător, m-ai făcut să mă tem de atâtea rivalități posibile, încît acel cumplit «și de ce nu ?» țîșnindu-ți în minte în legătură cu bărbatul pe care-l iubești și de care te îndoiești, mi s-a ivit pe dată dinainte... Am avut tăria să ascund ceea ce am simțit atunci față de copila atât de crudă, care poate ghicise iubirea mamei sale.

«Domnul de Ravila ! i-am spus cu un glas ce-mi părea că mă trădează cu totul — dar tu nici măcar nu-i vorbești ! Te ferești de el» — și era cît pe-aci să adaug, căci furia mă cuprindea, o simțeam cuprinzîndu-mă : «Va să zică atât sînteți de prefăcuți amîndoi ?» Dar m-am stăpînit... Doar nu trebuia să aflu, unul cîte unul, toate amănuntele odioasei seduceri ?... Și i le-am cerut aceste amănunte, cu o blîndețe care am crezut că mă va ucide, cînd deodată m-a eliberat ea însăși din menghinea, din chinul ce mă sfîșia, și mi-a spus cu naivitate :

«Mamă, s-a întîmplat într-o seară. El stătea în fotoliul cel mare de la colțul căminului, în fața canapelei. A stat mult timp așezat acolo, apoi s-a scultat, iar eu am avut nenorocul să mă duc să mă așez în locul lui, pe fotoliul ce-l părăsise. Doamne ! mamă !... a fost ca și cum aș fi căzut pe jărat. Am vrut să mă ridic, n-am putut... m-au

lăsat puterile ! și am simțit, uite aici, mamă !... am simțit că ceea ce aveam aici... era un copil !...»“

Spunea Ravila că marchiza risese, povestindu-i întâmplarea ; dar nici uneia din cele douăsprezece femei aflate în jurul mesei nu i-a venit să ridă — și nici lui Ravila.

— Și iată, doamnelor, dacă vreți să mă credeți, adăugă el drept încheiere, cea mai frumoasă iubire pe care am inspirat-o vreodată în viața mea !

Apoi tăcu. Tăceau și ele. Rămăseseră pe gânduri... Oare îl înțeleseseră cu adevărat ?

Pe când Iosif slujea la femeia lui Putifar, era, spune *Coranul*, atât de frumos, încît femeile pe care le servea la masă își tăiau degetele cu cuțitul, fiind cu gîndul aiurea și privind numai la el. Dar nu mai sîntem azi pe vremea lui Iosif, iar preocupările pe care le avem în timp ce se servește desertul sînt cu mult mai puțin adînci.

— Ce năîngă, marchiza dumitale, cu toată inteligența ei — să spună așa ceva ! rosti ducesa, îngăduindu-și să fie cinică, dar fără totuși a-și tăia nici o bucăîică de deget cu cuțitașul de aur ce-l ținea în continuare în mînă.

Contesa din Chiffrevas privea țintă pe fundul unui pahar cu vin de Rin, un pahar de cristal în culoarea smaraldului, misterios ca gîndul ei.

— Și masca cea mică ? întrebă ea.

— O, murise, de foarte tînără, măritată undeva, prin provincie, cînd mi-a povestit maică-sa întâmplarea, răs-punse Ravila.

— Altfel, te pomenescî că... — spuse ducesa, gînditoare.

FERICIREA PRIN CRIMA

*In vremurile noastre incintătoare,
cînd se povestește o istorie adevă-
rată, îți vine a crede că Diavolul in-
suși a dictat-o...*

Într-o dimineată din toamna trecută mă plimbam prin Jardin des Plantes¹ în tovărășia doctorului Torty, cu siguranță unul dintre cei mai vechi cunoscuți ai mei. Pe cînd nu eram decît un copil, doctorul Torty practica medicina în orașul V...; după însă vreo treizeci de ani de această plăcută îndeletnicire, iar bolnavii săi morți fiind — *arendașii* săi, precum îi numea, căci îi aduseseră un venit mai mare decît aduc mulți arendași stăpînilor lor, și încă de pe pămînturile cele mai mănoase ale Normandiei —, alții nu și-a mai luat; și deci, în vîrstă fiind și dornic de libertate ca un animal care toată viața a tot călcat priponul pînă ce l-a rupt, venise să se infunde în Paris — chiar acolo, în apropiere de Jardin des Plantes, pe strada Cuvier, mi se pare; nu mai practica medicina decît pentru plăcerea lui personală, care, de altfel, îi cerea s-o practice zădrăvăn, căci era născut medic, medic pînă în virful degetelor, și încă medic bun, iar pe deasupra mare observator, chiar al multor cazuri ce nu erau pur și simplu fiziologice și patologice...

L-ați întîlnit cumva vreodată pe doctorul Torty? Era dintre acele spirite cutezătoare și energice care nu umblă cu mînuși pentru foarte bunul și proverbialul motiv că

¹ Grădină zoologică și botanică din Paris.

cine pune mânuși nu pune mîna pe nimic, iar el, ca un vulpoi adevărat și de soi ce era, pusese, în viața lui, mîna pe foarte multe, ba mai voia încă să pună; un fel de om care mie îmi plăcea foarte mult, cred chiar că — pe cite mă cunosc! — tocmai pentru laturile ce displăceau în mod special celorlalți. Și fapt este că displăcea cam tuturor oamenilor, cînd erau sănătoși, tăiosul, originalul de doctor; însă exact cei cărora le displăcea cel mai tare, de îndată ce cădeau bolnavi, îi făceau temenele, precum sălbaticii puștii lui Robinson care avea puterea să-i ucidă, dar făcîndu-i-le nu pentru aceleași motive ca sălbaticii, ci pentru unul absolut contrar: avea puterea să-i salveze! De n-ar fi fost acest considerent precumpănitor, doctorul n-ar fi cîștigat niciodată douăzeci de mii de livre rentă într-un orașel aristocratic, bisericos și mironosit, care i-ar fi închis frumusețea în nas ușa tuturor caselor de vază, în caz că ar fi ascultat numai de opinii și antipatii. De altfel, doctorul își dădea prea bine seama, și cu mult sînge rece, de acest lucru, și îl și lua în zeflema:

— Trebuiau, spunea el ironic, pe vremea contractului pe treizeci de ani ce-l încheiase cu orașul V..., să aleagă între mine și maslu, și, oricît de bisericos ar fi fost, mai cîrînd m-ar fi înghițit pe mine decît împărțășania de pe urmă.

După cum vedeți, nu avea gura cusută, doctorul meu. Era puținel nelegiuît la glumă. Discipol juruit al lui Cabanis¹ în ale filozofiei medicale, aparținea, ca și bătrînul său confrate Chaussier, acelei școli de medici cumpliți în materialismul lor absolut, și, ca și Dubois — primul dintre Dubois² —, printr-un cinism care scoboară și micșorează tot, care le-ar tutui pînă și pe ducese, pînă și pe doamnele de onoare ale împărătesei, chemîndu-le „băbuțelor“, nici

¹ *Georges Cabanis* (1757—1808), medic francez, adept al materialismului mecanicist.

² *Antoine Dubois* (1756—1857), mamot celebru în vremea lui Barbey.

mai mult nici mai puțin decît dacă ar fi niște vînzătoare de pește. Iată, ca să vă faceți o idee despre cinismul doctorului Torty : el este acela care mi-a spus, într-o seară la clubul Ganaches¹, îmbrățișînd somptuos, cu o privire de proprietar, strălucitorul dreptunghi al mesei împodobite cu cei o sută douăzeci de meseni : „Eu îi fac pe toți ăștia !... Moise însuși nu s-ar fi mîndrit mai mult cu vergeaua lui cu care preschimba stîncile în izvoare. Ce vreți, doamnă ? Nu avea darul respectului, ba chiar pretindea că unde la ceilalți acest dar se vedește printr-o umflătură a craniului, la el e doar o gaură. Bătrîn, trecut de șaptezeci de ani, dar indelat, voinic și noduros precum îl arăta numele², cu o figură batjocoritoare sub peruca scurtă de un castaniu deschis, foarte bătoasă și lucioasă, cu o privire pătrunzătoare, scutită de ochelari, îmbrăcat aproape întotdeauna în haine cenușii sau cafenii — acel cafeniu ce s-a numit multă vreme culoarea *fumului de Moscova* — nu se ase-măna, nici ca ținută, nici ca înfățișare, cu domnii doctori de la Paris, atît de corecți, cu cravata albă croită parcă din giulgiul morților lor ! Era un alt soi de om. Cu mânușile lui de căprioară, cu cizmele tălpuite solid și pe tocuri butucănoase pe care le izbea apăsător în mersul lui atît de ferm, avea ceva sprinten, ceva de militar călare, și acesta este chiar cuvîntul potrivit, căci timp de mulți ani de-a lungul celor treizeci de carieră, mersese călare, cu *nădragii* îmbumbați pe coapsă, pe drumuri în stare să frîngă în două și un centaur — iar toate acestea se puteau ghici după felul cum își mai cambra încă trunchiul lat, înșurubat în șale oțelite și legănat pe picioarele-i vîjnoase, neatinse de reumatism, strîmbe ca picioarele unui surugiu. Doctorul Torty fusese un soi de Bas-de-Cuir călare, care își făcuse

¹ În traducere = Clubul zezecilor. Clubul exista în vremea lui Barbey și-și luase numele după titlul unei comedii de V. Sardou, în care „*ganaches*” erau conservatorii.

² În lb. fr. *tortu*. = strîmb, noduros.

veacul prin hirtioanele peninsulei Cotentin, precum acel Bas-de-Cuir al lui Cooper¹ prin pădurile Americii. Naturalist care, ca și eroul lui Cooper, sfida legile societății, dar nu le înlocuise, precum omul lui Fenimore, cu ideea de Dumnezeu, doctorul devenise un observator din aceea necruțători, cu neputință să nu devină totdeodată și mizantropi. E o fatalitate. Așa că Torty era mizantrop. Numai că, în tot timpul cit intrase pînă la burta închingată a calului în noroaiele drumurilor desfundate, apucase să se blazeze asupra altor noroaie ale vieții. Nu era nicidecum un mizantrop în felul lui Alceste². Nu era cuprins de virtuozitate indignări. Nu se înfuria pe lume. Nu ! ci disprețuia omul cu același calm cu care priza tutun, ba chiar simțea tot atîta plăcere să-l disprețuiască pe cît avea să prizeze.

Iată deci, foarte exact, cum se arăta a fi acest doctor Torty în tovărășia căruia mă plimbam.

În ziua cu pricina, era o vreme de toamnă, limpede și voioasă, în stare să oprească pe loc rîndunelele ce stăteau să plece. Bătea amiaza la catedrala Notre-Dame, și cumsecadele clopot părea că răspîndește deasupra riului verde ce-și juca reflexele între pilonii podurilor, pînă chiar deasupra capetelor noastre — într-atît era de limpede atmosfera chinuită de bătaia lui — prelungi fremătări de lumină. Frunzișul roșcat al copacilor din parc se curățise treptat de aburul albastru care-l învăluie în diminețile vapoase de octombrie, și un soare blînd, de vară tîrzie, ne încălzea plăcut spinările în vata lui de aur, mie și doctorului, pe cînd ne oprisem să privim faimoasa panteră neagră care a murit apoi, în iarna următoare, ca o fată tînără, de piept. Ici și colo, în preajma noastră, se afla publicul obișnuit în Jardin des Plantes, un public specific de oameni simpli, de soldați și dădace, care cască gura cu mare plăcere în fața zăbrelelor de la cuști și se distrează gro-

¹ *James Fenimore Cooper* (1789—1851), scriitor american, autor de romane de aventuri.

² Eroul comediei *Mizantropul* de Molière (1666).

zav aruncînd coji de nuci și de castane animalelor toropite sau adormite în dosul gratiilor. Pantera în fața căreia ajunsese, după multe ocoluri, era, dacă vă mai aduceți aminte, din specia caracteristică insulei Java, ținutul din lume unde natura este cea mai violentă, părăind a fi el însuși o uriașă tigroaică, cu neputință de îmblinzit de mîna omului, care-l fascinează însă și-l mușcă din toate zămis-lirile pămîntului său cumplit și splendid. În Java, florile au mai multă strălucire și miresme mai puternice, fructele mai multă dulceată, animalele mai mare frumusețe și putere decît în orice alt ținut din lume, și nimic nu poate da cit de cit o idee despre această revărsare de viață cuiva care n-a simțit el însuși zdrobitoarele, ucigătoare senzații ale unei regiuni deopotrivă încîntătoare și otrăvitoare, totdeodată Armidă ¹ și Locustă ². Lungită cu nepăsare pe elegantele-i labe întinse, cu capul drept și ochii de smarald neclintîți, pantera apărea ca o minunată mostră a creațiilor de temut din țara ei. Nici o singură pată gălbuie nu-i înstela blana de catifea neagră, de un negru atît de intens și de mat, încît lumina lunecînd asupra-i, n-o făcea să lucească, ci era absorbită, precum e absorbită apa de buretele care-o sugă... Cînd întorceai capul de la această formă perfectă de frumusețe mlădioasă, de cumplită forță în repaos, de dispreț nepăsător și imperial, către ființele ome-nești care o priveau cu sfială, o contemplau cu ochii zgîiți și gura căscată, rolul cel mare nu mai era al omului, ci al fiarei. Și într-atît se arăta de superioară fiara, încît faptul era aproape umilitor! Tocmai făceam această remarcă la urechea doctorului cu voce scăzută cînd, deodată, două persoane străpunseră mulțimea adunată în dreptul panterei și se opriră exact în fața ei.

¹ *Armidă*, eroină din poemul *Ierusalimul liberat* de Torquato Tasso; farmecele ei l-au reținut pe cavalerul Rinaldo, oprindu-l să participe la o cruciadă.

² *Locusta*, vestită otrăvitoare romană (sec. I); a pregătit otrava cu care Nero și-a ucis fratele pentru a-i lua tronul.

Da, răspunse doctorul, dar ia uită-te acum ! Să vezi cum s-a restabilit echilibrul între specii !

Erau un bărbat și o femeie, amândoi înalți și, de la prima privire ce le-am aruncat-o, mi s-au părut a aparține cercurilor înalte ale societății pariziene. Nu erau foarte tineri nici unul, nici celălalt, dar de o frumusețe desăvârșită. Bărbatul putea să aibă cam patruzeci și șapte de ani, poate mai mult, iar femeia, vreo patruzeci și... Va să zică *depășiseră*, precum spun marinarii ce se întorc din Țara de Foc, *linia*, linia fatală, mai grozavă decât cea a ecuatorului, și de dincolo de care, odată ce-a fost depășită pe oceanul vieții, nu te mai poți întoarce ! Ei însă nu păreau să se sinchisească de acest lucru. Nu purtau nici pe frunte, nici niciări asupra-le, vreo umbră de melancolie... Bărbatul, zvelt și tot atât de aristocratic în redingota neagră încheiată strâns, aidoma uneia de ofițer de cavalerie, ca și cum ar fi purtat un costum din cele zugrăvite de Tizian în portretele sale, semăna, după înfățișarea încorsetată, după aerul ușor feminin și trufaș și după mustățile subțiri, ca de cotoi, al căror vîrf începea să albească, cu un *minion*¹ de pe timpul lui Henric al III-lea ; și, pentru ca asemănarea să fie mai completă, purta părul scurt, care însă nu ascundea strălucirea celor două safire albastru-închis din urechi : îmi amintii de smaraldele purtate tot astfel de Sbogar²... În afara acestui amănunt *ridicol* (cum s-ar fi exprimat societatea mondenă), care vădea destul dispreț față de gusturile și opiniile momentului, totul era simplu și *dandy* (în felul în care Brummel înțelegea cuvîntul, adică *nebătător la ochi*) în ținuta acestui bărbat ce nu atrăgea atenția decât prin el însuși, ba chiar ar fi reținut-o cu totul, de nu s-ar fi aflat la brațul lui femeia care se afla în clipa respectivă... Într-adevăr, femeia atrăgea privirea mai mult

¹ Poreclă dată favoriților regelui Henric al III-lea al Franței (în fr. *mignon* = dragălaș).

² Haiduc din Iliria, erou al povestirii cu același nume de Charles Nodier.

încă decît bărbatul ce o însoțea, și o captiva mai îndelung. Era înaltă cît el. Capul îi era aproape la aceeași înălțime. Și, îmbrăcată cum era, și ea tot în negru, te trimitea cu gîndul la imensa Isis neagră de la Muzeul egiptean, cu care se asemana ca plinătate a formelor, ca tainică mîndrie și ca vigoare trupească. Lucru ciudat ! în unirea acesteia frumoase perechi, femeia avea tăria, iar bărbatul sensibilitatea... Pe ea n-o puteam vedea decît din profil : însă profilul este piatra de încercare, unde frumusețea ori se frînge, ori se dezvăluie în toată strălucirea ei. Cred că niciodată n-am văzut un profil mai pur și mai mîndru. Cît despre ochi, nu puteam să-mi fac o părere, căci erau ațînțiți asupra panterei, căreia, fără îndoială, îi produceau o senzație magnetică și neplăcută, căci, din nemișcată cum sta, părea a se scufunda tot mai mult în nemișcare-i rigidă, în vreme ce femeia venită s-o privească o contempla ; și, precum pisicile în fața luminii ce le orbește, fără ca să-și miște capul nici cu un milimetru, fără ca măcar vîrfurile al mustăților să-i fremete, pantera, după ce clipi de cîteva ori ca și cum n-ar mai fi putut suporta, își acoperi încet, sub perdelele trase ale pleoapelor, cei doi luceferi verzi din ochi. Se închidea în sine.

— Ia te uită, drace, panteră contra panteră ! șopti doctorul la urechea mea ; dar mătasea e mai tare decît catifeaua.

Mătasea era femeia, care purta o rochie din acest material scînteietor, o rochie cu trenă lungă. Și văzuse bine, doctorul meu ! Neagră, mlădioasă, cu încheieturi la fel de puternice și la fel de imperială ca atitudine — în specia ei, de o egală frumusețe și, pe deasupra, cu un farmec încă mai straniu — femeia, necunoscută, părea o panteră umană față în față cu pantera animală, pe care o punea în umbră ; iar fiara simțise pesemne acest lucru, de închisese ochii. Femeia însă nu s-a mulțumit să triumfe — dacă se poate spune că a triumfat. Nu s-a arătat mărinimoasă. A vrut ca rivala ei să vadă cine o umilește, să deschidă ochii ca s-o

privească. Astfel încît, descheindu-și fără o vorbă cei doi-sprezece bumbi ai mănușii violete ce-i mula splendidul braț, și-o scoase de pe mînă și, strecurîndu-și cu îndrăzneală degetele printre gratiile cîştii, plezni cu mănușa botul mic al panterei, care nu făcu decît o singură mișcare... dar ce mișcare ! și prinse cu colții, într-o fulgerare... Un strigăt izbucni din mulțimea unde ne aflam. Am crezut că i-a fost smulsă mîna : fusese însă apucată numai mănușa. Pantera o înghitise. Cumplita fiară, ultragiată, deschisese din nou ochii, îngrozitor de măriți, iar nările-i încordate mai fremătau încă.

„Nebuno !“ spuse bărbatul, apucînd mîna superbă, abia scăpată de la cea mai cruntă mușcătură.

Știți în ce fel se spune uneori această vorbă „Nebuno !“ Astfel a rostit-o și el ; apoi i-a sărutat cu patimă încheietura.

Și cum se afla în partea grupului dinspre noi, ea se întoarse pe trei sferturi, privindu-l în timp ce-i săruta încheietura mîinii ; atunci i-am văzut ochii... acei ochi care fascinau fiarele iar acum erau fascinați de un bărbat ; acei ochi, două imense diamante negre, croiți pentru toate min-driile vieții, și care, privindu-l, se umpluseră de necuprinsa adorație a iubirii !

Ochii aceia erau și spuneau un întreg poem. Bărbatul n-a mai dat drumul brațului, care trebuie să fi simțit asu-pră-i răsufklarea înfierbîntată a panterei și, ținîndu-l strîns în dreptul inimii, porni cu femeia alături spre aleea principală a parcului, nepăsător la șoaptele și exclama-țiile mulțimii simple — încă impresionată de pericolul prin care trecuse femeia nesocotită —, străbătînd-o liniștit în sens invers. Au trecut pe lîngă noi, pe lîngă doctor și pe lîngă mine, dar fețele lor erau întoarse una spre cealaltă, mergeau strînși, cu șoldurile lipite, ca și cum ar fi vrut să se pătrundă, să se contopească unul cu altul, el cu ea, ea cu el, să nu mai fie amîndoi decît un singur

trup, și nu se priveau decît pe ei înșiși. Văzîndu-i cum trec astfel, ai fi zis că sînt ființe superioare, care nici măcar nu zăresc sub picioare pămîntul pe unde calcă, și străbat lumea învăluite într-un nor, precum nemuritorii zei ai lui Homer !

Asemenea lucruri sînt rare la Paris, de aceea am rămas privind-o îndelung cum se duce, această pereche stăpînitore — femeia desfășurîndu-și trena în prafui grădinii, ca un păun disprețuitor pînă și de propriul penaj.

Erau splendide cele două ființe, îndepărtîndu-se astfel sub razele soarelui de amiază, în toată măreția îmbrățișării lor... Așa au ajuns pînă la intrarea parcului, unde s-au suit într-o trăsură care-i aștepta, scînteind din toate alămurile și din superbu-i echipaj.

— Au uitat că mai există altceva pe lume ! îi spusese doctorului, care-mi ghici gîndul.

— A, ce să se mai sinchisească ei de lume ! răspunse el, cu vocea lui ironică. Nu văd absolut nimic din toată creațiunea, ba, ceea ce e prea de tot, trec chiar pe lîngă doctorul lor fără să-l vadă.

— Cum, dumneata ești acela, doctore ? am exclamat eu, bine, dar atunci o să-mi spui și mie cine sînt, dragul meu doctor !

Doctorul tăcu, cum se spune, un timp, căci era al naibii de șmecher cumătrul nostru !

— Ei bine, sînt Filemon¹ și Baucis², îmi spusese el simplu. Asta este.

— Pe naiba ! făcui eu, un Filemon și o Baucis care arată formidabil și nu prea seamănă a antichități. Dar, doctore, nu e asta numele lor... Cum se numesc ?

— Păi cum, răspunse doctorul, n-ai auzit niciodată vorbindu-se în lumea dumitale, pe care eu unul n-o prea

¹, ² Cuplu legendar din mitologia greacă, simbol al iubirii conjugale.

frecventez, despre contele și contesa Serlon de Savigny ca despre un model nemaiîntlnit de dragoste conjugală ?

— Drept să-ți spun, nu, îi răspunsei ; în lumea pe care o frecventez eu, doctore, se vorbește prea puțin despre dragoste conjugală.

— Hm, hm, tot ce se poate, făcu doctorul, răspunzînd mai degrabă propriului gînd decît mie. În lumea asta, care este și lumea lor, oamenii își trec unul altuia cu vederea o mulțime de lucruri mai mult sau mai puțin cinstite. Dar în afara faptului că ăștia doi au un motiv precis să nu o frecventeze și că locuiesc aproape tot timpul anului în vechiul lor castel din Cotentin, au umblat odinioară asemenea zvonuri despre ei, încît gașca din cartierul Saint-Germain, unde mai există încă multe rămășițe de solidăritate nobiliară, preferă să tacă decît să vorbească despre astfel de lucruri.

— Și ce fel erau acele zvonuri ?... Ah, uite cum mă faci curios, doctore ! Trebuie că știi cite ceva. Castelul Savigny nu e prea departe de orașul V... unde ai fost medic.

— Eh, zvonurile astea..., spuse doctorul (și, dus pe gînduri, trase o priză de tutun). În sfîrșit, s-a crezut că nu sînt adevărate ! Totul a trecut... Dar, oricum ar fi stat lucrurile, deși căsătoriile din dragoste și fericirea ce o aduc sînt, în provincie, idealul tuturor mamelor romanțioase și virtuozose, totuși nu s-au încumetat — cel puțin cele pe care le-am cunoscut — să le vorbească prea mult domnișoarelor fiicele lor despre această căsătorie.

— Bine, doctore, doar spuneai că Filemon și Baucis... Nu ?

— Ei, Baucis ! Baucis ! Hm... Domnul meu — întrerupse doctorul Terty, frecîndu-și brusc, cu arătătorul încovoiat, creasta nasului lui de papagal (cu un gest care-i era familiar) — cum de nu ai impresia că drăcoica asta

are mai degrabă înfățișarea unei Lady Macbeth¹ decât a unei Baucis ?

— Doctore, draguțului, scumpul meu doctor, reluai eu, punînd în glas inflexiunile cele mai mîngîioase de care eram în stare, ai să-mi povestești, nu-i așa ? tot ce știi despre contele și contesa de Savigny ?...

— Medicul este duhovnicul timpurilor moderne, făcu doctorul pe un ton de solemnă zeflemea. El a luat locul preotului, domnule, și ca atare este legat ca și preotul să păstreze secretul spovedaniei.

Îmi aruncă o privire răutăcioasă, căci cunoștea respectul și dragostea mea față de cele bisericești, cărora el le era potrivnic. Făcu cu ochiul. Credea că m-a păcălit.

— Și are să-l păstreze... tot ca și preotul ! adăugă el, izbucnind în rîsul lui cel mai cinic. Vino încoace. O să stăm de vorbă.

Și mă conduse spre aleea principală, străjuită de copaci, ce desparte parcul, pe o latură a lui, de bulevardul Hôpital... Acolo ne așezarăm pe o bancă cu spătarul verde, iar el începu astfel :

— Dragul meu, e vorba de o poveste care trebuie scormonită și scoasă la iveală dintr-un timp îndepărtat, ca pe un glonte îngropat sub carnea crescută la loc ; căci uitarea este ca o carne a faptelor vieții : crește pe deasupra evenimentelor și te împiedecă să mai vezi, să mai bănuiești ceva după un timp oarecare, fie chiar și locul unde s-au petrecut. Era prin primii ani ce au urmat Restaurației. Un regiment al Gărzii² a trecut prin orașul V... ; și siliți fiind, pentru nu știu ce rațiuni militare, să rămînă acolo timp de două zile, ofițerii regimentului au avut ideea să dea o gală de scrimă în cinstea orașului. Într-adevăr, orașul avea

¹ Eroină a tragediei *Macbeth* de Shakespeare (1605) ; și-a convins soțul să-l ucidă pe regele Duncan al Scoției, spre a-i lua tronul.

² Garda personală a regelui, pentru care erau aleși, din familiile nobile, tinerii cei mai chipeși și mai dotați a purta arma.

tot ce-i trebuia pentru ca ofițerii Gărzii să-i dea onorul și să-l sărbătorească. Era, precum se spunea pe atunci, mai regalist decît însuși regele. Păstrînd proporția față de dimensiuni — era un orașel cu numai cinci sau șase mii de suflete —, mișuna pur și simplu de nobilime. Peste treizeci de tineri din cele mai bune familii de aici făceau serviciul militar fie în regimentele de gardă personală ale regelui, fie în cele ale lui Monsieur, iar ofițerii din regimentul în trecere prin V... îi cunoșteau aproape pe toți. Însă motivul de căpetenie ce i-a hotărît să dea marțiala serbare a unui asalt a fost reputația orașului, supranumit „duelgiul“, și care mai era încă, la vremea aceea, cel mai duelgiu oraș din Franța. Zadarnic Revoluția din 1789 le luase nobililor dreptul de a purta spadă ; la V..., ei făceau dovadă că, dacă n-o mai purtau, erau totuși în stare să se slujească de ea. Demonstrația făcută de ofițeri a fost de o mare strălucire. S-au adunat de față toți spadasiinii încercați din împrejurimi, ba chiar și toți amatorii, bărbați mai tineri cu o generație, care nu practicaseră, precum se obișnuia altădată, arta atît de complicată și de dificilă a scrimii ; și toți au arătat atîta entuziasm față de acest joc cu spada, mîndrie a părinților noștri, încît un fost ofițer de jandărmi din cadrul regimentului, unul care-și trăise de vreo trei-patru ori traiul și-și mîncase de mult mălaiul în armată, al cărui umăr era doldora de galoane, se gîndi că ar fi nimerit să-și sfîrșească aici zilele, deschizînd în oraș o școală de scrimă ; iar colonelul, căruia i-a comunicat și care i-a aprobat intenția, i-a îngăduit retragerea și l-a lăsat acolo. Acest ofițer, Stassin pe numele de familie și *La-Pointe-au-corps*¹ după poreclă, avusese în felul acesta o idee pur și simplu genială. De multă vreme nu mai exista la V... o școală de scrimă în toată regula ; și faptul era chiar un subiect dintre cele ce nu se discutau decît cu

¹ În traducere = trage-la-piept — după numele unei figuri de scrimă.

mare melancolie printre nobilii siliți să-și instruiască ei înșiși feciorii, sau să-i dea pe mina vreunui fost tovarăș de arme, scos la pensie și care abia se pricepea, sau chiar nu se pricepea deloc, la cele ce preda. Locuitorii din V... se voiau dificili în această privință. Și fapt este că aveau focul sacru al armelor în ei. Nu le era de-ajuns să-și ucidă adversarul : voiau să-l ucidă artistic, cu măiestrie, după toate regulile. Pentru ei, trebuia în primul rînd ca un bărbat cu arma în mînă să arate bine, și vedeau un adînc dispreț față de acei stingaci vinjoși, care pot fi foarte primejdioși pe terenul de luptă, dar nu sînt, în sensul adevărat și restrîns al cuvîntului, „scrimeri“. *La Pointe-au-corps*, bărbat foarte frumos în tinerețe și, în ciuda vîrstei, încă „bine“ — în tabăra din Olanda îi bătuse măr pe toți ceilalți ofițeri, cucerind drept premiu două florete și două măști montate în argint — era tocmai un astfel de scrimer, cum cei cu școală nu pot ajunge dacă natura nu i-a înzestrat cu calități excepționale. Bineînțeles, el a devenit la V... obiect de admirație, ba încă mai mult. Căci nimica nu anulează inegalitatea socială ca spada. Sub vechea monarhie, regii îi înnobilau pe cei care-i învățau s-o minuiască. Și, dacă mi-aduc bine aminte, oare nu Ludovic al XIV-lea i-a dăruit lui Danet, maestrul lui, care ne-a lăsat o carte despre scrimă, patru dintre florile lui de crin între două spade încrucișate, să și le aștearnă pe blazon ?... Gentilomii noștri de provincie, încă mirosind cale de-o poștă a monarhie, ajunseră în scurtă vreme să se bată pe burtă cu ofițerul de jandarmi, de parcă ar fi fost unul de-ai lor.

Pînă aici, toate bune și frumoase, și nu mai rămînea decît ca Stassin, zis și *La Pointe-au-corps*, să fie felicitat pentru norocul lui ; din păcate însă, bătrînul ofițer nu posedă numai inima de marochin roșu, aplicată pe pieptarul captușit cu piele albă ce-i acoperea pieptul atunci cînd ținea magistrarele-i lecții... S-a întîmplat că mai posedă una și sub pieptar, o inima care începu să-și facă mendele prin acest oraș V..., unde venise spre a-și afla lă-

cașul împăcării pentru ultimele zile ale vieții. Se pare că orice inimă de soldat e făcută din praf de pușcă. Or, cînd, cu timpul, praful se usucă, abia că ia foc mai repede. La V..., femeile sînt în mod atît de general frumoase, încît pretutindeni se afla scînteie pentru praful de pușcă uscat al bătrînului nostru maestru. Astfel deci povestea lui s-a terminat precum de obicei se termină povestea celor mai mulți dintre soldații bătrîni. După ce străbătuse în lung și în lat toate țările Europei, ciupind de bărbie și strîngînd de mijloc pe toate fetele pe care diavolul i le scotea în cale, fostul soldat în armata Primului Imperiu a mai sărit o ultimă dată pîrleazul, căsătorindu-se, la mai bine de cincizeci de ani și cu toate formalitățile și sfînțirile de cuviință — adică la primărie și biserică — cu o ucenicuță modistă din V... ; care ucenicuță, bineînțeles — le cunosc prea bine pe ucenicele din partea locului ; pe cîte din ele nu le-am moșit !... — nici mai mult, nici mai puțin, după nouă luni sîcoteite pînă-ntr-o zi, i-a turnat frumușel un copil ; iar acest copil, o fată, nu este alta, dragul meu, decît femeia cu înfățișare de zeiță care a trecut adineauri, atingîndu-ne insolent cu adierea stîrnită de rochia ei și nebăgîndu-ne în seamă nici cît dacă n-am fi fost pe-acolo.

— Contesa de Savigny ! am exclamat eu.

— Da, contesa de Savigny în persoană, ea și nimeni altcineva. Ah, vezi, nu trebuie să ținem seama de unde se trag, nici femeile, nici națiunile ; nu trebuie să ne uităm în leagănul nimănui. Mi-amintesc că l-am văzut la Stockholm pe cel al lui Carol al XII-lea : semăna cu o iesle pentru cai, vopsită grosolan în roșu, și nici măcar nu stătea drept pe cei patru țărui de sprijin ! Iar din el ieșise un adevărat uragan ! În fond, toate leagănele sînt o cloacă, a cărei rufărie trebuie schimbată de cîteva ori pe zi ; iar faptul acesta nu e niciodată poetic în ochii celor care cred în poezie, decît după ce copilul nu se mai află înăuntrul lor.

Și, pentru a-și sublinia axioma, doctorul, ajuns la acest punct al povestirii, se sfichiui peste coapsă cu una dintre mânușile lui de căprioară, pe care o ținea de degetul din mijloc ; iar pleznetul pielii de coapsă fu un fel de a dovedi celor ce se pricep la muzică cum că moșneagul nostru mai avea încă mușchii foarte zdraveni.

Se opri o clipă. N-aveam a-l contrazice în filozofia lui. Văzînd că nu suflu nici o vorbă, urmă :

— Ca de altfel toți soldații bătrîni, care iubesc pînă și copiii altora, *La Pointe-au-corps* trebuie să fi fost nebun după al lui. Faptul nu trebuie să mire pe nimeni. Cînd un bărbat mai în vîrstă are un copil, îl iubește mai mult decît dacă ar fi încă tînăr, căci vanitatea, care sporește totul îndoit, sporește îndoit și dragostea părintească. Toți veteranii de război cîți am cunoscut în viața mea, cu copii făcuți tirziu, își adorau odraslele, și erau caraghios de mîndri de ele, ca de vreo faptă strălucită. Temei de a se crede tineri, și pe care firea, rîzîndu-și de ei, li-l strecura pe furîș în suflet ! Nu știu să existe decît o singură fericire mai îmbătătoare și o mîndrie încă mai caraghioasă : aceea a moșneagului care, în loc să facă unul singur, face, dintr-un singur foc, doi copii ! *La Pointe-au-corps* n-a avut parte de această mîndrie paternă a gemenilor ; ce-i drept însă, ai fi avut de unde croi doi copii dintr-al său. Fiică-sa — ai văzut-o adineauri ; înțelegi deci că s-a ținut de cele ce promitea — era un copil excepțional, ca vigoare și frumusețe. Prima grijă a bătrînului ofițer de jandarmi a fost să-i caute un naș printre nobilii care-i bîntuiau într-una sala de scrimă ; și l-a ales, dintre toți, pe contele d'Avice, decanul tuturor acelor pierde-vară, una-două cu sabia afară din teacă, care conte, în timpul emigrației, la Londra fiind, dăduse el însuși lecții de scrimă, pe cîteva guinee ora. Contele d'Avice de Sortôville-en-Beaumont, cavalier al ordinului Sfîntul Ludovic și căpitan de dragoni încă dinainte de revoluție — va să

zică, la acea vreme, om de șaptezeci de ani — îi „ciupea“ încă pe toți tinerii la scrimă și le trăgea ceea ce se numește în termeni tehnici „niște superbe ciuruiele“. Era un bătrîn sarcastic care, pe terenul de luptă, își pipăra atacurile cu răutăți crunte. Așa de pildă, îi plăcea să-și petreacă virful floretei prin flacăra unei lumînări; și, tăișul odată călit astfel, contele, cu toată insolența, dădea acestei florete dure — care nici măcar nu se mai îndoaia, și-ți despica sternul și coastele la o simplă atingere — numele de „*chasse-coquin*“¹. Îl aprecia mult pe *La Pointe-au-corps*, căruia îi spunea pe nume, „Fiica unui om ca tine, îi zicea, nu se poate numi altfel decât ca sabia unui viteaz. Să-i dăm numele de Haute-Claire“². Și acesta a fost numele ce i l-a dat. S-a strîmbat el preotul de la V... cînd i s-a cerut pentru fată acest nume neobișnuit, de care cristelnița din biserică sa nu auzise de cînd lumea, dar nașul fiind contele d'Avice și existînd dintotdeauna, în ciuda liberalilor și a lătrăturilor lor, legături de nezdruccinat între nobilime și cler; cum, pe de altă parte, în calendarul roman figurează o sfîntă numită Claire, numele spadei lui Olivier a trecut asupra copilului, fără ca la V... să se facă prea multă zarvă. Un astfel de nume părea a prevesti un destin deosebit. Fostul ofițer de jandarmi, care-și iubea meseria aproape tot atît cît și fiica, hotări să-i treacă ei talentul său și să i-l lase ca zestre. Puțintică zestre, și amărit tain! mai ales cu moravurile noastre moderne, pe care maestrul de scrimă, bietul de el! nu le putuse prevedea. Deci, de cum copila s-a putut ține pe picioare, a început s-o modeleze pentru exercițiile de scrimă; și fiind fata un plod voinic, cu încheieturi de oțel fin, a făcut-o de s-a dezvoltat într-un chip atît de neobișnuit, încît la zece ani arăta ca de cincisprezece, și ținea admi-

¹ Alungă-prostime.

² Numele spadei cavalerului Olivier din epopeea *Cîntecul lui Roland* (sec. X).

rabil piept, în partidele ce le făceau împreună, și lui taică-său ca și celor mai încercați scrimeri din oraș. Pretutindeni se vorbea numai de micuța Hauteclaira Stassin, devenită, mai târziu, domnișoara Hauteclaira Stassin. Cum bine îți închipui, despre partea mai cu seamă a tinerelor domnișoare din oraș — în societatea cărora, oricât de bine s-ar fi avut taică-său cu tații lor, fiica lui Stassin, zis și *La Pointe-au-corps* nu se cuvenea să apară — se arăta o curiozitate de neînchipuit, sau mai degrabă foarte lesne de închipuit, amestecată cu ciudă și cu invidie. Tații și frații lor vorbeau despre ea, cu ele de față, uimit și admirativ, și tare ar fi vrut și ele s-o vadă de aproape, pe această Sfint Gheorghe femeie, pe atât de frumoasă, spuneau ei, pe cât era de măiastră la scrimă. Dar nu o puteau vedea decît de departe și arar. Tocmai sosisem la V..., și am fost adeseori martor al acestor arzătoare curiozități. *La Pointe-au-corps*, care, în vremea Imperiului, își făcuse serviciul ca husar, iar acum, cu școala de scrimă, ciștiga bani gîrlă, își îngăduise să cumpere un cal pentru a-i da fiicei lui lecții de călărie; și cum se ocupa, de asemenea, să dreseze, cu anul, cai tineri pentru clienții obișnuiți ai sălii lui de scrimă, se plimba adesea călare, împreună cu domnișoara Hauteclaira, pe drumurile ce înconjoară orașul. I-am întîlnit de multe ori, pe cînd mă întorceam de la consultații, și am putut cu atît mai bine, cu ocazia acestor întîlniri, să-mi dau seamă de interesul neînchipuit de aprins ce-l stîrnea acea fată înaltă, atît de timpuriu formată, printre celelalte fete din regiune. La vremea aceea, cînd mă căutai, eram pe drumuri, și mă încrucișam foarte des cu trăsurile părinților care, împreună cu ele, se duceau în cite o vizită, la castelele din împrejurimi. Ei bine, nu-ți vei putea niciodată închipui cu ce lăcomie, ba chiar cu ce nerușinare, se aplecau, se repezeau la fereastra trăsurii îndată ce se iveau, în perspectiva unui drum, domnișoara Hauteclaira

Stassin, călărind la trap sau la galop alături și într-un pas cu tatăl ei. Numai că strădaniile lor erau cam zadarnice ; a doua zi, la vizitele de dimineață ce le făceam mamelor lor, le auzeam manifestându-și, mai totdeauna, doar decepția și regretul, căci nu puteau să vadă bine decît, în mare, aspectul general al acelei fete, născută amazoană, ce-și purta ținuta de călărie cum prea bine poți — dumneata care ai văzut-o adineaori — să-ți închipui, dar a cărei față era întotdeauna mai mult sau mai puțin ascunsă de un voal albastru închis, cu mult prea des. Domnișoara Hauteclaira Stassin nu era cunoscută decît bărbaților din V... De dimineață pînă seara sta cu floreta în mînă și cu obrazul ascuns îndărătul ochiurilor măștii de scrimă, pe care nu o prea dădea jos pentru ei, nu ieșea mai deloc din sala lui taică-său, căci acesta începea, cu vîrsta, a se înțepeni, iar ea îl înlocuia adesea la lecție. Pe stradă se arăta foarte rar — iar doamnele bine numai aici ar fi putut-o privi, sau poate duminica la slujbă ; duminica însă, la biserică, ca și pe stradă, era aproape tot atît de mascată ca și în sala de scrimă a tatălui ei, vîlul de dantelă neagră fiind încă mai întunecat decît ochiurile măștii de fier. Să fi fost oare voit, ostentativ, acest fel de a se arăta sau de a se ascunde care ațîta curiozitatea închipuirilor ?... Se prea poate : dar cine putea ști ? Cine putea spune precis ? Iar această fată, care trecea de la mască la voal, nu era oare mai ascunsă la fire decît la față, după cum cele ce-au urmat au dovedit-o cu prisosință ?

Să fim bine înțeleși, scumpul meu prieten : sînt obligat să trec repede peste toate amănuntele acestei perioade, pentru a ajunge mai curînd la momentul cînd începe cu adevărat povestea. Domnișoara Hauteclaira avea cam 17 ani. *La Pointe-au-corps*, acum un fost bărbat frumos, moșnegit de-a binelea, văduv, ucis moralmente de Revoluția din iulie care îi alungase pe toți nobilii îndoliați pe

la castelele lor și-i pustiise școala de scrimă, se împotriva zădarnic acceselor de gută, ce nu se lăsau intimidată de apelurile din călcii¹, și se îndrepta în trap săltat spre cimitir. Pentru un medic priceput la diagnostice, lucrul era mai mult ca sigur... Sărea în ochi. Nu-i mai dădeam prea mult de trăit, când, într-o bună dimineață, fu adus în sala lui de scrimă de către viconte de Taillebois și cavalerul de Mesnilgrand, un tânăr din partea locului, crescut însă pe alte meleaguri, și care se întorcea să ia în primire castelul tatălui său, mort de curind. Era contele Serlon de Savigny, *prepusul* (cum spunea lumea din orașelul V..., în limbajul ei provincial) domnișoarei Delphine de Cantor. Contele de Savigny era, fără doar și poate, unul din cei mai străluciți și mai de soi tineri din vremea aceea, când tinerii se țineau toți drept de soi, căci exista o tinerime adevărată, la V... ca și aiurea, în mijlocul acelei lumi îmbătrânite. Iar acum nu mai există. I se vorbise mult lui Savigny despre faimoasa Hauteclaira Stassin și ar fi vrut să vadă și el minunea. A găsit-o precum și era — o fată splendidă, a naibii de atrăgătoare și plină de vino-ncoare, cu pantalonii ei de mătase împletită care-i scoteau în evidență formele sculpturale — aidoma celor ale statuii Atenei din Velletri² — și cu vesta de marochin negru, strinsă mănușă pe talia vînjoasă și zveltă — o talie cum femeile chirghize nu pot dobîndi decît încingîndu-și fetele de copile cu un brîu de piele pe care numai dezvoltarea trupului îl poate frînge. Hauteclaira Stassin era cuminte ca o Clorindă³. Savigny a privit-o în timp ce ea își făcea lecția și apoi i-a cerut să facă o partidă de floretă

¹ Figură de scrimă destinată a atrage atenția partenerului asupra unui atac.

² Localitate din vecinătatea Romei; statuia despre care este vorba se află astăzi la Luvru.

³ *Clorinda*, eroină din poemul *Ierusalimul liberat* de Torquato Tasso; fecloară-amazoană maură, este iubită de cavalerul Tancred, care fără să o recunoască, o ucide într-o luptă.

cu el. Dar contele nostru nu s-a arătat un Tancred în acea împrejurare ! În mai multe rinduri, domnișoara Hauteclaire și-a făcut floreta seceră de pieptul mîndrului Serlon, iar ea n-a fost lovită nici o singură dată.

— Nu puteți fi atinsă, domnișoară, i-a spus el, foarte curtenitor. Să fie oare acesta un semn ?...

Oare amorul-propriu al tînărului va fi fost, încă din acea primă seară, învins de amor ?

De altfel, începînd din momentul acela, contele de Savigny a venit în toate zilele să ia lecții de scrimă la școala lui *La Pointe-au-corps*. Castelul lui era la numai cîteva leghe depărtare. Îi era ușor să facă drumul, fie călare, fie cu trăsura, și nimeni nu a acordat faptului vreo importanță deosebită în acel orășel, cuiabar de trîncăneli, unde cele mai mărunte lucruri erau îndată țintuite pe tapet de cîte-o birfă înțepătoare, dar și unde patima pentru scrimă putea explica totul. Savigny nu s-a destăinuit nimănui. Ba chiar s-a ferit să vină la lecție la aceleași ore cu alți tineri din oraș. Nu era prea lipsit de perspicacitate, omul nostru... Ce se va fi petrecut între el și Hauteclaire, dacă se va fi petrecut într-adevăr ceva, nimeni la acea vreme n-a știut sau n-a bănuît. Căsătoria cu domnișoara Delphine de Cantor, hotărîtă de către părinții celor doi cu cîțiva ani în urmă, și prea înaintată fiind ca să nu se mai facă, a avut loc la trei luni după întoarcerea contelui ; și chiar acest fapt i-a dat prilejul să stea o lună încheiată la V..., pe lîngă logodnica lui ; își petrecea cu ea, nesmintit, toate zilele, dar în fiecare seară, pleca cu regularitate pentru a-și lua lecția de scrimă...

Domnișoara Hauteclaire Stassin a asistat, împreună cu toată lumea, la afișarea anunțului căsătoriei contelui de Savigny cu domnișoara de Cantor, la biserica parohială din V... ; însă nici înfățișarea, nici chipul ei nu au vădit din parte-i vreun interes oarecare față de această declarație publică. E drept că nici unul dintre cei de față nu a stat la pîndă s-o observe. Încă nu se născuseră observatorii

întrebării ce dormita în cugete, despre o legătură posibilă între Savigny și frumoasa Hauteclaire. Odată căsătoria sărbătorită, contesa s-a instalat foarte firesc și în liniște la castel, alături de soțul ei, care nu renunță însă din acest motiv la obiceiurile lui citadine și continuă să vină în oraș în fiecare zi. De altfel, mulți dintre castelanii din împrejurimi procedau la fel. Vremea a trecut. Bătrînul *La Pointe-au-corps* a murit. Sala de scrimă a stat foarte puțin timp închisă, apoi s-a redeschis. Domnișoara Hauteclaire Stassin a anunțat că va prelua lecțiile tatălui ei; iar moartea acestuia nu numai că nu a lăsat-o cu mai puțini elevi, ci i-a adus încă și mai mulți. Toți bărbații sînt la fel. De la bărbat la bărbat, ciudățenia le displace și îi jignește; dar dacă ciudățenia poartă fustă, se dau în vînt după ea. O femeie care face o treabă de bărbat, chit că o face cu mult mai puțin bine, va avea întotdeauna în Franța un avantaj categoric asupra bărbaților. Or, cît privește treaba pe care o făcea domnișoara Hauteclaire Stassin era, desigur, făcută. Și cu mult mai bine. În demonstrații, la lecție, era fără pereche, iar ca frumusețe a gestului, splendidă. Dădea lovituri cu neputință de parat — lovituri din acelea care nu se învață, cum nu se învață trăsătura de arcuș sau „*démanché*”¹ — ul la vioară, și pe care o mină de om nu le poate deprinde din lecții. Pe vremea aceea învîrteam și eu puțin floreta, ca toți bărbații din lumea ce mă înconjura, și mărturisesc că pe mine, ca amator, avea unele pase cu care într-adevăr mă fermeca. Cunoștea, între altele, un degajeu de cvartă² de ziceai că este vrăjitorie curată! Cînd te atinge, nu mai era floretă, ci glonte! Bărbatul cel mai iute la parat izbutea numai să lovească în vînt, chiar cînd ea îl prevenise că avea să degajeze, și lovitura îl ajungea, fără greș, în punctul vul-

¹ Mișcare prin care mîna ce ține arcușul se apropie de corp.

² Figură de scrimă constînd în trecerea greutății corpului de pe un picior pe altul, în poziția a IV-a a floretei.

nerabil, la umăr sau în capul pieptului. Iar floreta fetei nici nu fusese atinsă ! Am văzut scrimeri înnebuniți de furie pe această lovitură, despre care spuneau că e o scamatorie ; pe chestia asta, ar fi fost în stare să-și înghită floreta de necaz ! Să nu fi fost Hauteclaire femeie, cu câte provocări la duel s-ar mai fi pomenit, pentru asemenea lovitură ! Căci un bărbat s-ar fi ales din așa ceva cu douăzeci de dueluri.

De altfel, chiar făcînd abstracție de acest talent fenomenal, atît de puțin potrivit unei femei și de pe urma căruia trăia cinstit, era într-adevăr o ființă foarte interesantă, fata asta tină ră și săracă, fără alt venit decît ce cîștiga cu scrima ; din pricina situației ei, se afla amestecată în societatea tinerilor celor mai bogați din oraș, între care erau mulți indivizi foarte dubioși și foarte lăudăroși, însă fără ca bunul ei renume să aibă cît de puțin de suferit. Nici în legătură cu Savigny, cum nici în legătură cu vreun altul, reputația nu i-a fost știrbită... „Se pare totuși că este o fată cinstită“ spuneau femeile bine — vorbind despre ea cum ar fi vorbit despre o actriță. Și eu insumi, fiindcă am început prin a-ți vorbi despre mine, eu, care mă mîndream cu spiritul meu de observație, eram, asupra virtuții acestei Hauteclaire, de părerea întregului oraș. Mă duceam cîteodată la sala de scrimă și, înainte ca și după căsătoria domnului de Savigny, n-am putut niciodată să văd altceva acolo decît o fată serioasă și gravă, îndeplinindu-și meseria cu simplitate. Se impusese, trebuie s-o spun, foarte bine, ținea pe toată lumea la respect, ca una ce nu era ea însăși nici familiară, nici deschisă față de absolut nimeni. Figura ei, deosebit de mîndră, și care nu vădea, pe atunci, expresia pătimașă ce te-a frapat atît de mult adineaori, nu trăda nici grijă, nici amărăciune, pe scurt nimic de natură a ne face să prevedem, chiar în modul cel mai vag, faptul uimitor ce a avut deodată, în atmosfera tihnită și rutinată

a unui orașel mititel efectul unei lovituri de tun, sfărîmînd toate geamurile...

„Domnișoara Hauteclaira Stassin a dispărut !“

A dispărut : de ce ?... cum ?... unde să fi plecat ? Nu se știa. Sigur era doar faptul că dispăruse. Mai întîi n-a fost decît un singur strigăt, urmat de o tăcere, dar tăcerea n-a durat mult. Căci gurile s-au și pus pe treabă. Gurile oprite îndelungă vreme — ca apele într-o vană și care, odată ridicat stăvilarul, se revarsă cu furie peste roata morii și încep s-o învîrtească — au început să spumege și să foarfece dispariția neașteptată, subită, de necrezut, de neexplicat, căci domnișoara Hauteclaira dispăruse fără să spună, fără să lase o vorbă nimănui. Dispăruse, așa cum se dispăre atunci cînd vrei într-adevăr să dispari — căci nu se cheamă că dispari cînd lași în urmă un lucru oarecare, cît ar fi de mărunț, pe care ceilalți să poată pune mîna ca să explice că ai dispărut. Dispăruse în modul cel mai absolut. Lăsase nu ceea ce se numește un gol în lună¹, căci nu rămase nici o datorie, cum nimica altceva, în urma ei ; ci făcuse ceea ce s-ar putea prea bine numi un gol în vînt. Vîntul a bătut, și n-a adus-o înapoi. Melița gurilor, chiar mergînd în gol, n-a melițat însă mai puțin, și s-a pornit să mărunțească cu cruzime această reputație asupra căreia înainte nu avusese nici cea mai mică priză. A luat-o deci în primire, a jupuit-o, a jumulit-o, a dărăcit-o... Fata asta, atît de serioasă și de mîndră, cum și cu cine fugise ?... Cine o răpise ? — căci, bineînțeles, fusese răpită... Nu se putea găsi răspuns. Cît să înnebunească de furie un orașel întreg, și fapt este că V... a înnebunit. Avea motive serioase să se înfurie — și cite încă ! În primul rînd ce nu se știa era ca și pierdut. În al doilea, se pierdea socoteala despre o fată ce se credea a fi cunoscută și de fapt nu era, din moment ce nimeni n-o

¹ În franceză, *faire un trou dans la lune* înseamnă a o șterge pe furiș, fără a-și plăti datoriile.

socotise în stare să dispară așa... Apoi, de asemenea, se mai pierdea o fată pe care lumea crezuse a o vedea îmbătrânind sau măritându-se ca toate celelalte — prizoniere înghesuite în pătratele acestei table de șah care este provincia, asemenea cailor înghesuiți în cala unui vapor. În sfârșit, odată cu domnișoara Stassin, care acum nu mai era numită decît *aia a lui Stassin*, se pierdea o școală de scrimă renumită în împrejurimi, cinstea și podoaba și mîndria orașului, cocarda de la chipiu, drapelul lui municipal. Ah, cît de grele erau toate aceste pierderi ! Și cite motive, adunate într-unul singur, pentru ca să se dezlănțuie asupra memoriei nepătatei Hauteclaira torentul mai mult sau mai puțin noroios al tuturor prepusurilor ! Așa, deci, s-au perindat, unul cite unul, toate... Cu excepția cîtorva bătrîni aristocrați de provincie — cu un fel de-a gîndi de adevărați seniori, care, asemenea nașului ei, contele d'Avice, o știau de copil și, de altfel, ca unii ce nu se lasă impresionați cu una cu două, socoteau firesc ca fata să-și fi găsit o pereche mai pe măsură decît ceea ce putea afla în sala de scrimă — Hauteclaira Stassin, odată dispărută, n-a avut pe nimeni să-i țină partea. Plecînd, jignise vanitatea tuturor ; ba chiar mai mult, tinerii au fost aceia care i-au păstrat cea mai mare pică și s-au arătat cei mai înverșunați împotriva-i, pentru că nu fugise cu niciunul dintre ei.

Și, vreme îndelungată, aceasta a fost, din partea lor, marea învinuire cît și marea nedumerire. Cu cine fugise?... Mulți dintre acești tineri se duceau în fiecare an, iarna, să petreacă o lună sau două la Paris, și doi sau trei pretinseră că au văzut-o și au recunoscut-o — la vreun spectacol —, sau, cîlare, pe Champs-Élysées — singură sau însoțită, — dar niciunul nu era prea sigur. Nu o puteau afirma cu certitudine. Ea era, dar se putea foarte bine să nu fie ea ; preocuparea însă dăinuia cu îndărătnicie... Nu se puteau împiedeca să se gîndească cu toții, pînă la unul, la această fată, pe care o admiraseră și care,

dispărînd, îndoliase oraşelul de spadă unde fusese marea artistă, *diva* numărul unu, steaua. După ce steaua a pierit, cu alte cuvinte adică după dispariţia faimoasei Hauteclaire, oraşul V... a dat în lincezeala şi în anemia tuturor oraşelelor mici cărora le lipseşte un centru de activitate unde să se concentreze pasiunile şi gusturile... Pasiunea crimei a slăbit. Dinamizat odinioară de bătaioasa lui junete, oraşelul V... a căzut în melancolie. Tinerii care, pe timpul cît locuiau la castelele lor, veneau în toate zilele în oraş să se exerseze la scrimă, şi-au înlocuit floreta cu puşca. S-au apucat de vînătoare şi au rămas pe domeniile sau în pădurile lor, iar contele de Savigny, ca şi toţi ceilalţi, venea din ce în ce mai rar la V...; eu nu-l mai întilneam decît cîteodată, în familia soţiei lui, al cărui medic eram. Numai că, nebănuind nicicum, la acea vreme, că ar fi putut fi ceva între el şi acea Hauteclaire atît de subit dispărută, nu aveam nici un motiv să-i vorbesc despre dispariţia bruscă asupra căreia tăcerea, odraslă a birfelor istovite, începuse să se aştearnă; şi nici el nu vorbea niciodată despre Hauteclaire, sau despre vremea cînd ne întilneam la ea, ba nu-şi îngăduia nici măcar să aducă vorba, fie şi pe departe, despre vremea respectivă.

— Văd eu că păşeşti către dezlegare, cu *saboteii matală de lemn*, i-am spus doctorului, folosind o expresie din ținutul despre care îmi vorbea, în acelaşi timp şi ținutul meu natal. Tocmai el o răpise!

— Ei bine, nici pomeneală, spuse doctorul; era mai ceva decît atît! N-ai să ghiceşti niciodată ce...

În afara faptului că, în provincie, o răpire nu este un lucru uşor cît priveşte păstrarea secretului, contele de Savigny, de la căsătorie, nici nu se mişcase din castelul lui.

Trăia acolo, după ştirea tuturor, în intimitatea unei căsătorii ce părea a fi o lună de miere prelungită la nesfîrşit — şi cum în provincie toate cele sînt citate şi cata-

logate, Savigny era citat și catalogat drept unul dintre
acei soți care într-atita sînt de rari, încît ar trebui arși
(glumă de provincie, de !), iar cenușa lor aruncată asupra
tuturor celorlalți. Dumnezeu știe cită vreme m-aș fi lăsat
și eu dus de această reputație dacă, într-o zi — după mai
bine de un an de la dispariția domnișoarei Hauteclair
Stassin — n-aș fi fost chemat de urgență la castelul Sa-
vigny, a cărui stăpînă era bolnavă. Am pornit numai-
decît într-acolo și, de cum am sosit, am fost introdus în
camera contesei, suferindă într-adevăr de un rău vag și
complicat, mai primejdios decît o boală strict caracteri-
zată. Contesa era dintre acele femei de viță veche, stinse
de viață, elegante, distinse, trufașe, și care, din străfun-
dul palorii și istovirii lor, par a spune : „Sînt învinsă de
vreme, ca și neamul meu ; mă sfîrșesc, dar vă dispre-
țuiesc!“ și, să fiu al naibii ! așa plebeu cum sînt și cu toate
că nu este prea înțelept din partea mea, nu mă pot împie-
dedeca să nu-mi placă asemenea aere. Contesa era întinsă
pe o sofa, într-un soi de cameră de zi cu tavanul de grin-
deie negre și pereții albi, foarte mare, foarte înaltă, împo-
dobită cu obiecte de artă veche ce făceau cea mai mare
cinste gustului conților de Savigny. O singură lampă lu-
mina vastă încăpere, iar raza ei, pe care abajurul verde ce
o învăluia o făcea și mai tainică, cădea asupra obrazului
și pomeților aprinși de febră ai contesei. Era bolnavă încă
de cîteva zile, iar Savigny — pentru a o putea supraveghea
mai bine — pusese să i se aștearnă un pat mic chiar acolo,
lingă patul preaiubitei lui jumătăți. Atunci cînd febra,
mai perseverentă decît toate îngrijirile lui, vădise o îndîr-
jire neprevăzută, luase hotărîrea să trimită după mine.
Se afla și el în cameră, în picioare, cu spatele la cămin,
cu o înfățișare sumbră și îngrijorată, mai-mai să mă facă
să cred că-și iubește cu pasiune nevasta și că o socotește
în pericol. Numai că îngrijorarea ce-i înnegura fruntea
nu era pricinuită de ea, ci de o altă femeie, despre care

habar n-aveam că se află la castel și a cărei vedere m-a uluit pînă la amețală. Era Hauteclairé !

— Drace ! sfruntată treabă ! i-am spus eu doctorului.

— Atît de sfruntată, reluă el, încît văzînd-o, am fost convins că visez ! Contesa îl rugase pe soțul ei să sune camerista, căreia îi ceruse, înainte de venirea mea, o poțiune pe care tocmai voiam să i-o prescriu și, după cîteva minute, deschizîndu-se ușa :

— Eulalie, ce-i cu poțiunea mea ? a spus contesa nerăbdătoare, cu un glas tăios.

— Am adus-o, doamnă ! a răspuns o voce pe care mi s-a părut a o recunoaște ; și care voce nici nu-mi ajunsese bine la urechi cînd am văzut-o, ieșind din umbra ce scălda de jur-împrejur toată camera și înaintînd în cercul luminos desenat de lampa de la căpătiul patului, pe Hauteclairé Stassin ; da, domnule, Hauteclairé în persoană ! — ținînd în miinile ei frumoase tava de argint cu ceașca aburîndă, cerută de contesă. Să ți se taie răsufierea și mai multe nu ! Eulalie !... Din fericire, numele de Eulalie, rostit atît de firesc, mi-a spus tot, a fost ca o lovitură de măciucă de gheață, m-a făcut să-mi recapăt singele rece în chiar clipa cînd eram gata-gata să-l pierd, să revin pe loc la atitudinea mea pasivă de medic și de observator. Hauteclairé, devenită Eulalie și cameristă a contesei de Savigny !... Era deghizată — dacă se poate spune că o asemenea femeie poate izbuti vreodată să se deghizeze — din cap pînă în picioare. Purta costumul lucrătoarelor din V..., boneta lor aidoma unei căști, și buclele alungite încadrîndu-i obrajii — buclele pe care preoții, la acea vreme, le numeau șerpi, ca să le facă silă fetelor frumoase de asemenea pieptănătură, ceea ce nu au reușit, de altfel, niciodată. Și vădea, sub această costumație, o frumusețe rezervată, o noblețe a privirilor plecate, care dovedea că, într-adevăr, șerpoaicele astea de femei fac din trupul lor îndrăcit tot ce vor atunci cînd este în joc vreun interes

cît de mic... Redevenit stăpîn și sigur pe mine, ca omul care și-a mușcat limba ca să nu-i scape un strigăt de uimire, am avut totuși slăbiciunea de a voi cu tot dinsul să-i arăt cutezătoarei fete că am recunoscut-o ; și, în timp ce contesa își bea poțiunea, cu fruntea înclinată asupra cestii, mi-am înfipt privirile în ochii ei, cum i-aș fi bătut în pupile două piroane : ochii ei însă — cu toată blîndețea lor de căprioară din seara aceea — au rămas mai neclintiți decît cei ai panterei, pe care, acum cîteva clipe, i-a silit să se plece. Nici n-a clipit. Abia dacă un tremur ușor, aproape imperceptibil, s-a strecurat prin mîinile ce țineau tava. Contesa bea foarte încet, iar cînd termină :

— E bine, a spus. Poți să iei asta.

Și Hauteclair-e-Eulalie s-a întors cu ținuta aceea pe care i-aș fi recunoscut-o între toate cele douăzeci de mii de fiice ale lui Ahasverus¹, și s-a dus cu tava. Mărturisesc că, un timp, nu l-am privit pe contele de Savigny, căci simteam ce poate să însemne pentru el privirea mea într-un asemenea moment ; iar cînd m-am hotărît s-o fac, am dat peste ochii lui ațintiți cu putere asupra mea și trecînd, într-o clipă, de la îngrijorarea cea mai cumplită la expresia completei ușurări. Văzuse bine că eu văzusem, dar și că eu nu voiam să văd nimic din cele ce văzusem, și răsufla ușurat. Se simțea sigur pe o discreție de nepătruns, pe care o punea probabil (dar mi-era absolut indiferent ce credea !) pe seama interesului meu de medic de a nu pierde un client ca el ; de fapt, nu era la mijloc decît interesul meu de observator, ca unul ce nu voiam să mi se închidă ușa unei case unde aflasem, neștiute de nimeni pe lume, asemenea fapte de observat.

Așa că m-am întors în oraș, cu gura cusută, ferm hotărît să nu suflu nimănui o vorbă despre ceea ce nimeni din regiune nu bănuia. Ah, ce ți-e și cu plăcerile observato-

¹ Numele legendarului Jidov rătăcitor.

rului !, plăceri impersonale și singuratiche ale observatorului, pe care le-am așezat întotdeauna mai presus de toate celelalte ; iată că mi le puteam oferi din plin, în acest ungher de țară, în acest bătrîn castel izolat unde, ca medic, aveam acces oricînd pofteam... Fericit de-a se vedea scăpat de o temere, Savigny îmi spusese : „Pînă la noi ordine, te rog, doctore, vino în fiecare zi“. Puteam deci să studiez cu tot atîta interes și de asemenea în evoluția lui, ca pe o boală, misterul unei situații, care, povestită oricui, ar fi părut de neconceput... Și cum încă din prima zi cînd am întrezărit-o, această taină a stîrnit în mine spiritul despîcător de fir în patru — toiagul orbului pentru orice savant și, mai ales, pentru orice medic, în curiozitatea îndîrjită a cercetărilor —, m-am apucat pe loc să întorc situația pe toate fețele, pentru a o limpezi... De cîtă vreme să fi durat povestea ?... Oare să fi datat încă de la dispariția domnișoarei Hauteclair ?... Să fi trecut deja mai bine de un an de cînd lucrurile stăteau așa, de cînd Hauteclair Stassin era camerista contesei de Savigny ? Cu excepția mea, care de nevoie a trebuit să fiu chemat, cum de n-a văzut nimeni ceea ce eu văzusem atît de ușor și atît de repede ?... Toate, toate întrebări care au sărit pe dată în șa și m-au însoțit, călărind pe crupa calului, pînă la V..., împreună cu multe altele ivite și adunate pe drum. Conte și contesa de Savigny, despre care se spunea că se adoră, trăiau, e drept, destul de retrași față de orice fel de societate. Dar chiar și așa stînd lucrurile, tot putea, din cînd în cînd, să pice cîte cineva în vizită la castel. E drept însă și că, dacă era un musafir bărbat, Hauteclair putea foarte bine să nu apară. Iar dacă era o femeie, cele de la V..., în majoritate, nu o văzuseră niciodată destul de bine ca s-o recunoască pe această fată, blocată ani de-a șirul, de lecții în fundul unei săli de arme, și întrezărită doar de departe, călare sau la biserică, purtînd văluri ce le voia anume cît mai dese ; căci Hauteclair (ți-am mai spus-o) avusese întotdeauna acea mîndrie a ființelor foarte mîndre pe care o

prea mare curiozitate le jignește și care se ascund cu atît mai mult cu cît se simt ținta mai multor priviri. Cît despre servitorii domnului de Savigny, în societatea căroră se vedea oricum silită să trăiască, chiar dacă erau din V..., nu o cunoșteau, ori poate nici nu erau din oraș... Și uite-așa îmi răspundeam, în trapul calului, la aceste prime întrebări ; pe măsură ce timpul trecea și mai străbăteam cîte o bucată de drum, își întâlneau una cîte una răspunsul ; iar înainte de a fi coborît din șa, clădisem un întreg edificiu de presupuneri, mai mult sau mai puțin verosimile, pentru a căuta să explic ceea ce pentru oricine n-ar fi despicat ca mine lucrurile pînă în străfundul lor, ar fi fost de neexplicat. Singurul lucru, poate, pe care nu izbuteam să-l explic prea bine, era cum de frumusețea izbitoare a Hauteclairei nu fusese o piedică la intrarea ei în serviciul contesei de Savigny, care-și iubea bărbatul și trebuie să fi fost neapărat și geloasă. Dar, pe de-o parte, patricienele din V..., pe puțin la fel de mîndre ca soțiile baronilor lui Carol cel Mare, nu presupuneau (și ce gravă eroare ! însă nu citiseră *Nunta lui Figaro* !) că cea mai frumoasă cameristă ar putea fi pentru soții lor mai mult decît era pentru ele cel mai frumos valet ; iar pe de alta, mi-am spus în cele din urmă, coborînd de pe cal, doamna de Savigny are fără îndoială motivele ei de a se crede iubită și, la urma urmelor, puiul-de-lele de Savigny este prea în stare, dacă ar prinde vreo bănuială, să mai și înmulțească aceste motive.

— De ! făcui eu, sceptic, către doctor, neputîndu-mă împiedica să nu-l întrerup, toate acestea sînt bune și frumoase, dragă doctore, dar imprudența situației ei rămîne aceeași !

— De bună seamă că da ! răspunse el ; dar ce-ai spune dacă însăși imprudența a creat situația ? a adăugat acest mare cunoscător în ale naturii omenеști. Există pasiuni pe care tocmai imprudența le aprinde și care, în afara primejdiei ce-o provoacă, nici n-ar exista. În veacul al XVI-lea, între toate veacul pasiunii, cea mai splendidă

cauză a dragostei era tocmai pericolul ei. Desprinzându-te din brațele unei iubite, riscai să fii înjunghiat, ori soțul să te otrăvească cu ajutorul manșonului soției, pe care-l sărutai și prin preajma căruia făcuseți toate cuvenitele prostii; or, departe de a înspăimînta dragostea, această neîncetată primejdie o întărita, o ațita, o făcea irezistibilă. Cu prăpăditele noastre de moravuri moderne, unde legea a înlocuit pasiunea, este evident că articolul din *Cod* referitor la soțul vinovat de a fi introdus — precum cu grosolănie spune legea — „concubina în domiciliul conjugal“ reprezintă o primejdie destul de josnică; însă pentru sufletele alese, această primejdie, prin însăși josnicia ei, este cu atât mai mare; iar Savigny, expunându-i-se, afla poate tocmai acea voluptate chinuită de neliniști, singura care îmbată cu adevărat cugetele puternice.

A doua zi, cum bine îți închipui, continuă doctorul Terty, m-am repezit la castel foarte devreme; dar nici în ziua aceea, nici în următoarele, n-am văzut nimic care să iasă din rînduiala caselor unde totul se desfășoară normal și după tipic. Nici dinspre partea contesei, nici a contelui, nici chiar dinspre partea pseudo-Eulaliei, care-și făcea în mod firesc serviciul, de parcă ar fi fost crescută numai și numai pentru așa ceva, n-am observat nici cel mai mic amănunt în stare a mă lămuri asupra secretului ce-l surprinsesem. Un lucru era sigur, și anume că Serlon de Savigny și Hauteclaira Stassin jucau un teatru înspăimîntător de nerușinat; îl jucau cu naturalețea unor actori desăvîrșiți, și erau înțeleși între ei să-l joace. Un alt lucru însă era mai puțin sigur, și pe acesta am vrut să-l aflăm mai întii, anume dacă într-adevăr contesa se lăsa înșelată de ei, iar în cazul că da, dacă era cu putință să se mai lase înșelată în continuare. Așa încît mi-am concentrat atenția asupra contesei. Mi-a fost cu atât mai ușor să-i pătrund în suflet cu cît îmi era pacientă și, din pricina bolii, ținta însăși a observației, precum și a observațiilor mele. Contesa era, precum ți-am mai spus, o femeie din V...

sadea, adică una ce nu avea habar *de nimic, de absolut nimic* altceva decât : că este nobilă și că, în afara nobilimii, nimeni pe lume nu este demn nici măcar de o privire... Sentimentul nobleței este unica pasiune a femeilor din înalta societate a orașelului unde femeile sînt în general prea puțin pasionate, ori din ce clasă ar face parte. Domnișoara Delphine de Cantor, crescută într-o minăstire benedictină, unde, ca una ce nu avea nici un fel de chemare către religie, se plictisise de moarte, ieșise de la pension ca să se plictisească mai departe în sinul familiei, pînă în clipa cînd s-a căsătorit cu contele de Savigny pe care l-a iubit, sau a crezut că-l iubește, cu acea ușurință a fetelor fără ocupație, înamorate de primul bărbat ce li se prezintă. Era o femeie albă, cu o carnație moale, dar oase tari, cu tenul lăptos, stropit cu pistrii mărunți, evident mai închiși la culoare decât părul, de un roșu potolit și blînd. Cînd mi-a întins brațul palid, străbătut de vine, ca un sîdef albastrui, cu încheietura mîinii subțire și aristocratică sub care bătăile pulsului erau, în stare normală, lîncede și foarte încete, mi-a făcut impresia de a fi venit pe lume și a fi fost creată anume ca să fie o victimă... să fie strivită în picioare de acea semeată Hauteclaire, care i se plecase dinainte, coborîndu-se pînă la rolul de slujnică. Atîta doar că această impresie, prima care ți se naștea în minte cînd o priveai, era contrazisă de o bărbie ce se sumețea la baza chipului subțiratic — bărbia Fulvie¹ de pe medaliile romane, întru totul nepotrivită cu nutrișoara ei cutată — și, de asemenea, de o frunte bombată cu încăpăținare pe sub șuvițele părului lipsit de strălucire. Toate acestea încurcau pînă la sfîrșit judecata. Însă tocmai din toate acestea se putea ivi și piedica în calea Hauteclairei; cu neputință fiind ca o situație de felul celei pe care o întrevedeam în această casă — pentru

¹ *Fulvia*, soția generalului Marc-Antoni, părăsită de acesta pentru Cleopatra (sec. I î.e.n.).

moment încă tihnită — să nu ducă la un scandal îngrozitor... În vederea exploziei viitoare, m-am apucat deci s-o ascult îndoit (și în cele două sensuri) pe femeia aceea micuță, care nu putea să rămână prea multă vreme literă moartă pentru medicul ei. Cine spovedește trupul stăpînește curînd și sufletul. Dacă într-adevăr existau cauze morale sau imorale ale actualei suferințe a contesei, putea ea mult și bine să se strîngă ca ariciul în fața mea, să-și ascundă în sine impresiile și gîndurile, odată și odată trebuia să le dea drumul. Așa socoteam eu ; însă, crede-mă, degeaba am întors-o pe toate fețele cu gheara mea de doctor. După cîteva zile, am înțeles limpede că n-avea nici cea mai mică bănuială despre complicitatea dintre soțul ei și Hauteclaire, în privința crimei domestice a cărei scenă tăcută și discretă era casa ei... Să fi fost lipsă de perspicacitate din parte-i ? muțenie a unui sentiment de gelozie ? Oare ce să fi fost ?... Păstra o rezervă intrucitva trufasă față de toată lumea, în afară de soțul ei. Cu aceea pseudo-Eulalie care o sluzea, se arăta poruncitoare, dar blindă. Faptul pare contradictoriu. Însă nu este. Este doar adevărat. Porunca îi era scurtă, niciodată pe un ton ridicat, ca aceea a unei femei făcută să fie ascultată și sigură de a fi... Și era ascultată într-un mod demn de toată admirația. Eulalie, înfricoșătoarea Eulalie, strecurată, în-cuibată în casa ei, cum, nu știu ! o înconjura cu acel soi de îngrijiri care se știu opri la timp, înainte de a deveni obositoare pentru cel ce le primește, și dovedea în cele mai mici amănunte ale serviciului o suplețe, o înțelegere a firii stăpînei ei care ținea deopotrivă de geniul voinței și de cel al inteligenței... Am sfîrșit prin a-i vorbi chiar contesei despre această Eulalie, pe care o vedeam în preajma ei umblind încoace și încolo în chip atît de firesc în timpul vizitelor mele, de-mi dădea fiorul de gheață pe care ți-l dă un șarpe ce-l vezi desfășurîndu-se și întinzîndu-se, fără nici cel mai mic zgomot, pînă aproape de patul unei femei adormite... Într-o seară, cînd contesa i-a cerut

să aducă nu mai știu ce, am folosit prilejul ieșirii ei din cameră, al sprintenelii pașilor ușori, pentru a risca o vorbă care, pe cât speram, ar fi putut face lumină asupra faptelor :

— Ce pas de pisică ! am spus, privind-o cum se duce. Aveți, doamnă contesă, o cameristă care vă slujește de minune, după câte îmi face impresia. Îmi veți îngădui să vă întreb unde ați găsit-o ? Vine cumva de la V..., fata asta ?

— Da, mă slujește într-adevăr foarte bine, a răspuns cu indiferență contesa, care se privea în momentul acela într-o oglinjoară de mână, montată într-o ramă de catifea verde și înconjurată cu pene de păun, cu acel aer imper-tinent al omului preocupat de cu totul altceva decât de ce i se spune. Sint cât se poate de mulțumită de ea. Nu este din V..., dar nici n-aș ști să-ți spun de unde este. Întreabă-l pe domnul de Savigny, doctore, dacă ții să afli, căci el mi-a adus-o aici la citva timp după căsătoria noastră. Când mi-a prezentat-o, mi-a spus că slujise la o vară bă-trină de-a lui, care tocmai murise, și că fata rămăsese fără slujbă. Am angajat-o pe încredere, și bine am făcut. Este perfecțiunea făcută cameristă. Nu cred să aibă vreun cusur.

— Eu însă îi găsesc unul, doamnă contesă, am spus, prefăcându-mă foarte serios.

— Da ? Care anume ? făcu ea rar și linced, fără pic de interes față de cele ce spunea și continuând să-și studieze cu atenție în oglinjoară buzele palide.

— E prea frumoasă ! am spus eu ; este într-adevăr prea frumoasă pentru o cameristă. Într-o bună zi, o să vă fie răpită.

— Crezi ? făcu ea, privindu-se mai departe și tot atît de neatentă la ce-i spuneam.

— Și poate o să fie un om de vază, din lumea dumnea-voastră, cel căruia i se vor aprinde călcîiele după ea,

doamnă contesă. E de-ajuns de frumoasă ca să poată suci capul unui duce.

Îmi cîntăream bine cuvintele pe măsură ce le rosteam. În felul acesta, aruncam o nadă ; dar în caz că n-aveam să dau peste nimic, a doua oară nu mai puteam încerca.

— Nu există nici un duce la V..., a răspuns contesa, a cărei frunte a rămas la fel de limpede ca oglinda ce-o ținea în mînă. Și de altfel, doctore, a adăugat, netezindu-și o sprinceană, pe toate fetele acestea, dacă vor să plece, nu afecțiunea ce le-o porți le împiedică s-o facă. Eulalie își îndeplinește slujba de minune, dar ar abuza, ca și toate celelalte, de afecțiunea ce i-aș putea-o arăta, așa că mă feresc să mă atașez de ea.

Și în ziua aceea nu s-a mai pomenit despre Eulalie. Contesa nu avea nici cea mai mărunță bănuială. Cine de altfel ar fi putut-o avea ? Eu însumi — și doar o recunoscusem dintr-o ochire pe această Hauteclaire văzută, privită de atîtea ori la distanța unei lungimi de floretă, în sala de scrimă a tatălui ei — aveam momente cînd eram tentat să o cred Eulalie. Savigny avea cu mult mai puțin decît ea degajarea, naturalețea, dezinvoltura minciunii, tocmai el care ar fi trebuit s-o aibă în mai mare măsură ; ea însă ! o, ea se mișca și trăia în minciună precum cel mai mlădios dintre pești se mișcă și trăiește în apă. Trebuie, fără doar și poate, că-l iubea, și că-l iubea cumplit, ca să facă ceea ce făcea, să fi lăsat baltă cu totul o existență ieșită din comun, care-i putea măguli vanitatea făcînd-o ținta privirilor unui mic orașel — echivalent însă pentru ea cu întregul univers — unde ar fi putut, mai tîrziu, să găsească printre acei tineri, admiratorii și adoratorii ei, unul dispus s-o ia în căsătorie din dragoste și s-o introducă în societatea mai înaltă, unde nu-i cunoștea decît pe bărbați. Iubind-o, el juca, desigur, o carte mai puțin riscată decît ea. În privința devotamentului, avea o poziție inferioară. Trebuie că suferea în mindria lui de bărbat de a nu-și putea cruța iubita de înjosirea

unei poziții umilitoare. Există chiar, în toate acestea, ceva ce nu se potrivea cu firea aprigă atribuită lui Savigny. Dacă o iubea pe Hauteclaira într-atît încît să-i jertfească pe tînăra lui soție, ar fi putut să fugă cu ea și să plece, să trăiască împreună în Italia — ceea ce se practica în mod curent, încă de pe atunci ! — fără să mai aibă a trece prin mîrșăviile unui concubinaj rușinos și tăinuit. Va să zică el iubea mai puțin ?... Să se fi lăsat mai degrabă iubit de Hauteclaira, să fi fost iubit mai puternic, mai adînc decît el însuși iubea ?... Ea să fi fost aceea care, cu de la sine putere, să fi venit să-l hăituiască pînă în chiar fortăreața domiciliului conjugal ? Iar el, găsind situația plină de cutezanță și picanterie, s-o fi lăsat să-și facă jocul, pe această femeie a lui Putifar de un alt soi, ca pe una ce, în fiecare clipă, ațîța în el ispita ?... Cele ce vedeam nu-mi spuneau prea mult despre Savigny și Hauteclaira... Complici erau, nici vorbă, într-un adulter oarecare ; dar sentimentele din adîncul acestui adulter, care, ce fel erau ?... Care era situația respectivă a acestor două ființe, una față de cealaltă ?... Tocmai această necunoscută din algebra mea țineam neapărat s-o descopăr. Savigny se purta ireproșabil față de soția lui ; cînd însă Hauteclaira-Eulalie era de față, contele vădea, pentru mine, care-l pîndeam cu coada ochiului, unele precauții ce dovedeau un cuget nu tocmai curat. Cînd îi cerea cameristei soției sale, în acel „cum-se-întîmplă“ al vieții de toate zilele, vreo carte, vreo gazetă, un obiect oarecare, lua obiectul cu pricina într-un fel care ar fi dezvăluit pe dată totul oricărei alte femei decît femeiuștii crescute la călugărițele benedictine ce și-o luase de soție... Se vedea că mina lui evită să o atingă pe cea a Hauteclaira, ca și cum, dacă din întîmplare ar fi atins-o, i-ar fi fost cu neputință să n-o cuprindă într-a lui. Hauteclaira nu avea astfel de momente de încurcătură și nu-și lua asemenea temătoare măsuri de prevedere... Ispititoare precum sînt toate femeile, în stare să-l ispitească deopotrivă pe Dumnezeu în cerul lui, presupu-

nind că Dumnezeu din cer ar exista, și pe diavol în iad, ea părea că voiește să stîrnească în același timp și dorința și primejdia. Am văzut-o o dată sau de două ori — într-o zi cînd am picat la vizită tocmai în timpul cinei pe care Savigny și-o lua cu pioșenie lingă patul soției sale. Il servea ea, căci ceilalți servitori nu aveau acces în apartamentele contesei. Ca să așeze tăvile pe masă, trebuia să se aplece puțin peste umărul lui Savigny, și am surprins-o, în timp ce făcea acest lucru, mîngîind cu vîrfurile sinilor ceafa și urechile contelui, care s-a făcut alb ca varul... și se tot uita să vadă dacă soția lui a observat ceva. Ce mai ! eram încă tînăr pe vremea aceea și zarva cea mare a moleculelor trupului, adică ceea ce se numește violența senzațiilor, îmi părea a fi singurul lucru pentru care merită să trăiești. Așa încît mi-am închipuit că trebuie să fi fost strașnice plăcerile acestui concubinaj ascuns cu o falsă slujnică, sub privirile sfidate ale unei soții ce putea ghici totul. Da, da, concubinajul în domiciliul conjugal — precum spune bătrînul Prudhomme¹ de *Cod penal* — l-am înțeles abia în acele momente.

Dar în afara palorilor și temerilor stăpînite ale lui Savigny, nu vedeam nimic din romanul ce se țesea între ei, în așteptarea dramei și a catastrofei... după mine, inevitabile. Ce se petrecea între cei doi ? Aici sta secretul romanului lor, și voiam cu tot dinadinsul să li-l smulg. Întrebarea mi se înfigea în minte ca gheara de sfînx a unei enigme și a devenit pînă la urmă atît de puternică, încît din observație am dat în spionaj, ceea ce nu este decît o observație cu orice preț. He, he ! o plăcere atît de intensă curînd te depravează... Pentru a afla ceea ce nu știam, mi-am îngăduit o sumedenie de mici josnicii, cu totul nedemne de mine, pe care le și socoteam ca atare, dar totuși mi le-am îngăduit. Ah, dragul meu, ce ți-e și

¹ Personaj creat de caricaturistul Monnier, tipul burghezului filistin și conformist.

cu obiceiul ăsta de-a tot arunca nada ! Am aruncat-o pretutindeni. Cînd, la vizitele mele la castel, îmi duceam calul la grajd, îi trăgeam de limbă pe servitori despre stăpîni, așa, chipurile tăifășuind despre una și despre alta. M-am făcut turnător (da, da ! n-am a-mi măsura cuvîntul !) în slujba propriei mele curiozități. Dar servitorii erau la fel de trași pe sfoară ca și contesa. O luau pe Hauteclair, cu toată buna credință, drept una de-a lor, și aș fi rămas cu buza umflată în ce privește curiozitatea-mi dacă n-ar fi fost întîmplarea care, ca întotdeauna, a făcut, dintr-o singură lovitură, mai mult decît toate combinațiile mele laolaltă, și m-a ajutat să aflu mai mult decît ar fi făcut-o toate spionajele de pe lume.

Trecuseră mai bine de două luni de cînd mă tot duceam s-o văd pe contesă, a cărei sănătate nu se îmbunătățea și care vădea tot mai mult simptomele acestei debilizări, azi atît de frecventă, numită de medicii vlăguitei noastre vremi anemie. Savigny și Hauteclair jucau mai departe, la fel de fără greș, teatrul foarte dificil pe care sosirea mea la castel nu-l tulburase. Totuși, parcă actorii începeau a vădi o oarecare oboseală. Serlon slăbise, iar la V... auzeam spunîndu-se : „Ce soț bun e domnul de Savigny ! S-a schimbat cu totul de cînd cu boala soției. Ce frumos lucru e dragostea !” Hauteclair, în neclintita-i frumusețe, avea ochii încercănați, dar nu ca după plîns, căci acei ochi n-au plîns poate nici măcar o dată în viața lor ; ci ca după nopți îndelungate de veghe, ceea ce îi făcea să strălucească și mai arzător în cearcănele lor viorii. De altfel, slăbiciunea lui Savigny, ochii încercănați ai Hauteclairului puteau proveni și din altceva decît din viața de constrîngerii ce și-o impuseseră. Din cîte n-ăr fi putut proveni în atmosfera aceea minată de vulcani ! Mă afluam tocmai în această fază de studiere a semnelor trădătoare de pe figurile lor, întrebîndu-mă în sinea mea și neștiind ce să-mi răspund, cînd, într-o seară, după ce-mi vizitasem bolnavii din împrejurimi, mă întorceam, pe noapte, pe drumul către Sa-

vigny. Intenția mea era, ca de obicei, să trec pe la castel ; dar mă întîrziase mult o naștere foarte grea a unei țărănci, și, cînd am ajuns în dreptul castelului, ora era prea înaintată ca să mai pot intra. Nici măcar nu știam exact cît e ceasul..Ornicul meu de vînătoare stătuse. Dar luna, care începuse a coborî cealaltă curbă a cerului, arăta, pe întinsul ei cadran albastru, ceva peste miezul nopții și aproape atingea, cu marginea de jos a cornului, vîrfurile înalților brazi de la castel, în spatele cărora avea în curînd să dispară.

— ...Ai fost vreodată la Savigny ? făcu doctorul, întreprîndu-se brusc și întorcîndu-se către mine. Va să zică, ai fost, reluă el, la semnul meu afirmativ. Știi deci că trebuie să intri în pădurea de brazi și să mergi un timp de-a lungul zidurilor castelului, ocolindu-l ca pe un promontoriu, pentru a ajunge în drumul ce duce direct la V... Deodată, din desișul pădurii negre, unde nu zăream un strop de lumină și n-auzeam un strop de zgomot, ce să auzi ? îmi ajunge la ureche ca o bătaie, pe care am luat-o drept cea a unei lopățici de înălbit — lopățica vreunei femei sărmane care, prinsă cît e ziua de lungă la muncile cîmpului, profită de lumina lunii ca să-și spele rufele în vreun jgheab sau în vreun ochi de apă... Numai cînd m-am apropiat de castel, am auzit, alăturîndu-se acestei bătăi ritmice, un alt zgomot care m-a lămurit asupra celui dintîi. Era un zornăit de spade ce se încrucișează și se freacă una de alta, stîrnindu-și reciproc elanul. Știi și dumneata cum se aude totul în tăcerea și în atmosfera străvezie a nopții, cum cele mai mărunte zgomote se disting deodată cu o limpezime neobișnuită ! Auzeam, nu mai putea încăpea îndoială, șuieratul sprinten al unor tășuri. Un gînd mi-a fulgerat prin minte ; iar cînd am ieșit din pădurea de brazi, în dreptul castelului vărut de lumina lunii, și la fațada căruia era deschisă o singură fereastră : „Ia te uită ! mi-am zis, cu toată admirația față

de puterea gusturilor și obișnuinței, va să zică tot în felul acesta fac ei dragoste !“

E limpede că era vorba de Serlon și de Hauteclaira care făceau, la acea oră, scrimă. Floretele se auzeau de parcă le-ai fi și văzut. Ceea ce luasem eu drept bătăile lopății erau de fapt apelurile din călcii ale scrimerilor. Din cele patru aripi ale clădirii, fereastra deschisă se afla în aripa cea mai îndepărtată de aceea unde se găsea camera contesei. Castelul adormit, mut și alb în lumina lunii, era ca mort... Pretutindeni, în afară de această aripă, anume aleasă, și a cărei ușă cu geam, împodobită cu un balcon, se deschidea dinaintea jaluzelelor pe jumătate trase, totul era scufundat în tăcere și întuneric ; de aici însă, de dincolo de jaluzelele pe jumătate trase și dungate de lumina ce da în balcon, răzbătea îndoitul zgomot al apelurilor din călcii și al floretelor scrișnind. Era atât de limpede, îmi ajungea cu atita claritate la ureche, încît am presupus, — precum vei vedea, fără să mă înșel — că, fiindu-le foarte cald (era în iulie), deschiseseră, îndărătul jaluzelelor, ușa de la balcon. Îmi oprisem calul la marginea pădurii, ascultînd angajarea celor doi, pe cît se părea, foarte animată, și cuprins de interes pentru acest turnir între amanți ce se iubiseră cu arma în mînă și se iubeau în continuare tot astfel cînd, după un timp, zăngănitul floretelor și bătaia apelurilor din călcii au încetat. Jaluzelele de la ușa cu geam a balconului au fost împinse în lături și abia am avut timp, pentru a nu fi zărit în noaptea luminoasă, să-mi mîn calul înapoi, în umbra pădurii de brazi. Serlon și Hauteclaira au ieșit din cameră și au venit să se rezeme de balustrada de fier a balconului. Îi distingeam perfect. Luna s-a lăsat în spatele păduricii, însă lumina unui candelabru pe care-l zăream îndărătul lor, în cameră, le punea în evidență siluetele. Hauteclaira era îmbrăcată, dacă o asemenea ținută se poate numi a fi îmbrăcat, așa cum o văzusem de atîtea ori la V..., în timpul lecțiilor : cu vesta de scrimă din piele de căprioară, șnu-

ruită strîns pe corp, ca o cuirasă, cu picioarele mulate în pantalonii de mătase lipiți pe piele și reliefindu-le atît de frumos linia mușchiuloasă. Savigny purta un costum asemănător. Amîndoi, mlădioși și puternici, se desprindeau pe fondul luminos ce le slujea drept cadru, ca două minunate statui, ale Tinereții și Forței. Ai admirat adineori aici, în grădină, semeța frumusețe a unuia și a celuilalt, frumusețe pe care anii n-au izbutit s-o doboare. Ei bine, ajută-te cu ce ai văzut acum ca să-ți poți face o idee despre splendoarea perechii pe care o contemplem atunci, în balcon, în veșmintele strînse pe trup și semănînd mai mult a goliciune. Stăteau de vorbă, sprijiniți de balustradă, prea încet însă ca să le pot distinge cuvintele. Într-un moment dat, Savigny și-a repezit cu patimă brațul în jurul celui mijloc de amazoană, care părea făcut pentru toate împotririle, dar care nu s-a împotrivit... Iar mîndra Hauteclaire, aruncîndu-se în aproape aceeași clipă de gîtul lui Serlon, cei doi au alcătuit deodată, în fața ochilor mei, faimosul, voluptuosul grup statuar al lui Canova¹, ce stăruie în amintirea fiecăruia, și au rămas sculptați astfel, gură în gură, cît ar fi avut timp, pe legea mea! să bea, fără a se întrerupe, fără a-și trage măcar sufletul, pe puțin o sticlă întreagă de sărutări. A durat șaizeci de bătai bune, socotite pe pulsul meu, e drept mai iute decît e acum, și pe care priveliștea îl iuța poate și mai mult...

„Ei, ei! mi-am zis eu, pe cînd ieșeam din ascunzătoarea pădurii, după ce cei doi intraseră, tot strîns înlănțuiți unul de celălalt, în apartament, lăsînd jos perdelele, niște perdele mari, întunecate. Într-o bună zi, tot vor trebui ei să mi se spovedească. Vor mai avea desigur și altceva de ascuns decît pe ei înșiși.“ Căci, văzînd aceste îmbrățișări, această intimitate care-mi dezvăluia în sfîrșit totul, trăgeam și eu, ca medic, unele concluzii. Dar ardoarea lor

¹ Antonio Canova (1757—1822), sculptor italian neoclasic.

pătimașă avea să-mi înșele prevederile. Știi și dumneata ca și mine că ființele care se iubesc prea mult (cincul de doctor a folosit alt cuvânt) nu fac copii. A doua zi, m-am dus la castel. Am dat peste Hauteclair, redevenită Eulalie, așezată la una din ferestrele lungului coridor care dădea spre camera stăpînei ei, în fața unui maldăr de rufărie și de boarfe femeiești înghesuie pe un scaun, și îndeletnicindu-se cu cusutul și croitul lor, ea, floretista din timpul nopții ! Cum să ai măcar o bănuială ? mă gîndeam în sinea mea, privind-o, cu șorțul ei alb, cu formele-i — pe care i le văzusem ca și goale, înrămate în lumina balconului — înecate acum în faldurile unei fuste ce nu i le putea înghiți cu totul. Am trecut pe lîngă ea, fără însă să-i spun nimic, căci nu-i vorbeam decît minimum posibil, nevoind să am față de ea aerul că știu ceea ce știam, ceea ce poate mi s-ar fi strecurat fără voie în voce sau în privire. Mă simțeam mult mai puțin decît ea în stare să joc teatru, mă temeam de mine... De obicei, cînd treceam prin acel coridor unde ea lucra întotdeauna, cînd nu era chemată pentru serviciul contesei, mă auzea atît de bine apropiindu-mă, era atît de sigură că eu sînt, încît nu ridica niciodată capul. Rămînea cu el înclinat, sub coiful de batist scrobit sau sub cealaltă bonetă normandă, pe care o purta în unele zile și care semăna cu cea a reginei Ysabeau de Bavaria ¹, cu ochii pe lucrul de mîna, cu obrazii ascunși și buclele prelungi, de un negru-albăstrui, atîrnînd de-a lungul cvalului lor palid, și oferind privirilor mele numai finia rotunjită a cefei, îndulcită de cîrlionți deși, involburăți ca și dorința ce se năștea la vederea lor. Ceea ce era superb la Hauteclair era în special animalul. Poate nici o altă femeie nu a avut, în aceeași măsură, soiul acesta de frumusețe... Bărbații care, cînd sînt între ei, își destăinuie toate cele, observaseră adesea acest lucru. La V..., pe timpul cînd dădea lecții

¹ Regină și regentă a Franței în perioada Războiului de o sută de ani (sec. XV).

de scrimă, bărbații o numeau între ei : domnișoara Esau ¹... Diavolul le învață pe femei ceea ce sînt, sau, mai degrabă, ele l-ar învăța pe el, admitînd, că diavolul n-ar ști... Hauteclaire, atît de puțin cochetă în fapt, avea totuși, în timp ce asculta pe cineva vorbind, un fel anume de a-și aduce în față și de a-și învîrți pe deget cite una din șuvițele acelea lungi și buclate grămădite pe ceafă, scăpate pieptenului ce netezise cocul, și dintre care una singură era de-ajuns să *tulbure sufletul*, cum spune *Biblia*. Știa prea bine ce soi de gînduri naște un asemenea joc ! Acum însă, de cînd era cameristă, n-o mai văzusem nici măcar o singură dată îngăduindu-și acest gest al puterii jucîndu-se cu focul, nici chiar cînd îl privea pe Serlon.

Paranteza, dragul meu, a fost lungă ; însă tot ce te-ar putea ajuta s-o cunoști mai bine pe Hauteclaire Stassin are importanță pentru povestea mea... În ziua aceea, a trebuit pînă la urmă să se deranjeze și să-și arate obrazul în fața mea, căci contesa a sunat-o și i-a poruncit să-mi aducă cerneală și hîrtie, de care aveam nevoie pentru o rețetă ; așa că a venit. A venit, cu degetarul de metal pe deget căci nu avusese timp să și-l scoată, și cu acul de cusut prins pe pieptul ei provocator, alături de o mulțime de alte ace îngrămădite unele lingă altele, împodobind-o cu lucirea lor oțelie. Pînă și oțelul acelor de cusut îi stătea bine șerpooicei ăsteia de femeie, făcută să se poarte înveșmîntată în oțel, și care, în Evul Mediu, ar fi purtat cu siguranță cuirasă. A stat în picioare în fața mea în timp ce scriam, ținînd întinsă călimara, cu acel molatic și nobil gest din antebraț pe care, mai mult ca oricui, i-l dăduse obișnuința de-a mînuî floreta. Isprăvind, am ridicat ochii și am privit-o, nevrînd să am aerul că ascund ceva ; i-am găsit fața obosită de noaptea precedentă. Serlon, care nu se afla acolo

¹ Aluzia pare neclară : conform tradiției biblice, Esau era fratele lui Iacob, fiul lui Isaac și al Rebecăi ; purta părul lung și astfel era recunoscut de tatăl său, aproape orb.

cînd am sosit, întră brusc. Arăta cu mult mai obosit decît ea... Mi-a vorbit despre starea contesei, care nu se mai îmbunătățea. Mi-a vorbit ca un om sîciit de faptul că nu se mai vindecă odată. Avea tonul amar, violent, crispat, al omului enervat, scos din răbdări. Vorbînd, se plimba încoace și încolo. Îl priveam cu răceală, găsînd de data aceasta lucrul prea de tot, iar tonul lui napoleonian față de mine, cam nelalocul lui. „Păi dacă ți-aș vindeca nevasta, mă gîndeam eu cu obraznicie, n-ai mai face tu toată noaptea scrimă și dragoste cu iubita ta.“ Aș fi putut să-l readuc la sentimentul realității și al politetii, căci își uita acum de amîndouă, să-i trîntesc sub nas, dacă aș fi avut chef, sărurile unui răspuns mai iute. Dar m-am mulțumit să-l privesc. Devenea pentru mine mai interesant ca niciodată, pentru că mi-era limpede, mai mult ca niciodată, că juca teatru.

Și doctorul se opri din nou. Își vîri imensul lui deget gros și arătătorul în tabachera de argint gravat și priză un rînd de *macoubac*, cum obișnuia să-și numească, în mod pompos, tutunul. Mi s-a părut, la rîndul meu, atît de interesant, încît n-am suflat nici eu nici o vorbă, iar el a reluat, după ce a prizat și și-a petrecut degetul îndoit peste curba nasului său lacom, în formă de clește :

— Mda, ce-i drept, era într-adevăr sîciit, dar nu pentru că nu i se mai vindeca soția, căreia îi era cu atîta statornicie necredincios ! Ce naiba ! El care trăia cu o slujnică în propria lui casă, nu putea în nici un caz să-și iasă din fire pentru că nevasta nu i se mai făcea bine ! Odată vindecată, nu ar fi devenit oare adulterul cu mult mai dificil ? Drept este însă că această tîrîială fără sfîrșit a bolii îl istovea, îi călca pe nervi. Să-și fi închipuit oare că totul va dura mai puțin ? Sau te pomenești că tocmai în acea clipă — așa m-am gîndit eu ulterior — ideea de-a isprăvi o dată pentru totdeauna le va fi venit, lui, sau ei,

sau amîndurora, din moment ce nici boala, nici doctorul nu mai izbuteau să isprăvească, adică...

— Cum, doctore, să fi... ?

N-am putut sfîrși vorba, într-atît gîndul ce mi-l sugerase îmi tăiase piuitul !

A dat din cap, privindu-mă fix, la fel de tragic ca și statuia Comandorului cînd a primit invitația la cină.

— Da ! a îngăimat el cu vocea scăzută, răspunzînd gîndului meu. Cel puțin, pot spune că, la cîteva zile după aceea, s-a aflat cu groază în tot ținutul că contesa a murit otrăvită...

— Otrăvită ! am strigat eu.

— ...de către camerista ei Eulalie, care a încurcat ști-cluțele între ele și, precum se spunea, i-a dat stăpînei ei să bea cerneală dublă în locul unui medicament prescris de mine. O astfel de greșală era, la urma urmelor, foarte posibilă. Eu unul știam însă bine că Eulalie e una și aceeași cu Hauteclair ! Eu însă îi văzusem pe amîndoi la balcon, închipuind împreună grupul lui Canova ! Lumea nu văzuse ceea ce văzusem eu. Lumea a avut, mai întîi, impresia că s-a petrecut un accident cumplit. Cînd însă, doi ani după această catastrofă, s-a aflat că Serlon de Savigny se căsătorește oficial cu *a lui Stassin* — căci a trebuit pînă la sfîrșit să se dea pe față cine era falsa Eulalie — și că avea s-o culce în așternutul, cald încă, al primei lui soții, domnișoara Delphine de Cantor, o ! atunci să fi auzit tunetul înăbușit al bănuielilor abia șoptite, că și cum lumea s-ar fi temut de cele ce spunea, de cele ce gîndea. Numai că, de fapt, nimeni nu știa nimic precis. Se știa doar de monstruoasa mezelianță, pentru care contele de Savigny era arătat cu degetul și care l-a izolat de lume ca pe-un ciumat. De altfel, acest lucru era prea de ajuns. Știi și dumneata cît de dezonorat se află, sau mai degrabă se afla, căci lucrurile s-au schimbat mult, chiar și prin acele locuri, un bărbat despre care se spune : s-a însurat cu slujnica lui ! Dezonoarea s-a întins

și a rămas asupra lui Serlon ca o lepră. Cît privește cumplitul zvon mormăit despre bănuita crimă, el s-a topit curînd ca zumzetul unui bondar ce se lasă, istovit, să cadă într-o băltoacă. Exista totuși cineva care știa, cineva care era sigur...

— Acel cineva nu puteai fi decît dumneata, doctore ! l-am întrerupt eu.

— Într-adevăr, eu eram, a reluat el, dar nu numai eu. Dacă aș fi fost singurul care să știe, n-aș fi avut de fapt decît niște vagi indicii, încă mai puțin clare decît ignorarea totală... N-aș fi fost niciodată sigur, și totuși, făcu el, proptindu-se în fiecare cuvînt cu toată greutatea certitudinii integrale, sînt perfect sigur !

Iar acum ascultă cum am ajuns să fiu ! a adăugat, prinzîndu-mă de genunchi cu degetele sale noduroase, ca într-un clește. Or, povestea lui mă prinsese și mai tare decît acel sistem de articulații de crab pe care-l închipuia mîna lui redutabilă.

— Cum bine îți închipui, a urmat el, am fost primul înștiințat de otrăvirea contesei. Vinovați sau nu, erau obligați să trimită după mine, după doctorul casei. Nici măcar nu și-au dat răgaz să pună șaua pe cal. Un rîndaș a venit călărînd pe deșălate și în goana mare să mă ia de la V...; l-am urmat, în aceeași goană, pînă la Savigny. Cînd am sosit — să fi fost oare treaba calculată înadins ? — nu se mai puteau opri cu nici un chip urmările otrăvirii. Serlon, cu figura răvășită, mi-a ieșit înainte în curte și, pe cînd coboram din șa, mi-a spus, ca și cum s-ar fi temut de propriile lui vorbe :

— O slujnică a greșit (se ferea să spună : Eulalie, al cărui nume flutura, a doua zi, pe buzele tuturor). Dar, doctore, este cu neputință ! oare cerneala dublă poate fi o otravă ?...

— Depinde de substanțele din care e făcută, am răspuns eu. M-a condus la patul contesei, istovită de suferințe și a cărei figură zgîrcită părea un ghemotoc de ață

albă muiat în vopsea verde... Era înspăimântătoare. Mi-a zîmbit cumplit cu buzele-ei negre, cu zîmbetul acela care spune către oel ce tăce : „Știu foarte bine ce crezi...” Mi-am rotit privirea prin cameră după Eulalie. Aș fi vrut să văd cum își păstrează cumpătul într-un asemenea moment. Nu era acolo. Cît era ea de curajoasă, îi va fi fost poate frică de mine !... Ah ! și nu aveam la mină decît date prea nesigure...

Zărindu-mă, contesa a făcut o sforțare și s-a ridicat într-un cot.

— A, iată-te, doctore ! a spus ea ; ai ajuns însă prea tîrziu. Eu am murit. Nu trebuia să trimiți după doctor, Serlon, ci după preot. Du-te, poruncește să fie chemat preotul și toată lumea să mă lase două minute singură cu doctorul. Așa voiesc !

A rostit acest : „Așa voiesc !” cum n-am auzit-o nici odată rostindu-l — cum într-adevăr numai o femeie cu o frunte și o bărbie ca acelea de care ți-am vorbit îl poate rosti.

— Să plec și eu ? a spus Serlon șovăitor.

— Și dumneata, a răspuns ea. Și a adăugat apoi, pe un ton aproape mîngios : Știi doar, dragul meu, că femeile au unele sfieli, mai ales față de bărbatul iubit.

Abia a apucat el să iasă, și în toată ființa ei s-a petrecut o schimbare cumplită. Din blindă cum era, a devenit o fiară.

— Doctore, mi-a spus, cu un glas colcăind de ură, moartea mea nu este un accident, ci o crimă. Serlon o iubește pe Eulalie, și ea m-a otrăvit pe mine ! Nu te-am crezut cînd mi-ai spus că fata este prea frumoasă pentru o cameristă ! Rău am făcut. O iubește pe această ticăloasă, pe această femeie odioasă care m-a ucis. El e mai vinovat decît ea, odată ce o iubește și m-a trădat pentru ea. De cîteva zile încoace, privirile ce și le aruncau unul altuia pe deasupra patului meu m-au lămurit îndeajuns. Și încă mai bine m-a lămurit gustul îngrozitor al cernelii

cu care m-au otrăvit !... Dar am băut tot, am înghițit tot, cît îi era gustul de groaznic, pentru că eram prea mulțumită să mor ! Să nu-mi vorbești de vreun antidot. Nu vreau nici un fel de medicament de-al dumitale. Vreau să mor.

— Atunci de ce ați pus să mă cheme, doamnă contesă ?...

— Ei bine, iată de ce, a reluat ea, gîfîind... Ca să-ți spun că ei m-au otrăvit, și ca să-mi dai cuvîntul dumitale de onoare că ai să taci. Toată povestea asta ar dezlanțui un scandal îngrozitor. Și nu trebuie. Ești medicul meu și lumea pe dumneata te va crede cînd vei vorbi despre greșeala născocită de ei, cînd vei spune că n-aș fi murit, că aș fi putut fi salvată, însă că sănătatea mi-era de mult încă zdruncinată cu totul. Iată ceea ce trebuie să juri că vei spune, doctore...

Și cum eu nu-i răspundeam, a înțeles într-o clipă ce gînd mijea în mintea mea. Mă gîndeam că-și iubește într-atîta soțul încît vrea să-l salveze. Era gîndul care mi se ivise mai întîi în minte, gînd firesc și comun, căci există femei în asemenea măsură plămădite numai pentru iubire și pentru devotamentul acesteia, încît nu sînt în stare a întoarce lovitura ce le ucide. Contesa de Savigny însă nu-mi lăsase niciodată impresia că ar fi fost dintre acele femei !

— A, nu e ceea ce crezi, nu de aceea îți cer acest jurămint, doctore. O, nu ! în clipa aceasta îl urăsc prea mult pe Serlon pentru ca, în ciuda trădării lui, să fi încetat a-l iubi... Dar nu sînt atît de lașă încît să-l iert ! Am să plec din viața aceasta geloasă pe el, necruțătoare. Dar nu de Serlon e vorba, doctore ! a reluat ea cu tărie, dezvăluindu-mi o întregă latură a firii ei, pe care o întrezărisem, dar nu o pătrunsesem pînă în adîncuri. E vorba de contele de Savigny. Nu vreau ca, după ce voi fi moartă, contele de Savigny să treacă drept ucigașul soției lui. Nu vreau să fie tîrît în fața curții cu juri, să fie acuzat de

complicitate cu o servitoare adulteră și otrăvitoare ! Nu vreau ca pata aceasta să rămână asupra numelui de Savigny, pe care eu l-am purtat. O, dacă n-ar fi vorba decît de el, merită toate eșafodurile de pe lume ! Lui i-aș sfirteca, i-aș minca inima ! E vorba însă de noi toți, oamenii de viță din ținut ! Dacă noi am mai fi încă ceea ce ar trebui să fim, aș fi poruncit ca această Eulalie să fie aruncată într-unul din beciurile castelului Savigny și nu i s-ar mai fi pomenit numele în vecii vecilor ! Acum însă, nu mai sîntem stăpîni în casa noastră. Nu mai avem în mină justiția noastră rapidă și tăcută, iar eu nu accept pentru nimic în lume scandalurile și publicitatea justiției voastre, doctore ; așa încît prefer să-i las unul în brațele celui alt, fericiți, scăpați de mine, și să mor turbată de ură, așa cum mor, decît să mă gîndesc, în ceasul morții, că nobilimea din V... ar putea suferi rușinea de a număra printre ai săi un ucigaș.

Vorbirea ei avea o vibrație extraordinară, în ciuda tremurului sacadat care făcea să-i clănțane maxilarele, mai mai să-și spargă dinții. O recunoșteam prea bine, dar încă mai aveam a o cunoaște. Era într-adevăr, din cap pînă-n tălpi, o fiică de nobil, atît și numai atît, fiica de nobil care, în pragul morții, se arată mai tare chiar decît soția geloasă. Murea ca o demnă odraslă din V..., cel din urmă cuib de nobili ai Franței ! Mișcat de acest fapt, poate mai mult chiar decît s-ar fi convenit să fiu, i-am făgăduit și am jurat, în caz că n-o pot salva, să fac ceea ce-mi cere.

Și așa am și făcut, dragul meu. N-am salvat-o. N-am putut-o salva : a respins cu încăpăținare orice medicament. Am spus, după ce a murit, ceea ce a vrut ea să spun, și am fost convingător... Sînt pe puțin douăzeci și cinci de ani de-atunci... Acum totul s-a potolit, tăcerea și uitarea s-au așternut peste această întîmplare de groază. Mulți dintre contemporani au murit. Alte generații, neștiutoare, nepăsătoare, au crescut pe mormintele lor, și prima

vorbă ce-o rostesc despre această poveste sinistă, ți-o spun dumitale!

Și încă a fost nevoie să vedem cele ce-am văzut adineori ca să ți-o spun. A fost nevoie să ne apară în față aceste două ființe, neclintit de frumoase în ciuda timpului, nesmintit de fericite în ciuda crimei, puternice, pătimase, absorbite în ele însele, trecînd cu tot atîta măreție prin viață precum au trecut prin această grădină, asemenea celor doi Îngeri de la altar care se înalță în zbor îndoit, uniți în nimbul de aur al împătritelor aripi!

Eram îngrozit...

— Bine, doctore, i-am spus, dar dacă cele ce mi-ai povestit sînt adevărate, fericirea acestor ființe reprezintă o dezordine înspăimîntătoare în rînduiala lumii.

— O dezordine sau o ordine, ia-o cum vrei, răspunse doctorul Torty, ateu perfect și la fel de împăcat în ateismul lui ca și cei despre care vorbea, este însă un fapt. Sînt fericiți într-un mod cu totul deosebit, nerușinat de fericiți. Sînt destul de bătrîn și am văzut în viața mea destule fericiri, care n-au dăinuit; dar n-am mai văzut o fericire atît de deplină și care dăinuie, nu se mai termină!

Crede-mă, te rog, că am studiat-o, am scrutat-o, am cercetat-o pe toate fețele! Crede-mă că i-am căutat pînă în străfunduri vreun punct vulnerabil! Iartă-mi expresia, dar pot spune c-am puricat-o... Am intrat cu amîndouă picioarele și cu amîndoi ochii, larg deschiși, cît am putut de adînc în viața acestor doi oameni, să descopăr dacă nu există în uimitoarea, în revoltătoarea lor fericire, vreun cusur, vreo fisură, oricît de mică, ascunsă printr-un colțor; n-am găsit însă niciodată nimic altceva decît o fericire de invidiat și care ar constitui o excelentă și triumfătoare farsă jucată de Diavol lui Dumnezeu, dacă, să zicem, Diavolul și Dumnezeu ar exista. După moartea contesei, am rămas, cum bine îți închipui, în termeni buni cu Savigny. Din moment ce făcusem atît de mult pentru

ei, acordind sprijinul afirmației mele poveștii ce-o născociseră pentru a explica otrăvirea, nu aveau nici un interes să mă îndepărteze, iar în schimb, interesul meu era mare față de ce avea să urmeze, ce aveau să facă, ce aveau să devină. Eram îngrozit, dar îmi înfruntam propria groază... A urmat mai întâi doliul lui Savigny, care a durat cei doi ani cuveniți, și pe care Savigny l-a ținut într-un mod ce a întărit părerea generală cum că este cel mai desăvârșit dintre toți soții, trecuți, prezenți și viitori... În timpul acestor doi ani, nu s-a văzut cu absolut nimeni. S-a îngropat la castelul lui, într-o atît de riguroasă singurătate, încît nimeni n-a știut că o păstrase la Savigny pe Eulalie, cauza involuntară a morții contesei, și pe care ar fi trebuit, măcar din respect pentru conveniențe, s-o dea afară din serviciu, chiar cu certitudinea nevinovăției ei. Nesocotința de a păstra în casă o asemenea fată, după un asemenea dezastru, îmi făcea dovada patimii nebune de care-l bănuisem de la început pe Serlon. Așa încît n-am fost deloc surprins cînd, într-o zi, întorcîndu-mă dintr-o tură de vizite pe la bolnavi, am întîlnit în drumul spre Savigny pe un servitor căruia i-am cerut să-mi dea vești despre cele ce se mai petreceau la castel și de la care am aflat că Eulalie se află tot acolo... După nepăsarea cu care mi-a spus acest lucru, am înțeles că nici unul dintre servitorii contelui nu bănuia că Eulalie i-ar fi iubită. „Tot tare joacă, mi-am spus eu. Dar de ce oare nu pleacă din regiune? Contele e bogat. Poate să trăiască oriunde, și încă pe picior mare. De ce n-o șterge cu frumoașa lui drăcoaică (cît privește drăcoaicele, în cea cu pricina chiar credeam!) care, ca să se vîre mai adînc în sufletul amantului ei, a preferat să-i locuiască în casă, cu orice risc, decît să-i fie ibovnică la V... și să trăiască într-o locuință retrasă în oraș, unde el ar fi putut veni s-o vadă pe ascuns, dar în toată liniștea?” Era aici un dedesubt pe care nu-l dibuiam. Să te fi fost oare delirul, foamea nebună a unuia de celălalt atît de mari încît să nu

mai știe de nici un fel de prudență și prevedere?... Hauteclair, pe care o bănuiam a fi mai tare de fire decât Serlon, pe care, dintre ei doi, în relațiile lor de amănți, o socoteam a fi bărbatul, oare chiar ea să fi voit să rămână în acest castel unde apăruse ca slujnică și unde avea curînd să apară ca stăpînă, și, astfel rămînînd, dacă cumva lucrul se afla și se isca vreun scandal, să pregătească opinia publică pentru un scandal mai îngrozitor, anume căsătoria ei cu contele de Savigny? Dacă însă ea avusese acest gînd în respectivul moment al povestirii mele, mie încă nu-mi dăduse prin cap. Hauteclair Stassin, fiica bătrînului stilp de sală de scrimă *La-Pointe-au-corps* — pe care cu toții o văzusem la V... dînd lecții și făcînd fandări pînă la podea în pantalonii ei lipiți de trup — ea, contesă de Savigny! Să fim serioși! Cine să se fi gîndit măcar la o asemenea răsturnare, la un asemenea sfîrșit de lume? Eu unul credeam, pe legea mea! da, credeam cu toată tăria, *in petto*¹, că acest concubinaj avea să-și urmeze cursul între cele două animale mîndre care, dintr-o ochire, se recunoscuseră ca unele din același soi și cutezaseră a săvîrși adulterul sub chiar ochii contesei. Dar căsătoria, o căsătorie încheiată cu sfruntare sub nasul lui Dumnezeu și al oamenilor, o asemenea sfidare a opiniei unui întreg ținut ultragiât în simțămintele și în moravurile lui, pe cuvîntul meu! eram la o mie de poște de un astfel de gînd; ba chiar într-atît de departe, încît atunci cînd, după cei doi ani de doliu al lui Serlon, treaba s-a făcut cum s-a făcut, de azi pe mîine, trăsnetul surprizei m-a lovit drept în creștet, de parcă aș fi fost și eu unul dintre imbecilii care nu se așteaptă niciodată la nimic din cele ce se întîmplă și care s-au pus atunci, în tot ținutul, să schelălăie în gura mare, ca niște ciini cotoțoși noaptea, pe la răs_pîntii.

¹ In sine (it.).

De altfel, în cei doi ani de-a lungul cărora Serlon și-a ținut cu atîta strictețe doliul, calificat apoi, și cu atîta furie, cînd s-a văzut la ce a dus, drept fătărnicie și josnicie, nu m-am prea dus la castelul Savigny... Ce să caut acolo?... Toată lumea era foarte sănătoasă, și pînă în clipa, probabil nu prea îndepărtată, cînd aveau să trimită după mine la vreme de noapte, pentru vreo naștere care mai trebuia totuși temporar tănuită, nu era nevoie de serviciile mele. Însă, între timp, i-am mai făcut contelui pe ici, pe colo, cîte-o vizită. Din politetea dublată de veșnica mea curiozitate. Serlon mă primea într-un loc sau într-altul, după împrejurări, și unde se găsea cînd soseam. Nu se arăta în nici un fel stingherit față de mine. Redevenise binevoitor. Era grav. Mai observasem eu că oamenii fericiți sînt gravi. Își poartă inima cu băgare de seamă, ca pe un pahar plin, pe care cea mai mică mișcare îl poate face să dea pe dinafară sau să se spargă... În ciuda gravității și a hainelor negre, Serlon avea în privire expresia nestăpînită a unei imense fericiri. Ceea ce îi strălucea în ochi nu mai era ușurarea, eliberarea din ziua cînd, la căpățîiul contesei, își dăduse seama că am recunoscut-o pe Hauteclair, dar că eram totodată hotărît să mă fac a n-o recunoaște. Nu, să fiu al naibii ! era pur și simplu fericire. Cu toate că, în cursul acelor vizite scurte și ceremonioase, nu stam de vorbă decît despre lucruri superficiale și din afară, vocea lui Serlon, vorbind despre ele, nu mai era aceeași ca pe vremea cînd îi trăia soția. Dezvăluia acum, în plinătatea aproape fierbinte a întoarnicilor, faptul că abia putea zăgăzui simțămintele, care atît așteptau, să-i țîșnească din piept la iumină. Cit despre Hauteclair (tot la castel și tot Eulalie, precum îmi spusese servitorul), a trecut destulă vreme pînă s-o întîlnesc. Nu o mai găseam, cînd treceam pe coridorul unde sta pe vremea contesei, lucrînd lingă fereastră. Și totuși, maldărul de rufe așezat în același loc, foarfecele, testeaua de ace și degetarul de pe marginea ferestrei îmi spuneau că

trebuie să fi lucrat mai departe acolo pe scaunul gol, și călduț poate, pe care-l părăsise auzindu-mi pașii. Îți amintești cum mă laudam cu credința că ea se teme de puterea de pătrundere a privirii mele; acum însă nu mai avea a-i fi frică de ea. Nu știa de cumplita destăinuire ce-mi făcuse contesa. Cu firea cutezătoare și trufașă pe care știam că o are, se simțea, bănuiesc, chiar bucuroasă să poată sfida perspicacitatea ce-o intuise. Și fapt este că ceea ce am presupus s-a adevărit, căci, în ziua când în sfârșit am întâlnit-o, fericirea îi sta scrisă pe frunte într-un chip atât de izbitor, încât să fi deșertat peste ea toată sticla de cerneală dublă cu care o otrăvise pe contesă, tot nu i-ai fi putut șterge strălucirea!

Am întâlnit-o, de această primă dată, pe scara principală a castelului. Ea cobora, iar eu urcam. Cobora destul de repede; dar când m-a văzut, și-a încetinit mișcările, ținând, fără îndoială, să-și arate cu tot fastul chipul către mine și să-mi înfigă pînă în adîncul ochilor privirea ei, desigur în stare s-o facă a se pleca pe aceea a panterelor, nu însă și pe a mea. Cum cobora treptele scării, cu faldurile fustei fluturîndu-i în urmă de adierea mișcărilor repezi, părea a cobori de-a dreptul din cer. Radia fericirea în toată splendoarea ei! Ah, expresia feții era la cincisprezece mii de leghe deasupra expresiei lui Serlon! Nu mai puțin însă am trecut pe lîngă ea fără să-i acord vreun semn de politețe, căci dacă Ludovic al XIV-lea le saluta pe cameriste pe scară, cel puțin acelea - nu erau otrăvitoare! Hauteclaire mai era încă, în ziua aceea, cameristă, judecînd după ținută, după îmbrăcăminte și după șorțul alb; dar înfățișarea fericită a celei mai triumfătoare, mai despotice stăpîne înlocuise nepăsarea slugii. Și-a păstrat de altfel această înfățișare. Am regăsit-o acum, și ai putut și dumneata să-ți dai seama de ea. E mai izbitoră decît însăși frumusețea chipului pe care strălucește. Această expresie supraomenească de mîndrie a dragostei împlinite, pe care trebuie să i-o fi întipărit

și lui Serlon, lui, care la început nu o avea, iată că după douăzeci de ani, ea o mai păstrează încă, și n-am văzut-o nici o clipă scăzînd sau umbrindu-se pe chipul acestor doi ciudați Privilegiați ai vieții. Cu expresia aceasta au dat ei replica totdeauna învingătoare la tot, la părăsire, la clevetiri, la disprețul opiniei publice indignate, cu această expresie i-au făcut să creadă, pe toți cei ce-i întîlnesc, că oribila crimă de care au fost învinuiți timp de cîteva zile nu a fost decît o calomnie odioasă.

— Dar dumneata, doctore, l-am întrerupt eu, după toate cîte le știi, nu te poți lăsa impresionat de această expresie ! Nu i-ai urmărit în tot locul ? Nu i-ai văzut în fiecare clipă ?

— În afară de dormitorul lor, noaptea, și nu cred că tocmai acolo și-ar pierde-o, făcu doctorul Torty — vorbă cam deșuchiată, dar adîncă ! — i-am văzut, cred, în toate momentele existenței lor de la căsătorie încoace ; s-au dus de s-au căsătorit nu mai știu unde, aiurea, pentru a evita tărăboiul pe care prostimea din V..., în felul ei tot atît de furioasă ca și Nobilimea într-a ei, hotărîse să li-l facă. Cînd s-au întors cununați, ea devenită contesă de Savigny autentică, el cu totul dezonorat de căsătoria cu o servitoare, au fost lăsați baltă de toată lumea, în castelul lor. Li s-a întors spatele. Au fost lăsați să se înfrupte unul din altul cît au poftit... Numai că, pe cît se pare, nu s-au săturat niciodată ; pînă ce și adineaori, foamea lor unul de celălalt nu arăta a se fi potolit. Cît despre mine, ca unul ce nu vreau, în calitatea mea de medic, să mor înainte să fi scris un tratat de teratologie, și cum amîndoi mă interesau... ca monștri, nu m-am așezat la coada celor ce fugeau de ei. Cînd am vizitat-o pe falsa Eulalie, contesă în toată regula, m-a primit ca și cum ar fi fost contesă toată viața ei. Puțin îi păsa dacă eu mai păstram în minte amintirea șorțului alb și a tăvii ! „Nu mai sînt Eulalie, mi-a spus ; sînt Hauteclair, Hauteclair fericită de-a fi fost slujnică de dragul lui...” Mă gîndeam

că mai fusese ea și altceva decât slujnică ; cum însă eram singurul om din tot ținutul care se ducea la Savigny. cînd s-au întors, după cununie, am lăsat rușinea la o parte și pînă la sfîrșit am ajuns să merg foarte des pe la ei. Pot să spun că mă încăpăținam mai departe să observ și să sfredelesc intimitatea acestor două ființe atît de perfect fericite în dragoste. Ei bine, dragul meu, poate ai să mă crezi, poate nu, puritatea acestei fericiri pătate de o crimă de care eram perfect sigur, n-am văzut-o, nu spun întunecată, dar umbrită, nici măcar o singură clipă dintr-o singură zi. Din noroiul unei crime mirșave, lipsită pînă și de curajul de-a fi singeroasă, o dată n-am zărit nici măcar o singură stropitură pe azurul fericirii lor ! Treaba asta poate să-i facă una cu pămîntul, nu ? ce zici ? pe toți moraliștii din lume, născocitori ai frumoasei axiome despre viciul pedepsit și virtutea răsplătită ! Singuri și părăsiți cum erau, nevăzînd pe nimeni altcineva, decât pe mine, care nu-i stingheream mai mult decât un doctor devenit, de des ce bîntuia pe la castel, aproape un prieten, nu se mai supravegheau. Uitau de mine și trăiau pe deplin, în prezența mea, beția unei pasiuni cu care, uite, între toate amintirile mele, nu găsesc nimic să se asemene... Ai fost și dumneata martor, acum cîteva clipe : au trecut pe aici, nici măcar nu m-au zărit, și totuși eram sub nasul lor ! De altfel, o bună parte din timpul ce l-am petrecut alături de ei, să nu crezi cumva că m-au văzut mai bine... Politicoși, îndatoritori, dar de cele mai multe ori cu gîndul aiurea, modul lor de-a se purta cu mine era astfel că n-aș mai fi călcat o mie de ani la Savigny dacă n-aș fi vrut cu tot dinadinsul să studiez la microscop fericirea lor de necrezut, să descopăr în ea, convingîndu-mă cu propriii mei ochi, grăuntele de nisip al vreunei oboseli, al vreunei suferințe, să spun și vorba cea mare : al vreunei remușcări. Nimic ! Absolut nimic ! Dragostea stăpînea tot, umplea tot, acoperea tot în ei, simțul moral și conștiința — precum spuneți voi, ăștia ;

și așa, tot privindu-i pe acești fericiți, am înțeles cât era de serioasă gluma bătrînului meu coleg Broussais, care spunea despre conștiință : „De treizeci de ani fac disecții și n-am descoperit nici măcar un vîrf de ureche al acestui animal mititel !“

Să nu-ți închipui cumva, a urmat diavolul bătrîn de doctor, de parcă mi-ar fi citit gîndul, că cele ce-ți spun acum sînt o teorie, vreau să zic confirmarea unei teorii pe care o cred adevărată și care neagă complet conștiința, precum o nega Broussais. Aici nu încapе nici o teorie. Nu am pretenția să-ți clintesc convingerile... Aici nu există decît niște fapte, uimitoare pentru mine ca și pentru dumneata. Există acest fenomen, o fericire veșnică, o bășică de săpun care tot crește și nu se mai sparge ! Chiar și o fericire constantă te poate surprinde ; darmitе această fericire prin crimă ! te uluiește, și sînt, uite, douăzeci de ani de cînd nu-mi revin din uluire. Bătrînul medic, bătrînul observator, bătrînul moralist... sau *imoralist* (adăugă el, văzînd că surîd) este derutat de spectacolul la care asistă de atîția ani și pe care nu ți-l poate înfățișa în toate amănuntele lui, căci, dacă există o zicală ce se vîntură pretutindeni, într-atît e de adevărată !, apoi este aceea că fericirea nu se poate povesti. Nu se poate nici descrie. Nu se poate zugrăvi fericirea, inocularea în viață a unei vieți mai elevate, cum nu se poate zugrăvi circulația singelui în vine. Constați doar, după pulsațiile arterelor, că el circulă ; tot astfel constat și eu, față de mine însumi, fericirea celor două ființe pe care le-ai văzut adineaori, fericire de neînțeles, căreia îi măsoar pulsul de atîta amar de vreme. Conte și contesa de Savigny rescriu în fiecare zi, fără măcar să-și dea seama, minunatul capitol despre *dragostea în căsătorie*, al doamnei de Staël¹ sau și mai minunatele versuri din *Paradisul pierdut* al lui Milton.

¹ Este vorba de un capitol din lucrarea *Despre Germania a scriitoarei franceze Germaine de Staël* (1766—1817).

În treburile mele personale, n-am fost niciodată prea sentimental, nici prea poetic ; ei însă, cu acest ideal pe care l-au realizat și pe care eu îl credeam de neatinș, m-au scîrbit de cele mai reușite căsnicii ce le-am cunoscut, socotite de toată lumea drept fermecătoare. Le-am găsit întotdeauna într-atît inferioare față de căsnicia lor, într-atît de palide și de reci ! Destinul, zodiile, întîmplarea, ce știu eu ce ? a făcut ca ei să poată trăi pentru ei înșiși. Bogați fiind, au fost dăruiți cu această puțință de-a nu munci fără de care nu există dragoste, dar care tot atît de adesea ucide dragostea, pe cît este de necesară ca ea să se nască... În mod excepțional, lor, inactivitatea nu le-a ucis dragostea. Iar dragostea, ce simplifică totul, a făcut din viața lor o sublimă simplificare. Nu există nici unul dintre lucrurile mari, numite evenimente, în viața acestor doi soți care trăiesc, în aparență, aidoma tuturor castelanilor de pe fața pămîntului, departe de lumea căreia nu au nimic să-i ceară, păsîndu-le la fel de puțin de stima ca și de disprețul său. Niciodată nu s-au despărțit. Unde se duce unul, celălalt îl însoțește. Pe drumurile din împrejurimile orașelului V... din nou poate fi revăzută Hauteclaira călare, ca pe vremea bătrînului *La Pointe-au-corps*, dar contele de Savigny este alături de ea ; iar doamnele din regiune, trecînd în trăsură, cî altădată, o privesc, poate încă mai insistent decît pe timpul cînd era înalta și misterioasa fată cu vîlul albastru întunecat acoperindu-i obrazul, și pe care n-o puteai vedea la față. Acum, își lasă vîlul pe spate și le înfățișează, fără pic de sfială, chipul slujnicei care a știut cum să devină soție, iar ele se întorc acasă indignate, dar duse pe gînduri... Contele și contesa de Savigny nu călătoresc ; vin uneori la Paris, dar nu stau decît cîteva zile. Întreaga lor viață se concentrează așadar în acel castel, fostul teatru al unei crime a cărei amintire au rătăcit-o poate în hăul fără fund al inimilor lor...

— Copii n-au avut niciodată, doctore ? l-am întrebat.

— A, făcu doctorul, crezi poate că aici se află fisura, răzbunarea soartei și ceea ce voi numiți pedeapsa sau dreptatea lui Dumnezeu ? Nu, n-au avut niciodată copii. Adu-ți aminte ! Mai avusesem eu ideea că n-o să aibă. Se iubeau prea mult... Focul — care mistuie — consumă doar, însă nu produce nimic.

Într-o zi, i-am spus acest lucru Hauteclairei :

— Și nu vă pare rău că nu aveți copii, doamnă contesă ?

— Nu vreau copii ! a răspuns ea imperios. L-aș iubi mai puțin pe Serlon. Copiii, a adăugat cu un soi de dispreț, sînt buni pentru femeile nefericite !

Și doctorul Torty își isprăvi brusc povestea, asupra acestei vorbe pe care o socotea cu tîlc.

Mă captivase cu totul, și i-am spus-o :

— Așa criminală cum este, i-am zis, această Hauteclaire stîrnește interes. Dacă n-ar fi crima la mijloc, aș înțelege dragostea lui Serlon pentru ea.

— Ba poate chiar fiind crima la mijloc ! a spus doctorul. De altfel, și eu ! a adăugat afurisitul de moș.

DEDESUBTUL CĂRȚILOR UNEI PARTIDE DE VIST

*„Vă bateți joc de noi, domnule,
cu o asemenea poveste ?*

*— Oare nu există, doamnă un soi
de voal care se numește voal illusion?*

(La o serată dată de prințul T...)

I

Mă aflu, într-o seară din vara anului trecut, la baroana de Mascranny, una dintre doamnele Parisului care prețuiește în cel mai înalt grad spiritul — cel de altădată — și care-și deschide amîndouă canaturile uși de la salon — cînd, de fapt, unul singur ar fi de-ajuns — pentru a primi vizita puținelui ce ne-a mai rămas. Căci oare în ultima vreme nu s-a preschimbat Spiritul într-un animal cu pretenții, numit Inteligență?... Baroana de Mascranny se înrudește, dinspre partea soțului ei, cu o veche și foarte ilustră familie, originară din cantonul Grisons. Blazonul îi este, după cum toată lumea știe, alcătuit dintr-o multitudine de însemne, acordate familiei de Mascranny de către o serie de principii ai Europei, drept mulțumire pentru serviciile aduse lor de aceasta în decursul istoriei. Iar dacă în zilele noastre, principii Europei n-ar avea alte treburi de descurcat, ar mai putea adăuga cîte o piesă nouă la un blazon deja încărcat cu atîta noblete, drept mulțumire pentru grija într-adevăr eroică pe care baroana o poartă artei conversației, această fiică mîri-bundă a aristocrațiilor trîndave și a monarhiilor absolute. Cu știința și manierele ce i le conferă numele, baroana de Mascranny a făcut din salonul domniei-sale un soi de

încântător Coblenz¹, unde s-a refugiat arta în exil a conversației de altădată, glorie ultimă a spiritului francez, silit să emigreze dinaintea moravurilor utilitare și supra-ocupate ale vremilor noastre. În salonul ei, acest spirit își cîntă în fiecare seară — pînă ce va înceta cu totul — sublimul cîntec de lebădă. În acest salon, cum și în alte cîteva case din Paris unde s-au mai păstrat strălucitele tradiții ale conversației, nu se fac acrobații de fraze, iar monologul este aproape necunoscut. Nimic nu amintește aici de articolul de ziar sau de discursul politic, aceste două atît de triviale tipare ale gîndirii veacului al nouăsprezecelea. Spiritul se mulțumește să scînteieze în vorbe fermecătoare sau profunde, dar uitate de îndată ce au fost rostite; uneori, fie și numai în simple intonații, în chiar mai puțin, în cîte un gest mărunț, dar de geniu. Datorită binecuvîntatului salon al baroanei, am cunoscut mai în adîncime existența unei puteri de care nu m-am îndoit de altfel niciodată: puterea monosilabei. De cîte ori n-am fost martor la felul cum era lansată ori lăsată să picure cîte o monosilabă, cu un talent infinit superior celui al domnișoarei Mars², regina monosilabei în teatru, însă o regină ce ar fi fost detronată cît ai clipi din ochi în mijlocul societății din cartierul Saint-Germain — presupunînd că ar fi fost vreodată primită în această societate; căci aici, femeile sînt cu mult prea înalte doamne pentru ca — atunci cînd sînt cu adevărat rafinate — să-și mai rafineze rafinamentul, precum face o actriță jucînd Marivaux.

Or, în seara cu pricina, în mod excepțional, atmosfera nu era deloc a monosilabă. Cînd am intrat în salonul baroanei de Mascranny, i-am găsit aici pe o bună parte din intimii casei, iar conversația era însuflețită de verva

¹ Oraș din Renania; în 1792 era centrul emigrației nobiliare franceze care fugise de Revoluție.

² Actriță franceză (1779—1847), interpretă a marilor drame romantice.

obișnuită. Precum florile exotice care-i împodobesc glastrele de jasp de pe console, intimii baroanei sînt de mai toate neamurile. Se află printre ei englezi, polonezi, ruși, toți însă sînt francezi în vorbă, în felul de a gîndi și de a se purta, fel nediferențiat, unul și același în toată lumea pe o anume treaptă înaltă a societății. Nu știu de unde se pornise conversația pentru a se fi ajuns aici; dar în momentul cînd am intrat eu, se vorbea despre romane. *A vorbi* despre romane e ca și cum fiecare dintre cei prezenți ar fi vorbit despre propria viață. Mai este oare nevoie să spun că, în această adunare de bărbați și femei de lume, nimeni nu afișa pedanteria de a vîntura problema sub aspectul ei literar? Ceea ce interesa era fondul lucrurilor, iar nu forma. Fiecare dintre acei moraliști de elită, dintre acei practicieni, în grade diferite, ai patimilor și ai vieții, care ascundeau experiențe adînci dincolo de sprintenele lor vorbe de duh și de aerele nepăsătoare, vedea în romane numai ceea ce e legat de firea omească, de moravuri și de istorie. Nimic mai mult. Dar, la drept vorbind, aceasta oare nu înseamnă totul?... De altfel, se pare că se discutasă mult pe tema cu pricina, căci, pe toate fețele, o însuflețire deosebită a trăsăturilor vădea interesul îndelung susținut. Spiritele, ațîțate cu delicateță în verva lor, unele de către altele, înfloreau ca șampania, într-o spumă de vorbe de duh. Afară doar de vreo cîteva ființe simțitoare — am putut număra trei sau patru în tot salonul — care ședeau tăcute, unele cu fruntea plecată, altele cu privirea visătoare ațintită asupra inelelor de pe mîna atîrnînd moale în poală. Căutau poate să-și intrupeze reveriile, ceea ce este tot atît de greu ca și a-ți spiritualiza senzațiile. La adăpost de focul discuției, m-am strecurat neobservat de nimeni îndărătul spatelui strălucitor și catifelat al frumoasei contese de Damnaglia, care-și ciugulea din virful buzelor capătul evantaiului închis, în timp ce asculta, așa cum ascultau toți cei din această lume unde a ști să ascuți este un dar ce-ți spo-

rește farmecul și frumusețea. Lumina zilei se stinge, o lumină trandafirie ce bătea sfîrșindu-se către negru, ca și viețile fericite. Se stătea în cerc, și, în penumbra amurgului care cuprinsese salonul, se desena un soi de ghirlandă de bărbați și femei așezați în poziții diferite, atente în ciuda nepăsării lor, un soi de brătară vie a cărei încheietoare era închipuită de stăpîna casei, cu profilul ei egiptean și sofaua unde, aidoma Cleopatrei, sta întotdeauna lungită. O ușă cu geam, deschisă, lăsa să se vadă o fișe de cer și balconul unde se aflau cîteva persoane. Dar atmosfera era atît de limpede, iar bulevardul atît de liniștit la acea oră, încît celor de afară nu le scăpa nici o silabă din cele rostite de glasul din salon, în ciuda perdelelor de mătase venețiană care ar fi trebuit să înmoaie glasul sonor, să-i învâluie inflexiunile în cutele lor grele. Cînd însă l-am recunoscut pe vorbitor, nu m-a mai mirat nici atenția de care se bucura — și care nu era numai o favoare acordată lui de către grație și prin grație... — nici de îndrăzneala cuî luase cuvîntul și-l păstra de mult mai multă vreme decît se obișnuia în acel salon unde domnea tactul cel mai desăvîrșit.

Într-adevăr, era cel mai strălucit *causeur*¹ din acea împărăție a conversației. Acesta nu îi este numele, ci titlul ! A, iertați-mă ! Mai are încă unul... Bîrfa sau calomnia, două surori gemenes atît de asemănătoare încît nu se pot deosebi între ele și care-și scriu cronică de-a-n-doaselea, ca în ebraică (și oare nu adesea tot atît de greu de priceput ca și ebraica ?), scriau cu țepii lor cum că omul fusese eroul cîtorva aventuri dintre care, în seara amintită, n-ar fi consimțit să povestească, fără îndoială, nici una.

— ...Cele mai frumoase romane ale vieții, spunea el, pe cînd eu mă instalam la adăpostul umerilor contesei de Damnaglia, printre pernele canapelei, sînt adevăruri ade-

¹ Persoană care posedă arta conversației de salon.

vărate, realități pe care le-am atins, în treacăt, cu cotul sau chiar numai cu vârful piciorului. Cu toții am întâlnit asemenea realități. Romanul este mai curent decât faptul istoric. Nu vorbesc despre romanele care au fost catastrofe răsunătoare, despre dramele jucate de cutezanța celor mai pătimase simțăminte sub nasul țăntoș al Opiniei publice ; în afară însă de aceste câteva strigăte, care stirnesc vîlvă și scandal într-o societate ca a noastră, pînă mai ieri fătarnică, astăzi doar netrebnică, fiecare dintre noi am fost martori la fapte misterioase, iscate de sentimente sau patimi, fapte din acelea care duc la pierzanie o soartă de om, la frîngerii de inimi ce se fac praf cu abia un zgomot surd, aidoma zgomotului unui trup căzînd în abisul ascuns al unei temniți, și înăbușit, strivit apoi sub miile de glasuri sau sub tăcerea opiniei. Ne-am putea adesea întreba despre cîte un roman cum întreba Molière despre virtute : „Unde dracu-și are cuibul ?...” Îl aflî acolo unde te aștepți cel mai puțin ! Eu însumi, eu care vă vorbesc, am văzut, copil fiind... nu, văzut nu e cuvîntul ! am ghicit, am intuit o dramă de acest fel, crudă, cumplită, o dramă din acelea ce nu se joacă în public, cu toate că publicul îi vede pe actori în fiecă zi ; una din acele „sîngeroase comedii“, precum le numea Pascal, reprezentate însă cu ușile închise, îndărătul unei cortine de manevră, cortină a vieții particulare și a intimității. Ceea ce iese la iveală din asemenea drame tănuite, sugrumate, aproape le-aș spune „care transpiră pe dinlăuntru“, e încă mai sinistru, are un efect încă mai cutremurător asupra imaginației și amintirii decît dacă totuși s-ar fi desfășurat deschis sub ochii noștri. Căci ceea ce nu știm sporește înșutit impresia despre ceea ce știm. Mă înșel poate ! Îmi închipui însă că iadul, văzut printr-o răsuflătoare, trebuie să fie mai cumplit decît dacă ai putea, cu o singură privire rotită asupra lui, să-l cuprinzi pe de-a-ntregul.

Aici, făcu o mică pauză. Dăduse glas unui fapt atît de adînc omenesc, unei experiențe a imaginației atît de ade-

vărate — pentru cei ce au imaginație — încît nici o voce nu se ridică să-l contrazică. Pe toate fețele se zugrăvea limpede curiozitatea cea mai vie. Copila Sibylle, ghemuită la picioarele sofalei unde sta lungită maică-sa, se trase mai aproape de ea cu un fior de groază, ca și cum cineva ar fi strecurat o viperă în sînul ei feciorelnic.

— Împiedică-l, mamă, spuse ea cu lipsa de respect a copilului răsfățat, crescut pentru a fi un despot, să ne spună vreuna din poveștile acelea groaznice, care-ți dau fiori.

— Voi tăcea dar, dacă doriți, domnișoară Sibylle, răspunse cel pe care fata, cu familiaritatea ei naivă, aproape drăgăstoasă, nu-l numise.

El, care trăia atît de aproape de acest suflet tînăr, îi cunoștea prea bine curiozitățile și temerile ; căci fata avea, față de tot și de toate, o emoție de felul aceleia resimțite cînd îți scalzi picioarele într-o baie mai rece decît aerul din jur și care-ți mărunțește respirația pe măsură ce le afunzi în răcoarea pătrunzătoare a apei.

— Pe cîte știu, Sibylle nu are pretenția de-a le impune prietenilor mei să tacă, spuse baroana, mîngîind fruntea fiicei sale, prea adînc și înainte de vreme gînditoare. Dacă îi e teamă, poate folosi soluția celor fricoși : fuga ; poate să plece.

Dar capricioasa fetiță, care ardea poate tot atît cît și doamna, mama ei, de dorința de a asculta povestea, nu plecă ; ci își îndreptă spinarea slăbută, înfiorată de o curiozitate temătoare, și-și aruncă privirile ochilor negri și grei asupra povestitorului, cum s-ar fi aplecat asupra unei prăpăstii.

— Povestiți deci, spuse domnișoara Sophie de Re-
vital, întorcînd spre el ochii mari și căprui, scâlțați în lumină, induioșător de umezi încă, deși la vremea lor scăpăraseră, nu glumă ; uitați-vă în jur, adăugă ea apoi, schițînd un gest abia vizibil, toată lumea vă ascultă.

Iar el istorisi cele ce urmează. Voi putea eu să redau, fără s-o sărăcesc, povestirea nuanțată din voce, din gesturi, mai ales voi putea oare să pun în lumină urmările impresiei ce a produs-o asupra celor adunați în atmosfera plăcută a salonului ?

— Am crescut în provincie, spuse povestitorul, astfel silit să-și înceapă povestirea, în casa părintească. Tatăl meu locuia într-un tirgușor, presărat în neorînduială pe malul unei ape, la picioarele munților, într-o regiune pe care nu o voi numi, în vecinătatea unui orașel ce-l veți recunoaște însă cînd vă voi spune că este — cel puțin era, la acea vreme — cel mai profund, mai înrăit aristocratic oraș din Franța. N-am mai pomenit încă așa ceva. Nici cartierul nostru Saint-Germain, nici piața Bellecour de la Lyon, nici unul din cele trei sau patru orașe mari, vestite pentru spiritul lor aristocratic, exclusivist și trufaș, nu v-ar putea da măcar o idee despre orașelul cu șase mii de suflete, care posedă, înainte de 1789, cincizeci de trăsură cu blazon, înșirate cu mîndrie de-a lungul străzilor.

S-ar fi zis că, retrăgîndu-se de la suprafața țării, pe zi ce trece tot mai invadată de o burghezie obraznică, aristocrația se concentrase toată aici, ca pe fundul unui creuzet, și că de aici arunca, asemenea unui rubin pălit de vreme, lucirea trainică, scăpărată de însăși substanța nestematei, ce nu va dispărea decît odată cu ea.

Nobilimea din acest cuib de nobili, care vor muri sau au și murit întru acele prejudecăți ce eu unul le consider niște sublime adevăruri sociale, era incompatibilă ca însuși Dumnezeu. Ea nu cunoștea sub nici o formă înjosirea tuturor nobilimilor, anume monstruozitatea mezalianței.

Fetele ei, sărăcite de Revoluție, mureau, cu dîrzenie stoică, bătrîne și fecioare, sprijinite de blazoanele care le țineau loc de tot și de toate. Pubertatea mea s-a înflăcărat de răsfringerea acestor tinereți frumoase, fermecătoare, care-și cunoșteau zădărniciia frumuseții și simțeau

prea bine că valul de sînge cald ce făcea să le bată inimile și le colora în trandafiriu chipurile cumiști se învoldura în van.

La treisprezece ani, năzuiam să-mi închin cele mai romantic devotament acestor fete sărace, care nu aveau, drept avere, decît coroanele închise de pe blazon, și, încă de la primii pași în viață, acea maiestate în tristețe, precum se cuvine unor victime osîndite de Destin. În afara ei însăși, această nobilime, curată ca apa de izvor, nu frecventa pe nimeni. „Cum s-ar putea, spuneau ei, să-i frecventăm pe burghezii ai căror tați au dus tava la mesele taților noștri ?“

Și aveau dreptate ; era cu neputință, căci în orășelul nostru lucrurile așa și stăteau. Dezrobirea slugilor poate fi concepută la distanțe mari ; însă pe un teritoriu cît o batistă, clasele sînt despărțite prin însăși vecinătatea lor. Se frecventau deci numai între ei, numai unii pe alții și, în plus, cu cîțiva englezi.

Căci englezii se simțeau atrași de acest orășel ce le amintea de unele locuri din comitatele lor. Le plăcea pentru liniștea, ținuta lui severă, pentru noblețea aleasă și rece a obiceiurilor, pentru cei doi pași despărțitori de marea ce-i purtase pînă aici, și, de asemenea, pentru posibilitatea, datorită prețurilor scăzute, de a-și îndoi venitul insuficient al măruntelor lor averi din țară.

Englezii se trag din aceiași corăbieri pirați ca și normanzii ; pentru ei, orășelul normand era un fel de *Continental England*¹, și se instalau aici pentru îndelungate șederi.

Micile lor *miss-e* învățau franțuzește în timp ce-și goneau cercul pe sub teii plăpînzi ai pieții din centrul orașului ; mai apoi însă, pe la optsprezece ani, își luau zborul către Anglia, pentru că nobilimea franceză, cu totul ruinată, nu-și putea nicicum îngădui luxul de a lua în căsă-

¹ Anglie continentală (engl.).

torie fete cum sînt englezoaicele, cu zestre, dar fără avere. Plecau deci, dar alte stoluri migratoare veneau curînd și se instalau în locuințele părăsite, așa încît străzile tihnite, unde iarba creștea ca în grădinile de la Versailles, vedeai mereu perindîndu-se cam același număr de trecătoare cu voaleță verde, rochie în pătrățele și șal ecosez. În afara venirii și plecării familiilor de englezi — șederile lor durau cam între șapte și zece ani și aproape toate plecau după acest interval, pentru a lăsa loc altora — nimic nu tulbura monotonia vieții în orașelul despre care vă vorbesc. Ce cumplită monotonie !

S-a vorbit adesea — și cîte nu s-au spus ! — despre cercul îngust în care se învîrtește viața de provincie ; aici însă, această viață, pretutindeni săracă în evenimente, era cu atît mai săracă cu cît nu existau, de la o clasă la alta, pasiuni sau ambiții antagonice, precum există într-o mulțime de alte colțișoare de lume unde geloziile, urile, loviturile de amor-propriu hrănesc o fermentație mocnită care izbucnește uneori în cîte-un scandal, în vreo mișelie, în vreuna din acele mici și perfecte mirșăvii sociale, pentru care nu se află pe lume nici un tribunal.

Aici democrația era atît de adîncă, atît de subliniată, cu neputință de trecut, între tot ce era nobil și tot ce nu era, încît orice luptă corp la corp între nobilime și plebe era de neînchipuit. Căci pentru ca să existe luptă, e nevoie de un teren comun și de o angajare, iar așa ceva nu se afla în orașul nostru. Diavolul, cum se spune, nu avea aici nimic nici de pierdut, nici de cîștigat.

În străfundul sufletului acelor burghezi, ai căror tați duseseră tava, în capul acelor fii de slugi dezrobite și îmbogățite dospea o cloacă de ură și invidie, ce răspîndea adesea duhoarea și zgomotul ei de hazna asupra nobililor care-i scosese ră pe toți și cu totul, de îndată ce-și dezbrăcaseră livrea, din sfera atenției și a razei lor vizuale.

Astfel încît nimic din toate acestea nu ajungea pînă la patricienii nepăsători, retrași în fortăreața caselor lor, ale

căror uși nu se deschideau decît celor de-o seamă ; pentru ei, limita vieții se afla la limita castei. Ce însemnătate pot avea cele ce se vorbesc despre ei, mai jos de ei ?... Pur și simplu nu auzeau. Tinerii care s-ar fi putut insulta, lua la hartă, nu se întilneau niciodată în localurile publice, aceste arene încinse la roșu de prezența și privirile femeilor.

Nu existau nici spectacole. Nefiind în oraș nici o sală, trupe de teatru nu veneau niciodată. În cafenelele vulgare ca toate cafenelele de provincie, nu se puteau vedea adunîndu-se în jurul mesei de biliard, decît cei mai desconsiderați dintre burghezi, cîțiva derbedei scandalagii și vreo doi-trei ofițeri în retragere, rămășițe obosite ale războaielor imperiale. De altfel, turbați cum erau în dorința lor rănită de egalitate — sentiment ce justifică pe deplin, fără să fie nevoie de vreo altă explicație, grozăviile Revoluției — burghezii mai păstrasera încă, fără să vrea, o teamă superstițioasă față de ceea ce nu mai respectau.

Respectul omului de rînd se aseamnă oarecum cu Sfîntul Mir, batjocorit prostește și cu atîta haz. Chiar cînd nu mai este, tot mai este. Feciorul negustorului de jucării se revoltă în gura mare împotriva inegalității de rang social, dar în ruptul capului n-ar traversa de unul singur piața publică a orașului său natal, unde toată lumea cunoaște pe toată lumea și unde toți își fac veacul de cînd erau copii, pentru a-l insulta în față pe feciorul, de pildă, al unui Clamorgan-Taillefer, pe cînd acesta trece pe acolo dînd brațul surorii sale. Pentru că tot orașul s-ar ridica împotriva lui. Ca toate lucrurile invidiate și urite, noblețea din naștere exercită asupra celor ce o hulesc o înrui-rire aproape fizică, cea mai bună dovadă poate a legitimității ei. În epocile de revoluție, se reacționează împotriva-i, adică oricum e recunoscută, oricum se ține seama de ea ; iar în epocile de liniște, este pe deplin, unanim, acceptată.

Or, în o mie opt sute douăzeci și... trăiam o astfel de epocă de liniște. Liberalismul, crescînd la umbra Constituției cum cresc puii ciinilor de vînătoare în cușca lor provizorie, încă nu înăbușise cu totul spiritul regalist pe care vremelnica întoarcere din exil a Principilor¹ îl scosese la lumină din suflătele răscolite pînă la entuziasm. Orice s-ar spune, această epocă a însemnat o clipă splendidă pentru Franța, convalescentă monarhică și căreia bisturiul revoluției îi retezase amîndoi sinii, dar care, plină de nădejdi, mai spera să trăiască chiar și așa mutilată și nu simțea cum îi incolțește din nou în trup sămînța misterioasă a cancerului ce-o sfișiasse odată, iar curînd avea s-o ucidă.

Pentru orașelul pe care încerc să vi-l înfățișez, această clipă a fost o clipă de adîncă, de concentrată liniște. Misiunea de curînd încheiată a regalității stinsese, în societatea nobilă, pînă și ultimul simptom de viață, anume zarva și plăcerile tineretului. Nimeni nu mai dansa. Balurile erau interzise de parcă ar fi dus la pierzanie. Fetele tinere purtau cruci ale misiunilor peste gulerașele de dantelă, se adunau în asociații religioase sub tutela unei președinte. O dăduseră toți pe o *gravitate* să mori de ris, dacă ai fi îndrăznit. Cînd cele patru mese de vist erau rînduite pentru nobilele văduve și bătrîni gentilomi, iar cele două de *écarté*² pentru tineri, domnișoarele noastre se așezau, ca la biserică, unde stau în capele separate de cele ale bărbaților, într-un colț al salonului, formînd un grup tăcut... vreau să spun, tăcut pentru partea femeiască (deoarece totul e relativ), vorbind cel mult pe șoptite între ele, dar căscînd *pe dinăuntru* pînă li se înroșeau ochii ; și nu te puteai împiedeca să nu remarci, în contrast

¹ Este vorba de perioada Restaurației (1814—1830), perioadă de revenire a Bourbonilor la tronul Franței și întreruptă de cele 100 de zile.

² Joc de cărți asemănător cu pokerul.

cu ținuta lor puțin rigidă, mlădierea unduitoare a taliilor, trandafirul și vioriul rochiilor, zburdalnica transparență a pelerinelor de dantelă cu panglici.

II

Singurul lucru — urmă cel ce povestea această intîmplare în care totul este tot atît de adevărat și real pe cît de adevărat și de real este orașelul unde s-a petrecut și pe care îl zugrăvise atît de asemănător încît cineva, dintre cei de față, mai puțin discret decît povestitorul, îi și rostise numele — singurul lucru ce mai avea, nu zic înfățișarea unei pasiuni, dar mai semăna a un avînt, a o dorință, a o ascuțime de senzații, în sinul acestei societăți ciudate unde fetele tinere aveau optzeci de ani de plictis apăsînd pe sufletele lor limpezi și neatînse, era jocul de cărți, ultima mare pasiune a inimilor tocite.

Jocul de cărți era ocupația de căpetenie a acestor foști nobili, croiți pe calapodul marilor seniori și rămași fără rost pe lume ca niște femei bătrîne și oarbe. Jucau cărți ca niște normanzi, ca niște strămoși ai englezilor, nația cea mai pătimașă de cărți de pe glob. Înrudirea de neam cu englezii, perioada de emigrație în Anglia¹, solemnitatea acestui joc, tăcut și stăpînit ca și înalta diplomatie, îi determinaseră să adopte de preferință vistul. Îl aleaseră să-l arunce în hăul fără fund al zilelor goale, pesemne spre a-l umple. Jucau vist în toate serile, după cină, pînă la miezul nopții sau chiar după, ceea ce pentru provincie înseamnă o adevărată orgie. Partida de vist a marchizului de Saint-Albans era, în toate zilele, evenimentul numărul unu. Marchizul părea a fi seniorul suzeran al nobililor din oraș, iar ei îl înconjurau cu acea respectuoasă

¹ Este vorba de emigrația nobiliară din timpul Revoluției.

considerație care face cît o aureolă atunci cînd cei ce o dovedesc o și merită.

Marchizul era foarte tare la vist. Avea 79 de ani. Și cu cine nu jucase în viața lui?... Cu Maurepas¹, cu însuși contele d'Artois², tot atît de priceput la vist cît și la oină, cu prințul de Polignac³, cu episcopul Louis de Rohan⁴, cu Cagliostro⁵, cu prințul de Lipa, cu Fox⁶, cu Sheridan⁷, cu prințul de Wales⁸, cu Talleyrand⁹, ba și cu dracul, în ceasurile cele mai crunte ale emigrației, cînd înjura de toți dracii. Îi trebuia deci parteneri demni de el. De obicei, printre englezii primiți în casele nobililor se recruta contingentul necesar partidei, despre care se vorbea ca despre o instituție și care era numită vistul domnului marchiz de Saint-Albans, precum s-ar fi spus, la curte, vistul regelui.

Intr-o seară, la doamna de Beaumont, mesele de joc erau rînduite, și era așteptat un englez, un oarecare domn Hartford, care urma să joace cu marele marchiz. Englezul acesta era un fel de industriaș, director al unei manufacturi de bumbac din Pont-aux-Arches — în paranteză fie spus, una dintre primele manufacturi ce s-au creat în această regiune îndărătnică la inovații, îndărătnică nu din ignoranță sau din neputință de a înțelege lucrurile, ci din prudența caracteristică normanzilor. Îngăduiți-mi aici să mai fac o paranteză : normanzii îmi par a fi ca vulpea aceea atît de pricepută la logică despre care

¹ Ministru sub Ludovic al XV-lea, apoi sub Restaurație.

² Viitorul Carol al X-lea al Franței.

³ Ministru în timpul Restaurației.

⁴ Cardinal și om politic în această perioadă.

⁵ *Giuseppe Balsamo Cagliostro* (1743—1795), medic și aventurier italian.

⁶ Om politic englez (1749—1806), lider al partidului liberal.

⁷ Autor dramatic și om politic englez (1751—1816).

⁸ Titlul acordat întîiului născut al regelui Angliei.

⁹ Episcop răspopit, ministru sub Napoleon I, apoi în timpul Restaurației ; ambasador al Franței la Viena (1754—1838).

vorbește Montaigne. Unde pune ea laba, poți fi sigur că riul e înghețat tun și că se poate, fără grijă, apăsa cu toată puterea.

Dar să revenim la englezul nostru, la domnul Hartford — tinerii îl numeau simplu *Hartford*, cu toate că-și arăta cu prisosință cei cincizeci de ani bătuți pe multe, în părul argintiu pe care parcă-l văd și acum, tuns scurt, lucitor ca o tichie de mătase albă; el era unul dintre favoriții marchizului. Nici nu e de mirare. Era un jucător de clasă mare, un om a cărui viață — de altminteri, o adevărată fantasmagorie — nu căpăta sens și realitate decât atunci când lua cărțile în mână, un om în sfârșit care spunea într-una că cea dintâi fericire a vieții este să câștigi la cărți, iar cea de-a doua să pierzi: minunată axiomă! o ținea de la Sheridan, dar o punea în aplicare într-un fel ce făcea să i se ierte faptul că nu-i aparținea. De altfel, în afara viciului cărților (de dragul căruia marchizul de Saint-Albans i-ar fi iertat pînă și cele mai strălucitoare virtuți), domnul Hartford avea, zice-se, toate însușirile fariseice și protestante ce se subînțeleg de către englezi în atotcuprinzătorul termen de *honorability*¹. Era considerat drept un gentleman desăvîrșit. Marchizul îl lua cu el pentru cîte o săptămînă la castelul său de la Vanillière, iar în oraș îl chema în fiecare seară. Astfel încît în seara despre care vă vorbesc, toată lumea, și marchizul însuși, se mira că atît de punctualul și scrupulosul englez este în întîrziere...

Era prin august. Geamurile erau deschise spre o grădină frumoasă, așa cum se află numai în provincie, iar fetele tinere, adunate stol pe lângă ferestre, sporovăiau între ele, cu fruntea aplecată asupra gherghefelor. Marchizul, așezat în fața mesei de joc, își încrețea sprincelele prelungi și albe. Stătea cu coatele pe masă. Miini-

¹ Respectabilitate (engl.); aici, cu sensul de conformism fățarnic.

le-i, îmbătrânite frumos, îi sprijineau, împreunate sub bărbie, chipul impunător, uimit de-a fi silit să aștepte, ca acela al lui Ludovic al XIV-lea, cu care se asemana ca majestate. În sfârșit, un fecior anunță pe domnul Hartford. Acesta apărură în ținuta lui obișnuită, impecabilă, cu cămașa ca zăpada, cu inele înșirate pe toate degetele — așa cum purta, mai tirziu, domnul Bulwer¹ —, cu un fular indian în mână, ținând între buze (căci tocmai terminase cina) o bomboană aromată, al cărui parfum învăluia, topindu-l, izul de sardele, de *harvey-sauce*² și de porto.

Însă nu apărură singur. Se îndreptă spre marchiz, pentru a-l saluta, și-i prezentă, ca pe un scut menit să-l apere de orice observație asupra întârzierii, un prieten al său scoțian, domnul Marmor de Karkoël, care-i picase tocmai în timpul cinei, ca o bombă, și care era cel mai bun jucător de vist din cele Trei Regate.

Faptul de a avea dinainte-i pe cel mai bun jucător de vist din întreita Engliteră destinsese buzele palide ale marchizului într-un fermecător suris. De îndată, partida se constitui. În graba de a se așeza la cărți, domnul de Karkoël nici nu-și scoase mânușile care aminteau, pe cât de perfect erau croite, de celebrele mânuși ale lui Bryan Brummel lucrate de trei meșteri specializați, doi pentru mână, unul pentru degetul gros. Domnul de Karkoël se așeză ca partener al marchizului. Bătrîna văduvă de Hautcardon, care ocupa acest loc, i-l cedă.

Or acest Marmor de Karkoël, doamnelor, arăta, ca înfățișare, a fi un bărbat de vreo douăzeci și opt de ani; însă un soare pîrjolitor, necunoscute osteneli, sau poate patimi, îi așternuseră pe obraz masca unuia de treizeci și cinci. Nu era frumos, însă era expresiv. Părul îi era negru, foarte aspru, lins, tuns cam scurt, iar mîna-i înde-

¹ *Lytton Bulwer* (1803—1873), romancier și om de stat englez.

² Sos picant (engl.).

părta adesea şuvițele de pe temple, aruncându-le spre spate. Gestul vorbea cu o elocință deplină, dar sinistă. Omul părea că-și îndepărtează de pe frunte o remușcare. Te izbea din prima clipă și, ca toate lucrurile de adâncime, te izbea mereu, de fiecare dată când îl făcea. L-am văzut pe Karkoël ani în șir și vă pot asigura că gestul sumbru, repetat de zece ori pe ceas, producea mereu același efect și naștea, în mintea a o sută de oameni, același gând. Fruntea netedă, dar îngustă, vădea îndrăzneală. Buza de sus, rasă (pe atunci nu se purta mustață, ca acum), era atît de neclintită, încît l-ar fi adus la disperare pe Lavater¹, ca și pe toți cei ce cred că secretul unui om stă scris mai limpede în liniile mobile ale gurii decît în expresia ochilor. Zimbea, dar niciodată cu ochii, dezvelind un șirag de dinți cu zmalțul ca perla, așa cum au uneori englezii, fii ai mării, pînă să-i piardă sau să-i înnegrească, cum se întîmplă și la chinezi, în valurile ceaiului lor. Fața îi era prelungă, obrajii scobiți, de o nuanță cam măslinie din fire, însă pîrguită, pe deasupra, de arșița unui soare care, ca s-o fi pătruns atît de adînc, nu prea părea să fi fost soarele molatic al neguroasei Anglii. Un nas lung și drept, depășind însă curba frunții, despărțea ochii săi negri și foarte apropiați, semn, pe cîte se spune, al unui caracter excentric sau al vreunei ciudățenii intelectuale. Ținuta îi era deosebit de îngrijită. Așa cum sta, înclinat alene asupra mesei de vist, părea ceva mai înalt decît era de fapt din pricina unei ușoare disproporții a torsului; dar în afara acestui cusur, era foarte bine făcut și pîndea în el o vigoare suplă, ca aceea a tigrlui în pielea lui de catifea. Să fi vorbit bine franțuzește? Să-i fi fost oare vocea, această daltă de aur cu care ne gravăm gîndurile încărcate cu toată puterea lor de seducție, în cugetele

¹ *Johann Caspar Lavater* (1741—1801), poet și filozof elvețian, promotorul fiziognomoniei (studiul trăsăturilor de caracter după cele ale feței).

celor ce ne ascultă, în *concordanță* cu gestul de care, astăzi încă, nu pot să-mi amintesc fără să mă cuprindă bănuielile ? Nu știu. Un lucru e sigur, și anume că, în seara aceea, nimeni n-a tresărit auzindu-i-o. Nu a rostit, pe un ton de altfel foarte obișnuit, decât cuvintele rituale *contrat* și *onori*, singurele vorbe admise la vist să întreprună, la intervale regulate, augusta tăcere în care sint cufundați jucătorii.

Astfel încît, în vastul salon unde sosirea unui englez era un fapt prea puțin neobișnuit, nimeni, în afară de partenerii de joc ai marchizului, nu luă în seamă pe jucătorul necunoscut remorcat de Hartford. Fetele nici măcar nu întoarseră capul să-i arunce peste umăr o privire. Se aflau prinse în focul unei discuții (cam pe la acea vreme începuseră să apară discuțiile) despre componența biroului congregației lor și despre demisia uneia dintre doamnele vice-președinte, care, în seara aceea, nu se afla la doamna de Beaumont. O problemă mai importantă decît să stea să privească la un englez sau scoțian, ce-o fi fost. Erau de altfel cam sătule de acest neîncetat import de englezi și scoțieni. Un bărbat ca toți ceilalți pe care nu-i interesează decît damele de caro și de treflă ! Și încă un protestant, după alte toate ! un eretic ! Măcar dacă ar fi fost vreun lord irlandez catolic ! Cît despre persoanele în vîrstă, care începuseră deja jocul la celelalte mese în momentul cînd domnul Hartford fusese anunțat, aruncară în treacăt o privire către străinul ce-l urma, și se cufundară apoi din nou în cărți, cu toată atenția, ca lebedele ce-și cufundă capul în apă, cu toată lungimea gîtului.

Domnul de Karkoël fusese desemnat ca partener al marchizului de Saint-Albans, iar persoana care juca față-n față cu domnul Hartford era contesa de Tremblay de Stasseville ; fiica ei, Herminie, cea mai gîngașă între toate acele tinereți ce înfloreau colțurile salonului, sta de vorbă cu domnișoara Ernestine de Beaumont. La un mo-

ment dat, privirea domnișoarei Herminie se îndreptă în-
timplător înspre masa unde juca maică-sa.

„Privește puțin, Ernestine, spuse ea cu voce scăzută,
cum împarte scoțianul cărțile !“

Domnul de Karkoël își scosese tocmai mânușile. Dă-
duse la iveală, din parfumata lor teacă de piele de căpri-
oară, niște mâini albe, frumos modelate, mâini care, pen-
tru orice cuconiță le-ar fi avut, ar fi reprezentat obiectul
unui cult, și împărțea cărțile precum se dau la vist, una
cîte una, însă cu o mișcare circulară de o atît de nemai-
pomenită iuteală, încît te uimea, ca digitația lui Liszt.
Omul care le mînuia astfel trebuie să fi fost întru totul
stăpînul lor... Zece ani de tripou se vedeau în felul acesta
fulgerător, profetic parcă, de a da cărțile.

„Da, învinge dificultățile prin lipsa de *bon ton*, spuse
mîndra Ernestine — din vîrful cel mai disprețuitor al bu-
zelor — dar lipsa de *bon ton* precumpănește !“

Aspră judecată din partea unei domnișoare atît de
tinere ; dar a fi de *bon ton* însemna mai mult, în căpșorul
ei frumos, decît a fi deștept ca Voltaire. Și-a ratat vocația,
domnișoara Ernestine de Beaumont, și trebuie să fi mu-
rit de ciudă de a nu fi ajuns *camerera major*¹ a vreunei
regine a Spaniei.

Felul de a juca al lui Maromor de Karkoël făcea pe-
reche bună cu surprinzătoarea lui donnă. El dovedi o su-
perioritate care-l îmbătă de plăcere pe bătrînul marchiz,
căci izbuti să înalțe maniera de joc a fostului partener al
lui Fox, s-o ridice pînă la nivelul propriei lui maniere.
Orice superioritate, de orice fel, este o seducție căreia nu
i te poți împotrivi, acționează prin răpire și te tîrăște în
orbita ei. Aceasta însă nu e tot. Răpindu-te, ea te îmbo-
gățește, te împlinește. Priviți-i numai pe marii meșteri ai
conversației ! ei dau replica, dar o și inspiră. De îndată

¹ Prima doamnă din serviciul reginei, la curtea spaniolă.

ce nu mai participă la schimbul de replici, ceilalți, săracii cu duhul, lipsiți de strălucirea ce i-a poleit, se întorc la suprafața conversației, spălăciți ca peștii morți ce-și arată, la suprafața apei, burțile fără solzi. Domnul de Karkoël stîrni senzații noi într-un om care le epuizase pe toate ; mai mult încă : el făcu să crească stima marchizului față de el însuși, adăugă încă o piatră la monumentul, de multă vreme desăvîrșit, pe care acest rege al vistului și-l înălțase sieși în singurătățile tainice ale orgoliului său.

Cu toată emoția care-l întinerea, tot timpul cît dură partida, marchizul îl studie pe străin cu coada ochilor săi spirituali, cea însemnată cu *laba-gîștii* (cum numim noi amprenta Timpului, drept răzbunare pentru obrăznicia cu care ne parafează obrazul). Scoțianul nu putea fi apreciat, gustat, savurat decît de către un jucător de talia cea mai înaltă. Avea acea atenție profundă, chibzuită, ce se adîncește în combinații la fiecare întîlnire cu surprizele jocului, și și-o păstra învăluită într-o splendidă nepăsare. Pe lîngă el, sfîncșii ghemuiți pe lava de bazalt a soclului lor ar fi părut statuile unor Genii ai încrederii și exuberanței. Juca de parcă trei perechi de mîini i-ar fi ținut cărțile, fără să se întrebe nicicum ale cui sînt aceste mîini. Ultima boare a înserării de august se revărsa în unde de adieri și miresme asupra celor treizeci de capete cîrlionțate ale fetelor și venea apoi, încărcată cu noi arome și parfumuri feciorelnice, culese de pe pajiștea de bucle luminoase, să se frîngă de fruntea lui arămie, lată și joasă, stîncă de marmoră omenească, pe care nu stîrnea nici măcar o cută. Karkoël nu lua seama la ea. Sensibilitatea lui era mută. În clipele acelea, trebuie s-o mărturisesc, își purta bine numele de Marmor ! Nu mai e nevoie să vă spun că a cîștigat.

Marchizul se retrăgea întotdeauna către miezul nopții. Fu condus de preacurtenitorul Hartford, care-i dădu brațul pînă la trăsură :

„Karboël ăsta e zeul șlemului¹ ! îi spuse marchizul cu toată surprinderea încintării ; fă așa fel încît să nu ne părăsească prea curînd.“

Hartford îi promise că își va da toată silința, iar bătrînul marchiz, în ciuda vîrstei și a sexului, se pregăti să joace rolul unei ispititoare sirene a ospitalității.

M-am oprit mai îndelung asupra acestei prime seri dintr-o ședere ce a durat cîțiva ani. Nu am asistat la scenă ; mi-a fost însă povestită de un neam de-al meu mai în vîrstă, care, jucător fiind ca toți tinerii din orașelul unde jocul era singura resursă în imensa secetă de pașiuni, prinse drag de zeul șlemului. Privită de departe înapoi și în lumina unor impresii retrospective ce-și au farmecul lor, această seară — altfel cu un caracter foarte obișnuit și prea bine cunoscut, o simplă partidă de vist cîștigată — avea să ia niște proporții care probabil vă vor mira. Cea de-a patra parteneră în partidă, contesa de Stasseville, adăugase ruda mea, își pierdu banii cu aristocratica nepăsare pe care o arăta în toate împrejurările. Poate că tocmai la această partidă îi fu hotărîtă soarta — acolo unde se fac și se desfac destinele. Cine oare e în stare să înțeleagă un singur cuvînt din tainele vieții ?... Nimeni, în acea seară, nu avea vreun interes s-o studieze pe contesă. Întreg salonul vibra doar de zvonul jetoanelor și fiselor... Ar fi fost interesant de surprins la acea femeie, care pe atunci era ținută și răstînută de toată lumea drept un sloi de gheață tăios și șlefuit, dacă cele ce s-au crezut, și spus, și repetat pe șoptite, cu îngrozire, de atunci încoace, datează din seara cu pricina.

Contesa de Tremblay de Stasseville era o femeie de patruzeci de ani, cu o sănătate foarte șubredă, o femeie palidă și subțire, de o paloare și o subțirime pe care numai la ea le-am văzut. Nasul arcuit ca al Bourbonilor, cu

¹ Șlem, figură de vist sau bridge, constînd în stringerea tuturor levatelor de către o singură pereche de parteneri.

nărilor puțin încordate, părul castaniu deschis, buzele foarte fine vedeau o ființă de rasă, dar la care mândria putea foarte ușor deveni cruzime. Paloarea-i ușor sulfuroasă era bolnăvicioasă. Dacă s-ar fi chemat Constanța, spunea domnișoara Ernestine de Beaumont care vîna vorbele de duh pînă și la Gibbon¹, s-ar fi putut numi Constanța Clor².

Oricine cunoaște genul de glume făcute în mod obișnuit de domnișoara de Beaumont e liber să vadă în această afirmație o intenție cumplită. Totuși, în ciuda palorii, în ciuda culorii de ortenzie ofilită a buzelor contesei du Tremblay de Stasseville, unui observator cu experiență tocmai acele buze, abia desenate, subțiri și fremătătoare ca o coardă de arc, îi vedeau o fizionomie înfricoșătoare prin voința și ardoarea ei stăpînită. Societatea provincială nu băga de seamă acest lucru. Nu vedea în rigiditatea buzelor înguste și ucigăse decît coarda de oțel pe care juca, fără încetare, săgeata ghimpată a epigramei. Doi ochi albaștri-verzui (căci contesa purta verde străluminat cu aur în privire ca și pe blazon) îi înstelau, ca doi aștri ficși, figura, fără însă s-o încălzească. Două smaragde, vrîstate cu galben și montate sub sprîncenele de un blond șters ce încheiau fruntea bombată, reci de parcă ar fi fost scoase din măruntaiele peștelui lui Policrat³. Numai spiritul, un spirit scînteietor, cizelat și tăios ca o sabie, scăpăra uneori în privirea-i fulgere ca acelea ale *spadei rotitoare* despre care se pomeneste în *Biblie*. Femeile urau spiritul contesei du Tremblay ca pe o frumusețe. Căci într-adevăr, spiritul era frumusețea ei ! Ca și domnișoara de Retz,

¹ *Edward Gibbon* (1737—1794), istoric englez ; s-a ocupat în special de perioada decadenței romane.

² Joc de cuvinte asupra numelui împăratului roman Constanțiu Clor (sec. III) ; în franceză, prenumele feminin și cel masculin au aceeași formă.

³ Tiran din Siracuză care și-a aruncat inelul în mare pentru a-și atrage favorurile soartei și l-a regăsit apoi în burta unui pește.

despre care Cardinalul¹ ne-a lăsat un portret ce-l învederează ca pe un îndrăgostit lecut de toate smintelile tinereții, contesa avea un cusur la talie, ce putea trece la rigoare, drept o diformitate. Poseda o avere însemnată. Soțul ei, murind, o lăsase prea puțin împovărată cu doi copii : un băiețel, să-l măninci de năting, încredințat griji foarte părintești și cu totul inutile a unui bătrîn abate care nu-l învăța nimic, și o fată, Herminie, a cărei frumusețe ar fi stîrnit admirația celor mai exigente și mai rafinate cercuri de la Paris. Acesteia din urmă, contesa îi dăduse, din punctul de vedere oficial, o creștere ireproșabilă. La doamna de Stasseville, ireproșabilul părea întotdeauna a fi o sfidare. Pînă și virtutea-i apărea astfel, și cine știe dacă nu acesta era singurul motiv pentru care ținea a fi virtuoasă ? În orice caz, era ; reputația ei desfida orice bîrfă. Nici o limbă viperină nu se tocise de această pilă de oțel. Astfel încît, în furia necazului de-a nu o fi putut ataca cu nimic, lumea se întrecea s-o acuze de răceală. Faptul ținea, fără îndoială — căci lumea rațională, judeca științific ! — de subțierea singelui. Numai puțin să le fi dat ghes celor mai bune prietene ale ei, cu toatele ar fi descoperit în inima contesei o anume stavilă istorică ce fusese născocită împotriva unei preafemețitoare și prearenumite femei² din veacul trecut, pentru a se putea explica de ce lăsase, timp de zece ani, toată Europa elegantă să-i zacă la picioare, fără a-i îngădui să se ridice nici cu o palmă mai sus.

Povestitorul salvă, prin vioiciunea accentuării, ultimele sale cuvinte cam deochiate, care pricinuiră o mică rumoare — plină de farmec ! — de pudoare rușinată. Și zic pudoare rușinată, iar nu înțepată, căci pudoarea, întru

¹ *Cardinalul de Retz* (1613—1679), om politic și memorialist francez ; a jucat un rol important în timpul Frondei.

² Este vorba despre doamna Récamiér (1777—1849), mondenă celebră pentru frumusețea și grația ei, despre care se spunea că este frigidă.

nimic prefăcută, a femeilor de viță bună este un lucru foarte grațios. De altfel întinericul se lăsase într-atît, încît rumoarea a fost mai mult simțită decît auzită.

— Pe cîntea mea, era exact așa cum o descrieți, această contesă de Stasseville, spuse, bilbiindu-se ca de obicei, viconte de Rassy, un bătrîn cocoșat și gîngav, spiritual de parcă ar mai fi fost pe deasupra și șchiop¹. Cine oare la Paris nu-l cunoaște pe viconte de Rassy, acest *repertoriu* încă viu al tuturor micilor corupții din veacul al XVIII-lea ? Fusesse în tinerețe frumos la chip ca mareșalul de Luxembourg ; ca și acesta, își avusese și reversul medaliei, iar acum îi mai rămăsese numai reversul. Cît despre fața medaliei, unde oare și-o va fi fost lăsat ?... Cînd tinerii noștri îl surprindeau cu vreo purtare nepotrivită vîrstei, le spunea că cel puțin nu-și pîngărește părul alb, căci purta o perucă satenă „à la Ninon“, cu cărare falsă și împodobită cu cele mai nemaipomenite și mai indescriptibile bucle !

— Așa va să zică, ați cunoscut-o ? spuse povestitorul întrerupt. Să depuneți deci mărturie, viconte, dacă am tras în vreun fel adevărul de păr.

— E copiat ca foița pe geam, po...ortretul dumitale, răspunse viconte, dîndu-și singur o palmă peste obraz, de necaz că se bilbie, cu riscul de a șterge fardul pe care, după cîte se spunea, și-l aplica fără nici o rușine, așa cum, de altfel, proceda în toate. Am cunoscut-o ca...am pe vremea cînd se petrece povestirea dumita...ale. Venea în fiecare iarnă să petreacă vreo cîteva zile la Paris. O întîlneam la prințesa de Courte...tenay, cu care era ceva rudă. Era toată numai spirit servit la gheață, o femeie rece de te-apuca tusea.

— În afara acestor cîteva zile petrecute la Paris, reluă îndrăznețul povestitor, care nu-și ascundea personajele nici măcar sub jumătatea de mască a lui Arlechino, viața

¹ Aluzie la fabulistul grec Esop, diform, dar plin de înțelepciune și spirit.

contesei de Stasseville era ordonată ca un pas de cea-sornic, cadențată monoton după acea muzică plicticoasă ce se numește existența unei femei cuminte în provincie. Șase luni pe an stătea retrasă în fundul bogatei sale case din orașelul pe care vi l-am descris *sub aspect moral*, apoi schimba orașul cu o moșie frumoasă ce o avea la patru leghe depărtare, unde sta virită celelalte șase luni, într-un fund de castel. La doi ani odată, pe la începutul iernii, își ducea fata la Paris — ori, dacă mergea singură, o lăsa în grija unei mătuși bătrîne, domnișoara de Trifle-vas ; la Paris da, dar niciodată la Spa ¹, la Plombières ², sau în Pirinei ³, niciodată ! Nu se ducea la băi. Să fi fost de teama gurilor rele ? În provincie, dacă o femeie singură, în situația doamnei de Stasseville, se duce la băi atât de departe, cite nu se spun ?... cite nu se bănuiesc ? Invidia celor ce rămîn se răzbună, în felul ei, pe plăcerea celor ce călătoresc. Zvonuri ciudate se ivesc, ca o stranie boare, și încrețesc suprafața netedă a acelor ape de băi. Oare fluviul Galben ori fluviul Albastru este apa pe malul căreia copiii chinezi sînt scoși la soare ?... Băile, în Franța, seamănă oarecum cu acel fluviu. În mintea celor ce nu se duc acolo, dacă nu arăți la soare un copil, înseamnă neapărat că ai de arătat altceva. Batjocoritoarea contesă era de ajuns de mîndră pentru a nu jertfi opiniei publice nici măcar unul singur dintre capriciile sale ; dar nu-l avea pe cel de-a se duce la băi ; iar medicul ei o voia mai degrabă pe lîngă el decît la două sute de leghe depărtare unde consultațiile lui de taler cu două fețe, plătite zece franci una, nu puteau fi prea numeroase. De altfel întrebarea este dacă într-adevăr contesa avea vreun capriciu. Inteligența nu înseamnă și imaginație. Iar inteligența îi era atât de tăioasă, de limpede, de pozitivă, chiar și cînd glumea, încît se excludea de la sine orice idee de capriciu. Și cînd era veselă — ceea ce i se întîmpla rareori — reda

¹, ², ³ Centre balneare la modă în vremea lui Barbey.

atît de exact sunetul vibrant al castanietelor de abanos sau al tamburinei, toată numai piele întinsă și zurgălăi de metal, încît nici nu-ți puteai măcar închipui că se află loc în acel cap subțiratic ca lama ! nu, ca tăișul cuțitului, pentru ceva ce să semene a fantezie, ceva ce să aducă a vreuna din visătoarele curiozități din care încolțește nevoia de a-ți părăsi locul și de a pleca aiurea. De zece ani de cînd era văduvă și bogată, stăpîna deci pe soarta ei și pe alte multe lucruri, și-ar fi putut strămuta viața neclintită departe de acea gaură de nobili, unde își petrecea serile jucînd vist și maus cu fete bătrîne din vremea șuanelor și cu cavaleri trecuți, eroi fără nume care-l eliberaseră pe Destouches !.

Ar fi putut, aidoma lordului Byron, să străbată lumea, ducînd cu sine în trăsură o bibliotecă, o bucătărie și o colivie, dar nu avea nici cea mai mică dorință de-a o face. Nu era indolentă, ci mai rău : era indiferentă ; tot atît de indiferentă ca Marmor de Karkoel jucînd vist. Numai că Marmos față de vist nu era indiferent iar în viața ei nu exista nici un fel de vist : totul era absolut, total indiferent ! Era o fire stătătoare, un soi de *dandy*-femeie, cum ar fi spus englezii. În afara vorbei de spirit, ea nu exista decît în stare de elegantă larvă. „E din neamul animalelor cu sînge alb“, repeta medicul ei la urechea unora și altora, crezînd că o poate defini printr-o metaforă, așa cum ai defini o boală printr-un simptom. Cu toate că arăta ca un om bolnav, medicul ei, derutat, tăgăduia că ar fi avut vre-o boală. Dintr-o nobilă discreție poate ? sau pentru că el într-adevăr nu i-o afla ? Contesa nu se plîngea niciodată, nici de trup, nici de suflet. Nu arăta nici măcar acea adumbrire aproape fizică de melancolie, ce se așterne pe fruntea ostenită a femeilor de patruzeci de ani. Zilele se desprindeau lin de pe viața ei,

¹ Erou semilegendar al mișcării șuanilor (mișcare regalistă care a dus lupte de hărțuială, în special în vestul Franței, împotriva trupelor Revoluției).

nu se smulgeau dureros. Ea le privea desfăcându-se, cu aceeași privire batjocoritoare și verzuie ca de undină, cu care privea la toate cele. Părea a-și dezminți faima de femeie spirituală, căci nu-și înmlădia purtarea cu nici una din acele apucături personale numite excentricități. Făcea în mod simplu, firesc, tot ceea ce făceau toate celelalte femei din societatea ei, și nici mai mult, nici mai puțin decît ele. Voia să dovedească faptul că egalitatea, himeră a celor din pătura de jos, nu există cu adevărat decît între nobili. Numai între nobili există *pairs* adevărați, căci deosebirea de naștere, cele patru generații de noblețe necesare pentru ca cineva să fie socotit gentilom, reprezintă o treaptă. „Eu nu sînt decît primul gentilom al Franței“, spunea Henric al IV-lea — și cu aceste cuvinte așeza pretențiile fiecăruia la picioarele deosebirii tuturor. Ca și celelalte femei din casta sa, printre care era din fire prea adînc aristocrată pentru a voi să ocupe primul loc, contesa își îndeplinea îndatoririle exterioare față de religie și de societate cu o sobră strictețe — supremă conveniență a acestei lumi, în care entuziasmele de orice fel sînt interzise cu strășnicie. Nu-și depășea întru nimic societatea, dar nici nu-i rămînea întru nimic datoare. Să se fi înfrînat oare pentru a accepta viața monotonă a aceluia oraș de provincie unde pînă și ce-i mai rămăsese din tinerețe se înămolise, ca într-o apă adormită sub nuferi? Motivele ei de acțiune, motive de rațiune, de conștiință, de instinct, de inteligență, de temperament, de gust, toate aceste făclii interioare ce-și proiectează raza asupra gesturilor noastre ale tuturor, nu aruncau nici o licărire asupra gesturilor ei. Nimic dinlăuntrul acestei femei nu-i lumina exteriorul și nimic dinafară nu răsuna înlăuntrul ei! Sătui de a fi stat atîta vreme la pîndă fără să fi descoperit nimic din doamna de Stasseville, provincialii, care atunci cînd vor să descopere ceva au totuși o răbdare de ocnași sau de undițari, sfîrșiseră prin a lăsa baltă șarada de nedezlegat, precum arunci

în spatele unui cufăr un manuscris indescifrabil. „Proști mai sîntem, spusese într-o seară, pe un ton dogmatic, contesa de Hautcardon, în urmă cu cîțiva ani, să ne facem atîta bătaie de cap pentru a ști ce se află în străfundul sufletului acestei femei : pesemne că nu se află nimic !“

III

Iar părerea văduvei de Hautcardon fusese adoptată. Ea căpătă putere de lege pentru toate cugetele incuiate și dezamăgite de zădărnicia observațiilor lor și care nu mai căutau decît un pretext pentru a ațipi din nou. Și aceeași părere mai domnea încă, dar în felul Regilor leneși¹, cînd Marmor de Karkoël, desigur bărbatul cel mai nepotrivit a se întîlni în viața doamnei du Tremblay de Stasseville, veni din celălalt capăt al lumii să se așeze la masa verde unde lipsea un partener. Karkoël se născuse, după cele ce povestea ghidul lui, Hartford, în munții de ceață ai insulelor Shetland. Era de loc din țara unde se petrece sublima povestire a lui Walter Scott, acea realitate din *Piratul* pe care Marmor avea s-o reediteze pe aceleași temelii, însă cu variante, într-un mic oraș necunoscut de pe coasta canalului Minecii. Crescuse la malul mării pe care o brăzda vaporul lui Cleveland². Foarte tînăr fiind, dansase dansurile tînărului Mordaunt³ cu fetele⁴ bătrînului Troil. Le ținuse minte, și nu odată le-a schițat pașii în fața mea, în orașelul nostru prozaic, dar plin de demnitate, pe parchetele în romburi, atît de nepotrivite cu poezia ciudată și sălbatică a dansurilor din îndepărtatul miazănoapte. Cînd a implinit cincisprezece ani, i s-a cumpărat o locotenență

¹ Numele dat ultimilor regi din dinastia Merovingienilor, într-o perioadă cînd întreaga autoritate regală trecuse în mina marilor feudali.

^{2,3} Eroi din romanul *Piratul* de Walter Scott.

⁴ Minna și Brenda, personaje ale aceluiași roman.

într-un regiment englez ce pleca spre India și, timp de doisprezece ani, s-a tot bătut împotriva maraților¹. Iată cele ce s-au putut afla dintru început de la Marmor însuși și de la Hartford iar, în plus, faptul că era de origine nobilă, rudă cu faimoșii Doublas de Scoția², cei cu *inima sîngerîndă*. Dar asta a fost tot. Restul, nimeni nu-l știa, și neștiut avea să rămînă pentru totdeauna. Aventurile sale din India, din această țară grandioasă și cumplită unde oamenii dilatați învață moduri felurite de a respira pentru care aerul occidentului nu mai este îndestulător, Marmor nu le-a povestit niciodată. Erau înscrise cu tainice caractere pe lespede de frunții lui de aur întunecat, la fel de neclintită ca și capacul acelor cutii cu otrăvuri asiatice păstrate pentru ceasul înfringerilor și al dezastrelor în sipele sultanilor indieni. Se dezvăluiau în cîte-un fulger tăios al ochilor săi negri, dar Marmor se pricepea să-l atingă atunci cînd era privit — precum stingi o făclie cînd vrei să nu fii văzut — și în celălalt fulger, al gestului cu care își sfichiuia șuvițele de pe tîmple, de cîte zece ori la șir în timpul unui *robber*³ de vist sau al unei partide de *écarté*. Dar, în afara acestor hieroglife ale gestului și chipului, pe care le știi citi cei cu spirit de observație, și care nu cuprindeau, ca orice hieroglife, decît un foarte mic număr de cuvinte, Marmor de Karkoël era, în felul lui, tot atît de indescifrabil ca și contesa du Tremblay în al ei. Era un Cleveland tăcut. Toți tinerii aristocrați din orașelul unde locuia — și erau printre ei mulți foarte spirituali, curioși ca niște feméiuști și ademenitori ca șerpii — erau roși de dorința de a-l face să-și povestească, la cîte o țigară de foi, memorii inedite din tinerețe. Dar toți și mereu dăduseră greș. Leul de mare al

¹ *Marați* (ortografie corectă: *mahrati*), triburi din regiunea Maharashtra din India.

² Veche familie nobiliară din Scoția.

³ La vist sau bridge, fiecare dintre secțiunile jocului cu același partener.

insulelor Hebride, pîrlit de soarele din Lahore, nu se lăsa prins în cursele de șoareci de salon ce pîndesc pofta vanității, în capcanele pentru împăunați unde îngîmfarea franțuzească se lasă jumulită pînă la una de toate penele ei, pentru simpla plăcere de a și le arăta tuturor. Niciodată nu s-a putut trece peste această piedică. Marmor de Karkoël era cumpătat precum un turc credincios *Coranului*. Un soi de paznic mut al seraiului propriilor gînduri ! Nu l-am văzut niciodată bînd altceva decît apă sau cafea. Iar cărțile, care păreau a fi patima lui, erau oare o patimă adevărată sau făcută ? căci poți face o patimă cum faci o boală. Să fi fost ele oare mai degrabă un evantai ce părea a-l desface pentru a-și ascunde sufletul îndărătu-i ? Am fost incredințat de acest lucru de cum l-am văzut jucînd. În asemenea măsură scoțianul adînci, înrădăcină, consolida patima jocului în sufletul de jucător al micului orașel încît, după ce plecă, un plictis cumplit, plictisul pasiunii înșelate, se abătu asupra lui ca un vînt pustiitor și-l făcu să semene și mai mult a oraș englezesc. La Marmor acasă, masa de vist era pregătită de cu dimineață. Ziua i se scurgea — cînd nu se afla la Vanilliere sau la vreun alt castel din împrejurimi — simplu, ca a oricărui om stăpînit de o idee fixă. Se scula la ora nouă, lua ceaiul cu vreun prieten venit pentru vistul care începea de îndată și nu se termina decît la orele cinci după-amiază. Cum venea foarte multă lume, partenerii se schimbau la fiecare *robber*, iar cei care nu jucau făceau pariuri. De altfel, la aceste, să le zicem, matinee, nu veneau numai tineri, ci și bărbați dintre cei mai serioși din oraș. *Tați de familie*, cum spuneau femeile de treizeci de ani, aveau îndrăzneala să-și petreacă zile întregi în acest tri-pou ; iar ele, ori de cîte ori aveau prilejul, îl dumeau mărunt-mărunt, și cu adaos de intenții perfide, de parcă, prin persoana soților lor, Karkoël ar fi răspîndit morbul ciumei în tot ținutul. Erau desigur obișnuite să-i vadă jucînd într-una cărți, dar nu cu o furie, cu o încăpăținare

de asemenea proporții. Pe la orele cinci, se despărțeau cu toții pentru a se reîntîlni seara în societate și a se conforma, în aparență, partidei oficiale, precum era rînduită de către stăpîna casei unde avea loc serata ; dar, de fapt, pentru a juca pe sub mînă jocul ce se hotărîse, în dimineața aceleiași zile, la „*vistul lui Karkoël*“. Vă las să apreciați singuri la ce nivel de joc ajunseseră acei oameni care nu făceau nimic altceva. Au înălțat vistul pînă la culmile celui mai dificil și mai uimitor exercițiu de scrimă. S-au pierdut fără îndoială bani frumoși ; dar ceea ce a împiedicat catastrofele și ruînările pe care jocul de cărți le trage întotdeauna după sine a fost tocmai furia lui pătimașă, cum și înaltul nivel al celor ce jucau. Toate forțele sfîrșeau prin a se cumpăni ; de altfel, într-un cerc atît de strîmt, prea adesea unii sînt parteneri celorlalți pentru ca, de la o vreme, să nu-și ia fiecare, cum se spune la joc, revanșa.

Înriurirea lui Marmor de Karkoël, împotriva căreia femeile cuminte protestau pe tăcute, nu numai că n-a scăzut, dar a crescut și mai mult. Se înțelege și de ce. Pentru că ea ținea mai puțin de Marmor însuși și de felul lui de-a fi atît de izbitor de personal, cît de o patimă pe care o aflase deja pe loc, plină de viață, și pe care prezența lui — ca unul ce o împărtășea — o ațîțase. Cel mai bun mijloc, poate singurul, de a-i guverna pe oameni, este să-i stăpînești prin patimile lor. Cum deci să nu fi fost puternic, acest Karkoël ? Poseda tot ceea ce face puterea unei stăpîniri, și, pe deasupra, nici nu căuta dinadins să stăpînească. Așa fel încît ajunsesese să domine ca printr-o vrăjitorie — ca și cum ar fi făcut farmece. Jucătorii și-l smulgeau unii altora. În tot timpul cît a rămas în oraș, a fost pretutindeni la fel de bine primit, căutat adică, și chiar cu înfrigurare. Femeile, temîndu-se de el, preferau să-l cheme în casă decît să-și știe soții sau fiii la el în vizită, și-l primeau așa cum știu femeile să-l primească, fie și cînd acesta nu le place, pe bărbatul aflat în cen-

trul unei atenții, unei preocupări, unei mișcări oarecare. Vara, Karkoël se ducea să petreacă cincisprezece zile sau o lună la țară. Marchizul de Saint-Albans îl luase sub admirația lui deosebită — căci oblăduire ar fi prea puțin spus. La țară, ca și în oraș, visturile se țineau lanț. Mi-amintesc că am asistat (eram școlar în vacanță) la o minunată partidă de pescuit somoni, pe apele scînteietoare ale Douvei, partidă în tot timpul căreia Marmor de Karkoël, instalat în barcă, a jucat fără încetare, cu un gentilom din vecinătate, un vist *cu doi morți* — (un dublu *dummy*). Putea să se răstoarne barca cu el cu tot și Marmor ar fi continuat să joace !... Singura persoană din această societate care nu l-a invitat pe scoțian nîciodată la țară și prea puțin în oraș era o femeie, contesa du Tremblay.

Nimic de mirare, și pentru nimeni. Era văduvă, avea o fiică încîntătoare. În provincie, într-o societate invidioasă și aliniată în front, unde fiecare își bagă nasul pînă în străfundul vieții tuturor, nu-ți iei nîciodată destule măsuri de precauție împotriva prepusurilor atît de ușor de făcut, de la ceea ce se vede pînă la ceea ce nu se vede. Contesa du Tremblay și le lua din plin, drept care nu-l invita nîciodată pe Marmor la castelul ei, iar în oraș nu-l primea decît în modul cel mai public și în zilele cînd își primea toate cunoștințele. Îi arăta o politețe rece, impersonală, consecință a bunelor maniere ce se cuvine să le ai față de toți din jur, nu atît pentru ei, cît pentru tine. Despre partea lui, îi răspundea cu o politețe de același fel ; și totul era atît de firesc, de nesilit, de-o parte și de cealaltă, încît timp de patru ani, toată lumea s-a lăsat păcălită. Am mai spus, cred, că, în afara jocului de cărți, Karkoël părea că nici nu există. Vorbea prea puțin. Dacă avea ceva de ascuns, putea cu ușurință să se retragă îndărătul obișnuinței lui de a tăcea. Contesa însă, dacă vă mai amintiți de cele ce-am spus, avea un spirit îndreptat cu totul în afară și foarte mușcător. Unor asemenea spirite, deschise spre exterior, strălucitoare, agresive, le e

foarte greu să se stăpînească, să se înfăsoare în văluri. Căci a se înfășura în văluri nu înseamnă tocmai a se dezvălui ? Numai că, avînd solzi fascinanți și limbă despicată de șarpe, contesa avea deopotrivă și o prudență șerpească. Astfel încît nimic nu a făcut să slăbească strălucirea și ochirea nemiloasă, drept la țintă, a spiritelor ei obișnuite. Adesea, cînd se vorbea în fața ei de Karkoël, contesa îl săgeta cu cîte-o vorbă de duh din acelea ce șuieră și șfichiuite, vorbe pentru care domnișoara de Beaumont, rivala ei întru epigrame, o invidia atît de tare. Dacă faptul a însemnat o minciună în plus, în orice caz niciodată o minciună n-a fost mai cutezătoare. Să fi ținut oare înspăimîntătoarea puțință de a se preface de însăși ființa ei uscată și contractibilă ? De ce atunci să se fi folosit de această însușire, ea, independența făcută femeie, atît în privința poziției sociale, cît și a trufiei batjocoritoare de caracter ? De ce, dacă îl iubea pe Karkoël, dacă el, la rîndu-i, o iubea, să ascundă faptul în spatele glumelor iconoclaste, apostazii, renegări ce degradează idolul adorat... și care sînt, în dragoste, cea mai mare nelegiuire ?

Dumnezeu știe de ce... poate că ea își afla, în toate acestea, prilej de fericire... Dacă, dragă doctore, spuse povestitorul întorcîndu-se spre doctorul Beylasset, care sta reze-mat de o mobilă Boule și a cărui minunată chelie răsfrîngea luminile unui candelabru tocmai atunci aprins de slujitori deasupra capului său, dacă am arunca asupra contesei de Stasseville o privire de pătrunzător *fiziolog* — o privire ca aceea pe care o aveți voi, medicii, și pe care moraliștii ar trebui să v-o ceară cu împrumut — am observa limpede că senzațiile acestei femei trebuie să fi răbufnit, să se fi absorbit înlăuntrul ei, precum linia de culoarea *ortenziei trecute* ce mai rămînea din buzele-i atît de strînse ; ca și nările-i ce se scobeau în loc să se dilate, împietrite în loc de-a fremăta ; ca și ochii care, uneori, se scufundau sub arcada sprîncenelor și păreau

că se retrag, ca sorbiți spre creier. În ciuda firavei ei înfățișări, a unei suferințe fizice ce se putea urmări cu privirea străbătându-i întreaga ființă, așa cum urmărești șerpuirile unei crăpături într-o substanță prea uscată, conțesa îndreptătea cel mai izbitor diagnostic de voință, această pilă voltaică interioară către care conduc nervii. Era toată numai voință, într-o măsură cum n-am mai aflat la nici o altă ființă vie. Impulsul acestei voințe dormitinde răzbătea — iertați-mi expresia atît de pedantă ! — *virtualmente*, pînă în mîinile aristocratice și princiare, dacă ar fi să judecăm după eleganța și albeața lor mată, după luciul opalin și irizat al unghiilor, dar care, după slăbiciunea și țesătura umflată, în mii de fire, a vinelor albastrii, și mai ales după gestul de răpitoare cu care apucau, semănau a gheare de legendă, aidoma celor atribuite de uimitoarea poezie a Anticilor unor monștri cu chip și sîni de femeie. Cînd, după ce azvirlea cîte o vorbă de duh, cîte o săgeată subțire și fulgerătoare ca țepușele muiate în otravă folosite de sălbatici, își strecura virful limbii ei de viperă printre buzele șuierătoare, atunci înțelegeai prea bine că, într-o împrejurare de seamă, în ultima clipă a vieții, de pildă, femeia aceasta plăpîndă și totdeauna puternică e în stare să descopere singură procedeul negrilor și să împingă voința pînă la a-și înghiți limba atît de mlădioasă, ca să moară otrăvită. Privind-o, înțelegeai că trebuie să fie ca femeie, o alcătuire cum se pot afla în toate regnurile naturale, una din acele căutătoare, instinctiv sau de preferință, a străfundului și nu a suprafeței lucrurilor ; una din acele ființe hărăzite conviețuirilor tănuite, care se scufundă în viață cum înotătorii submarini se scufundă sub apă, cum minerii respiră sub pămînt, ființe îndrăgostite de mister pe măsura propriei adîncimi, creindu-l jur-împrejurul lor și adorindu-l pînă la minciună, căci minciuna este un îndoit mister, văluri peste văluri, întunecimi îndesite cu orice preț ! Poate că ființele astfel alcătuite iubesc minciuna de dragul minciunii, așa cum

Indrăgesc polonezii bătăliile. (Doctorul înclină capul cu gravitate, în semn de afirmație.)

Și dumneata ești de aceeași părere, doctore? Da, eu sînt convins că unele suflete își află fericirea în fătărnicie. Există o îngrozitoare, dar și îmbătătoare satisfacție la gîndul că minți și înșeli; la gîndul că *tu singur* te știi *pe tine*, că joci față de societate un teatru de care ea se lasă înșelată și că te răscumperi de tot ce cheltuiești pentru această înscenare prin nesfîrșitele voluptăți ale disprețului.

— Bine, dar e cumplit ceea ce spui, îl întrerupse deodată baroana de Mascranny, cu un strigăt de loialitate revoltată.

Toate femeile care ascultau (și printre ele se aflau pesemne vreo cîteva cunoscatore într-ale plăcerilor ascunse) simțiseră parcă un fior auzind ultimele vorbe ale povestitorului. Mi-am dat seama de acest lucru după umerii goi ai contesei de Damnaglia, așezată foarte aproape de mine. Un fior, un fel de freamăt nervos pe care toată lumea îl cunoaște și l-a simțit. Se spune uneori, într-un fel poetic, că *trece moartea*. Oare nu cuniva ceea ce trecuse acum era adevărul?...

— Da, răspunse povestitorul, e cumplit; să fie oare și adevărat? Firile deschise, ce-și *oferă inima pe tavă*, nu-și pot nici măcar închipui voluptățile singuratice ale prefăcătoriei, ale celor ce trăiesc și pot respira sub masca lipită pe față. Dar dacă ne-am gîndi bine, am înțelege că senzațiile lor trebuie să aibă adîncimea învăpăiată a iadului. Or iadul este negativul raiului. Cuvîntul *diabolic* sau *divin* exprimă, în legătură cu intensitatea voluptăților, același lucru, adică senzații ce se ridică mai presus de fire. Să fi fost oare doamna de Stasseville din această spiță de suflete?... Nici n-o acuz, nici n-o dezvinovățesc. Îi povestesc și eu cum mă prîcep povestea, pe care nimeni n-o știe de la un cap la altul, și caut-o s-o explic printr-o

analiză „à la Cuvier“ aplicată asupra persoanei sale. Atît și nimic mai mult.

De altfel, studiul pe care-l fac acum asupra contesei du Tremblay, după amintirea imaginii ei, întipărită în memoria mea cum se întipărește în ceara caldă o pecete de onix scobită în adîncime cu dalta, pe atunci încă nu-l făceam. Am deslușit-o pe această femeie numai cu mult mai tîrziu... Atotputernica voință, pe care numai după o lungă *chibzuință* am recunoscut-o în ea, numai după ce experiența m-a învățat în ce măsură trupul înfățișează mulajul sufletului, pe atunci încă nu înverșunase, nu încordase acea viață, închingată în obiceiurile-i potolite, precum valul nu umflă, nu tulbură suprafața unui ochi de mare, prins în strînsoarea malurilor. Dacă nu ar fi apărut Karkoël, ofițerul de infanterie englez în retragere, pe care compatrioții îl sfătuiseră să meargă să-și *pape jumătatea de soldă* într-un oraș normand demn de a se numi un oraș englez, bolnăvicioasa și palida contesă, poreclită în deridere *Doamna de Sloi*, n-ar fi aflat ea însăși niciodată ce trufașă voință dormitează în sînul ei — după spusele domnișoarei Ernestine de Beaumont — de gheață cam topită și peste care toate lucrurile lunecaseră, în sens *figurat*, se înțelege, precum peste cel mai dur mamelon din ghețurile polare. Ce oare a simțit ea cînd l-a văzut apărînd? Să fi înțeles deodată că, pentru firi ca a ei, a simți cu putere înseamnă a voi? Prin voință să-l fi tîrît spre sine pe bărbatul ce părea a nu fi în stare să iubească decît jocul de cărți?... Cum a procedat pentru a clădi o intimitate de primejdia căreia e atît de greu, în provincie, să te ferești?... Mistere și numai mistere rămase pentru totdeauna ca atare; au fost bănuite abia mai tîrziu, însă la sfîrșitul anului o mie opt sute douăzeci și..., nimeni nu le presimțea măcar. Și totuși în acea vreme, într-una din casele cele mai liniștite din orașul unde jocul de cărți era preocuparea de căpetenie a fiecărei zile și aproape a fiecărei nopți, în dosul jaluzelelor tăcute, al perdelelor

de muselină brodată, văluri pure, elegante, pe jumătate lăsate asupra unei vieți molcome, se desfășura, și de mult încă, un roman pe care nimeni, odată cu capul !, nu l-ar fi crezut posibil. Într-adevăr, un roman se încuibase în această viață corectă, ireproșabilă, rînduită, ironică, glacială pînă la îmbolnăvire, în care inteligența părea să fie totul, iar sufletul nimic. Intrase în ea și o rodea, îndărătul aparenței și reputației, ca viermele intrat în trupul unui om, înainte ca acesta să-și fi dat ultima suflare.

— Ce comparație groaznică ! observă din nou baroana de Mascranny. Biata mea Sibylle cam avea dreptate cînd nu voia să-ți asculte povestea. Hotărît lucru, în seara aceasta, imaginația dumitale ia o întorsătură neplăcută.

— Doriți să mă opresc aici ? răspunse povestitorul cu prefăcută curtenie și cu discreta șiretenie a omului sigur de interesul ce l-a stîrnit.

— Asta-i bună ! i-o întoarse baroana ; și să rămînem acum, la jumătatea povestirii, cu curiozitatea în vînt ?

— Ar fi prea obositor ! spuse, desfăcîndu-și pe deget una din lungile sale bucle englezești, minunată pană a corbului, domnișoara Laure d'Alzanne, cea mai languroasă imagine a trîndăvelii fără griji, rostind aceste vorbe cu spaima grațioasă de a-și vedea amenințată lenevoasa nepăsare.

— Și, pe deasupra, am mai rămîne și dezamăgiți ! adăugă doctorul cu voioșie. Ca și cum un frizer, după ce ți-a ras un obraz, și-ar strînge tacticos briciul și ți-ar da a înțelege că nu mai poate continua...

— Să reluăm deci ! spuse povestitorul cu simplitatea rafinamentului suprem, ce stă tocmai în felul cum știi să te prefaci. În o mie opt sute douăzeci și... mă aflu în salonul unuia dintre unchii mei, primarul orașelului pe care vi l-am descris ca fiind cel mai potrivit cu puțință pasiunilor și aventurilor ; și, cu toate că era o zi solemnă, sfîntul Ludovic, ziua regelui, sărbătoare ce se ținea cu

sfințenie de către acești înrăiți regaliști, acești *quietiști*¹ politici care inventaseră cuvîntul mistic al iubirii desăvîrșite : *Trăiască totuși regele !*, nu se făcea, în salonul respectiv, nimic deosebit față de ceea ce se făcea în toate zilele. Se jucau cărți. Îmi cer acum scuze că vă voi vorbi despre mine, este un lucru cam de prost-gust, însă trebuie s-o fac. Eram atunci abia un adolescent. Totuși, datorită unei educații cu totul deosebite, intuiam, în ce privește pasiunile și oamenii, mai multe lucruri decît se intuiesc de obicei la acea vîrstă. Semănam mai puțin a licean sufocat de stîngăcii, care tot ce știe, știe din cărțile de școală, cît a fată curioasă, care învață ascultînd pe la uși și visînd apoi la ceea ce a auzit. Tot orașul se îmbulzea, în seara cu pricina, în salonul unchiului meu, și, ca întotdeauna — căci nu se petreceau decît fapte eterne în acea lume de mumii ce-și lepădau banderolele sacre numai cînd făceau cărțile — societatea era împărțită în două : cei care jucau și domnișoarele care nu jucau. Tot mumii și ele, pornite să se rînduiască în șir, unele după altele, în catacombele celibatului ; dar chipurile lor, strălucind de o viață zădărnicită, de care nimeni n-avea să se bucure, încîntau privirile mele lacome. Dintre ele, poate domnișoara Herminie de Stasseville mai avea atîta avere cît să-și îngăduie a spera în miracolul unei căsătorii din dragoste, și care să nu fie în același timp o mezialianță. Nu aveam încă vîrsta, sau poate nu o mai aveam, să mă pot amesteca în stolul de tinereti ale cărui șoapte erau cînd și cînd întretăiate de un ris din toată inima sau cu gingășie stăpînit. Pradă unei timidități arzătoare, deopotrivă chin și voluptate, mă retrăsesem deoparte și mă așezasem alături de zeul șlemului, de Marmor de Karkoël, pentru care făcusem o adevărată pasiune. Între el și mine nu încăpea prietenie. Sentimentele însă își au ierarhia lor tainică. Se întîlnește

¹ *Quietist*, adept al unei doctrine religioase propovăduind credința de tip afectiv, iubirea extatică pentru divinitate.

adesea, la unele ființe încă nedezvoltate, o simpatie de acest fel, pe care nimic concret, dovedit, nu o îndreptățește și care explică faptul că tinerii au nevoie de șefi ca și popoarele ce rămân întotdeauna, în ciuda vîrstei, întrucîtva copilăroase. Șeful meu ar fi trebuit să fie Karkoël. Venea deseori pe la tata, și el mare jucător, ca toți bărbații din societatea aceea. De cîteva ori luase parte, alături de frații mei și de mine, la orele noastre de gimnastică și dăduse dovadă, în fața noastră, de o vigoare și de o suplețe cu adevărat miraculoase. Ca odinioară ducele d'Enghien¹, treccea dintr-o săritură, în joacă parcă, o gîrlă lată de șapte-sprezece picioare. Acest simplu fapt era fără îndoială de ajuns pentru ca scoțianul să capete asupra minților noastre de tineri crescuți pentru război, o mare putere de seducție ; dar nu aci sta, în ceea ce mă privește, secretul magnetului lui Karkoël. Ci îmi stîrnea pesemne imaginația cu forța de înîrjurire a ființelor ieșite din comun asupra ființelor de același calibru, căci vulgaritatea apără pe om de influențele de ordin superior ca sacul de lînă de loviturile unui tun. N-aș ști să spun ce vis se lega pentru mine de fruntea aceea sculptată parcă din materia numită de acuareliști *terra de Siena* ; de ochii sîniștri, cu pleoape înguste ; de toate semnele pe care patimi nebănuite le lăsaseră asupra scoțianului, precum cele patru lovituri de rangă ale călăului, însemnate la încheieturile unui vinovat tras pe roată ; și, mai ales, de mîinile acelea de bărbat rafinat între toți rafinații, mîini a căror brutalitate se oprea la încheietură și care știau să imprime cărților neînchipuita viteză de turație, asemenea unei flăcări rotite, ce izbise pe Herminie de Stasseville din prima zi cînd le văzuse. Or, în după-amiaza aceea, în colțul unde se afla așezată masa de joc, jaluzeaua era pe jumătate trasă. Partida era sumbră, ca și

¹ *Ducele d'Enghien* (1772—1804), ultimul descendent al ilustrei familii Condé ; prinderea lui pe teritoriul german, unde emigrase, și asasinarea lui au fost considerate primul act de tiranie al lui Napoleon I.

lumina înjumătățită ce-o scălda. Se juca partida „așilor la vist“. Matusalemul partidei, domnul de Saint-Albans, juca în echipă cu Marmor. Contesa du Tremblay își luase ca partener pe cavalerul de Tharsis, fost ofițer în regimentul Provenței înainte de revoluție, cavaler al ordinului Sfințului Ludovic, un bătrîn cum astăzi nici unul nu se mai ține pe picioare, dintre acei bărbați care, fără să fi fost neapărat niște giganți, au stat călare pe două veacuri. Într-un anume moment al partidei, de fapt ca urmare a gestului doamnei du Tremblay de Stasseville de a-și aduna cărțile, una din fațetele diamantului ce-i strălucea pe deget întilni, în umbra aruncată de jaluzele pe masa verde, colorînd-o astfel într-un verde parcă mai intens, un mănunchi de raze ce se încrucișară asupra pietrei : lucru cu neputință de realizat de mîna omului ; din această ciocnire țîșni o însulițare de văpaie albă atît de electrică, încît ne săgetă în ochi ca fulgerul.

„Ei, dar ce strălucește așa ?“ spuse cu un glas tremurător, ca și picioarele-i subțirele, cavalerul de Tharsis.

„Și cine tușește așa ?“, întrebă în aceeași clipă marchizul de Saint-Albans, smuls din concentrarea lui de jucător de o tuse îngrozitor de seacă, și se întoarse către Herminie, care broda maică-sii un guler.

„Diamantul meu și fata mea !“ făcu contesa du Tremblay, surîzînd din vîrfurile buzelor ei subțiri și răspunzînd amîndurora.

„Ah, Doamne, frumos mai e diamantul dumneavoastră, contesă ! reluă cavalerul. Niciodată nu l-am văzut scînteind ca astă-seară ; i-ar face pină și pe cei mai miopi să-l observe.“

Asupra acestor vorbe, partida luă sfîrșit, iar cavalerul de Tharsis luă mîna contesei :

„Îmi îngăduiți o clipă să... ?“ întrebă el.

Contesa își scoase fără grabă inelul și-l aruncă pe masă în fața lui.

Bătrînul emigrant îl cercetă învîrtindu-l în dreptul ochilor ca pe un caleidoscop. Dar lumina are și ea capriciile și toanele ei întimplătoare. Aluneacă pe toate fațetele nestematei, dar nu le mai smulse o a doua țîsnire de fulger nuanțat, asemenea celei pe care-o aprinsese atît de scurt și de violent cu o clipă înainte.

Herminie se ridică și trase jaluzeaua pentru ca lumina amurgului să cadă mai bine asupra inelului maică-si și să i se poată aprecia frumusețea.

Apoi se așază la loc, cu cotul rezemat de masă, să privească și ea piatra prizmatică; însă tusea îi reveni, o tuse șuierătoare, ce făcu să se înroșească și să se injecteze albul sidefiu al frumoșilor ei ochi albaștri, umeziți de desăvîrșita-le puritate.

„Și din ce ți se trage afurisita asta de tuse, copila mea?” întrebă marchizul de Saint-Albans, preocupat mai mult de față decît de diamant, de diamantul omenesc mai mult decît de cel mineral.

„Nu știu, domnule marchiz, spuse ea cu ușurătatea tinereții care crede că viața e veșnică. Poate din plimbările seara, pe malul lacului.”

În clipa aceea, am fost izbit de tabloul grupului alcătuit din cei patru.

Lumina roșiatică a amurgului năvălea prin fereastra deschisă. Cavalerul de Tharsis privea diamantul, domnul de Saint-Albans pe Herminie, doamna du Tremblay pe Karkoël, care la rîndu-i privea distrat dama de caro ce-o ținea în mînă. Cel mai mult însă m-a frapat Herminie. „Bujorul de la Stasseville” era palidă, mai palidă decît maică-sa. Purpura zilci muribunde, ce-și revărsa răsfrîngerile transparente asupra obrazilor ei trași, îi zugrăvea înfățișarea unei victime privite într-o oglindă cu apa înșingerată.

Un fior rece mi-a străbătut deodată fibrele nervilor și nu știu cum, evocată fără voia mea, o amintire m-a țintuit pe loc fulgerător, cu brutalitatea despotică a acelor gîn-

đuri ce, violind-o, fecundează în chip monstruos gîndirea revoltată.

Cu vreo cincisprezece zile în urmă, mă dusesem într-o dimineată la Marmor de Karkoel. Era singur. Nici unul dintre cei care veneau de obicei diminețile la el să joace cărți nu sosise încă. Cînd am intrat, el stătea în picioare în fața biroului și părea scufundat într-o operație foarte migăloasă, necesitînd o atenție deosebită și o mînă foarte sigură. Nu-i vedeam fața; avea capul aplecat. Ținea între degetele mîinii drepte o sticlută dintr-o materie neagră și strălucitoare, asemănătoare ca formă cu vîrfurile unui pumnal frînt, iar din această sticlută minusculă picura nu știu ce lichid în montura unui inel desfăcut.

„Ce naiba faci acolo?” am întrebant apropiindu-mă. Dar el mi-a strigat cu un glas poruncitor:

„Nu te apropia! stai pe loc; ai putea face să-mi tremure mîna, și ceea ce încerc acum e un lucru mai greu și mai periculos decît să ținesteți un tirbușon de la patruzeci de pași cu un pistol stricat amenințînd să explodeze”.

Fraza era o aluzie la ceea ce ni se întîmplase cu citva timp înainte. Ne distram făcînd trageri cu cele mai nenorocite pistoale pe care le-am putut găsi, ca astfel îndemînarea trăgătorului să iasă cu atît mai bine în evidență în raport cu proasta calitate a armei, și fusesem cît pe-acum să ne zburăm creierii din pricina unei explozii pe țeava unuia dintre ele.

Marmor izbuti să strecoare în inel picăturile de lichid necunoscut ce se scurgeau cîte una din gîtul foarte strîmt al sticlutei. După ce termină, puse piatra inelului la loc și-l aruncă într-unul din sertarele biroului, ca și cum ar fi vrut să-l ascundă.

Am observat că purta o mască de sticlă.

„De cînd, am glumit eu, de cînd te ocupi de chimie? și nu cumva pritocești ceva soluții împotriva pierderilor la cărți?”

„Nu pritolesc nimic, răspunse el, însă ceea ce se află aici (și-mi arată sticluta neagră) este o soluție pentru toate cele. Este tocmai — adăugă el cu veselia cruntă caracteristică țării sinuciderilor de unde se trăgea — perechea de cărți însemnate cu care poți fi sigur că vei câștiga partida din urmă, împotriva Destinului.“

„Ce fel de otravă e?“ am întrebat, luând în mână sticluta a cărei formă ciudată mă atrăgea.

„Cea mai admirabilă dintre otrăvurile indiene, îmi răspunse, scoțindu-și masca. Poate să te ucidă numai mirosind-o, și, oricum ai lua-o, chiar dacă nu ucide imediat, nu trebuie să-ți pierzi răbdarea, efectul îi este tot atît de sigur pe cît este de ascuns. Atacă încet, aș putea zice aproape alene, însă fără greș, atacă viața la rădăcină, o pătrunde și dezvoltă în organele asupra cărora se îndreaptă felurite boli știute de toată lumea, ale căror simptome, binecunoscute în medicină, ar putea îndepărta orice bănuială și înlătura orice acuzație de otrăvire, în caz că s-ar ivi o atare acuzație. În India se spune că e fabricată de către fahirii cerșetori din substanțe foarte rare, numai de ei știute, și care nu se găsesc decît în podișul Tibetului. Otrava aceasta mai degrabă dizolvă toate băierile vieții decît le retează. De aceea și este mai potrivită cu firea apatică și molcomă a indienilor, iubitori de moarte ca de un somn în care se lasă să lunece precum pe un pat de lotuși. De altfel este foarte greu, dacă nu cu neputință, să ți-o procuri. Dacă ai ști dumneata cîte riscuri am înfruntat ca să capăt această sticlută de la o femeie care pretindea că mă iubește!... Am un prieten, ca și mine ofițer în armata engleză și, tot ca și mine, întors din India, unde a petrecut șapte ani. A căutat otrava respectivă cu toată ardoarea exasperată a unei toane de englez — mai tîrziu, cînd vei fi trăit ceva mai mult, vei înțelege ce înseamnă acest lucru. Ei bine, n-a putut niciodată să găsească un strop. A cumpărat, cu prețuri uluitoare, tot felul de surogate nereușite. În disperare, mi-a scris din Anglia și mi-a

trimis un inel al său, implorindu-mă să torn sub piatră câteva picături din acest nectar al morții. Iată ce făceam cînd ai venit.“

Cele ce mi-a povestit nu m-au mirat. Așa sînt oamenii făcuți : fără nici o intenție rea, fără nici un gînd sinistru, le place să păstreze otravă în casă, precum le place să păstreze arme. Tezaurizează mijloace de exterminare a celor din jur cum tezaurizează zgîrciții aurul. Unii spun : Ajunge numai să vreau să distrug !, iar ceilalți : Ajunge numai să vreau să profit ! E unul și același idealism copilăresc. Fiind și eu pe vremea aceea un copil, mi se părea firesc ca Marmor de Karkoël, întors din India, să aibă curiozitatea unei otrăvi cum nu se află alta în lume și să păstreze, printre hangerele și săgețile aduse în cufărul lui ofițeresc, sticluța de cristal negru, jucărioara distrugătoare pe care mi-o arătase. După ce am întors pe toate fețele bijuteria șlefuită ca o agată, pe care o almee ¹ o purtase poate între globii de topaz șlefuit ai sînilor și care se îmbibase, în toată materia ei poroasă, de sudoarea de aur a dansului ritual, am aruncat-o într-o cupă așezată deasupra șemineului și am uitat de ea.

Ei bine, mă veți crede dacă vă voi spune că ceea ce m-a străfulgerat a fost amintirea sticluței ?... Chipul suferind al Herminiei, paloarea ei, tusea țîșnită parcă dintr-un plămîn spongios, fleșcăit, în care poate începuse deja să se coacă veninul acelor leziuni adînci, numite de medicină — nu-i așa, doctore ? — cu un termen de un pitoresc înspăimîntător, *caverne* ; inelul care, printr-o coincidență inexplicabilă, scăpărase deodată o strălucire atît de stranie în chiar clipa cînd fata tușea, de parcă scînteierea pietrei ucigașe ar fi fost tresărirea însăși de bucurie a asasinului ; împrejurările unei dimineți ce mi se șterseseră din memorie, dar care îmi reapăreau dintr-odată : toate aceste gînduri îmi năvăliră, ca un val de

¹ Dansatoare sacră indiană.

sînge, în minte ! Nu puteam face nici o legătură între împrejurările trecute și momentul prezent. Apropierea involuntară din capul meu era nebunie curată. Mi-era groază de propriul meu gînd. Așa încît m-am străduit să înăbuș, să sting falsa sclipire din mine, văpaia care se aprinsese și-mi străbătuse fulgerător mintea, precum scînteierea diamantului străbătuse penumbra mesei verzi ! Și ca să-mi sprijin voința, să pot strivi sub greutatea ei smintita, criminala mea credință de o clipă, am privit cu atenție la Marmor de Karkoël și la contesa du Tremblay.

Și unul și celălalt îmi răspundeau, prin atitudine și figură, că ceea ce îndrăznisem să gîndesc era cu neputință ! Marmor rămăsese tot Marmor. Își privea în continuare dama de caro, de parcă ea ar fi înfățișat dragostea din urmă, definitivă, a vieții lui. Cît despre doamna du Tremblay, fruntea, buzele și privirea-i își păstrasera calmul ce n-o părăsea niciodată, nici măcar atunci cînd deschidea focul epigramelor, căci vorba ei de duh semăna cu un glonte, singura armă care ucide fără patimă, în vreme ce spada, dimpotrivă, împărtășește pornirea brațului. Și el și ea, și ea și el erau ca două hăuri așezate față-n față ; numai că unul, Karkoël, era negru și mohorît ca noaptea ; iar celălalt, femeia palidă, eră limpede și de necercetat ca aerul. Își ațintea în continuare asupra partenerului ochii indiferenți, sticlind cu o nepăsătoare strălucire. Numai că, în timp ce cavalerul de Tharsis tot cerceta și *nu mai isprăvea de cercetat* inelul unde se ascundea misterul pe care aș fi voit să-l dezleg, contesa își desprinsese de la cingătoare un buchet mare de rozete și se apucă să le miroase cu o poftă senzuală, neașteptată din partea unei femei atît de puțin aplecată spre voluptăți visătoare. Pleoapele i se lăsară peste ochii întorși în cap într-un fel de leșin extatic și, cu o lăcomie pătimașă, apucă între buzele-i decolorate, subțiri, cîteva din tulpinile florilor parfumate și le strivi în dinți cu o expresie de sălbatică adorație, în timp ce redeschidea ochii asupra

lui Karkoël. Să fi fost oare aceste flori, sfîșiate și meste-
cate în tăcere un semn, o înțelegere oarecare, o complicitate
din acelea ce se statornicesc între amanți ? Drept să
vă spun, așa am crezut atunci. Cavalerul isprăvind în
sfinșit de admirat inelul, ea și-l puse liniștită înapoi pe
deget, și vîstul continuă, închis, tăcut și sumbru, de parcă
nu s-ar fi întrerupt niciodată.

Aici povestitorul se opri din nou. Nu mai avea nevoie
să se grăbească. Ne ținea ținutiți pe toți cu gheara istori-
sirii sale. Poate că singurul merit al acesteia stătea în
felul lui de a o reda... Cînd el tăcu, se auzi, în tăcerea
din salon, tălăzuirea respirațiilor. Aruncîndu-mi privirea
pe deasupra meterezelor mele de alabastru, umerii conte-
sei de Damaglia, am văzut emoția pătînd cu diferitele-i
nuanțe toate fețele. Fără să vreau, am căutat-o din ochi
pe aceea a Sibyllei, copila sălbatică ce se revoltase de la
primele cuvinte ale povestirii. Mi-ar fi plăcut să văd țîș-
nînd fulgerul groazei din acei ochi negri care te duc cu
gîndul la întunecatul, sinistrul canal Orfano de la Vene-
ția, pentru că, desigur, multe inimi se vor îneca în apa lor
noptatecă. Dar Sibylle nu se mai afla pe canapeaua mai-
că-sii. Temîndu-se de cele ce aveau să urmeze, baroana
grijulie îi făcuse probabil vreun semn de retragere furișă
și fata dispăruse.

— Dar, la urma urmelor, își reluu povestitorul firul
istorisirii, ce se ascundea îndărătul acestei scene, de na-
tură a mă impresiona în asemenea grad și a mi se
grava în memorie ca o *aqua-forte* — căci timpul n-a reu-
șit încă să șteargă nici o singură trăsătură a faptelor ?
Am și acum în fața ochilor figura lui Marmor, expresia
de calm cristalizat a contesei, topite pentru o singură
clipă în impresia ce mi-au lăsat-o rozetele mirosite și
sfințecate cu o înfiorare aproape erotică. Totul mi-a ră-
mas prezent în minte, și veți înțelege îndată de ce. Aceste
fapte, între care nu vedeam nici o legătură limpede,
fapte prea puțin luminate de o intuiție de care mă sim-

team vinovat, și din caierul incurcat al cărora răsăreau imposibilul și neînțelesul, au primit mai târziu un strop de clarificare de natură a descurca, definitiv pentru mine, haotica lor încâlceală.

Mi se pare că am apucat să vă spun că am fost dat foarte târziu la liceu. Ultimii doi ani de învățătură s-au scurs fără să mă mai întorc acasă. Astfel încît eram la liceu, în internat, cînd am aflat, din scrisorile alor mei, de moartea domnișoarei Herminie de Stasseville, răpusă de o oftică pe care nimeni nu o bănuise pînă în ultimele momente, cînd boala nu se mai putea vindeca. Vestea, ce mi se transmitea fără nici un comentariu, mi-a înghețat sîngele în vine — același frig ce l-am simțit în salonul unchiului meu, auzind tusea care suna a moarte și care iscase în mintea mea bănuiele atît de cumplite. Cei ce au experiență în ale sufletului mă vor înțelege cînd le voi spune că n-am îndrăznit să pun nimănui nici măcar o singură întrebare în legătură cu dispariția brutală a aces-tei fete, smulsă dragostei de mamă și celor mai frumoase nădejdi ale vieții. Mă gîndeam la ea într-un chip cu mult prea tragic ca să mă pot destăinui cuiva. Cînd m-am întors la părinți, am găsit orașelul*** foarte schimbat ; căci, în interval de cîtiva ani, orașele se schimbă ca femeile : mai să nu le recunoști. Aceasta se petrecea după 1830. De cînd Carol al X-lea¹ trecuse prin oraș îndreptîndu-se spre Cherbourg de unde urma să ia vaporul, cele mai multe dintre familiile cunoscute mie din anii copilăriei se retrăseseră prin castelele din împrejurimi. Evenimentele politice lo-viseră cu atît mai mult aceste familii cu cît ele crezuseră în victoria partidului lor și deci li se spulberase o speranță. Într-adevăr, trăiseră clipa cînd dreptul de primogenitură, restabilit de singurul adevărat om de stat² ce l-a avut

¹ Rege al Franței în perioada Restaurației (1822—1830).

² *Villèle* (1773—1854), ministru ultra-regalist din perioada Restaurației ; măsurile antipopulare luate de guvernul ce l-a prezidat au dezlănțuit Revoluția din iulie.

Restaurația, avea să reorganizeze societatea franceză pe temelia numai a măreției și puterii ; și iată că dintr-o dată ideea de două ori justă — ca justețe și pentru justiție — ce scînteiasă în fața ochilor acestor oameni, sublime victime ale devotamentului monarhic, ca o despăgubire pentru suferințele, pentru ruina lor, ca o ultimă zdreanță de hermină blazonată, cu care să-și căptușească coșciugul și care să le facă mai dulce somnul din urmă, au văzut-o prăbușindu-se sub loviturile unei opinii publice ce nu putuse fi nici lămurită, nici disciplinată. Orașelul despre care a fost atît de mult vorba în povestirea de față nu mai era decît o pustietate de jaluzele trase, de porți definitiv închise. Revoluția din iulie îi speriasă pe englezii care părăsiseră orașul atît de greu încercat de evenimente în moravurile și obiceiurile lui. Prima mea grijă a fost să întreb ce s-a întîmplat cu domnul Marmor de Karkoël. Mi s-a răspuns că, la ordinul guvernului său, plecase înapoi în Indii. Persoana care mi-a dat informația era tocmai acel etern cavaler de Tharsis, unul dintre cei patru jucători din faimoasa partidă a diamantului (faimoasă cel puțin pentru mine) ; în timp ce mă puneam la curent cu faptele, privirea i se aținea asupra mea cu expresia omului care dorește să i se pună întrebări. Așa încît, aproape fără să vreau, căci sufletele se ghicesc cu mult înainte ca voința să intre în joc :

„Și doamna du Tremblay de Stasseville ?...” l-am întrebat.

„Va să zică știai ceva ?...” îmi răspunse el destul de tainic, de parcă ne-ar fi pîndit o sută de perechi de urechi, cînd de fapt eram singuri.

„Nu, nici pomeneală, i-am spus, nu știu nimic.”

„A murit, răspunse el, de piept, ca și fiică-sa, la o lună după plecarea împielitului de Marmor de Karkoël.”

„De ce tocmai la o lună ? l-am întrebat atunci, și de ce îmi vorbești de Marmor de Karkoël ?...”

„Deci e adevărat că nu știi nimic, răspunse el ! Ei bine, dragul meu, se pare că era amanta lui. Cel puțin, așa ni s-a dat a înțelege pe aici, din unele vorbe, murmurate de altfel prin unghere. Acum, nimeni nu mai îndrăznește să vorbească despre aceste lucruri. Contesa noastră era o prefăcută de mina întâi. Era prefăcută cum unele femei sînt blonde, iar altele brune, se născuse *astfel*. Practica minciuna în asemenea măsură, că făcea din ea curat adevăr, într-atît se arăta de simplă și de firească, fără nici un efort, nici o afectare. Dincolo de o prefăcătorie atît de profundă și de perfectă încît de prea puțină vreme am aflat că într-adevăr era prefăcătorie, au răzbătut unele zvonuri, de îndată însă înăbușite de însăși groaza ce le iscase... S-a spus anume că scoțianul, căruia îi plăceau numai cărțile, nu fusese amantul doar al contesei care nu-l poftea în casă cum îl poftea altă lume și care, îndrăcită cum era, îl săgeta, ori de cite ori avea prilejul, cu cite o răutate de ale ei, cum nici unul dintre noi nu am avut vreodată parte !... Și, dragă Doamne, asta n-ar fi fost încă nimic ! Lucrul cel mai grav este că zeul șlemului făcuse șlem, zice-se, întreaga familie. Nefericita aceea mică de Herminie îl adora în tăcere. Domnișoara Ernestine de Beaumont îi poate povesti, dacă vrei, faptele. Era un soi de fatalitate. El însă s-o fi iubit pe fată ? S-o fi iubit pe maică-sa ? Să le fi iubit pe amîndouă ? Să nu le fi iubit nici pe una, nici pe cealaltă ? S-o fi folosit pe mamă numai pentru a-și ticlui punerea în scenă ?... Cine poate ști ? În această privință, istoria rămîne foarte obscură. Dovedit este doar faptul că mama, al cărei suflet era tot atît de uscat ca și trupul, a pornit să-și urască fiica și că această ură a contribuit îndeajuns ca să o bage pe Herminie în pămînt.“

„Așa se spune ! Țin repetat eu, mai înspăimîntat de faptul că cele ce gîndisem erau adevărate decît fusesem socotindu-le false — dar cine poate să știe ?... Karkoël nu era un lăudăros. Nu era omul care să-și îngăduie a face mărturisiri. Nu s-a putut afla niciodată nimic din

viața lui. Și nu era să se-apuce deodată să devină încrezător sau indiscret în ce-o privea pe contesa de Stasseville.“

„Nu, răspunse cavalerul de Tharsis. Cei doi fățarnici mergeau mină în mină. Karkoël a plecat cum a venit, fără ca nimeni dintre noi să poată afirma : Mai era și altceva decât un cartofor. Însă, oricât ar fi fost de perfectă ca ton și ca ținută în lume, ireproșabila noastră contesă, slujnicele, în ochii cărora nici o eroină nu rămîne în picioare, au povestit că se închidea în cameră împreună cu fata ei și că, după ceasuri întregi de discuții între patru ochi, ieșeau amîndouă, una mai palidă decât cealaltă, fata întotdeauna mai mult ca maică-sa, și cu ochii umflați de plîns.“

„Nu mai cunoașteți și alte amănunte, alte fapte, sigure însă, cavaliere ? l-am întrebat ca să-l stîrnesc și ca să-mi limpezesc mie lucrurile. Știți doar că astea sînt vorbe de slugi... S-ar putea afla probabil ceva mai mult de la domnișoara de Beaumont.“

„Domnișoara de Beaumont ! făcu Tharsis al meu. Ei ! nu se aveau prea dragi, contesa și ea, căci aveau amîndouă același gen de inteligență ! Așa că supraviețuitoarea nu vorbește despre moartă decât scăpărînd blesteme din priviri, și cu tot felul de prefăcute rețineri. Sigur este că vrea să dea a înțelege lucrurile cele mai groaznice... cînd ea, de fapt, nu cunoaște decât unul singur, de altfel deloc groaznic... dragostea Herminiei pentru Karkoël.“

„Și asta nu înseamnă mare lucru, cavaliere, am spus eu. Dacă s-ar cunoaște toate destăinuirile pe care fetele tinere și le fac una alteia, ar trebui socotită drept dragoste prima tulburare ce li se ivește în cale. Or, trebuie să recunoașteți că un bărbat ca acest Karkoël are, într-adevăr, tot ce-i trebuie ca să tulbure.“

„E adevărat, spuse bătrînul Tharsis, dar se știu mai multe lucruri decât niște simple confidențe între fete. Ți-aduci aminte... a, nu ! erai un copil pe atunci, dar faptul a fost de-ajuns de comentat în cercul nostru... că doamna de Stasseville, care n-a iubit niciodată nimic, nici florile,

cum nici altceva, căci desfid pe oricine să fie în stare a spune ce anume gusturi avea această femeie, doamna de Stasseville deci purta întotdeauna în ultimii ani ai vieții, prins la cingătoare, un buchet de rozete din care, în timp ce juca vist sau în orice altă împrejurare, rupea mereu cite o tulpină și o mesteca ; așa se face că, într-o bună zi, domnișoara de Beaumont a întrebat-o pe Herminie cu o abia simțită undă de batjocură în glas, de când devenise maică-sa ierbivoră ?...”

„Da, mi-aduc aminte“, i-am răspuns. Și fapt este că n-am putut uita niciodată cu ce sălbăticie de fiară, cu ce cruzime aproape erotică mirosise contesa florile smulse din buchet și apoi le strivise între dinți, atunci, la partida aceea de vist care fusese pentru mine un adevărat eveniment.

„Ei bine, spuse moșneagul meu, acele rozete creșteau într-o glastră splendidă din salonul doamnei de Stasseville. Ei da, trecuse de mult vremea când parfumurile îi făceau rău. O știam cu toții de pe timpul când nu le putea suporta, de la ultima naștere, când fusese cît pe-aci să moară, cum ne povestea ea însăși cu un glas galeș, dintr-un buchet de chiparoase. Acum parfumurile îi plăceau și le căuta cu patimă. În salonul ei te înăbușezi ca într-o seră ale cărei geamuri nu au fost încă deschise de prînz. Din această cauză, vreo două-trei femei mai plăpînde nu-i mai călcau în casă. Schimbări, nu glumă ! Lumea însă le pune pe socoteala bolii și a slăbiciunii nervilor. După moartea ei, cînd au trebuit să închidă casa — pentru că tutorele băiatului l-a virit într-un colegiu pe timpitul acela mic, care acum e bogat cum se și cuvine să fie un prost — au vrut să sădească splendidele rozete în pămînt și au găsit în glastră, ghici ce ?... cadavrul unui nou-născut...”

Povestitorul fu intrerupt de strigătul cît se poate de spontan ce-l dădura două sau trei femei, altfel foarte certate cu naturalețea. De multă vreme le părăsise ; dar, pe

cinstea mea, în această împrejurare, o regăsiră la iuțeală. Restul, cele ce știau mai bine să se stăpînească, nu-și îngăduiră decît o tresărire, care fu însă aproape spasmodică.

— Ce uitare la răcoare! spuse, cu ușurătatea-i ce-și rîde de toate, drăgălașul putregai moscat de marchiz de Gourdes, pe care noi îl numim *ultimul marchiz*, una din acele ființe în stare să facă glume pînă și stînd la căpătiul unui sicriu, ba chiar înăuntru.

„Ce era cu acel copil? adăugă cavalerul de Tharsis, pritocindu-și tutunul în tabachera de bagă. Al cui era? Murise oare de moarte bună? Ori fusese omorît?... Și cine să-l fi omorît?... Toate aceste lucruri sînt cu neputință de aflat și mai iscă, încă, însă pe șoptite, niște prepusuri înfiorătoare.“

„Aveți dreptate, cavalerie, i-am răspuns, ascunzînd și mai adînc în mine toate cite socoteam că le știu în plus față de el. Totdeauna va rămîne aici o taină, și ar fi de dorit, cred eu, să fie învăluită cît mai ascuns, pînă în ziua cînd nu va mai stîrni nici o singură vorbuliță.“

„Într-adevăr, spuse el, nu se află pe lume decît două ființe care știu exact cum s-au petrecut lucrurile, și e puțin probabil ca ele să le dea vreodată la iveală, adăugă cavalerul cu un zîmbet pieziș. Una este Marmor de Karkoël, plecat spre Indiile Mari cu geamantanul doldora de bănelul cîștigat de la noi. Și n-o să-l mai revedem niciodată. Cealaltă...“

„Cealaltă?“ întrebai eu, mirat.

„Ah, cealaltă, reluă el, făcîndu-mi cu coada ochiului un semn pe care-l credea foarte subtil, va vorbi cu atît mai puțin. E vorba de duhovnicul contesei. Știi dumneata, preotul acela gras, abatele de Trudaine, pe care în paranteză fie spus, l-au suit de curînd în scaunul episcopal din Bayeux.“

„Cavalerie! îi spusei, lovit deodată de un gînd ce mi-o explica mai limpede decît toate cele aflate pînă atunci, pe această femeie ascunsă din fire, pe care un observator prin

lupă cum e cavalerul de Tharsis o numea prefăcută pentru că-și ascunsese patima sub o voință de fier, poate tocmai pentru a-i spori furtunoasa fericire — cavalerie, v-ați înșelat. Apropierea morții nici n-a întredeschis măcar sufletul zidit, închis cu șapte peceti, al acestei femei demnă de a fi trăit în Italia veacului al șaisprezecelea mai degrabă decât în vremea noastră. Contesa du Tremblay de Stasseville a murit... precum a trăit. Glasul preotului s-a frânt de firea de nepătruns care și-a dus taina cu sine. Dacă ar fi împins-o căința să-și lepede taina în inima unui slujiitor al veșnicei îndurări, nu s-ar fi găsit nimic ascuns în fundul glastrei din salon.“

Povestitorul își încheiase istorisirea. romanul pe care-l promisese și din care nu înfățișase decât ceea ce știa, adică începutul și sfârșitul. Fiecare sta cufundat în gândurile lui și împlinea după chipul imaginației sale acest roman autentic din care nu se cunoșteau decât câteva amănunte des-perechiate. La Paris, unde spiritul dă emoției atât de iute brinci pe fereastră, tăcerea urmînd unei povestiri reprezentîntă, într-un salon spiritual, succesul cel mai măgulitor.

— Ce drăguț arată pe dos cărțile partidelor dumneavoastră de vist! spuse baroana de Saint-Albin, cartofoară înrăită ca o bătrînă ambasadoare. E foarte adevărat ce spuneți. Arătate numai pe jumătate, cărțile fac mai multă impresie decât dacă le-ai întoarce pe toate pe față și ai vedea jocul în întregime.

— Aceasta este latura fantastică a realității, adăugă cu gravitate doctorul.

— Ah! rosti cu glas pătimăș domnișoara Sophie de Revistal, se întîmplă în viață ca și în muzică. Și într-una, și într-alta, expresia se încheagă mai degrabă din tăceri decât din acorduri.

Și privi spre prietena ei intimă, trufașa contesă de Damnaglia, cea cu sînul neclintit, care continua să roadă vîrful de fildes, încrustat cu aur, al evantaiului. Ce spunea oare privirea albastră-oțelie a contesei?... Nu o ve-

deam la față, dar spatele ei, brobonat de o sudoare fină, era grăitor ca o fizionomie. Se spune că, aidoma doamnei de Stasseville, contesa de Damnaglia are tăria să ascundă lumii multe patimi și multă fericire.

— Mi-ai stricat florile preferate, spuse baroana de Mascranny, întorcându-se pe trei sferturi către romancier.

Și, frângînd tulpina unei roze nevinovate desprinse de la rochie, căreia îi risipi petalele pe jos, cu un soi de groază îngîndurată :

— S-a zis cu astea ! adăugă ; n-am să mai port nici-odată rozete.

•

*Acestea sînt demne de oameni
fără Dumnezeu.*

(Allen)

Umbra înserării începuse, de cîteva clipe, să se lase asupra străzilor oraşului ***. Dar în biserica acestui mic şi expresiv oraş din vestul Franţei, noaptea venise de-a binelea. Întotdeauna noaptea se instalează întâi în biserici. Aici coboară mai repede decît în oricare alt loc, fie din pricina reflexelor întunecate ale vitraliilor, dacă biserica are vitralii, fie din pricina desimii stîlpilor, atît de adesea asemuiţi cu copacii dintr-o pădure, şi a umbrelor aruncate de bolţi. Noaptea dinlăuntrul bisericilor, care vine cu puţin înaintea morţii definitive a zilei de afară, nu le închide însă nicăieri porţile. De obicei, ele rămîn deschise şi după ce clopotele au bătut pentru slujba de seară, — uneori pînă foarte tîrziu, în ajunul marilor sărbători, de pildă, în oraşele cucernice, unde se face mare spovedanie în vederea împărtăşaniei de a doua zi. Nici-cînd, la nici o oră din zi, nu sînt bisericile de provincie mai bătute de către cei care de obicei le frecventează decît în acest ceas de seară, cînd muncile au încetat, cînd lumina zilei stă să moară, cînd sufletul cucernic se pregăteşte pentru noapte — pentru noaptea care este asemenea morţii şi în timpul căreia moartea poate veni. În acest ceas simţi prea bine că religia creştină este fiică a catacombelor şi că păstrează în ea cîte ceva din melancoliile ce i-au străjuit leagănul. Într-adevăr, este momentul cînd

celor care mai cred încă în puterea rugăciunii le place să ingenuncheze și să se rezeme, cu fruntea în miini, în întunecimile tainice ale navelor pustii, întunecimi ce răspund cu siguranță celei mai adânci nevoi a sufletului omenească — căci dacă nouă, pățimașii și mondenii, ne pare mai intim și mai tulburător să stăm pe ascuns, în întuneric, alături cu femeia iubită, de ce nu le-ar părea la fel și sufletele credincioase stînd alături cu Dumnezeu, cînd tabernacolele Lui sînt cufundate în nopți și cînd îi pot vorbi, pe întuneric, în taina șoaptei numai de El auzite ?

Or, astfel păreau a-I vorbi în ziua aceea, în biserica din *** , sufletele pioase ce veniseră, după obicei, să-și spună rugăciunile de seară. Cu toate că în orașul încețoșat de un amurg cenușiu de toamnă, felinarele nu se aprinseseră încă — și nici candelă mică, cu grilaj, de sub statuia Fecioarei ce se putea vedea odinioară pe fațada casei doamnelor de la Varenagerie, astăzi nemai aflîndu-se acolo —, slujba de vecernie se terminase de mai bine de două ore — era într-o duminică — iar vîlul de tîmîie care mai stăruie mult timp în urmă-i, ca un baldachin albăstrui în partea de sus a bolților corului, se risipise cu totul. Noaptea, deja adîncă, își despătura în biserică draperia de întuneric ce părea a se revărsa din înaltul bolților aidoma unei pînze căzînd din vîrfurile unui catarg. Două lumînări firave, proptite la colțul a doi stîlpi ai navei, destul de depărtați unul de altul, și lampa din altar, mică stea neclintită prinsă pe întunecimea corului, mai sumbră decît toată bezna din jur, aruncau nu o lumină, ci mai degrabă o licărire fantomatică tirîndu-se prin noaptea în adîncul căreia erau înecate nava centrală și cele laterale. La licărirea strecurată și tremurătoare, puteai distinge vag și confuz, dar nu puteai în nici un caz recunoaște pe cineva. Se zăreau într-adevăr, ici și colo, în mijlocul penumbrelor, grupuri mai opace decît fundalul pe care abia dacă se desluseau — niște spinări încovoiate — cîteva bonete albă, țărănești, ale unor femei sărmene, ingenuncheate pe jos —

două sau trei mantale cu glugile lăsate ; însă atîta tot. Se auzea mai bine decît se vedea. Toate gîurile care se rugau cu voce scăzută, în nava tăcută și sonoră, mai sonoră încă din pricina tăcerii, iscau acel susur ciudat, parcă zvonul unui furnicar de suflete vizibile numai ochiului lui Dumnezeu. Susur mărunț, neînterupt, întretăiat cînd și cînd de suspine, murmur de buze — atît de tulburător în bezna unei biserici amuțite ; nimic nu-l stingherea decît, din timp în timp, una din ușile navelor laterale, care scîrțîia din țîțîni și se trîntea închizîndu-se după persoana ce intra ; tocănitul sprinten și limpede al unor saboți străbătînd aleea de-a lungul capelelor ; cite un scaun izbit și răsturnat în întuneric ; și, ici-colo, cite o tuse, o tuse din acelea stăpînite, de femeii cucernice, cîntată, modulată, din respect față de sfintele ecouri din casa Domnului. Aceste zgomote, de fapt topite toate în plutirea grăbită a unui singur sunet, nu întrerupeau sufletele atente și smerite din rostul zilnic al rugăciunilor lor și din curgerea veșnică a susurului buzelor.

Iată de ce nimeni din grupul de credincioși, smeriți și adunați, ca în fiecare seară, în biserica din***, nu a luat seama la un bărbat a cărui apariție ar fi uimit cu siguranță pe mulți, dacă ar mai fi fost zi afară sau destulă lumină înăuntru pentru a fi recunoscut. Nu era tocmai omul care să umble prin biserici. Nu era văzut pe-acolo niciodată. Și niciodată de cînd, după cîțiva ani de absență, se întorsese să locuiască pentru un timp în orașul natal, nu călcase în vreo biserică. De ce dară intrase aici tocmai în seara aceea ?... Ce sentiment, ce gînd, ce plan îl hotărîse să pășească pragul acestei uși, prin fața căreia trecea de mai multe ori pe zi ca și cum nici n-ar fi existat ?... Era un bărbat întru toate înalt, care trebuie să-și fi înclinat mîndria ca și statura ca să pătrundă pe sub arcada joasă, înverzită de umezeala ploioasei clime a vestului, a ușii scunde pe unde intrase. La urma-urmei, poezia nu lipsea din capul lui clocotitor. Intrînd în acest lăcaș, de

care posemne se dezvățase cu totul, va fi fost oare izbit de aspectul de mormînt aproape al bisericii ce seamănă ca alcătuire, cu o criptă, fiind mai joasă decît caldarîmul pieții unde e construită, iar portalul, ce se deschide asupra unei scări interioare cu cîteva trepte, fiind mai înălțat decît altarul principal ?... Nu o citise pe sfînta Brigitte. Dacă ar fi citit-o, s-ar fi gîndit, pășind în atmosfera nocturnă, foșnind de șoapte misterioase, la viziunea ei despre purgatoriu, la acel dormitor de minăstire, mohorît, înfricoșător, unde nu vezi pe nimeni, dar auzi voci înfundate și suspine ieșind din pereți... De altfel, oricare i-ar fi fost impresia, fapt este că se opri, nesigur de sine sau de amintirile sale, dacă mai avea amintiri, la mijlocul aleii laterale pe unde apucase. Pentru oricine l-ar fi urmărit, era limpede că el caută pe cineva sau ceva, fără însă a le putea afla printre umbre... Totuși, după ce privirea i se obișnuie puțin cu ele și putu să recunoască împrejurii-i conturul lucrurilor, zări pînă la urmă o cerșetoare bătrînă, mai mult prăvălită decît ingenuncheată în rugăciune la marginea *băncii săracilor*, și, atingînd-o pe umăr, o întrebă unde se află capela Fecioarei și confesionalul unui preot din parohie pe care-l numi. Îndrumat de bătrînă, clientă obișnuită a *băncii săracilor*, care, de cincizeci de ani poate, părea a face parte din mobilierul bisericii și a-i aparține în aceeași măsură ca și figurile grotești sculptate deasupra cornișelor, omul nostru ajunsese fără prea multă greutate, făcîndu-și drum printre scaunele întoarse și împrăștiate în timpul slujbelor de peste zi, și se propti, în picioare, în fața confesionalului din interiorul capelei. Rămase aici, cu brațele încrucișate, așa cum stau mai întotdeauna în biserică cei care nu vin să se roage, dar vor totuși să păstreze o atitudine cuviincioasă și gravă. Cîteva doamne din congregația Sfintelor Mățăanii, aflate în acel moment în rugăciune în jurul capelei respective, n-ar fi putut *re-marca* la acest bărbat — în caz că-l observaseră — decît, să nu spun impietatea, dar *nepietatea* atitudinii sale. Este

adevărat că, de obicei, în serile de spovedanie, stătea aprinsă lingă furca Fecioarei, cu podoaba ei de panglici, o luminare răsucită de ceară galbenă, ce lumina capela ; dar cum în dimineața acelei zile veniseră o mulțime de oameni la împărtășit, iar acum nu mai era nimeni în confesionalul din capelă, preotul, care-și vedea înăuntru de meditațiile lui singuratice, ieșise la un anume moment, stinsese lumina de ceară galbenă, apoi reintrase în acel soi de chiliuță de lemn pentru a-și continua meditația, sub înfrurirea întunericului ce împiedică atenția să scape în afară și dă viață reculegerii. Să fi fost acesta motivul, să fi fost întâmplarea, sau vreo toană, sau economia, sau vreo altă cauză de același fel, pricina gestului foarte firesc al preotului ? Oricum, împrejurarea veni în ajutorul omului nostru intrat în capelă, în caz că el voia să rămână *incognito* ; de altfel, nu rămase aici decât câteva clipe... Preotul, care stinsese lumina înainte de sosirea lui, ză-rindu-l printre grătile confesionalului, deschise larg ușa, fără să se ridice din umbra unde era așezat : iar bărbatul, desfăcându-și brațele, îi întinse un obiect care nu se putea desluși și pe care-l scoase din sân :

— Poftim, ia-o, părinte ! spuse el cu glas scăzut, dar limpede. E de-ajuns de când o car după mine !

Mai mult nu s-a spus. Preotul, ca și cum ar fi știut despre ce e vorba, luă obiectul și închise liniștit la loc ușa confesionalului. Doamnele din congregația Sfintelor Mănăii credeau că bărbatul care îi vorbise preotului avea să ingenuncheze și să se spovedească ; mare le-a fost mirarea când l-au văzut coborînd cu pas sprinten treapta confesionalului și îndreptîndu-se spre aleea laterală pe unde venise.

Dacă doamnele au fost surprinse, și mai surprins fu omul nostru când, drept la mijlocul aleii laterale pe unde o luase spre a ieși din biserică, se simți prins de două brațe vinjoase, și un ris, ce suna îngrozitor de scandalos într-un asemenea locaș sfânt, îi izbucni aproape în obraz.

A fost un mare noroc pentru dinții dezveliți de rîs că i-a recunoscut pe loc, așa aproape cum erau de ochii lui !

— Pe Dumnezeu și pe toți dracii, zise în aceeași clipă cel ce rîsesse, cu vocea scăzută, însă nu într-atît încît să nu se audă în preajmă înjurătura și cealaltă vorbă necuviincioasă ; ce mama dracului cauți tu, Mesnil, într-o biserică la ora asta ? Doar nu mai sîntem în Spania, ca pe vremea cînd cotrobăiam așa plăcut pe sub vălurile călugărițelor de la Avila.

Cel ce fusese numit Mesnil schiță un gest de furie.

— Gura ! spuse el, potolind răsunsetul vocii care abia aștepta să tune. Ești beat ?... Înjuri în biserică ca într-un corp de gardă. Hai ! hai ! lasă prostiile ! și să ieșim cuvințios amîndoi de aici.

Și îndoi pasul, îndreptîndu-se, urmat de *celălalt*, spre ușa scundă ; odată afară, în atmosfera liberă a străzii, își putură amîndoi regăsi plinătatea glasurilor :

— Arde-te-ar toate focurile iadului, Mesnil ! continuă *celălalt*, ca turbat. Ce vrei ? să te călugărești ?... Poftești la anafură ?... Tu, Mesnilgrand, tu, căpitan în regimentul Chamboran, tu la biserică, ca un pupă-cruce !

— Parcă tu nu erai la biserică ! răspunse liniștit Mesnilgrand.

— Eram ca să te urmăresc. Te-am văzut cînd ai intrat, și, pe cîntea mea, m-am mirat mai mult decît dacă aș fi văzut-o pe maică-mea siluită. Mi-am spus : „Ce dracu' poate să facă el în gaura asta cu popi ?...” Pe urmă m-am gîndit că trebuie să fie la mijloc vreo blestemată de fustă, și am vrut să văd pentru ce ucenică sau pentru ce cucoană mare din oraș ai intrat acolo.

— Am intrat numai și numai pentru mine, *dragul meu*, zise Mesnil, cu insolența glacială a disprețului, nepăsător la clevetiri.

— Păi atunci, mai al dracului mă uimești !

— Dragul meu, reluă Mesnil, oprindu-se în loc, oamenii... de felul meu nu au fost creați, de cînd e lumea lume, decît ca să-i uimească pe oamenii... de felul tău.

Și, întorcînd spatele și grăbind pasul ca unul care nu are poftă să fie urmat, apucă pe strada Gisors și ieși în piața Thurin unde, la unul din colțuri, își avea locuința.

Locuia de fapt la tatăl său, Mesnilgrand bătrînul, cum i se spunea în oraș cînd venea vorba despre el. Acesta era un bătrîn bogat și zgîrcit (așa îi mergea vestea), — strîns la punga este expresia ce i se aplica —, trăind de multă vreme fără să vadă pe nimeni, în afara celor trei luni pe an pe care fiul său, locuind la Paris, venea să le petreacă în oraș. Atunci, bătrînul Mesnilgrand, căruia, în mod obișnuit, nu-i călca pragul nici măcar o pisică, se apuca să poștească și să primească pe foștii prieteni și camarazi de regiment ai fiului său, să-i ghiftuiască cu niște somptuoase ospețe de zgîrcit, mese de rînd, precum spuneau mîncăii „à la Rabelais“ de prin partea locului, de altfel din răutate și pe nedrept, căci mîncărurile ce se serveau la aceste ospețe — acele mîncăruri de prostime, atît de lăudate în proverbe — erau excelente.

Și ca să vă puteți face o idee : în vremea povestirii noastre, se afla în orașul *** un faimos perceptor fiscal care, în momentul cînd se instalase aici, produsese același efect ca o trăsură cu șase cai intrînd într-o biserică. Omul acesta voinic era un capitalist destul de mărunt ; în schimb natura îl batjocorise făcînd din el, prin vocație, un mare bucătar. Se povestea că în 1814 adusese dinaintea lui Luđovic al XVIII-lea, care tocmai o ștergea spre Gand, într-o mîină tezaurul circumscripției sale, iar în cealaltă o mîncărică de ciuperci ce părea a fi fost gătită de toți cei șapte demoni ai păcatelor capitale laolaltă, într-atît era de delicioasă ; cum era și de așteptat,

Ludovic al XVIII-lea luase lada cu bani fără măcar să mulțumească ; dar, din recunoștință pentru mîncărică, împodobise pe loc pintecul prearotunjit al genialului maestru-bucătar, răsărit din sinul finanțelor, cu marele ordin negru al Sfintului Mihail, ordin ce nu se atribuia decît savanților și artiștilor. Cu panglica de moar întotdeauna așternută pe vesta albă, iar scuipatul ei de aur sticlindu-i pe burta rotundă, acest Turcaret¹ de domn Deltocq (așa îl chema), care în ziua de sfîntul Ludovic purta sabie și frac de catifea „à la française“, fudul și obraznic cît la un loc treizeci și șase de birjari englezi cu perucă argintie, și care socotea că tot și toate trebuie să se incline în fața supremației sosurilor lui, acest domn Deltocq deci era pentru orașul *** personajul unei vanități, al unui fast aproape solar... Ei bine, cu acest personaj prînzitor, ce se lăuda că știe să pregătească patruzeci și nouă de supe de post diferite, iar celor de dulce nici nu le mai putea ține socoteala, cu el deci rivaliza bucătăreasa bătrînului Mesnilgrand, lui îi crea ea neliniști pe tot timpul cît fiul acestuia ședea în oraș.

Era mîndru bătrînul de fiul său ; dar era și amărit, acest moșneag de tată, și avea într-adevăr de ce să fie ! Flăcăul lui, cum îi spunea, deși era trecut de patruzeci de ani, își văzuse viața zdrobită de aceeași lovitură care făcuse Imperiul fărîme și prăbușise soarta Celui ce nu se mai numea acum decît ÎMPĂRATUL, ca și cum numele i se topise în văpăile funcției și gloriei ! Feciorul Mesnilgrand pornise la optsprezece ani ca infanterist, și era croit din stofa mareșalilor vremii ; făcuse toate războaiele Imperiului, purtînd la calpac panașul tuturor speranțelor ; dar trăznetul final de la Waterloo îi pirjolise pînă la rădăcină ultimele ambiții, pînă la una. Era dintr-acei pe care regimul Restaurației nu i-a mai reluat în

¹ Tipul de cămătar zgîrcit și ridicol, personajul principal din comedia cu același nume de Lesage (1709).

serviciu, ca unii ce nu putuseră rezista fascinației întoarcerii Împăratului din insula Elba, întoarcere care i-a făcut pe cei mai tari să-și uite jurămintele, de parcă și-ar fi pierdut liberul arbitru. Șeful de escadron Mesnilgrand, despre care ofițerii din Chamboran — regiment de-o romantică vitejie — spuneau : „Se poate să fii tot atât de viteaz cît Mesnilgrand ; mai viteaz însă, nu se poate !“, și-a văzut unii camarazi de regiment, ce nu aveau nici pe departe statele sale de serviciu, deveniți, sub nasul lui, colonei în cele mai mîndre regimente ale Gărzii Regale ; și, cu toate că nu era invidios, faptul i-a pricinuit o dureroasă zguduire... Era o fire din cale-afară, primejdios chiar, de pornită. Numai disciplina militară, aproape romană, a epocii imperiale, a fost în stare să stăvilească patimile acestui violent care, pînă la optsprezece ani, revoltase — cu aceste patimi cumplit de neînfrîinate — orașul unde se născuse, și fusese cît pe ce să piară. Într-adevăr, pînă la optsprezece ani, necumpătarea în privința femeilor, necumpătare de-a dreptul nebunească, îi îmbolnăvisese nervii ; făcuse un fel de *tabes*¹ dorsal, pentru care a fost nevoie să i se cauterizeze șira spinării. Acest tratament înspăimîntător ce îngrozi orașul *** , precum îl îngroziseră și excesele tînărului Mesnilgrand, a fost ca un soi de tortură exemplară, la care toți tații de familie din oraș și-au silit fiii să asiste, pentru a le da o lecție, așa cum popoarelor li se dau lecții prin teroare. I-au adus pe toți să vadă cum e *ars* tînărul Mesnilgrand, care nu a scăpat teafăr de pe urma mușcăturilor focului decît, pe cîte spuneau doctorii, datorită unei constituții de *diavol* ; și diavol e chiar cuvîntul potrivit, de vreme ce a rezistat atât de bine la foc. Astfel încît, avînd această atât de nemai-pomenit de robustă sănătate care mai apoi, după tratamentul cu pricina, a rezistat oboselilor, rănilor, tuturor

¹ Boală provocată de leziuni ale măduvei spinării și care se manifestă prin pierderea capacității de coordonare a mișcărilor.

flagelurilor ce se pot abate asupra unui bărbat la război, când Mesnilgrand se trezi deodată, în plină putere a vârstei și viguros încă fiind, lipsit de strălucitul viitor militar ce și-l visase, fără nici o țință înaintea ochilor, cu mâinile legate și sabia ținută în teacă, patimile i se exasperară pînă la turbare... Dacă am căuta în istorie un exemplu cu care să-l comparăm pe Mesnilgrand, ar trebui să ne întoarcem tocmai la faimosul Carol Temerarul, duce de Burgundia¹. Un moralist năstrușnic, preocupat de lipsa de noimă a destinelor noastre, a susținut, căutînd a da o explicație acestui personaj, că oamenii seamănă cu niște portrete, în care unii își au capul sau pieptul tăiat de rama prea îngustă pentru mărimea lor naturală, iar ceilalți dispar, micșorați, reduși la dimensiunea de pitici din cauza absurdei imensități a ramei lor. S-a întîmplat ca Mesnilgrand, feciorul unui mărunț nobil din Normandia de jos, sortit să moară în anonimatul vieții particulare, după ce avea să rateze marea glorie istorică pentru care se născuse, s-a întîmplat ca el să aibă — și la ce i-a fost bună? — înspăimîntătoarea tărie a furiei neîntrerupte, a înveninării, a turbatei sfîșieri de sine ce-o avea și Temerarul, pe care istoria îl mai numește și Cumplitul. Pentru el, acel Waterloo ce l-a zvîrlit în stradă, a însemnat, dintr-un foc, ceea ce, din două focuri, au însemnat, Granson și Morat pentru trăsnetul de om îngropat printre zăpezile de la Nancy. Numai că nu au existat nici zăpezi, nici Nancy pentru Mesnilgrand, pentru șeful de escadron *bușit*, precum spun acei ce dezonorează totul cu vocabularul lor josnic. În momentul acela, s-a crezut că are să se omoare, sau să-și piardă mințile. Nu s-a omorît, și mîntea i-a rămas întreagă. N-a ajuns nebun. Era deja, au spus glumeții, căci glumeți nu lipsesc niciodată. Iar

¹ Carol Temerarul, duce de Burgundia (1433—1477), a fost înfrînt în încercarea de-a face din ducatul lui un principat independent de coroana Franței; învins la Granson și Morat (1476), a murit în luptă lîngă Nancy, iar trupul i-a fost sfîșiat de lupi.

dacă nu s-a omorît — și dată fiind firea ce-o avea, prietenii săi *l-ar fi putut întreba*, dar *nu l-au întrebat*, de ce n-a făcut-o —, nu era el omul care să lase vulturul să-i sfișie inima fără a încerca să-i zdrobească ciocul¹. Asemenea lui Alfieri², neînchipuit de încăpăținatului Alfieri care, neavind habar de nimic altceva decât de dresura de cai, a învățat greaca la patruzeci de ani, ba chiar a scris versuri grecești, Mesnilgrand s-a aruncat, mai bine-zis s-a năpustit în pictură, adică în ceea ce era *mai străin* de el, exact la fel cum cineva, vrînd să se arunce pe fereastră, se urcă la etajul șapte ca să se omoare mai bine, aruncîndu-se cît mai de sus. Nu se pricepea o iotă la desen, și a ajuns pictor ca Géricault³, pe care îl cunoscuse, mi se pare, în regimentul de mușchetari. A muncit... cu înrîncănarea unei fugi în fața dușmanului, cum spunea el, rizînd cu amărăciune, a expus, a stîrnit vîlvă, n-a mai expus; își sfișia pînzele după ce le picta, apoi iar se așternea pe muncă, cu o nepotolită înverșunare. Acest ofițer trăit cu sabia în mînă, purtat de calul său de-a lungul și de-a latul Europei, și-a trecut o parte din viață priponit în fața unui șevalet, dînd cu pensula pe pînză cum ar fi dat cu sabia, și într-atît de pornit împotriva războiului — pornirea celor ce iubesc cu patimă! — încît ceea ce picta cu deosebire erau peisaje, peisaje asemenea celor pe care le pustiise. Iar în timp ce le picta, mesteca nu știu ce pastă de opium, odată cu tutunul din care trăgea zi și noapte, căci pusese să i se facă un fel de narghilea inventată de el, cu care putea să fumeze chiar și cînd dormea. Dar nici narcoticele, nici stupefiantele, nici una din otrăvurile cu ajutorul cărora omul se para-

¹ Aluzie la Prometeu, titanul pedepsit de Zeus pentru a fi furat focul din Olimp spre a-l dărui oamenilor; a fost ținut pe o stîncă din Caucaz, iar un vultur îi rodea neîncetat măruntaiele, care creșteau mereu la loc.

² *Vittorio Alfieri* (1749—1803), autor italian de tragedii eroice.

³ *Théodore Géricault* (1791—1824), pictor romantic francez.

lizează și se ucide pe sine cu de-amănuntul, nu au putut să adoarmă fiara turbată din el, fiara ce nu ațipea niciodată și pe care el o numea „crocodilul din fântina mea” — un crocodil fosforescent într-o fântină de foc ! Unii, cunoscându-l prea puțin, au crezut multă vreme că este carbonar. Dar pentru cei ce-l cunoșteau mai bine, era prea multă lătrătură și prea mult liberalism stupid în această mișcare pentru ca un om atât de absolut în toate să se lase prins de neroziile pe care le știa cîntări cu fermitatea tipicului judecătoresc al normandului. Și fapt este că, în afara patimilor sale, a căror extravaganță depășea uneori orice limite, avea acel sentiment clar al realității ce-l caracterizează pe bărbații de origine normandă. Nu s-a lăsat niciodată furat de iluzia conspirațiilor. I-a prevestit punct cu punct generalului Berton¹ soarta care-l aștepta. Pe de altă parte, respingea instinctiv ideile democratice pe care partizanii Împăratului, pentru a putea să conspire în voie, se sprijiniseră în timpul Restaurației. Mesnilgrand era, din creștet pînă-n tălpi, un aristocrat. Și nu numai prin naștere, castă, rang social ; era aristocrat *din fire*, așa cum el era *el* și nu un altul, așa cum ar fi rămas, chiar de-ar fi fost ultimul cizmar din oraș. În sfîrșit, era aristocrat și „prin felul său elevat de-a simți”, cum spune Heinrich Heine, iar nu la modul burghez, al parveniților cărora le plac distincțiile exterioare. Nu-și purta decorațiile. Tatăl său, văzîndu-l pe punctul de a deveni colonel, la vremea cînd s-a prăbușit Imperiul, îi cumpărase o baronie ; el însă nu și-a purtat niciodată titlul. Pe cărțile de vizită, pentru toată lumea, era doar atît : cavalerul de Mesnilgrand. Titlurile, golite de privilegiile politice cu care altădată erau căptușite și care făceau din ele adevărate arme de luptă, nu prețuiau în ochii lui mai mult decît cojile de portocală golite de mîez, și le

¹ General în timpul primului Imperiu (1769—1822) ; în urma unui complot pentru reintronarea lui Napoleon I, a fost prins, judecat și executat.

lua în ris chiar față de cei ce le respectau. Făcu într-o zi chiar dovada lucrului, în acel orașel *** ce se dădea în vînt după titlurile nobiliare, unde foștii boiernași din regiune, sărăciți și prăpădiți de Revoluție, aveau, poate spre a se mîngîia, nevinovata manie de a-și atribui unul altuia titlul de conte sau de marchiz, titluri pe care familiile lor, foarte vechi fiind și neavînd nicidecum nevoie de ele pentru a-și dovedi noblețea, nu le purtaseră niciodată. Mesnilgrand, socotind ridicolă această uzurpare, a folosit un mijloc îndrăzneț pentru a-i pune capăt. Într-o seară, la o petrecere ce se dădea într-una din casele cele mai aristocratice din oraș, îi spuse valetului : „Anunță pe ducele de Mesnilgrand“. Iar valetul, mirat, anunță cu glas tunător : „Domnul duce de Mesnilgrand !“ Tresărire generală ! „Ce să-i faci — spuse el, văzînd efectul ce-l stîrnise — de vreme ce toată lumea își atribuie un titlu mi-am zis că prefer să mi-l iau pe acesta !“ N-a crîcnit nimeni. Ba chiar cîțiva, mai bine dispuși, au început să ridă prin colțuri ; lucrurile însă nu s-au mai repetat. Cavaleri rătăcitori există întotdeauna pe lume. Ei nu mai îndreaptă strîmbătatea cu spada, ci ridicolul cu ironia, iar Mesnilgrand era într-adevăr unul dintre acești cavaleri.

Avea darul sarcasmului. Și nu era singurul dar ce i-l făcuse zeul forței. Deși, în economia structurii sale animale, caracterul se afla, ca la mai toți oamenii de acțiune, pe primul plan, nu mai puțin mintea-i, deși rămasă pe planul al doilea, reprezenta pentru el și împotriva celorlalți, o forță. Fără îndoială că dacă Mesnilgrand ar fi fost un om fericit, ar fi fost un om și foarte spiritual ; nefericit însă fiind, avea opinii de disperat, iar cînd era vesel, lucru prea rar, avea o veselie de disperat ; și nimic nu fărîmîtează mai tare caleidoscopul minții și nu-l împiedică mai sigur să se învîrtească, să strălucească orbitor, decît ideea fixă a nefericirii. Însă ceea ce Mesnilgrand avea mai presus de orice, alături de patimile care-i colcăiau în piept, era o extraordinară elocință. Vorba ce

s-a spus despre Mirabeau¹ și se poate spune despre toți oratorii : „Să-l fi auzit !...“ părea a fi fost rostită anume pentru el. Trebuia văzut, în cea mai neînsemnată discuție, cu pieptul lui de vulcan clocotind, din palid devenind de o paloare mai adâncă, cu fruntea brăzdată de vârtejuri de zbircituri — ca marea în uraganu-i de minie —, cu pupilele țișnindu-i afară din cornee, parcă pentru a-i trăzni pe cei cărora le vorbea — ca două gloanțe de vâpaie ! Trebuia văzut cum gîfîia, palpita, cu respirația zmucită, cu vocea care-i devenea tot mai răscolitoare pe măsură ce i se frîngea mai adînc, ironia făcea să-i tremure spuma buzelor ce mai vibrau încă îndelung după ce isprăvea de vorbit, mai sublim în epuizarea de după aceste accese decît Talma² jucîndu-l pe Oreste, ucis cu și mai multă măreție și totuși nemurind, nedovedit de propria-i turbare, ci reluînd-o a doua zi, sau peste o oră, peste un minut, fenix al furiei, veșnic renăscînd din cenușa-i !... Într-adevăr, în orice clipă ar fi fost atinse anume corzi, instrunate în el pînă la nemurire, se stîrneau rezonanțe în stare să-l doboare la pămînt pe cel ce avusese imprudența s-o facă. „A venit ieri să-și petreacă seara la noi, spunea cîte o fată tinăra uneia dintre prietenele sale. Și, draga mea, a răcnit tot timpul. E un individ demonic. Pînă la sfîrșit, n-o să-l mai primim deloc pe domnul de Mesnilgrand.“ De n-ar fi fost aceste răgete, care nu erau de *bon ton* și nu se potriveau nici cu saloanele, nici cu ființele care le locuiesc, poate că ar fi stîrnit vreun interes printre fetele tinere ce-l judecau cu atîta asprime batjocoritoare. La acea vreme, lordul Byron începea să fie la mare modă, iar cînd era tăcut și stăpînit, Mesnilgrand avea în el ceva din eroii poetului. Nu frumusețea regulată, căutată de fetele cu inimă rece. Căci era foc de urît ; însă figura lui palidă și răvășită, sub părul castaniu rămas

¹ *Mirabeau* (1749—1791), orator și om politic francez.

² *François-Joseph Talma* (1763—1826), actor francez de tragedie.

încă foarte tineresc, fruntea brăzdată înainte de vreme, ca aceea a lui Lara¹ sau a Corsarului², nasul turtit, de leopard, ochii albaștri-verzui, ușor încercuiți de un firicel singuriu, ca cei ai cailor de rasă foarte focosi, totul vădea o expresie în fața căreia cele mai ironice fete din oraș se tulburau. Cînd era el de față, cele mai batjocoritoare nu-și mai puteau slobozi ironiile. Înalt, puternic, bine făcut, cu toate că începuse a se girbovi, ca și cum viața ce ducea i-ar fi fost o armură prea apăsătoare, cavalierul de Mesnilgrand avea, în ciuda costumului modern, înfățișarea de altădată pe care-o regăsești în unele maiestuoase portrete de familie. „Un portret care umblă” spusese o fată, văzîndu-l pentru prima dată intrînd într-un salon. De altfel, în ochii acelor fete, Mesnilgrand își încorona aceste calități cu una, mai presus decît toate celelalte : era întotdeauna gătit dumnezeiește. Să fi fost eleganța o ultimă cochetărie din viața de *crai* a acestui disperat, supraviețuind încă vremilor sfîrșite, îngropate, ca soarele care, la asfințit, aruncă o ultimă rază trandafirie pe sinul norilor în spatele cărora s-a prăbușit ?... Să fi fost o rămășiță a luxului de satrap oriental, desfășurat altădată de către ofițerul din regimentul Chamboran, pentru care, la desființarea regimentului, bătrînul zgîrcit de taică-său trebuise să plătească 20.000 franci numai pe pieile de tigru, pentru păturile de cal și pentru carîmbii cizmelor sale roșii ? Fapt este însă că nu se afla nici un tînăr la Paris sau la Londra să-l întreaacă în eleganță și pe acest mizantrop, care nu mai trăia printre lume și care, în timpul celor trei luni cît stătea la ***³, se ducea la început în cîteva vizite, apoi nu se mai ducea nicăieri.

Trăia și aici, ca și la Paris, scufundat pînă noaptea tîrziu în pictura lui. Se plimba prea puțin prin orașul curat și fermecător, cu înfățișare visătoare, construit pentru visători, oraș de poeți unde poate nu exista nici măcar

¹, ² Eroii ai poemelor romantice cu același nume de Byron.

unul. Trecea uneori pe cîte o stradă, unde vreun prăvăliaş îi spunea străinului care-i remarcă ţinuta trufaşă : „E comandantul de Mesnilgrand“, ca şi cînd comandantul de Mesnilgrand trebuia să fie cunoscut lumii întregi ! Cine l-a văzut o dată nu l-a mai uitat. Impunea respect, ca toţi oamenii care nu mai cer nimic de la viaţă ; pentru că cine nu cere nimic de la viaţă se află mai presus de ea, iar atunci viaţa este aceea care îi face temenele. Nu se ducea la cafenea cu ceilalţi ofiţeri, raşi şi ei din cadrele de serviciu ale Restauraţiei, dar cărora nu lipsea niciodată a le strînge mîna cînd îi întîlnea. Cafenelele de provincie îl dezgustau ca unul ce era aristocrat pînă în virful unghiilor. A nu le călca pragul era, pentru el, o chestiune de bun-gust. Faptul nu indigna pe nimeni. Camarazii erau întotdeauna siguri că-l pot găsi acasă la taică-său care, din zgîrcit cum era în lipsa lui, devenea splendid de generos pe timpul cît şedea feciorul la el, şi care le dădea nişte ospeţe numite de ei, deşi nu citiseră niciodată *Biblia*, Baltazare ¹.

Lua şi bătrînul parte la ele, aşezat în faţa fiului său şi, deşi era bătrîn, iar ca ţinută părea un personaj de comedie, se vedea bine că, pe timpuri, tatăl trebuie să fi fost demn de a procrea odrasla cu care se mîndrea... Era un bătrîn înalt, foarte uscat, drept ca un catarg ; ţinea cu semeţie piept bătrîneţii. Îmbrăcat mereu în aceeaşi redingotă lungă, de culoare închisă, care-l făcea să pară mai înalt decît era, vădea austeritatea unui gînditor sau a unui om pentru care nu se află pe lume nici măriri, nici înfăptuiri. De ani de zile purta într-una o scufie de bum-bac, strînsă cu o panglică lată liliachie ; niciun glumeţ însă nu s-ar fi gîndit să ridă de acest tradiţional acoperă-mînt de cap al Bolnavului închipuit. Bătrînul Mesnilgrand

¹ Termen creat după numele lui Balthazar, regent din Babilon, căruia înfrîngerea sa de către Cyrus i-a fost prevestită în timpul uneia dintre orgiile care-l făcuseră celebru (*Bibl.*).

nu dădea prilej de haz și comedie, precum nu dădea niciodată nimănui nimic. Ar fi stins risul de pe buzele vesele ale lui Régnard ¹ și ar fi îngîndurat mai adînc îngîndurata privire a lui Molière. Oricum ar fi fost tinerețea acestui Gêronte ² sau a acestui Harpagon ³ aproape măreț, vremea ei era prea îndepărtată pentru ca cineva să și-o mai amintească. Se spunea că, deși era rudă cu Vicq d'Azir, medicul Mariei Antoinette, se dăduse cu Revoluția, nu însă pentru multă vreme. Omul făcutei (normanzii spun la avutul lor *făcută*; vorbă cu tîlc adînc!), stăpinul, proprietarul de pămînturi din el pusese curînd la punct pe omul de idei. Numai că, precum intrase în Revoluție ateu religios, ieșise din ea ateu politic, iar aceste două ateisme combinate făcuseră din el un negativist îndrăcit, în stare să-l sperie pînă și pe Voltaire. Altminteri, despre părările lui vorbea puțin și niciodată în afara acestor cine între bărbați, pe care le dădea ca să-și sărbătorească feciorul și unde, aflîndu-se în atmosferă de familie din punctul de vedere al ideilor, lăsa să-i scape unele licăriri de opinie ce ar fi îndreptățit tot ce se spunea pe socoteala lui în oraș. Pentru oamenii credincioși și pentru nobilii de care orașul era plin, bătrînul apărea într-adevăr ca un hulit, care nu putea fi frecventat și care-și făcuse singur dreptate, nevăzînd niciodată pe nimeni... Ducea o viață foarte simplă. De ieșit din casă nu ieșea. Limita grădinii și a curții reprezenta pentru el capătul pămîntului. Iarna, așezat la gura imensului cămin de la bucătărie, în dreptul căruia pusese să i se aducă un fotoliu adînc și cu spetează lată, din catifea de Utrecht, cărămizie, sta tăcut printre servitorii stingheriți de prezența-i, căci față de el nu îndrăzneau să ridice vocea, și vorbeau între ei pe șoptite, ca într-o biserică; vara îi scutea de prezența-i și rămînea

¹ Jean-François Régnard (1655—1709), autor de comedii în tradiția lui Molière.

² Tipul clasic al bătrînului zgîrcit și ridicol.

³ Personajul principal al comediei *Avarul* de Molière (1668,

în sufragerie, unde era răcoare, citind gazetele sau câteva bucoavne dintr-o veche bibliotecă de călugări, cumpărate de el la mezat, sau făcînd rînduială între chitanțe, în fața unui birouaș de arțar, cu colțuri de aramă, pe care pusese să i-l coboare aici, deși nu era o mobilă potrivită pentru sufragerie, dar pentru a nu mai fi nevoit să urce un etaj cînd îi veneau arendașii. Chiar dacă se va fi petrecut în capul lui și altceva decît socoteli de dobinzi, n-o știa nimeni. Figura lui, cu nasul scurt, puțin turtită, albă ca ceruza și ciuruită de urme de vărsat, nu lăsa să transpară nimic din gîndurile sale, tot atît de enigmatice ca cele ale unui cotoi torcînd la gura sobei. Vărsatul negru, care îi făcuse obrazul numai găuri, îi înroșise ochii și-i răsucise genele către înăuntru, așa încît trebuia să și le taie; fiind obligat s-o repete des, această cumplită operație îi stricase vederea, astfel că atunci cînd vorbea, trebuia să-și ducă mîna streășină la ochi, ca o apărătoare, pentru a le întări vederea, și să se lase puțin pe spate, din care pricină căpăta totdeauna o înfățișare de mare insolentă și trufie. Cu siguranță că nici un fel de lornion n-ar fi produs o mai puternică impresie de insolentă decît aceea realizată de domnul de Mesnilgrand cu mîna lui tremurîndă proptită drept deasupra sprîncenelor ca să te poată ținti și privi mai bine cînd îți adresa cuvîntul... Glasul lui era al unui om care a avut întotdeauna dreptul de a comanda celorlalți, un glas mai curînd din cap decît din piept, al unui om cu cap, dar fără inimă; nu se folosea însă prea mult de el. S-ar fi spus că la fel e de zgîrcit cu vocea cît și cu galbenii lui. Făcea economie la glas, nu însă în felul în care și-l economisea centenarul Fontenelle¹ pe al său, întrerupîndu-și fraza cînd trecea o trăsură și reluînd-o după ce zgomotul înceta. Bătrînul domn de Mesnilgrand nu era, ca bătrînul Fontenelle, un moșneag de porțelan ciobit, preocupat într-una să-și suprave-

¹ *Bernard de Fontenelle* (1657—1757), scriitor și autor de lucrări de filozofie vulgarizată.

gheze ciobiturile. Era un dolmen¹ antic, de granit, cît privește tăria, iar dacă vorbea puțin, este pentru că dolmenele, ca și grădinile lui La Fontaine, vorbesc puțin. De altfel, cînd i se întîmpla să o facă, vorbea scurt, la modul Tacit². În conversație dăltuia vorba. Stilul îi era lapidar — lapidator chiar, căci avea din fire vorba mușcătoare, iar pietrele ce le arunca asupra celorlalți atingeau întotdeauna pe cineva. Altădată, ca mulți alți tați, se făcuse foc și pară din pricina cheltuielilor și nebuniilor feciorului său; dar de cînd Mesnil — cum îl numea cu o prescurtare familiară — rămăsese prins, ca unul dintre Titani, sub muntele prăbușit al Imperiului, avea față de el respectul celui care a măsurat viața cu toate cîntarele dispregiului și care socotește că nu se află, pînă la sfîrșit, nimic mai frumos pe lume decît forța omenească strivită de stupiditatea destinului!

Și-i făcea dovada acestui respect în felul lui, altminteri foarte grăitor. Cînd fiul vorbea în prezența lui, o atenție pătimașă se vădea pe figura-i lividă, rece, asemănătoare unei luni desenate cu tibișirul pe hîrtie cenușie și cu ochii — înroșiți cum erau de la vărsat — colorați cu sangvină. De altfel, cea mai bună dovadă ce-o putea da de cît de mare caz făcea în legătură cu feciorul său Mesnil era că, pe timpul cît acesta ședea la el, își uita cu totul zgîrcenia, patimă ce cu atîta greutate își desface strînsoarea înghețată de pe omul odată prins. E vorba de faimoasele ospețe care-l împiedecau pe dl. Deltocq să doarmă, clătînînd amenințător laurii șuncilor afumate atîrnați deasupra capului său. Ospețe cum numai Satana e în stare să meștească pentru favoriții lui... Și, la drept vorbind, mesenii acestor ospețe nu erau ei oare preacinstiții favoriți ai Satanei?... „Cîți nepricopsiți și ticăloși sînt în oraș și în re-

¹ Monument megalitic, alcătuit dintr-o lespede de stîncă așezată pe două blocuri verticale.

² Istoric latin (55—120); opera sa (*Analele, Istoriile* etc.) este scrisă într-un stil lapidar, model neîntrecut al stilului clasic.

giune se află cu toți prezenți acolo“, mormăiau regaliștii și dreptcredincioșii care mai nutreau pasiuni încă de la 1815. „Trebuie că sumedenie de grozăvii se spun pe la aceste mese — poate chiar se și făptuiesc“, adăugau ei. Servitorii, care nu erau trimiși la bucătărie cînd se servea desertul, precum la cîinele date de baronul d'Holbach¹, răs-pindeau într-adevăr prin oraș niște zvonuri îngrozitoare despre cele ce vorbeau la aceste chefuri ; ba chiar faptele se umflară într-atît în opinia publică, încît bucătăreasa domnului de Mesnilgrand bătrînul fu la un moment dat prinsă la mijloc de către prietenele ei și amenințată : că pe timpul vizitei feciorului Mesnilgrand la taică-său, dom-nul părinte avea s-o oprească a se împărțăși din Sfintele Taine. Față de agapele din casa din piața Thurin, atît de crunt birfite, lumea din oraș resimțea o groază aproape asemănătoare cu aceea a creștinilor din Evul Mediu față de acele ospete ale evreilor, în cursul cărora se profanau ostii și se sugrumau prunci. Drept este că groaza îi era întrucîtva cumpănită de dorințele pofticioase stîrnite de toate povestirile la care gurmanzilor din oraș le lăsa gura apă, de îndată ce se aducea vorba în fața lor de chefurile domnului de Mesnilgrand bătrînul. În pro-vincie, și mai ales într-un oraș mic, totul se știe. Hala pieții de provincie nu este secretă nici măcar cît casa cu pereți de sticlă a romanului din poveste : e o casă pur și simplu fără pereți. Se știe precis, cu aproximație de o potîrniche sau de o becațină, *ce se va mîncea*, sau *ce se mîncase* la fiecare din mesele săptămîinale din casa Mes-nilgrand. La aceste mese de groază și, din nenorocire, de-licioase, care de obicei aveau loc vinerea și în vederea că-rora hala era golită de tot ce avea mai bun în materie de pescărie, se mîncea, fără nici o rușine, împărătește. În me-niul lor se îmbinau cu tot fastul carnea și peștele, pentru

¹ Holbach (1723—1789), filozof materialist francez ; la cîinele lui fastuoase se întruneau enciclopediștii.

ca astfel legea pusă de Biserică, spre înfrinare și curățire trupească, să fie și mai bine încălcată... Și chiar aceasta era intenția domnului de Mesnilgrand bătrînul și a îndrăciților săi de meseni ! Ceea ce da gust ospățului era faptul de-a se minca de dulce în zi de post, iar pe deasupra, de-a se ține și post — un post delicios, un adevărat post de cardinal ! Erau asemenea napolitanei care spunea că înghețata e bună, dar că ar fi găsit-o și mai bună dacă ar fi fost un păcat. Ce spun eu, un păcat ? Ci trebuiau pentru acești nelegiuiți să fie *mai multe* păcate adunate la un loc ; căci toți cîți veneau să se așeze în jurul blesmatei mese erau necredincioși — necredincioși cu steag, surle și fanfare, dușmani de moarte ai preoțimii, care era pentru ei, întruchiparea însăși a Bisericii, atei — absoluți și înrăiți — precum se purta în acea vreme, ateismul acelei epoci fiind un ateism de un soi foarte deosebit. Într-adevăr, era ateismul unei epoci de oameni de acțiune, de cea mai intensă acțiune, cu cele mai uriașe energii, trecuți prin Revoluție și prin războaiele Imperiului, tăvăliți prin toate excesele acelor ani de groază. Cu totul altceva decît ateismul veacului al XVIII-lea, deși din el se nascuse. Ateismul veacului al XVIII-lea se voia adevăr și gîndire. Umbla cu argumente, cu sofisme, era declamator și mai cu seamă mușcător. Nu se compara însă nici pe departe cu trufia neobrăzată a soldaților Imperiului sau a regicizilor renegați de la '93. Noi, cei care am venit în urma acelor oameni, avem și noi ateismul nostru, absolut, concentrat, științific, împietrit, mustind, șiroind ! de ură neîmpăcată față de tot ce se leagă de credință — ura cariului față de birna pe care o sfredește. Dar nici ateismul nostru, cum nici cel al veacului al XVIII-lea, nu ne pot da măcar o idee despre ateismul înrăit al generației de la începutul veacului, ai cărei oameni, crescuți fiind ca niște cîini de către părinții lor voltairieni, odată ajunși bărbați în putere, își vîriseră mîinile pînă la umăr în toate grozăviile războiului și ale politicii, în indoitele lor corupții.

După trei sau patru ceasuri de chefulală hulitoare, cu mîncare și băutură, sufrageria, vuind de urlete, a domnului de Mesnilgrand bătrînul, clocotea de vibrații întrucitva deosebite și arăta puțin altfel decît amăritul de „separeu“ de restaurant unde nu de mult, cițiva mandarini ai literelor și-au desfășurat, împotriva lui Dumnezeu, mărunta lor orgie pe cinci franci de cap de om¹. Cu totul altfel se înfățișau chiolhanurile domnului de Mesnilgrand ! Și cum probabil nu se vor mai repeta niciodată, cel puțin în felul în care s-au petrecut, ar fi interesant și necesar, pentru istoria moravurilor să le reamintim aici.

Cei ce făceau astfel de chiolhanuri nelegiuite au murit și sînt buni morți ; la acea vreme însă trăiau, ba chiar era timpul cînd trăiau cel mai intens, căci viața este mai clocotitoare atunci nu cînd scad posibilitățile, ci sporesc nenorocirile. Toți prietenii lui Mesnilgrand, comesenii din casa lui taică-său, erau în deplinătatea dintotdeauna a forțelor lor active, mai presus chiar decît deplinătatea, odată ce și le încercaseră, odată ce sorbiseră de-a dreptul din gura butoiului toate excesele dorinței și plăcerii, fără ca aceste alcooluri fulgerătoare să-i fi putut doborî la pămînt ; numai că acum nu mai strîngeau cu dinții și cu degetele lor crispate canaua de care mușcaseră — precum făcuse Cinegir² cu vaporul lui, ca să nu-i scape. Împrejurările le smulseseră dintre buze sinul la care supseseră, fără a-l seca, iar dacă au supt odată, setea li s-a stîrnit și mai puternică ! Pentru toți, ca și pentru Mesnilgrand, venise *ceasul spumegării*. Nu avcau nici unul înălțimea sufletească a lui Mesnil, acest Orlando furios, al cărui

¹ Aluzie la o cină devenită celebră în vremea autorului și oferită de criticul Sainte-Beuve, în 1868, în vinerea patimilor, unor critici și filozofi cunoscuți drept ateï ; deși credincios, Barbey nu-și poate ascunde admirația și interesul față de ateismul hotărît.

² Erou legendar grec care, la bătălia de la Marathon, capturase o galeră persană cu o singură mînă ; aceasta fiindu-i retezată de un soldat, se agățase de bord cu dinții.

creator — de va fi existat vreun Ariost care să-l fi creat — ar fi trebuit să se asemuie, ca geniu tragic, cu Shakespeare. Dar la nivelul sufletului lor, la scara lor de pasiune și inteligență, își aveau și ei, ca și el, viața sfârșită înainte de moarte — căci moartea nu este sfârșitul vieții și vine adesea înaintea acestuia. Erau niște dezarmați avînd încă puterea de-a purta arma. Toți acești ofițeri nu erau deblocați numai din armata Loirei ; erau deblocați din viață, din speranță. Odată Imperiul sfîrșit, Revoluția prăbușită de către reacțiunea ce nu știuse s-o strivească sub călcii, precum sfîntul Mihail strivise balaurul, toți acești bărbați smulși din posturile lor, din situații, din ambiții, din mulțimea de avantaje ale trecutului, se prăvăliseră neputincioși, învinși, umiliți, înapoi în orașul natal, unde se întorseseră „să crape în scîrbă, ca niște ciini“, cum spuneau ei cu toată ura de care erau în stare. În Evul Mediu, s-ar fi făcut cu toții păstori sau bandiți de drumul mare, sau aventurieri ; numai că nu-ți alegi vremea ce-o trăiești : ci cu picioarele înțepenite între rosturile unei civilizații cu geometrice proporții și imperioase precizii, erau nevoiți să stea nemîșcați, să-și muște pumnii, să spumege țintuiți pe loc, să-și mănînce propriile suflete și hrana să le fie dezgustul ce le umplea ! E ade-vărat, le mai rămîneau duelurile ; dar ce înseamnă acolo două-trei lovituri de sabie sau focuri de pistol, cînd lor le trebuia să dezlănțuie emoragii întregi de sînge, să înece pămîntul, ca să-și poată potoli apoplexia de turbare și ură răzbunătoare ? Vă puteți deci închipui cam ce fel de *oremus*¹ înălțau ei către Dumnezeu cînd venea vorba, căci dacă ei nu credeau în El, alții în schimb credeau : și cine ! dușmanii lor ! — așa că faptul le era de-ajuns ca să insulte, să blesteme, să tune cu vorbe împotriva a tot ce există sfînt, sacru printre oameni. Spunea într-o seară Mesnilgrand, privindu-i cum stăteau în jurul mesei lui

¹ Să ne rugăm (lat.).

taică-său, la licăririle unui punct uriaș : „cu noi toți s-ar putea înjgheba un vas de pirați destul de curățel ! Nimic nu ne-ar lipsi — a adăugat trăgînd cu ochiul la vreo doi-trei răsposiți — nici măcar preoții, dacă cumva piraților le-ar veni cheful să-și ia și popi cu ei !” Numai că după încetarea blocadei continentale, în smîntita epocă de pace care i-a urmat, nu vasul pirateresc era ceea ce lipsea, ci un armator să-l construiască.

Ei bine, acești meseni de vineri, care indignau săptămînal orașul *** , sosiră la masă în casa Mesnilgrand, după obicei, și în vinerea ce urma duminicii cînd Mesnil fiul fusese atît de brusc înhățat în biserică de către unul dintre foștii lui camarazi, mirat și furios de-al fi surprins acolo. Fostul camarad era căpitanul Rançonnet din regimentul 8 de dragoni ; în paranteză fie spus, căpitanul sosi în ziua aceea printre primii la masă, deoarece nu-l văzuse pe Mesnil toată săptămîna, și îi stătea în gît povestea cu biserica și felul cum Mesnil îl întîmpinase, ca apoi să-l lase baltă de îndată ce el îi ceruse unele explicații. Era hotărit să aducă din nou vorba despre faptul uluitor la care fusese martor și pe care ținea să-l limpezească de față cu toți invitații de vineri ce aveau să se desfete ascultîndu-i povestirea. Căpitanul Rançonnet nu era cel mai mare derbedeu dintre toți derbedeii meselor de vineri. Era dintre cei mai lăudăroși, dar și mai naivi întru nelegiuire. Deși nu era prost de fel, în această privință devenise de-a dreptul timpit. Ideea de Dumnezeu îi umbla mereu în minte, ca o musculiță pe nas. Era, din cap pînă în picioare, un ofițer sadea al acelei vremi, cu toate defectele și calitățile vremii, plămădit de război, crezînd numai și numai în război, iubind numai și numai războiul ; un dragon din aceia care-și pocnesc călcîiele — cum spune un vechi cîntec al lor. Din cei douăzeci și cinci de invitați la cină în casa Mesnilgrand, era poate cel care-l iubea cel mai mult pe cavalier, cu toate că nu-i mai dădea de capăt, lui Mesnil al lui, de cînd îl văzuse intrînd într-o biserică. Mai este

oare nevoie s-o precizăm?... majoritatea celor douăzeci și cinci de meseni erau ofițeri ; însă nu se aflau la această cină numai militari. Mai erau și doctori — cei mai materialişti dintre doctorii din oraş —, cițiva foști călugări, contemporani ai bătrînului Mesnilgrand, care fugiseră de la minăstire și lepădaseră rasa, vreo doi-trei preoți așaziși însurați, de fapt trăitori în concubinaj, și, drept incununare a întregii adunături, un fost reprezentant al poporului, care votase moartea Regelui... Bonete roșii sau chipie militare, unii revoluționari năraviți, alții bonapartiști pînă-n măduva oaselor, gata să se ia de păr și să-și scoată unii altora măruntaiele, erau însă cu toții atei, și astfel, asupra acestui singur punct — negarea lui Dumnezeu și disprețul față de toate Bisericile — se aflau într-o înduioșătoare unanimitate. Acest divan de diavoli cu felurite soiuri de coarne era prezidat de marele diavol cu scufie de bumbac, taica Mesnilgrand cel cu fața lividă și infri-coșătoare sub celebra scufie care, adăpostind un asemenea chip, nu mai putea avea nimic caraghios ; moșul sta în capul mesei, drept, precum episcopul cu mitră la slujba Sabatului, față-n față cu fiul său Mesnil, cu figura lui obosită de leu odihnindu-se, însă ai cărui mușchi stăteau în fiecare clipă să se încordeze pe botu-i zbîrcit și să sloboadă fulgere !...

Cît despre acesta, s-o spunem deschis, se deosebea precum un împărat de toți din jur. Ofițerii, foștii *bărbați bine* din vremea Imperiului atît de bogat în *bărbați bine*, vădeau, fără indoială, frumusețe, ba chiar eleganță ; frumusețea lor era însă regulată, *temperamentuoasă*, curată sau necurată, dar o frumusețe numai a trupului, iar eleganța le era soldătească. Deși îmbrăcați civil, păstrau bătoșenia uniformei purtate toată viața. După o expresie din propriul lor vocabular, erau puțin cam prea *ferchezuiți*. Cei-lalți meseni, oameni de știință, ca doctorii, ori trecuți prin ciur și dîrmon, precum foștii călugări care habar n-aveau de haine, ca unii ce purtaseră și călcașeră în picioare po-

doabele sfințite ale măririi preoțești, toți arătau, la îmbrăcăminte, a niște biete secături... El însă, Mesnilgrand, era gătit — cum ar fi spus femeile — o minunăție. Fiind masa în prima jumătate a zilei, purta o redingotă neagră, o splendoare ! iar în chip de cravată — cum era moda pe vremea aceea — un fular alb bătînd în ivory și presărat cu stelute aurii abia vizibile, brodate de mînă. Cum se afla la el acasă, nu-și pusese cizme. Picioru-i zvelt și îngust, care-i făcea pe cerșetorii de la colțul străzii să-l cheme „domnia-ta” cînd trecea pe lingă ei, era încălțat cu ciorapi de mătase ajurați și cu acel soi de pantofi foarte răscoiți, cu toc înalt, ce-i plăceau îndeosebi lui Chateaubriand, bărbatul cel mai preocupat de piciorul său din cîți existau pe timpul acela în Europa, cu excepția marelui duce Constantin¹. Redingota, croită de Staub², era deschisă în față, lăsînd să se vadă pantalonii de culoarea porumbelor, cu ape viorii, și vesta simplă de cașmir negru, cu revere, fără obișnuitul lanț de aur la cheotoare ; căci în ziua cu pricina, Mesnilgrand nu purta nici un fel de bijuterie în afară de o camee antică de mare preț, cu capul lui Alexandru, ce-i prindea pe piept cutele răsfirate ale cravatei neînnodate — o cravată aproape militărească, un soi de grumăjer. Numai văzîndu-l într-o ținută de un gust atît de desăvîrșit, simțeau că artistul stătuse alături cu soldatul și-l transfigurase, că bărbatul astfel îmbrăcat nu este din soiul celorlalți aflați de față, deși cu mulți dintre ei se tutuia. Aristocratul din el, ofițerul născut cu *galoanele* pe umeri, precum spuneau despre el în jargonul lor militar, se revela pe sine și ieșea prea bine în evidență pe fondul viguros de soldați energici, peste măsură de viteji, însă vulgari și nechemați pentru comandamentele superioare. Gazdă fiind — de-a doua mînă, odată ce tatăl său era cel ce făcea onorurile mesei —, în afară de cazu-

¹ Prinț rus (1779—1831), vice-rege al Poloniei.

² După opinia lui Balzac, „croitorul cel mai celebru al vremii”.

rile cînd se aprindea vreo discuție din acelea care-l săltau de pîr precum a săltat Perseu capul Gorgonei, făcîndu-l să verse torente din apriga-i elocință, Mesnilgrand vorbea puțin la aceste întîlniri zgomotoase, al căror ton nu i se prea potrivea; căci, începînd din clipa cînd se serveau stridiile, acest ton urca la niște diapazoane de voci, de puncte de vedere și idei într-atît de stridente, încît nu i s-ar mai fi putut adăuga nici o notă, iar tavanul — dopul sufrageriei — a fost de multe ori pe punctul de-a sări, laolaltă cu toate celelalte dopuri din sticlele desfundate.

S-au așezat la masă la douăsprezece fix, după obiceiul lor batjocoritor, toți necuviincioșii oaspeți care se foloseau de cele mai mărunte prilejuri pentru a-și arăta disprețul față de Biserică. Una din credințele cucernicului vest al Europei este aceea că Papa se așază la masă la ora douăsprezece, iar înainte de a se așeza, își trimite binecuvîntarea asupra întregii creștinătăți. Ei bine, această augustă *Benedicite*¹ părea comică liber-cugetătorilor noștri. Astfel că, pentru a o lua în derîdere, cînd se auzea prima bătaie de amiază la ceasul de pe turla dublă a bisericii din oraș, domnul de Mesnilgrand bătrînul nu uita niciodată să spună pe tonul cel mai pițigăiat al vocii sale de cap și cu surîsul voltairian care-i brăzda uneori în două fața încremenită de lună plină: „La masă, domnilor! Niște buni creștini ca noi nu trebuie să se lipsească de binecuvîntarea papei!” Iar această vorbă, sau vreuna asemănătoare, era ca o trambulină oferită nelegiuirilor ce aveau să-și ia avînt de-a lungul conversațiilor deșucheate din jurul unei mese de bărbați — și numai între bărbați. Ca regulă generală, se poate spune că toate mesele ce nu sînt prezidate de armoniosul spirit al unei stăpîne a casei, asupra cărora nu plutește influența împăciuitoare a unei femei, ce-și așterne gingășia fermecătoare, precum

¹ *Binecuvîntați* (lat.), rugăciune catolică ce se rostește înainte de masă.

un caduceu, spre a potoli vanitățile grosolane, pretențiile tipătoare, furia singeroasă și prostească a bărbaților come-seni, fie ei chiar oameni de spirit, toate aceste mese arată întotdeauna ca niște groaznice adunături de personalități pestrițe, gata să sfârșească precum ospățul centaurilor și lapiților¹, unde poate iarăși nu se aflau femei. La asemenea mese despodobite de prezența femeilor, bărbații cei mai bine crescuți, cei mai șlefuiți își pierd din farmecul bunei-cuviințe și din distincția lor firească. Și de ce ne-am mira?... Nu mai au alături galeria căreia doresc să-i placă și nimeresc numaidecît într-o necuviință ce devine grosolană de la prima ciocnire a spiritelor. Egoismul, de *neizgonitul* egoism, pe care arta mondenității caută să-l învâluie în forme plăcute, se tolănește numaidecît cu coatele pe masă, așteptînd clipa cînd să le înfigă în coastele vecinului. Or, așa stînd lucrurile în cazul celor mai subțiri, mai atenieni dintre bărbați, cum altfel ar fi putut sta în ce-i privește pe mesenii din casa Mesnilgrand, acel soi de îmblînzitori de fiare, de gladiatori, cu toții stîlpi de cluburi iacobine, de tabere militare, care, pe undeva, se credeau întotdeauna într-o tabără sau într-un club, ba chiar în vreun loc și mai și?... Ne-am putea cu greu închipui, pe neauzite, conversațiile fără șir, nu însă și fără geamuri și pahare sparte, ale acestor oameni, mari mîncăi, mari băutori, îndopați cu mîncăruri ce aprind singele, încinși de vinuri ametoitoare, și care, mai înainte încă de felul al treilea, lepădau orice frînă în vorbă și se năpusteau, ca într-un galop de cai dezlănțuiți, să calce în toate străchinile. De altfel baza conversațiilor nu erau întotdeauna impietățile, ci crema lor; și se poate spune pe drept cuvînt că aveau cremă de ajuns cît să umple toate farfuriile!... Gîndiți-vă numai! Era pe timpul cînd

¹ Piritous, rege al lapiților, i-a invitat pe centauri la un ospăț de nuntă; aceștia s-au aruncat asupra femeilor lapite. Au fost măcelăriți de Hercule.

Paul-Louis Courier¹, care ar fi putut foarte bine să figureze și el la acele mese, scria, pentru a biciui singele Franței, următoarea frază : „Problema este acum să hotărîm dacă vom fi călugări sau slugi“. Și aceasta nu era tot. După politică, ura față de Bourboni, spectrul negru al Congregației², regretul învinșilor față de trecut, după toate aceste avalanșe rostogolite vijelios de la un cap la altul al mesei înfierbîtate, mai veneau și alte subiecte de conversație, cu fulgere și trăsnete. De pildă, femeile. Femeia este veșnicul subiect de conversație al bărbaților adunați laolaltă, mai cu seamă în Franța, cea mai îngîmfată țară de pe lume. Femeile în general și femeile în speță — femeile din toată lumea și cele din casa de-alături, femeile din țările pe care mulți din acești soldați le străbătuseră, făcînd pe craii în uniformele lor mărețe și biruitoare, și cele din oraș, pe care poate nici nu le frecventau, dar cărora le rosteau cu obrăznicie numele și prenumele, de parcă le-ar fi cunoscut în intimitate și în legătură cu care nu aveau, pe toți dracii ! nici un scrupul, iar la desert, le jupuiau de reputația lor cum jupuiau o piersică, pentru ca apoi să-i spargă simburele. Luau cu toții parte la aceste bombardamente asupra femeilor, chiar cei mai bătrîni, cei mai înăcriți, cei mai dezgustați de muieri, precum ei înșiși spuneau cu cinism, căci în privința femeilor bărbații pot renunța la amorul murdar, dar niciodată la cel propriu, și de-ar fi chiar cu un picior în groapă, sînt întotdeauna gata să-și moaie boturile în aceste ghiveciuri de fudulie.

Iar în ziua respectivă, și le muiară pînă la urechi, la acea masă care, în ce privește dezlănțuirea limbilor, a fost cea mai îndrăcită din cîte Mesnilgrand bătrînul a dat

¹ Paul-Louis Courier (1772—1825), ziarist din opoziție și scriitor satiric.

² Asociație religioasă din vremea Restaurației, care cuprindea oameni ai bisericii și nobili și al cărei scop era restabilirea autorității politice a bisericii.

vreodată. În sufrageria, azi mută, dar ai cărei pereți ar avea atâtea de povestit dacă ar putea vorbi, căci ar avea ceea ce mie îmi lipsește, anume, indiferența unor pereți, momentul lăudăroșeniei, ce sosește atît de repede la mesele între bărbați, mai întii cuviincios, apoi, curînd, necuviincios, apoi desuchiât, pînă la sfîrșit — jos perdeaua și lăsă rușinea !, acest moment veni, cu anecdotele sale, iar fiecare și-o povesti pe a lui... A fost un fel de spovedanie între demoni ! Toți batjocoritorii insolenți din jurul mesei, care n-ar fi găsit destule zeflemele să arunce asupra spovedaniei unui biet călugăr, făcută cu voce tare, la picioarele superiorului și de față cu frații aceluiași Ordin, au procedat exact în același fel, nu spre a se umili, precum călugărul, ci spre a se împăuna, a se lăuda cu grozăvia vieții lor — și toți, unii mai mult, alții mai puțin, își scuipară sufletul în sus, în obrazul lui Dumnezeu, și de ce îl scuipau, de aceea mai mult scuipatul se întorcea asupra obrazului lor.

Or, în revărsarea de lăudăroșenii de toate soiurile, s-a aflat una care a părut... să-i zicem oare mai *picantă* ? Nu, *mai picantă* n-ar fi un cuvînt destul de puternic, ci mai pipărată, mai condimentată, întru totul mai demnă de gustul arzoi al acelor frenetici care, în materie de anecdote, ar fi fost în stare să înghită și vitriol. Cel ce a povestit-o era însă, dintre toți demonii, cel mai rece... Rece ca dosul Satanei, căci dosul Satanei, în ciuda iadului care-l încălzește, e foarte rece — pe cîte spun vrăjitoarele care-l sărută în timpul slujbelor negre ale Sabatului. Era un oarecare pe nume abatele Reniant — nume fatidic¹ ! — ; în societatea pe dos de după Revoluția ce desfăcuse totul, el se făcuse, de capul lui de popă fără credință, medic fără știință, și practica clandestin un empirism dubios, poate, cine știe ? chiar ucigaș. Față de oamenii instruiți, nu-și mărturisea meseria. Însă îi convinsese pe oamenii din pă-

¹ *Reniant*, în trad. = care reneagă.

turile de jos ale oraşului şi din împrejurimi că e mai priceput decât toţi doctorii cu brevete şi diplome... Se spunea pe şoptite că posedă secrete tămăduitoare. *Secrete !* vorbă mare ce răspunde la tot, pentru că nu răspunde la nimic, cal de bătaie al tuturor empiriştilor, care sînt azi tot ce a mai rămas din vrăjitorii odinioară atît de puternici stăpînitori ai imaginaţiei populare. Sus-numitul abate Reniant — „căci, spunea el furios, al dracului titlul ăsta de abate, îi sta pe nume ca chelbea în creştet şi, cu toate calotele de smoală din lume, nu putea scăpa de el !“ — se îndeletnicea pe ascuns cu fabricarea de leacuri ce puteau tot aşa de bine să fie şi otrăvuri ; dar nu din lăcomie de bani, căci avea cu ce trăi. Ci se supunea demonului primejdios al experienţelor, care începe prin a socoti viaţa omenească drept un material pentru experimente şi sfîrşeşte prin a produce vreun Sainte-Croix sau vreo Brinvilliers¹ ! Nevoind să aibă de-a face cu medicii patentati, cum îi numea cu dispreţ, era şi spiţer, şi-şi vindea singur leacurile, sau le dăruia — căci de multe ori chiar le dăruia — însă cu condiţia să i se aducă înapoi sticlele. Acest ticălos, deloc prost, ştia să cîştige pasiunile bolnavilor în folosul medicinei sale. Dădea hidropicilor din beţie vin alb, amestecat cu te miri ce ierburi, iar fetelor *îngreunate*, cum le spuneau ţăranii, făcîndu-şi între ei cu ochiul, felurite ceaiuri de buruieni, care pînă la urmă *le scăpau şi de greu şi de greutate*. Era un bărbat de statură mijlocie, cu o figură îngheţată şi ştearsă, îmbrăcat în felul domnului de Mesnilgrand bătrînul (însă pe albastru), purtînd de-a lungul obrazilor, de culoarea inului neînalbit, părul tuns cu oala (singurul lucru ce-i mai rămăsese din înfăţişarea preotească), un păr de o culoare scîrboasă, cîniepie, drept ca băţul ; era zgîrcit la vorbă, iar cînd vorbea — scurt şi cuprinzător. Rece şi curat-frecat ca un cîrlig pen-

¹ *Marchiza de Brinvilliers*, otrăvitoare judecată şi executată în 1676 ; Sainte-Croix era complicele ei.

tru ceaun dintr-un șemineu olandez, așa apărea la acele mese unde se spuneau cîte toate, și-și sugea vinul cu picătura, la un colț de masă, în vreme ce ceilalți și-l desertau pe gît; nu prea era plăcut clocotitorilor comeseni, care-l asemuiau cu un vin oțetît de Sainte-Nitouche¹, o vie născocită de ei. Dar tocmai această înfățișare adăugă sare și piper povestioarei lui cînd spuse cu modestie că, în ceea ce-l privește, maximum ce a făcut împotriva „infamei”² domnului de Voltaire a fost într-o zi cînd — ce să-i faci, fiecare cu ce poate! — a aruncat un pumn de ostii la porci.

La aceste vorbe, izbucni un tunet de exclamații triumfătoare. Însă domnul de Mesnilgrand bătrînul îl străpunsese cu vocea lui tăioasă și behăită :

— A fost, fără îndoială, spuse el, ultima dată cînd ai dat sfînta împărtășanie, nu, domnule popă?

Și, fără măcar să zîmbească de gluma ce-o făcuse, își duse mîna albă și uscată streasînă la ochi, ca să-l privească pe Reniant, înghesuit în dosul paharului între cele două vaste piepturi ale vecinilor de masă, căpitanul Rançonnet, stacojiu și fulgerînd ca o torță, și căpitanul Travers de Mautravers, din regimentul șase cuirasieri, care semăna cu un cheson.

— Nu o mai dădeam de multă vreme, reluă fostul popă, și-mi lepădasem rasa în șanț. Revoluția era în toi în vremea cînd te aflai, cetățene Le Carpentier, în turneu aici în oraș, ca reprezentant al poporului. Ți-aduci aminte de o fată din Hémévès, pe care m-ai pus s-o bag la pușcărie? o turbată! o epileptică!

— Ce spui! zise Mautravers, e și o femeie amestecată printre ostii! Ai aruncat-o și pe ea la porci?

¹ În fr. *n'y touche* = nu se atinge; se spune despre o persoană ipocrită, care-și ascunde viciile sub o înfățișare pioasă, sfîntă (*sainte*).

² Termen folosit de Voltaire în polemica sa anti-religioasă pentru a desemna instituția bisericii.

— Te crezi cumva spiritual, Mautravers ? făcu Rançonnet. Nu-l mai întrerupe pe abate. Hai, abate, termină-ți povestea.

— A, povestea, reluă Reniant, nu e prea lungă. Spuneam, deci, domnule Le Carpentier, de fata aceea din Hémévès, îți mai aduci aminte ? I se zicea a lui Tesson... Joséphine Tesson, dacă nu mă-nșel, una dolofană și voinică — un fel de Marie Alacoque¹ în privința temperamentului —, vindută trup și suflet popilor și șuașilor, care îi aprinseseră singele, făcuseră din ea o fanatică, o smintită... Își petrecea viața ascunzându-i pe popi !.. Când era vorba să-l scape pe unul, era în stare să înfrunte treizeci de ghilotine. Ah, trimișii Domnului ! precum le spuneam, îi ascundea la ea în casă, pe unde putea. I-ar fi ascuns sub pat, în pat cu ea, sub fuste, iar dacă ar fi încăput, i-ar fi înghesuit și stîrcit, să fiu al dracului ! pină și acolo unde pitise cutioara lor cu ostii — între țite !

— Mii de bombe ! făcu Rançonnet, ațîtat.

— Nu, nu mii, ci numai două, domnule Rançonnet, spuse bătrînul răspopit desfrînat, rizînd de propriul calambur, dar două bombe de calibru zdravăn !

Calamburul stirni ecou. Se făcu mare haz.

— Curioasă anaforniță, un sîn de femeie ! spuse, visător, doctorul Bleny.

— Ei, ce să-i faci, anaforniță de nevoie ! reluă Reniant, redevenit flegmatic. Toți preoții pe care-i ascundea, persecutați cum erau, urmăriți, hăituiți, izgoniți din biserici, din sanctuare, din orice adăpost, îi dăduseră în pază Sfînta Cuminecătură, și-o proptiseră în sînul ei, gîndind că nimeni n-are s-o caute acolo !... He, he ! mare încredere mai aveau în ea ! O țineau de sfîntă. Și o făcuseră să creadă chiar că este. Îi împuiau capul, o împingeau să dorească, să caute martiriul. Iar ea, neînfîcîtată, înflăcărată de credință, își vedea de treburile ei, și trăia așa,

¹ Călugăriță (sec. XVII), declarată sfîntă.

fără nici o teamă, cu pachetul de anafură sub tăblia șortului. Noaptea, ori și cum ar fi fost vremea, pe ploaie, pe zăpadă, pe vînt, pe ceață, se pornea la drum și-l ducea preoților ascunși, care-i cuminecau pe furiș pe muri-bunzi... Într-o seară, am dat peste ea într-o gospodărie unde se afla un șuan pe moarte ; eram eu și cîțiva băieți buni din Coloanele Infernale ale lui Rossignol ¹. Unul dintre ei, ațîțat de avanposturile ei zdravene și cărnose, a vrut să se cam dea la ele ; dar n-a apucat să se-aleagă cu nimic, căci ea i-a înfipt cele zece gheare în obraz, și încă atît de adînc, încît a rămas, cred, însemnat pe toată viața! Numai că, al naibii dulău, chit că ea îl umpluse de sînge, n-a dat drumul la ce apucase și i-a smuls cutioara cu cristoși pe care i-a găsit-o în sîn ; am numărat cam douăsprezece ostii, și, cu toate răcnetele și smuciturile ei, căci s-a repezit asupra noastră ca o furie, am pus să le arunce imediat în troaca porcilor.

Și aici abatele se opri, înfoiat ca un curcan de asemenea ispravă, ca un păduche pe o rană boboșat de mîndrie.

— Astfel, deci, i-ai răzbunat pe domniile-lor porcii din *Evangelhie*, în trupurile cărora Isus Cristos l-a virît pe diavol ², spuse domnul de Mesnilgrand bătrînul cu vocea lui sarcastică și ascuțită. L-ai virît pe bunul Dumnezeu într-înșii în locul Diavolului : pentru faptă, și răsplată !

— Nu cumva au făcut porcii vreo indigestie din anafură, domnule Reniant, ori amatorii de cîrnați care i-au mîncat mai apoi ? întrebă cu tilc adînc un burghez mărunț și hidos, pe nume Le Hay, de meserie cămătar cu cincizeci la sută dobîndă, și care obișnuia să spună că în tot și în toate *scopul singur contează*.

¹ Comandant al trupelor revoluționare care luptau contra regalștilor.

² Vindecînd doi posedați, Isus a trimis demonii într-o turmă de porci (*Evangelhia după Matei*, 8,30—32).

A urmat un fel de pauză în avalanșa de nelegiuiri grosolane.

— Tu nu spui nimic, Mesnil, despre povestea abatelui Reniant? făcu căpitanul Rançonnet, pîndind un prilej să-și priponească cumva povestea vizitei lui Mesnilgrand la biserică.

Într-adevăr, Mesnil nu spunea nimic. Sta rezemat într-un cot de marginea mesei, cu obrazul în palmă, ascultînd fără înfiorare, dar și fără chef, toate grozăviile debitate de acești înrăiți în nărav, și asupra cărora era blazat și tăbăcit. Atîtea auzise în viața lui, în toate mediile pe care le străbătuse! Într-un fel, mediile sînt pentru om aproape ca o soartă. În Evul Mediu, cavalerul de Mesnilgrand ar fi fost un cruciat înflăcărat de credință. În veacul al XIX-lea, era un soldat de-al lui Bonaparte, căruia necredinciosul de taică-său nu-i vorbise niciodată de Dumnezeu și care-și dusesese viața, îndeosebi în Spania, în rîndurile unei armate ce și-a îngăduit orice și a săvîrșit tot atîtea sacrilegii cîte făcuseră soldații conetabilului de Bourbon la prădarea Romei¹. Din fericire însă felurilele medii nu înseamnă o fatalitate absolută decît pentru sufletele și spiritele de rînd. Personalitățile cu adevărat puternice au ceva, fie și numai un atom, care scapă mediului și ține piept acțiunii sale atotputernice. Acest atom zăcea, de neînvins, în Mesnilgrand. În ziua respectivă, nici n-ar fi deschis gura; ar fi lăsat, în nepăsarea-i de bronz, să i se scurgă pe dinainte torentul de noroi nelegiuit ce-și rostogolea spumele, ca o smoală de iad, însă interpelat fiind de Rançonnet:

— Cam ce-ai vrea să spun? făcu el, ostenit, adînc pînă la melancolie. Domnul Reniant n-a făcut o faptă chiar atît de vitejească încît să ai tu motiv să-l admiri,

¹ Carol al III-lea, duce de Bourbon, în fruntea unei armate de aventurieri, a atacat și prădat Roma. A fost ucis în luptă în 1527.

precum o faci ! Dacă ar fi avut credința că ceea ce aruncă la porci este Dumnezeu însuși, Dumnezeu viu, Dumnezeu răzbunător, că riscă să fie trăsniț pe loc sau, dacă nu, mai târziu prăbușit cu siguranță drept în iad, cel puțin ar fi dovedit curaj, dispreț față de *ceva mai mult decît moartea*, căci Dumnezeu, în caz că există, poate prelungi osînda în veșnicie. Ar fi fost o cutezanță nebuneasă, ce-i drept, oricum însă o cutezanță demnă de a tenta pe un viteaz ca tine ! Dar fapta nu are frumusețe, dragul meu. Domnul Reniant nu credea că ostia este însuși trupul Domnului. În această privință nu avea nici cea mai mică îndoială. Pentru el, ostiile nu sînt decît niște bucățele de *pîine cu cîntec*, consacrate de o superstiție imbecilă ; pentru el, ca și pentru tine, bietul meu Raçonnet ! a goli cutioara cu ostii în troasca porcilor nu este un gest cu nimic mai eroic decît a face același lucru cu o tabacheră sau cu un pachetel de peceti pentru scrisori.

— Deh ! deh ! făcu domnul de Mesnilgrand bătrînul, lăsîndu-se pe speteaza scaunului și privindu-și fiul pe sub palma pusă streășină, de parcă l-ar fi privit cum trage un foc de pistol drept în țintă ; era întotdeauna interesat de cele ce spunea Mesnil, chiar cînd nu-i împărtășea opinia, iar de data asta i-o și împărtășea. Așa că își repetă : „Deh ! deh !“-ul.

— Așadar, toată povestea nu este, bietul meu Raçonnet, reluă cavalerul, decît, ca să spunem lucrurilor pe nume... o porcărie. Ceea ce mie însă mi se pare frumos, chiar foarte frumos, ceea ce îmi îngădui, domnilor, să admir, cu toate că nici eu nu prea am cine știe ce credințe, este fata asta a lui Tesson, cum îi spui dumneata, domnule Reniant, care și-a purtat, după cum îi era credința, Dumnezeu la piept ; care din sîinii ei de fecioară a făcut un tabernacol pentru acest Dumnezeu al tuturor curățiilor ; și care respira, trăia, străbătea liniștită josni-

ciile vieții, purtîndu-și pieptul vitejesc și înflăcărat, păstrător al unui Dumnezeu, deopotrivă ca pe un tabernacol și un altar, un altar ce în orice clipă putea fi stropit cu propriul ei sînge !... Și tu, Rançonnet, și tu, Mautravers, și tu, Sélune, și eu, cu toții l-am purtat pe Împărat la piept, căci toți aveam Legiunea de onoare dăruită de el, și faptul de a-l purta asupra noastră ne-a dat uneori mai mult curaj în luptă. Ea însă nu avea la piept chipul Dumnezeului ei ; pentru ea ostia era însăși realitatea lui. Era Dumnezeul substanțial, ce se pipăle, ce se dăruie, ce se mănîncă, pe care-l ducea, cu prețul vieții, celor înfometați de el ! Ei bine, uite, pe cuvîntul meu de cinste ! eu găsesc așa ceva de-a dreptul sublim... Cred și eu despre fata aceasta ceea ce credeau preoții care i-l încredințau pe Dumnezeul lor spre păstrare. Aș vrea să știu ce s-a întimplat cu ea. Poate a murit ; poate trăiește, nefericită, în vreun colț de țară ; știu însă că, mareșal al Franței de-aș fi și de-aș întîlni-o, chiar dacă își va fi cerșit pîinea zilnică, cu picioarele goale în noroi, aș descăleca și m-aș descoperi cu tot respectul în fața acestei fete nobile, ca și cum într-adevăr l-ar mai purta încă pe Dumnezeu la piept ! Cu mai adîncă emoție nu a ingenuncheat nici Henric al IV-lea, într-o zi, în noroi, dinaintea Sfintei Cuminecături ce era dusă unui sărac pe moarte, decît aș ingenunchea eu dinaintea acestei fete.

Își aruncase capul pe spate. Și, vorbind de ingenunchere, părea a crește, părea, precum logodnica din Corint ¹ din poezia lui Goethe, că se înalță, fără să se fi ridicat de pe scaun, de la talie în sus, pînă la tavan.

— Va să zică a venit sfîrșitul lumii ! zise Mautravers, spărgînd un simbur de piersică cu pumnul strîns, ca și cu un ciocan. Șefii de escadroane de husari se pun acum în genunchi dinaintea bigotelor !

¹ Baladă de Goethe (1797).

— Cel puțin, spuse Rançonnet, cel puțin dacă ar face-o ca infanteria dinaintea cavaleriei, pentru ca apoi să se ridice și să se arunce din culcat pe burtă asupra dușmanului ! De fapt, nu sînt prea neplăcute ca amante, aceste bisericușe papă-paște, una două cu Dumnezeu în gură, care se cred osîndite la chinul veșnic pentru fiecare clipă de plăcere ce ne-o dăruie și le-o întoarcem asemenea. Da, căpitane Mautravers, dar există un nenoroc și mai mare pentru un soldat decît să strice cîteva bigote : să devină el însuși bisericos, ca o curcă plouată, după ce a purtat sabie !... Nu mai de mult decît duminica trecută, unde credeți, domnii mei, că l-am surprins, pe la apusul soarelui, pe comandantul Mesnilgrand, aici de față ?...

Nimeni nu răspunse. Se făceau presupuneri ; din toate colțurile mesei însă, privirile se îndreptau țintă spre căpitantul Rançonnet.

— Jur pe sabia mea ! zise Rançonnet, l-am întîlnit... nu, nu întîlnit, căci îmi respect prea mult cizmele pentru a le mînji în gunoiul lor de capele ; l-am zărit însă, din spate, strecurîndu-se în biserică, aplecîndu-se să intre prin ușița scundă din colțul pieții. Uimit, zăpăcit : „Ei, fir-ar să fie ! mi-am zis, am orbul găinilor, ori ce ?... Țasta e mersul lui Mesnilgrand !... Dar ce să caute Mesnilgrand într-o biserică ?“ Mi-a fulgerat prin minte gîndul vechilor noastre șotii amoroase, cu acele maici date dracului din bisericile spaniole. „Ce spui, frate ? îmi zisei, va să zică nu s-a terminat ? Deci tot vechiul cîrlig al fustei. Numai că să-mi scoată mie Diavolul ochii cu ghearele dacă nu aflu îndată cum arată cea în cauză.“ Și am intrat în dugheana lor cu slujbe... Din nenorocire, era întuneric ca în fundul iadului. Mergeai și te împiedecai de babe în genunchi, care tot mormăiau la *Tatăl nostru*. Cu neputință să vezi ceva la un pas ; cînd deodată, tot orbecăind prin acel infernal amestec de întuneric și hoituri de bigote în rugăciune, mi-l prinsei pe Mesnilgrand ăsta, care o și

apucase pe aleea laterală. Mă credeți dacă vă spun că n-a vrut în ruptul capului să-mi spună ce caută în galera asta de Biserică¹?... Iată pentru ce vi-l denunț astăzi, domnilor : ca să-l siliți să se explice.

— Hai, vorbește, Mesnil. Justifică-te. Răspunde-i lui Rançonnet, se strigă din toate colțurile sufrageriei.

— Să mă justific ! spuse vesel Mesnilgrand. N-am de ce să mă justific, pentru că fac ceea ce am chef să fac. Voi, care vă bateți gura cu ceasurile împotriva Inchiziției, nu cumva v-ați făcut inchișitori în sens invers, acum ? Am intrat în biserică duminică-seara pentru că așa am avut eu chef.

— Și de ce, mă rog, ai avut chef ?... făcu Mautravers, căci dacă Diavolul este logician, de ce n-ar fi logician și un căpitan de cuirasieri ?

— A, asta e ! spuse, rîzînd, Mesnilgrand. M-am dus... cine știe ? poate la spovedanie. În orice caz, am făcut să se deschidă pentru mine ușa unui confesional. Dar nu poți să spui, Rançonnet, că spovedania mea a durat prea mult...

Își dădeau bine seama că-și bate joc de ei... Dar era în această bătaie de joc ceva misterios care-i stîrnea.

— Spovedania ta ! mii de milioane de draci ! Nu cumva te-ai scufundat cu totul ? spuse cu tristețe Rançonnet, doborît, luînd lucrul în tragic. Apoi, respingînd gîndul și împotrivindu-i-se ca un cal ce se cabrează. Nu ! strigă el, mii de trăsnete ! nu se poate ! Vi-l puteți închipui, dumneavoastră ceilalți, pe șeful de escadron Mesnilgrand la spovedanie, ca o babă, în genunchi pe banchetă, cu nasul la grilaj, în ghereta unui popă ? E un spectacol care n-o să-mi intre niciodată în țeastă. Mai curînd ar intra treizeci de mii de gloanțe.

¹ Aluzie la o replică din comedia *Vicleniile lui Scapin* de Molière (1671) ; trebuînd să-și răscumpere fiul prins de piraiți, zgîrcitul Gêronte se vaită : „*Ce dracu' căuta el în galera-aceea ?*”

— Ești foarte drăguț, îți mulțumesc, făcu Mesnilgrand cu o blîndețe comică, de mieluşel.

— Să vorbim serios, spuse Mautravers, eu îl înțeleg pe Rançonnet. N-am să cred niciodată că un om de calibrul tău, că viteazul Mesnilgrand poate să se dea cu popimea. Nici chiar în ceasul morții, oamenii de felul tău nu fac un salt de broască speriată în hîrdăul cu agheazmă.

— În ceasul morții, domnii mei, ce veți face dumneavoastră, nu știu, răspunse rar și răspicat Mesnilgrand ; în ce mă privește, însă, înainte de a pleca spre lumea cealaltă vreau, pentru orice eventualitate, să am cufărul pregătit.

Și această vorbă de ofițer de cavalerie fu rostită cu atîta gravitate, încît se făcu deodată liniște, ca atunci cînd pistolului, care trăgea și detuna cu o clipă mai înainte, i-ar fi sărit trăgaciul.

— Să lăsăm astea, oricum, urmă Mesnilgrand. Pe cit se pare, sînteți mai abrutizați decît mine de război și de viața ce am dus-o cu toții... N-am nimic de spus către necredința sufletelor voastre ; dar pentru că tu, Rançonnet, ții cu tot dinadinsul să știi de ce camaradul tău Mesnilgrand, pe care-l crezi tot atît de ateu ca și tine, a intrat acum cîteva seri în biserică, iată, sînt de acord să-ți spun. E o întreagă poveste la mijloc... După ce vă voi spune-o, ai să înțelegi poate, chiar dacă nu crezi în Dumnezeu, ce amestec are el într-însa.

Făcu o pauză, ca pentru a da mai multă solemnitate celor ce avea să povestească, apoi relua :

— Vorbeai adineaori despre Spania, Rançonnet. Acolo tocmai s-a petrecut și povestea mea. Mulți dintre voi ați fost în Spania pe front, în războiul fatal care a deschis, în 1808, șirul dezastrelor pentru Imperiu și al tuturor nefericirilor noastre. Cei care au făcut acel război nu l-au uitat și, în paranteză fie spus, tu, comandante Sélune, mai

puțin decît oricare altul ! Amintirea lui îți este prea adînc săpată în obraz ca s-o mai poți șterge vreodată.

Comandantul Sélune, așezat alături de domnul Mesnil-grand bătrînul, sta în fața lui Mesnil. Era un bărbat cu o statură zdravănă de militar, și căruia porecla de *Insementul* i se potrivea mai bine chiar decît ducelui de Guise, căci, pe cînd se afla în Spania, primise, într-o încăierare de avanposturi, o uriașă lovitură de sabie curbă în obraz, lovitură care nimerise atît de bine, încît fața îi fusese despicată, cu nas cu tot, în diagonală, de la tîmpla stîngă pînă sub urechea dreaptă. În mod normal, rana n-ar fi lăsat decît o cicatrice cumplită, de un efect destul de spectaculos pe o figură de ostaș ; însă chirurgia care lipise la loc buzele rănii căscate, fiind sau grăbit sau nepriceput, le alăturase prost, de Doamne-ajută, ca la război ! Armata se afla în plin marș, așa încît, pentru a isprăvi mai iute, tăiașe cu foarfecele bucățelele de carne ce depășeau de două degete de-o parte a rănii închise ; astfel a rămas săpată pe fața lui Sélune nu o brazdă, ci o ripă îngrozitoare. Era oribil, dar în același timp grandios ca privești. Cînd i se suia singele în obraz, căci Sélune era un violent, cicatricea se înroșea și apărea ca o panglică lată, roșie, care-i tăia fața pîrlită de soare. „Îți porți, îi spunea Mesnil în vremurile cînd ambițiile amîndurora erau aceleași, crucea de înalt-ofițer al Legiunii de onoare pe obraz, înainte de-a o avea pe piept ; fii liniștit, o să coboare la locul ei !“

Crucea nu coborîse ; Imperiul s-a isprăvit înainte. Sélune nu era decît cavalier al Legiunii.

— Ei bine, domnii mei, continuă Mesnilgrand, am văzut lucruri destul de cumplite în Spania, nu este așa ? ba unele le-am făcut chiar noi ; cred însă că n-am văzut nimic mai groaznic decît cele ce voi avea cîntea să vă povestesc.

— În ce mă privește, spuse Séluné tacticos și cu îngimfarea unui bătrîn năvălit care nu socotește că e cazul să se emoționeze de un fleac, în ce mă privește, am văzut într-o zi optzeci de călugărițe aruncate una peste alta, pe jumătate moarte, într-un puț, după ce în prealabil fuseseră violate cu de-amănuntul fiecare de către două escadroane.

— Brutalitate de soldați de rînd ! spuse Mesnilgrand cu răceală ; iată însă un exemplu de rafinament ofițesc.

Își muie buzele în pahar, apoi, încercuind masa și îmbrățișîndu-i strîns pe meseni cu privirea :

— Este cineva printre dumneavoastră, domnilor, care l-a cunoscut pe maiorul Ydow ?

Nimeni nu răspunse, în afară de Rançonnet.

— Da, eu, spuse. Maiorul Ydow ! cum să nu-l cunosc ? Asta-i bună ! era cu mine în regimentul opt de dragoni.

— Dacă l-ai cunoscut, reluă Mesnilgrand, nu l-ai cunoscut numai pe el. A sosit la regimentul opt de dragoni împopoțonat cu o femeie...

— Rosalba, zisă și Pudica, făcu Rançonnet, faimoasa lui... Și rosti cuvîntul pe șleau.

— Da, continuă gînditor Mesnilgrand, căci o astfel de femeie nu merită titlul de amantă, nici chiar de amantă a maiorului Ydow... Maiorul și-o adusese din Italia, unde, înainte de a veni în Spania, își făcuse serviciul într-un corp de rezervă, cu gradul de căpitan. Dat fiind că, printre cei de față, tu singur, Rançonnet, l-ai cunoscut pe maior, îmi vei îngădui să-l prezint domnilor și să le dau o idee despre acest diavol de bărbat, a cărui sosire a stîrnit mare zarvă în regimentul opt de dragoni, în clipa cînd a apărut, arborîndu-și femeia ca pe o decorație... Pe cît se pare, nu era francez. Și nu este nici o pagubă pentru Franța. Era născut nu știu unde, din nu știu ce părinți, prin Iliria sau Boemia, nu sînt foarte siguri... Dar oriunde

s-ar fi născut, era un om ciudat, ceea ce înseamnă într-un fel a fi străin pretutindeni. Ai fi zis despre el că este produsul unui amestec de mai multe neamuri. El spunea că numele-i trebuie pronunțat grecește $\Lambda\tau\delta\omega$ și nu Ydow, deoarece e de origină greacă, iar frumusețea i-ar fi îndreptățit afirmația, căci era frumos, dracul să mă ia ! așa zice chiar prea frumos pentru un ostaș. Cine știe ? poate omul e mai puțin doritor să-și stilcească mutra la război când o are atît de frumoasă ! Căci, în cazul acesta, nutrește față de sine respectul pe care-l nutrim față de capodopere. Totuși, cît ar fi fost el de capodoperă, mergea la luptă la rînd cu ceilalți ; însă spunînd acestea despre maiorul Ydow, am spus totul. Își făcea datoria, dar niciodată mai mult decît datoria. Nu avea ceea ce Împăratul numea *focul sacru*. În ciuda frumuseții, pe care i-o recunoșteam de altfel fără nici o reținere, găseam că de fapt are o figură antipatică îndărătul trăsăturilor sale superbe. Tot bătînd muzeele, unde dumneavoastră ceilalți nu călcați niciodată, am dat peste o asemănare a maiorului Ydow. Am găsit-o, foarte izbitoare, la unul din busturile lui Antinous¹... chiar acela căruia fantezia sau prostul gust al sculptorului i-a încrustat două smaralde în marmora ochilor. Ochii verzi ca marea ai maiorului luminau însă nu un obraz de marmoră albă, ci unul măsliniu, de o nuanță caldă, și cu un unghi facial perfect ; dar în licărirea acelor melancolici luceferi care erau ochii săi, dormita în voluptatea-i nu un Endymion², ci un tigru... iar într-o zi l-am văzut trezindu-se !... Maiorul Ydow era totodată brun și blond. Părul i se încrețea în cîrlionți bruni și foarte mărunți în jurul frunții înguste, cu tîmple bombate, pe cînd mustața lungă și mătăsoasă avea culoarea blond-roșcată,

¹ Efeb de o legendară frumusețe, favorit al împăratului Adrian.

² Păstor iubit de zeița Selene ; Zeus i-a dăruit un somn veșnic în care să-și păstreze frumusețea.

aproape galbenă, a samurului... Barba și părul în culori diferite sînt, zice-se, semn de trădare și perfidie. Trădător ? poate, mai tirziu, maiorul ar fi devenit un trădător. L-ar fi trădat, poate, ca atîția alții, pe Împărat ; dar n-a mai apucat s-o facă. Cînd a intrat în regimentul opt de dragoni, nu era probabil decît un prefăcut, ba chiar nici nu era de ajuns de prefăcut ca să nu aibă aerul că este, precum bine șpunea vulpoiul bătrîn de Suvorov ¹, priceput la asemenea treburi... Să fi fost acest aer ceea ce a început să-l facă antipatic printre camarazii lui ? În orice caz, a devenit în foarte scurt timp nesuferit întregului regiment. Foarte încrezut pe frumusețea lui — căreia eu unul i-aș fi preferat o sumă de urîtenii din cîte cunosc — nu părea a fi pină la sfîrșit decît, precum spun soldățește soldații, o oglindă pentru... pentru ceea ce ai spus tu, Raçonnet, în legătură cu Rosalba. Maiorul Ydow avea treizeci și cinci de ani. Vă dați prea bine seama că, avînd frumusețea care place tuturor femeilor, chiar și celor mai mîndre — acesta e beteșugul lor ! —, maiorul Ydow trebuie să fi fost cumplit de răsfățat și împodobit cu toate viciile ce li se trag bărbaților de la ele ; mai avea însă, pe cît se spunea, și alte vicii, ce nu se trag de la femei, și nu sînt o podoabă... Sigur că pe vremea aceea noi nu eram, cum ai spune tu, Raçonnet, prea evlavioși. Ba eram chiar destul de derbedei, cartofori, dezmățați, fustari, duelgii, la nevoie bețivi, și mîncători de parale sub toate formele. Nu eram nicicum îndreptățiți a avea vreo pretenție. Ei bine, așa cum eram pe atunci, el trecea 'drept cu mult mai rău decît noi toți. Pentru noi existau lucruri, nu prea multe ! dar, în sfîrșit, tot erau unul-două de care, așa îndrăciți precum eram, nu am fi fost în stare. El însă (cel puțin așa se pretindea) era în stare de orice. Eu unul nu făceam parte din regimentul opt de dragoni. Dar îi cunoșteam

¹ A. V. Suvorov (1724—1800), general rus ; a luptat împotriva armatelor Revoluției franceze.

acolo pe toți ofițerii. Vorbeau despre Ydow cu asprime. Îl acuzau de slugărnicie față de superiori, de ambiții josnice. Îl bănuiau lipsit de caracter. Au mers pînă acolo că l-au suspectat de spionaj, și el chiar s-a bătut de două ori în duel, cu mult curaj, pentru această bănuială numai pe jumătate formulată; părerea celorlalți însă nu s-a schimbat. A stăruit întotdeauna asupra acestui om o ceață pe care n-a putut-o risipi. Tot așa precum era deopotrivă brun și blond, ceea ce este destul de rar, la fel era deopotrivă cu noroc la cărți și la femei, ceea ce iarăși nu se prea obișnuiește. De altfel, era pus să plătească destul de scump asemenea noroace. Îndoitele lui succese, aerele lui „à la Lauzun”¹, gelozia stîrnită de frumusețea-i — căci pot ei bărbații să facă pe grozavii și pe indiferenții în ce privește urîtenia și să-și repete acea vorbă de consolare, de ei înșiși născocită, anume că un bărbat e de-ajuns de frumos dacă nu-și sperie calul, totuși unul față de celălalt cu aceeași gelozie mărunță și lașă ca și femeile —, toate aceste avantaje la un loc explică, fără îndoială, antipatia ce și-o atrăsese Ydow, antipatie care, din ură, îmbracă formele disprețului, căci disprețul rănește mai adînc decît ura, iar ura știe prea bine acest lucru!... De cîte ori nu am auzit cum era tratat, cu jumătate glas, de „canalie periculoasă”, deși, dacă s-ar fi cerut o dovadă clară a faptului că este într-adevăr canalie, cu siguranță nimeni nu ar fi putut-o face... Și fapt este, domnii mei, că nici în momentul cînd vă povestesc aceste lucruri, nu sînt sigur că maiorul Ydow a fost cu adevărat așa cum se spunea că este... Mii de trăznete! totuși, adăugă Mesnilgrand cu o tărie în care se amesteca o ciudată groază, ceea ce nu se spunea, și ceea ce într-o zi maiorul a fost într-adevăr, asta o știu și mi-e de ajuns!

¹ Lauzun (1633—1723), mareșal al Franței, cunoscut pentru frumusețea și infatuarea lui. A fost căsătorit, în secret, cu o verișoară a lui Ludovic al XIV-lea.

— Ne va fi probabil de-ajuns și nouă, spuse vesel Raçonnet; dar, pe toți dracii! ce dracu' de legătură poate să fie între biserica unde te-am văzut întrind duminică seară și ticălosul de maior din regimentul opt de dragoni, care pesemne ar fi jefuit toate bisericile și toate catedralele Spaniei și ale întregii creștinătăți ca să facă din aurul și pietrele scumpe ale odoarelor, bijuterii pentru pațachina lui de femeie?

— Nu mai mișca în front, Raçonnet! făcu Mesnil, de parcă ar fi comandat o manevră a escadronului, și gura! Mereu ai să fii așa repezit și pripit în toate cele ca în fața dușmanului? Lasă-mă să-mi manevrez povestirea cum știu eu.

— Bine, atunci, înainte marș! zise focosul căpitan și, pentru a se potoli, dădu de dușcă un pahar cu vin de Picardan. Iar Mesnilgrand reluă:

— Este foarte probabil că dacă n-ar fi fost acea femeie care-l urma și care trecea drept soția lui, deși nu-i era decît amantă și nu-i purta numele, maiorul Ydow n-ar fi avut decît prea puține relații cu ofițerii regimentului. Însă femeia presupusă a fi tot ceea ce într-adevăr era, din moment ce se-nhăitase cu un astfel de om, a făcut așa fel încît să nu se creeze în jurul maiorului golul care s-ar fi creat altminteri. Am văzut asemenea lucruri și prin alte regimente. Un om pică în dizgrație sau sub vreo bănuială; ceilalți nu mai au cu el decît relații de serviciu; nu se mai *camaraderește*; nu i se mai strînge mîna; chiar și la cafenea, în acel caravanserai de ofițeri, în atmosfera caldă și familială unde orice răceală se topește, se stă la distanță de el, cu o politețe constrînsă, pînă cînd politețea pleznește și face explozie, dacă vine un moment pentru explozie. După toate aparențele, același lucru s-ar fi întîmplat și cu maiorul; dar femeia e magnetul Diavolului! Cei ce nici nu l-ar fi băgat în seamă pentru el însuși, au făcut-o pentru ea. Unul care

în ruptul capului nu i-ar fi oferit maiorului în cafenea un pahar de *schnick*¹, de n-ar fi fost acesta potcovit cu femeia aceea, i-l oferea cu gândul la jumătatea-i, făcându-și socoteala că este un mijloc de a fi invitat la maior acasă, unde s-ar fi putut s-o întâlnească... Există în morală o proporționalitate aritmetică ce se află, înainte de a fi fost așternută pe hîrtie de un filozof, înscrisă în pieptul tuturor bărbaților, ca un îndemn al Diavolului : „mai lungă cale-i între o femeie și primul ei amant decît între primul și al zecelea“ ; și, pe cît se pare, lucrul era cu atît mai adevărat în cazul femeii maiorului decît în oricare altul. Odată ce i se dăduse lui, putea foarte bine să se dea și altuia, și, pe legea mea ! oricine putea fi acest altul ! În foarte scurtă vreme, s-a aflat în regimentul opt de dragoni cît de puțin îndrăzneată era o atare speranță. Toți cei ce au fler la femei și le miros exact prin multele văluri albe, înmiresmate de virtute, în care se înfășoară ele, au recunoscut numaidecît în Rosalba pe cea mai desfrînată dintre desfrînate — în rău, era perfecțiunea însăși !

Și nu o calomniez întru nimic, nu este așa, Rançonnet ?... Ai avut-o poate și tu, iar dacă ai avut-o, știi că nu se află o mai strălucită, o mai fascinantă cristalizare a tuturor viciilor ! Unde va fi găsit-o maiorul ?... De unde răsărise ? Era atît de tinăra ! La început, nimeni n-a îndrăznit să-și pună întrebarea ; dar șovăiala n-a ținut prea mult ! Incendiul — căci ea nu a incendiat numai regimentul opt de dragoni, ci și regimentul meu de hūsari, ci și, mai ții minte, Rançonnet ? toate statele majore ale corpului expediționar din care făceam parte — incendiul stîrnit de ea a luat curînd proporții îngrijorătoare... Mai văzusem destule femei, amante de ofițeri, însoțind regimintele atunci cînd ofițerii își puteau plăti luxul de-a transporta și o femeie printre bagaje : coloneii închideau ochii asupra acestui fel de abuzuri, cîteodată și-l mai în-

¹ Un soi de rachiu (engl.).

găduiau și ei. Dar femei ca această Rosalba nici nu știam măcar că pot exista. Eram obișnuiți cu fete, dacă vreți frumoase, dar întotdeauna din același soi, hotărâte, îndrăznețe, aproape bărbate, aproape sfruntate; cel mai ades, brune, frumoase, mai mult sau mai puțin focoase, semănând a băieți tineri, foarte ațîțătoare și voluptuoase în uniforma pe care o purtau uneori după fantezia iubiților lor... Iar dacă nevestele de ofițeri, legitime și cinstite, se deosebesc de celelalte femei printr-un ce anume, comun tuturor, și care ține de mediul militar unde trăiesc, acest ce este cu atît mai învederat la amantele de ofițeri. Însă Rosalba a maiorului nu era întru nimic asemănătoare aventurierelor de trupă, tîrîturilor din coada regimentului, cu care eram obișnuiți. La prima vedere, era o fată înaltă și palidă — care însă nu rămînea întotdeauna palidă, după cum se va vedea — cu o claie de păr bălai. Și atîta tot. Adică nimic nemaipomenit. Albeața tenului nu era mai curată decît a tuturor femeilor cărora un sînge proaspăt și sănătos le hrănește obrazul. Păru-i bălai nu era de acel blond strălucitor, cu scăpărări metalice, ca de aur, sau cu răsfringeri molcome și topite ca de chihlimbar cenușiu, cum văzusem la unele suedeze. Avea o figură clasică, ceea ce se numește o figură de camee, dar care nu se deosebea prin nici un amănunt de acel soi de figuri atît de sîcîitoare pentru un spirit pasionat, neclintite în corectitudinea și alcătuirea lor monotonă. Asta era marfa, și, desigur, în ansamblu, era ceea ce se cheamă o fată frumoasă... Dar filtrele vrăjite ce le da ea de băut nu stăteau în frumusețea-i, ci în altceva... În ceea ce n-ați putea niciodată ghici... în acest monstru de nerușinare care îndrăznea să se cheme Rosalba, îndrăznea să poarte numele imaculat de Rosalba, ce n-ar trebui dat decît nevinovăției, și căreia, mai mult încă, nu-i ajungea să se cheme Rosalba, ci se mai chema și Pudica pe deasupra!

— Și Vergiliu era supranumit „pudicul“ și totuși a scris *Corydon ardebat Alexim*¹, insinuă Reniant care nu-și uitase cunoștințele de latină.

— Și nu-i era dat în ironie, continuă Mesnilgrand, acest nume de Rosalba, nu i-l inventasem noi, ci îl citisem încă din prima zi pe fruntea ei, unde natura însăși îl scrisese cu toate rozele creației sale. Rosalba nu era numai o femeie cu aerul cel mai nemaipomenit de pudic față de ceea ce era ea în realitate; ci era pur și simplu Pudoarea întruchipată. Să fi fost neprihănită precum Fecioarele cerului, care roșesc peșemne până și sub privirile Îngerilor, n-ar fi putut reprezenta mai deplin chipul în-suși al Pudorii. Cine oare a spus — trebuie să fi fost vreun englez — că lumea este opera Diavolului care și-a pierdut mințile? Cu siguranță că acest Diavol, într-un acces de nebunie, a creat-o pe Rosalba, pentru a-și face un chef... cheful dracului, de a toca mărunț, una după cealaltă, amestecate la un loc, voluptatea în pudoare și pudoarea în voluptate, și a da gust, cu vreo mirodenie cerească, terciului diavolesc al plăcerilor pe care o astfel de femeie le poate dărui bărbaților muritori. Pudoarea Rosalbei nu-i sta numai în fizionomie — care fizionomie, ce să zic, ar fi dat cu totul peste cap sistemul lui Lavater. Nu, la ea pudoarea nu era *de fațadă*; ci era și în afara și înlăuntrul ființei, și fremăta și-i pâlpiia în adâncul trupului ca și pe piele. Nici fățarnicie nu era. Niciind viciul Rosalbei nu a adus un omagiu de acest fel — însă nici de vreun altul — virtuții. Era adevărul-adevărat. Rosalba era pudică precum era voluptuoasă, și, ce era mai extraordinar, era în amândouă felurile în același timp. Când spunea sau făcea lucrurile cele mai... deșucheate, avea un fel încântător de-a spune: „Mi-e rușine!“, parcă o aud și acum. Iar lucrul cel mai nemaipomenit! cu ea

¹ Corydon iubea pe Alexis (lat.). Corydon: personaj din *Egloga* a II-a a lui Vergiliu.

te aflai întotdeauna la început, chiar și după deznodământ. Ar fi fost în stare să se ridice după o orgie de bacante precum Nevinovăția după întâiul ei păcat. Pînă ce și în femeia stăpînită, copleșită, pe jumătate moartă, mai regăseai încă fecioara rușinoasă, împodobită cu grația nesmintit proaspătă a tulburării trupești, cu farmecul curat, de auroră, al roșetii sfielnice... N-am să vă pot face niciodată să pricepeți în ce hal îți înnebuneau sufletul asemenea contraste ; cred că vorbirea s-ar distruge pe sine încercînd să le exprime.

Se opri. Se gîndea la aceste lucruri, ca și toți ceilalți. Cu cele ce spusese, îi preschimbase, lucru de necrezut !, în visători, pe acei soldați care văzuseră toate soiurile de foc, pe acei călugări destrăbălați, pe acei medici îmbătrîniți, toți ciți culeseră crema vieții și se aflau acum sătui de ea. Nici măcar focosul Rançonnet n-a mai suflat o vorbă. Sta furat de aduceri-aminte.

— Cum bine vă închipuiți, reluă Mesnilgrand, faptul n-a fost cunoscut decît mai tîrziu. Cînd a sosit la regimentul opt de dragoni, n-am văzut mai întîi în ea decît o fată foarte drăguță, cu toate că la chip era frumoasă cam în stilul, de pildă, al principesei Pauline Borghese, sora împăratului, cu care de altfel și semăna. Și principesa Pauline avea aceeași înfățișare de nesfîrșită castitate, și cu toții ștîli de ce boală a murit... Pauline însă nu avea în toată ființa ei nici un strop de pudoare care să-i nuanțeze în trandafiriu un colțișor cît de mic al trupului ei fermecător, pe cînd Rosalba avea în vinele-i de-ajuns pentru a-și face trupul să roșească tot, ca para focului. Vorba naivă și uimită a Paulinei cînd a fost întrebată cum de a putut să pozeze goală în fața lui Canova : „Dar atelierul era încălzit ! Era și o sobă !“, vorba aceasta, Rosalba n-ar fi rostit-o niciodată. Dacă aceeași întrebare i-ar fi fost pusă, ar fi rupt-o la fugă ascunzîndu-și obrazul îmbujorat de o cerească roșeață în palmele-i ceresc de trandafirii.

Numai că, îndepărtându-se, s-ar fi arătat, n-aveți grijă !, vreo cută în spatele rochiei în care să stea încuibate toate ispitele iadului.

Astfel deci era această Rosalba, al cărei chip feciorelnic ne-a tras pe sfoară pe toți, de cum a sosit la regiment. Maiorul Ydow ne-ar fi putut-o prezenta ca pe soția lui legitimă, ba chiar ca pe fiica lui, și noi l-am fi crezut. Cu toate că avea ochi minunați, de un albastru limpede, nu erau nicicând mai frumoși ca atunci când îi ținea plecați. Pleoapele-i erau mai grăitoare decât privirea. Printre bărbați hârșiți cu războiul și cu femeile — și încă ce femei ! — cum eram noi, o asemenea ființă a stîrnit o senzație cu totul nouă, ca una căreia, cum spune o vorbă vulgară, dar sugestivă, „i-ai fi dat împărtaşanie fără spovedanie“. „A dracului de frumoasă fata ! își șopteau unul altuia la ureche bătrînii călărași năvăliți ; dar și ce sclifosită ! Cum o fi făcînd oare să-l ferească pe maior ?...“ El, maiorul, știa prea bine cum, dar nu sufla o vorbă... Își bea fericirea pe tăcute, cum fac adevărații bețivi, care beau de unul singur. Nu pomenea nimănui nimic despre fericirea tănuită care făcuse din el, pentru prima dată în viață, un bărbat discret și credincios, din el, cel ce fusese un adevărat Lauzun de garnizoană, din el, craiul cel mai patentat, cel mai fastuos, cel care, la Neapole, după cite povestesc ofițerii ce l-au cunoscut acolo, era supranumit tambur-majorul seducției ! Toate fetele Spaniei să i se fi aruncat la picioare pentru frumusețea de care era atît de mîndru, nici măcar pe una nu s-ar fi aplecat s-o culeagă. La vremea aceea, ne aflam pe granița dintre Spania și Portugalia, englezii ne stăteau înaintea, și, pe măsură ce înaintam în marș, ocupam rînd pe rînd orașele cele mai puțin potrivnice regelui Joseph¹. Maiorul Ydow și Rosalba lui își duceau împreună viața, în fiecare din ele,

¹ Joseph (Bonaparte) (1768—1844), fratele lui Napoleon I, numit de acesta rege al Neapolului și apoi al Spaniei.

cum ar fi trăit într-un oraș de garnizoană pe timp de pace. Vă mai amintiți de încrîncenările războiului din Spania, război crunt și tărăgănat, fără asemănare, căci nu ne băteam pur și simplu pentru a cuceri, ci pentru a statornici o dinastie și o organizare nouă într-o țară ce mai întîi trebuia supusă. Nici unul din dumneavoastră n-a uitat că între aceste încrîncenări erau unele pauze, că între două bătălii dintre cele mai cumplite, în chiar inima ținutului cotropit, din care o parte era a noastră, noi ne distram, dînd serbări pentru spaniolii cei mai *afrancesados*¹ din orașele ocupate. Aceste serbări i-au fost prilej soției maiorului Ydow, cum i se spunea, deja foarte cunoscută, să treacă la stadiul de celebritate. Și fapt este că a prins să strălucească între toate fetele oacheșe ale Spaniei, ca un diamant într-o cunună de jeuri negre. La aceste serbări a început ea să producă asupra bărbaților acel efect de pătimașă îndîrjire, care ținea, fără îndoială, de alcătuirea diavolească a ființei ei și făcea din ea cea mai infocată dintre curtezane, păstrîndu-i totdeauna chipul celei mai cerești fecioare a lui Rafael.

Atunci s-au aprins patimile, și s-au pornit să ardă, mocnit, în umbră. De la o vreme au luat cu toții foc, chiar și bătrîni, chiar și ofițeri generali la vîrsta domolirilor, tuturor li s-au aprins călcîiele după „Pudica” — li se părea mai ațîțător s-o numească astfel. Pretutindeni jurîmprejurul ei s-au ivit, mai întîi pretențiile, apoi cochetăriile, apoi scandalul duelurilor, în sfîrșit și într-un cuvînt, întreaga viltoare a vieții unei femei devenită obiectul intrigilor amoroase celor mai pătimașe din partea unor bărbați neînfricați și una-două cu mîna pe sabie. Rosalba a fost ca un sultan printre aceste odalisce de temut, și-a aruncat năframa cui i-a plăcut; și i-au plăcut mulți. Cît despre maiorul Ydow, a lăsat lucrurile să meargă și lim-

¹ Francizați (sp.); minoritate spaniolă care trecuse de partea cuceritorilor.

bile să vorbească... Să fi fost oare atît de infumurat încît să nu fie gelos, ori, ca unul ce se simțea urît și disprețuit, să se fi desfățat, în vanitatea lui de posesor, de patimile ce le stîrnea în dușmanii săi femeia al cărei stăpîn era?... Cu neputință să nu fi băgat de seamă nimic. I-am surprins adeseori privirea de smarald întunecîndu-se, scînteind, neagră ca smoala, în timp ce privea pe cîte unul dintre noi, pe care opinia momentului îl bănuia a fi amantul jumătății lui, însă se stăpînea... Și cum continuau să se creadă despre el lucrurile cele mai jignitoare, calmu-i indiferent ori voita-i orbire erau puse pe seama celor mai josnice motive. Se credea că femeia era pentru el nu atît un pedestal al vanității, cît o trambulină a ambiției. Lucrurile se spuneau, precum se spun toate de acest fel, iar el nu le auzea. Eu, care aveam motivele mele să-i observ și găseam neîntemeiate ura și disprețul ce i se arătau, mă întrebam dacă se află mai multă slăbiciune decît tărie, sau mai multă tărie decît slăbiciune în atitudinea de sumbră nepăsare a acestui om zilnic înșelat de amanta lui și care nu lăsa să i se vadă pe față ori în gesturi nici o urmă din mușcăturile geloziei. Pe Dumnezeuul meu ! domnii mei, cu toții am cunoscut asemenea bărbați, într-atît de fanatizați de cîte o femeie, încît să mai creadă în ea cînd totul o acuză, și care, în loc ca atunci cînd certitudinea absolută a trădării le pătrunde în suflet, să se răzbune, preferă să se cuibărească în fericirea lor josnică și să-și vire capul sub rușinea ei ca sub o plapumă !

Să fi fost și maiorul Ydow dintre aceștia ? Se prea poate. Sigur este însă faptul că Pudica era prea în stare a-i fi insuflat acest fanatism înjositor. Antica Circe¹, care-i preschimba pe bărbați în animale, nu era nimic în com-

¹ Vrăjitoare din *Odiseea* lui Homer, care i-a transformat pe tovarășii de drum ai lui Ulise în porci.

parație cu Pudica, Mesalină¹-Fecioară, mereu aceeași, înainte, în timp ce și după ce. De pe urma patimilor ce clocoteau în străfundul ființei ei, a celor cu care-i incendia pe toți ofițerii — bărbați cu prea puțin spirit cavaleresc în privința femeilor — Rosalba s-a aflat imediat compromisă ; ea una, însă, nu s-a compromis niciodată. Nuanța trebuie bine înțeleasă. Nu dădea nici un prilej, prin purtarea ei, de a fi atacată deschis. Un amant reprezenta un secret între ea și alcovul ei. În lucrurile privite din afară, maiorul Ydow nu putea găsi prilej nici pentru cea mai mică scenă. Să-l fi iubit Rosalba ? Oare ? !... Rămăsese cu el, deși ar fi putut cu siguranță, dacă ar fi vrut, să-și lege viața de a altuia. Am cunoscut un mareșal al Imperiului de-ajuns de nebun după ea pentru a fi în stare să-i croiască un mîner de umbrelă din bastonul lui de mareșal. Dar lucrurile stau în acest caz ca și cu bărbații despre care vă vorbeam adineaori. Există femei care-și iubesc... nu vorbesc despre amanți, deși își iubesc și amanții. Căpitanul își regretă mocirla, spunea doamna de Maintenon. Rosalba nu voia cu nici un preț să-și regrete mocirla. Și n-a ieșit din ea, în schimb am intrat eu.

— Retezi episoadele de tranziție ca și cu sabia ! zise căpitanul Mautravers.

— Pe dracu ! replică Mesnilgrand, parcă am ceva de respectat ! Știți cu toții cîntecul ce se cînta în veacul al XVIII-lea :

*Cînd apăru Boufflers la curte
Pe regina iubirii crezurăm a vedea.
Se-nghesuia fiecare să-i placă,
Și fiecare... pe rînd, o avea !*

Mi-a venit deci și mie rîndul. Mai avusesem femei, și încă cu duiumul ! Dar nici una nu era ca Rosalba, nu mai

¹ Soția împăratului roman Claudiu I (20—48), cunoscută pentru viața ei de desfriu fastuos.

incapace îndoială. Mocirla a fost un paradis. N-am să mă apuc să vă fac o analiză, precum autorii de romane. Eram un om de acțiune, brutal și direct asupra acestui capitol, ca și contele Almaviva, și nu simțeam pentru ea dragoste, în înțelesul înalt și romanțios ce se acordă acestui cuvânt — eu fiind cel dintîi a i-l acorda... Nu au fost amestecate nici sufletul, nici spiritul, nici orgoliul, în acel soi ciudat de fericire pe care ea mi-a dăruit-o; nu mai puțin însă această fericire nu a avut ușurătatea unui capriciu. Nu credeam că senzualitatea poate fi profundă. Am avut de-a face cu cea mai profundă senzualitate. Închipuiți-vă o piersică frumoasă, din cele cu carnea roșie, din care muști cu toată pofta, sau mai bine nu vă închipuiți nimic... Nu există vorbe în stare să exprime plăcerea ce țîșnea din această piersică de femeie, care roșea toată sub o privire cît de cît insistentă, de parcă ai fi mușcat-o. Închipuiți-vă ce se întîmpla cînd, în loc de privire, îi apăsai buzele sau dinții pasiunii în carnea ei fremătătoare și singerie. Ah! trupul acestei femei îi ținea loc de suflet. Cu trupul acesta m-a sărbătorit într-o seară într-un chip care vă va ajuta să înțelegeți lucrurile mai bine decît orice alt amănunt ce l-aș putea adăuga. Da, uite-așa, a avut într-o seară îndrăzneala și nerușinarea să mă primească purtînd pe ea drept singur veșmînt un vâl de India străveziu, o boare, un abur, prin care i se strevedea trupul, a cărui singură puritate sta în forme și pe care-l străbătea îndoita, tremurătoarea nuanță de trandafir singerieu a voluptății și a pudorii!... Să mă ia toți dracii dacă nu semăna, învăluită în spuma albă și aburoasă, cu o statuie vie de coral! De altfel, de atunci, m-am mai sinchisit la pielea albă a altor femei cît de asta!

Și, cu un bobîrnac, Mesnilgrand aruncă o coajă de portocală pînă la cornișa tavanului, peste capul reprezentantului Le Carpentier, cel ce făcuse să cadă capul regelui.

— Legătura noastră a durat citva timp, continuă el, dar să nu credeți că m-am săturat de ea. Nu te puteai sătura. În senzațiile care, după cum spun filozofii în bălmăjeala lor nenorocită, sînt *finite*, ea îți aducea infinitul ! Nu, dacă am părăsit-o, am făcut-o din dezgust moral, din mîndrie față de mine, din dispreț față de ea, de ea care, în toiul îmbrățișărilor celor mai înnebunitoare, nu-mi dădea niciodată credința că mă iubește... Cînd o întrebam : *Mă iubești ?*, vorbele acestea ce nu se poate să nu le spui, chiar cînd ți se dau deplinele dovezi că ești iubit, ea răspundea : „Nu !“ sau scutura enigmatic din cap. Se tăvălea în pudoarea, în dezmațul ei, însă rămînea, copleșită de ele, în toiul vîltorii neînfrîinate a simțurilor dezlănțuite, de nepătruns ca sfinxul. Numai că sfinxul era rece, iar ea nu... Ei bine, această neputință de-a o pătrunde care mă scotea din sărite, apoi, de asemenea, siguranța — ce am căpătat-o curînd — că își îngăduie unele capricii de soiul acelorale ale Caterinei a II-a, au fost îndoitul motiv al curajului ce l-am avut să mă smucesc din căpăstru, să mă smulg din brațele atotputernice ale acestei femei, adăptătoare a tuturor poftelor ! Am părăsit-o sau, mai precis, nu m-am mai întors la ea. Am rămas însă cu ideea că o a doua femeie ca ea nu mai există, iar gîndul acesta m-a făcut de atunci să fiu foarte liniștit și foarte nepăsător față de restul femeilor. Ah, da ! ea m-a perfecționat ca ofițer. După legătura cu Rosalba, nu m-am mai gîndit decît la serviciu. Mă scăldasem în Stix¹.

— Așa că ai devenit întru totul un Ahile ! spuse cu mîndrie domnul Mesnilgrand bătrînul.

— Nu știu ce am devenit, reluă Mesnilgrand ; știu numai că după ruptura noastră, maiorul Ydow, care se afla cu mine în aceleași relații ca și cu toți ofițerii diviziei, ne-a înștiințat într-o zi, în cafenea, că soția lui este în-

¹ Fluviu ce înconjoară de șapte ori infernul ; cel ce se scaldă în apele lui devine invulnerabil.

sărcinată, și că în curînd va avea bucuria de a fi tată. La auzul vesteii neașteptate, unii au schimbat între ei priviri semnificative, alții au zîmbit; el însă n-a observat nimic, sau, dacă a observat, nu a dat nici o atenție, hotărît fiind pesemne să nu ia în seamă decît o insultă directă. Iar cînd maiorul a plecat: „Al tău e copilul, Mesnil?” m-a întrebat la ureche unul dintre camarazi; și, în conștiința mea, o voce tainică, mai limpede decît a lui, mi-a repetat întrebarea. Ea, Rosalba, nici în intimitatea cea mai profundă a întîlnirilor noastre, nu-mi spusese niciodată vreo vorbă despre acest copil, care putea fi al meu, al maiorului, sau chiar al altuia.

— Copilul regimentului! întrerupse brusc Mautravers, de parcă ar fi dat o lovitură cu vîrful sabiei lui de cuirasier.

— Niciodată, reluă Mesnilgrand, nu făcuse nici cea mai mică aluzie la sarcină; nu era însă de mirare. Pudea, v-am mai spus-o, era un sfînx, un sfînx care devora plăcerea în tăcere, și-și păstra taina. Nimic din suflet nu răzbătea prin pereții trupului, la această femeie deschisă numai plăcerii... și la care pudoarea era, fără îndoială, cea dintîi spaimă, cel dintîi fior, cea dintîi vilvătaie a plăcerii! Am avut o senzație curioasă aflînd că e însărcinată. Trebuie să recunoaștem, domnilor, acum cînd pentru noi s-a încheiat vremea bestială a pasiunilor: lucrul cel mai cumplit în iubirile împărțite — adevărată ciorbă de cazan! — nu este numai murdăria împărțelii, cît rătăcirea sentimentului de tată; neliniștea chinuitoare care te împiedică să ascuți de glasul firii, care-l sugrumă într-o îndoială fără putință de ieșire. Îți spui: „Al meu să fie copilul?...” Nesiguranța ce te urmărește ca o pedeapsă a împărțelii mîrșave la care cu rușine te-ai supus! Dacă te-ai gîndi mai îndelung la acest lucru, și ai avea în tine ceva suflet, ai înnebuni; viața însă, viața puternică și ușoară, te cuprinde din nou cu valorile ei și te tot duce ca pe o plută smulsă din undiță. După ce maiorul Ydow

a făcut această declarație în fața tuturor, firava tresărire de părinte ce am crezut a simți în adîncul măruntaielor s-a potolit. N-am mai simțit nimic... Drept este că, la cîteva zile după aceea, am avut altă treabă decît să mă gîndesc la puștiul Pudicăi. Se dădeau lupte la Talavera, unde comandantul Titan, din regimentul nouă husari, a fost ucis în primul schimb de focuri, iar eu am fost silit să preiau comanda escadronului.

În urma scuturăturii crunte de la Talavera, războiul s-a întetit. Marșurile erau tot mai dese, în rînduri tot mai strînse, tot mai hărțuite de dușman, astfel încît, prin forța lucrurilor, între noi se vorbea tot mai puțin despre Pudica. Ea mergea în urma regimentului, într-o căruță cu banchete, și aici chiar, pe cît se spune, a adus pe lume un copil, pe care maiorul Ydow, convins de paternitatea lui, a prins să-l iubească de parcă ar fi fost într-adevăr al lui. Cel puțin cînd copilul a murit, căci a murit la cîteva luni de la naștere, maiorul a arătat o durere din cele mai violente, din acelea care împing omul la nesocotință, iar în regiment nimeni nu a ris. Pentru întîia oară, antipatia față de el a amuțit. A fost cu mult mai compătimit decît mama care, chiar dacă și-a plîns odrasla, a rămas totuși Rosalba cea cunoscută de toți, tîrfa ciudată, spoită de Diavol cu un strat de pudoare, și care, în ciuda moravurilor ei, păstrase această însușire ce ținea de miracol, de a roși pînă în măduva oaselor de două sute de ori pe zi ! Frumusețea-i n-a pierdut nimic. Rezista la toate avariile. Și totuși, cu viața pe care o ducea, ar fi ajuns foarte curînd ceea ce printre ostași se numește o gioarsă de telie, presupunînd că această viață de pierzanie ar mai fi durat.

— Va să zică, n-a mai durat ? Deci tu știi ce s-a întîmplat cu cățeaua lui Ydow ? făcu Rançonnet, gîfiind de curiozitate și uitînd, pentru o clipă, vizita la biserică, ce-l frămînta cu atîta înverșunare.

— Da, spuse Mesnilgrand, întărindu-și glasul, ca și cum ar fi ajuns în punctul cel mai înalt al povestirii. Și tu ai crezut, ca și toată lumea, că a pierit împreună cu Ydow în vârtejul războiului și evenimentelor care ne-a prins, iar pe cei mai mulți ne-a risipit și ne-a făcut dispăruți. Astăzi însă, am să-ți destăinui care a fost soarta Rosalbei.

Căpitanul Rançonnet își rezemă coatele de masă, apucă cu mâna lui lată paharul, uitînd apoi de el și strîngîndu-l spasmodic, în timp ce asculta, ca pe un mîner de sabie.

— Războiul se tărăgăna, parcă nu mai avea sfîrșit, re-luă Mesnilgrand. Spaniolii, cu furia lor răbdătoare cu care, timp de cinci sute de ani, i-au izgonit pe mauri, ar fi fost în stare, dacă era nevoie, să se bată tot atîtea secole, ca să ne izgonească și pe noi. Nu puteam înainta spre interiorul țării decît cu condiția să ne supraveghem fiecare pas. Satele cotropite erau de îndată întărite de către armatele noastre și întoarse împotriva dușmanului. Tîrgușorul Alcudia, pe care pusesem mîna, ne-a fost un timp destul de îndelungat garnizoană. O mare minăstire a fost transformată în cazarmă, statul-major însă s-a împrăștiat prin casele din oraș, iar maiorul Ydow a nimerit în cea a alcaidelui ¹. Or, cum această casă era cea mai spațioasă, uneori maiorul Ydow primea, seara, tot corpul de ofițeri la el, căci nu ne mai vedeam acum decît între noi. Stricaserăm relațiile cu acei *afrancesados*, nemaiputînd avea nici o încredere în ei, într-atît ura față de francezi cîștiga mereu teren! La aceste reuniuni, întrerupte uneori de focurile trase de dușmani către avanposturile noastre, Rosalba ne făcea onorurile cîte unui punct, cu acel aer de neasemuită castitate pe care l-am socotit întotdeauna a fi o glumă a Diavolului. Aici își alegea ea victimele; pe mine însă nu mă interesau urmașii. Îmi smulsesem sufletul din această legătură și, de altfel, nici nu tîram după mine, așa cum

¹ Alcade = primar (sp.).

nu știu cine spune, lanțul sfărîmat al vreunei nădejdi înșelate. Nu păstrasem de pe urma ei nici amărăciune, nici gelozie, nici pică. O priveam trăind și mișcîndu-se, mă interesa ca spectator această femeie, care ascundea neînfrînarea celui mai nerușinat dintre vicii sub sfielnică tulburare a celei mai fermecătoare nevinovății. Deci mă duceam la ea, și, de față cu lumea, îmi vorbea cu simplitatea de-a dreptul intimidată a unei fecioare întîlnite în-tîmplător la fîntînă sau în inima pădurii. Beția, vîrtejul amețitor, furia turbată a simțurilor ce le aprinsese odinioară în mine, nimic din toate acestea nu mai exista. Le socoteam risipite, dispărute, nu le mai puteam concepe. Numai că atunci cînd regăseam, nedezmîntită, nuanța de carmin care-i îmbujora fruntea, dintr-o singură vorbă sau la o simplă privire, nu puteam să nu simt ceea ce simți cînd privești, în paharul golit, ultima picătură din șampania trandafirie pe care ai băut-o, și ești ispitit să seci paharul, pînă la fund de această ultimă picătură rămasă.

Într-o seară, i-am spus acest lucru. Mă aflam numai eu la ea. Plecasem devreme de la cafenea, unde lăsasem tot corpul de ofițeri prins în niște partide de cărți și de biliard, și jucînd foarte aprins. Era seară, o seară cum nu există decît în Spania, cînd soarele dogoritor abia se poate smulge de pe cer. Am găsit-o pe Rosalba mai mult goală decît îmbrăcată, cu umerii dezveliți, încinși de căldura africană, cu brațele dezgolite, brațele acelea frumoase pe care atîta le sărutasem și care, în anume clipe de tulburare ce știusem de atîtea ori a le provoca, căpătau, după expresia pictorilor, nuanța miezului de căpșună. Părul, îngreuiat de arșiță, se revărsa în toată bogăția-i peste ceafa pîrguită, și era atît de frumoasă, astfel despieptănată, cu veșmintele abia încheiate pe ea, galeșă, în stare să-l ducă pe Satana în ispită și s-o răzbune pe Eva! Pe jumătate culcată asupra unei măsute, scria o scrisoare... Or dacă ea, Pudica, scria, nu încăpea nici o îndoială! scria

vreunui amant, despre vreo întâlnire, vreo nouă trădare față de maiorul Ydow, care le înghițea pe toate, în tăcere, precum ea însăși înghițea în trupu-i plăcerea. Când am intrat, scrisoarea era încheiată, iar ea, pentru a o sigila, topea la flacăra unei luminări o ceară albastră stropită cu praf de argint, pe care parcă o văd și acum — și veți înțelege numaidecât de ce amintirea acestei ceri albastre, stropite cu praf de argint, mi-a rămas atît de limpede în minte.

— Unde e maiorul ? m-a întrebat tulburată, de cum am intrat, dar ea era totdeauna tulburată, această femeie care în fața oricărui bărbat îl făcea să-și creadă orgoliului și simțurilor că e tulburată din pricina lui.

— Joacă cu o poftă îndrăcită în seara aceasta, i-am răspuns rîzînd și privind cu lăcomie acadeaua de abur trandafiriu ce-i apăruse pe frunte, iar eu în seara aceasta am altă poftă.

M-a înțeles. Nimic n-o mira. Era obișnuită să stirnească dorința în bărbați și ar fi fost în stare să-i atragă către sine din cele patru colțuri ale lumii.

— Aș ! spuse, calmă, cu toate că nuanța invăpăiată ce aș fi vrut s-o sorb de pe chipu-i încîntător și odios a devenit și mai intensă la gîndul sugerat. Aș, de unde ! poftele dumitale s-au isprăvit.

Și apăsă sigiliul pe scrisoare, în ceara clocotindă, care se stinse și împietri pe loc.

— Uite ! spuse cu obraznicie provocatoare, asta e imaginea dumitale. Acum numai o secundă era fierbinte, și iată-o rece !

Rostind aceste cuvinte, întoarse scrisoarea și se aplecă asupra-i să scrie adresa.

Trebuie oare să repet mereu același lucru pînă la saturație ? Nici vorbă, nu eram gelos pe această femeie ; însă noi bărbații sîntem cu toții la fel. În ciuda voinței mele, am vrut totuși să văd cui îi scrie, și pentru asta,

cum încă nu mă așezasem, m-am aplecat peste umărul ei ; dar privirea mi-a fost furată pe drum de adâncitura dintre omoplați, cută îmbătătoare și catifelată, prin care odinioară siroiseră atâtea din sărutările mele ; pe legea mea ! am fost atras de ea ca de un magnet și am mai picurat încă o sărutare în această vilcea a dragostei, iar senzația a împiedicat-o pe Rosalba să scrie mai departe... A ridicat capul ce-l ținea aplecat deasupra mesei, de parcă ar fi fost înțepată în șale cu un fier înroșit, și arcuindu-se pe speteaza scaunului, cu capul răsturnat spre spate, m-a privit cu acel amestec de sfială și dorință ce-i făcea întreg farmecul, cu ochii dați peste cap și ațintiți asupra mea, care mă afluam în spatele ei, și care i-am coborât atunci asupra trandafirului umed al gurii sărutarea picurată înainte în cuta dintre umeri.

Senzitiva aceasta avea însă niște nervi de tigroaică. Deodată țîșni :

— Maiorul urcă scara, îmi spuse. O fi pierdut la cărți, iar cînd pierde, devine gelos. Are să-mi facă o scenă îngrozitoare. Uite, bagă-te aici... îl fac eu să plece !

Și sculîndu-se de la masă, deschise dulapul mare unde își atîrna rochiile și mă împinse înăuntru. Cred că prea puțini sînt bărbații care să nu fi fost băgați în vreun dulap, la sosirea soțului sau a posesorului titular...

— Tu ai avut noroc, cu dulapul, spuse Sélune ; eu m-am trezit într-o zi băgat într-un sac cu cărbuni ! Bineînțeles, era înainte de blestemata asta de lovitură. Eram, pe vremea aceea, într-un regiment de husari albi. Nici nu vă mai spun în ce hal am ieșit !

— Da, reluă cu amărăciune Mesnilgrand, încă unul din spectrii adulterului și împărțelii ! În asemenea momente, cei mai bătaioși nu se mai țin prea țațoși, și din generozitate față de o femeie înspăimîntată, devin tot atît de lași ca și ea, înfăptuiesc lașitatea de a se ascunde. Cred că și

acum mai mi-e greață de mine că m-am putut băga în dulap, în uniformă, încins cu sabia și, culmea ridicolului ! pentru o femeie care nu mai avea boabă de cinste de pierdut și pe care nici n-o iubeam.

N-am avut însă vreme să mă opresc prea mult cu gândul asupra înjosirii de a mă afla închis, ca un licean, în întunecimea dulapului, printre rochiile care mă atingeau pe obraz și miroseau a trupul ei de mă amețeau. Ceea ce am auzit m-a smuls de îndată senzațiilor voluptuoase. Maiorul intrase în cameră. Așa cum bine presimțise ea, era într-o dispoziție groaznică și, precum îmi spusese, într-un acces de gelozie, de o gelozie cu atât mai turbată cu cât față de noi ceilalți o ascundea cu grijă. Pus cum era pe bănuieli și furie, privirea îi merse probabil de-a dreptul la scrisoarea rămasă pe mesuță și pe plicul căreia cele două sărutări ale mele o împiedecaseră pe Pudica să scrie adresa.

— Ce e cu scrisoarea asta ? făcu el cu voce aspră.

— O scrisoare pentru Italia, spuse liniștită Pudica.

Nu s-a lăsat înșelat de răspunsul ei pașnic.

— Nu-i adevărat ! spuse cu grosolănie, căci nu era nevoie să zgîrii prea adînc fațada de Lauzun a acestui om ca să dai de un cazarmagiu ; și din aceste singure vorbe, am înțeles pe loc toată viața intimă a celor doi, ce înmormîntau între ei scene de toate soiurile, și din care aveam să capăt, chiar în acea zi, o mostră. Am și căpătat-o, acolo, în fundul dulapului. Nu-i vedeam, însă îi auzeam, ceea ce, pentru mine, însemna a-i și vedea. Gesturile treceau în cuvinte, în intonația vocilor, care a urcat în cîteva secunde pînă la diapazonul cel mai înalt al furiei dezlănțuite. Maiorul insista să-i fie arătată scrisoarea fără adresă, iar Pudica — apucase să pună mîna pe scrisoare — refuza cu încăpăținare să i-o dea. Atunci el a vrut s-o ia cu de-a sila. Am auzit tropăiala, fișiiitul hainelor în lupta corp la corp dintre ei, dar, cum bine vă închipuiți, maiorul a fost mai puternic decît femeia. A

smuls deci scrisoarea și a citit-o. Era vorba de o întâlnire de dragoste dată unui bărbat ; în scrisoare se spunea că acesta mai fusese cândva copleșit de favorurile Pudicăi ; și că i se oferea din nou să fie... Dar nu era numit. Curios pînă la absurditate ca toți geloșii, maiorul încercă zadarnic să afle numele celui cu care era înșelat... Astfel Pudica se răzbună pentru faptul că scrisoarea îi fusese luată cu forța, smulsă din mîna ei lovită, poate chiar rănită, căci o auzisem strigînd în timpul luptei : „Îmi rupi mîna, ticălosule !“ Turbat că nu poate afla nimic, batjocorit și sfidat prin scrisoarea care nu-l informa decît despre un singur lucru, anume că ea avea un amant — încă unul ! —, maiorul se dezlănțui într-o furie bestială, una din acele furii ce înjosc firea bărbătească, și o ciurui pe Pudica cu o ploaie de insulte cumplite, de înjurături birjerești. Am crezut că are s-o stîlcească în bătaie. Avea să vină și bătaia, dar mai tîrziu. A acuzat-o — și cu ce cuvinte ! — de a fi... ceea ce și era. S-a dovedit brutal, abject, revoltător ; iar ea, la această dezlănțuire, răspundea ca una ce nu mai are cu adevărat nimic de cruțat, ca una ce cunoaște pînă în temeliile firii pe bărbatul cu care s-a însoțit și știe că pe fundul acestei troace de porci care este viața în doi se află lupta neîncetată. Ea s-a arătat mai puțin mîrșavă, dar mai cumplită, mai insultătoare, mai crudă în răceala ei decît el în furia-i nebună. A fost insolentă, batjocoritoare, rîdea cu risul isteric al urii împinse la paroxism și răspundea, valului de injurii azvîrlite în obrazu-i de către maior cu cuvinte din acelea pe care femeile le știu găsi atunci cînd vor să ne scoată din minți, cuvinte aruncate asupra violențelor și brutalității noastre ca grenadele exploziive pe o movilă de praf de pușcă. Dintre toate ocările rostite la rece și cu grijă ascuțite, șlefuite, cea cu care îl rănea cel mai adînc era că nu-l iubește, că nu l-a iubit niciodată : „Niciodată ! niciodată ! niciodată !“ repeta ea cu furie satisfăcută, ca și cum i-ar fi strivit inima sub pi-

cioare, în pași de dans ! Or acest gând — că ea nu l-a iubit niciodată — era tot ce poate fi mai crincen, mai înnebunitor pentru acel înfumurat ferice, pentru acel bărbat a cărui frumusețe făcuse prăpăd și care, dincolo de pasiunea propriei frumuseți, mai era stăpinit și de orgoliul ei. Astfel că sosi și clipa când, nemaiputînd rezista loviturii vorbelor, repetate fără milă, că nu l-ă iubit niciodată, vorbe pe care nu voia să le creadă, le răspîngea într-una :

— Dar copilul nostru ? a obiectat el, smintitul ! de parcă aceasta ar fi fost o dovadă, și că și cum ar fi invocat mărturia unei amintiri !

— A, copilul nostru ! făcu ea, izbucnînd în rîs. Nu era al tău !

Mi-am închipuit ce trebuie să fi fulgerat în ochii verzi ai maiorului după răcnetul sugrumat de pisică sălbatică pe care l-am auzit. A tras o înjurătură de s-a cutremurat cerul.

— Dar al cui e, tîrîtură blestemată ? a întrebat el, cu ceva ce nici nu mai semăna a voce.

Ea a continuat să rîdă ca o hienă.

— N-ai să afli ! îi spunea, sfidîndu-l,

Și l-a șfichiuit cu acest *n-ai să afli !* de o mie de ori repetat, de o mie de ori azvîrlit în urechea lui ; iar cînd a obosit să-l spună, a început — poate n-o să mă credeți ! — a început să i-l cînte, ca o fanfară ! Apoi, după ce l-a biciuit de ajuns cu aceste vorbe, după ce l-a sucit și învîrtit de ajuns, ca pe un titirez, plesnindu-l cu această cravașă, după ce l-a tîrit de ajuns în vîrtejul îndoielii și neliniștii pe bărbatul scos din firi și care nu mai era decît o marionetă în miinile ce stau să-l sfărîme ; după ce i-a înșirat, cu cinismul urii ajunse la paroxism și numindu-i pe rînd, pe numele întreg, toți amanții pe care-i avusese, după ce a făcut în întregime înconjurul corpului ofîteresc :

— Pe toți i-am avut ! a strigat, ei însă nu m-au avut pe mine. Nici unul nu m-a avut ! Iar acest copil, despre

care ești atît de prost încît să crezi că e al tău, mi l-a făcut singurul bărbat pe care l-am iubit vreodată ! pe care l-am divinizat vreodată ! Și încă n-ai ghicit ? Cine este ? Nu ghicești nici acum cine este ?

Mîntea. Nu iubise niciodată nici un bărbat. Dar știa prea bine că minciuna ei este pentru maior o lovitură de pumnal, și l-a izbit cu ea, l-a străpuns, l-a sfîrtecat ; iar cînd s-a săturat să fie călăul acestei torturi, i-a înfipt, ca să-l ucidă pînă la capăt, așa cum înfigi cuțitul pînă la plăsele, i-a înfipt în inimă ultima mărturisire :

— Ei bine, a spus ea, dacă nu ghicești, lasă-te păgubaș, imbecilule ! E căpitanul Mesnilgrand.

Mîntea probabil din nîou, dar nu mai eram atît de sigur, iar numele, astfel rostit de ea, m-a atins ca un glonte prin ușa dulapului. După asta, s-a lăsat o liniște ca după un asasinat. „O fi ucis-o oare, în chip de răspuns ?“ mă gîndeam ; cînd deodată am auzit un zgomot de cristal izbit cu sete de pămînt și sfărîmat în mii de cioburi.

V-am povestit că maiorul Ydow vădise față de copil, pe care-l credea al său, o imensă iubire părintească, iar cînd îl pierduse, o durere din acelea smintite, a cărei durată nimicnicia noastră ar voi s-o facă palpabilă și eternă. Fiindu-i cu neputință, din pricina vieții lui de soldat în campanie, să-i facă fiului său un mormînt, unde să se ducă în fiecare zi — ce înseamnă idolatrizarea mormîntului ! —, maiorul Ydow pusese să-i fie îmbălsămată inima copilului, ca s-o poată purta cu sine, pretutindeni, și o închisese cu pioșenie într-o urnă de cristal, ce sta în mod obișnuit într-un colț al camerei lui de culcare. Cristalul făcut țândări era această urnă.

— Așa, va să zică nu era al meu, tîrfă ticăloasă ! a strigat el. Și am auzit scrișnind și fărîmițîndu-se sub cizma lui de dragon cristalul urnei, călcînd în picioare inima copilului ce-l crezuse al lui !

Cu siguranță că ea a vrut s-o adune de pe jos — chiar ea, da ! — să i-o smulgă, să i-o ia, căci am auzit-o repe-

zindu-se asupra lui ; iar zgomotul luptei corp la corp a reînceput, însoțit acum de altul — de zgomotul loviturilor.

— Ei bine, dacă o vrei, poftim, poftim inima odraslei tale, cățea dezmațată ! spuse maiorul. Și a plesnit-o peste față cu inima adorată, i-a azvîrlit-o în cap ca pe un proiectil. Abisul, se spune, cheamă abisul¹. Pîngărirea a chemat pîngărire. Pudica, scoasă din minți, a făcut ceea ce făcuse și maiorul. I-a aruncat în cap, înapoi, inima copilului, pe care poate ar fi păstrat-o la pieptul ei dacă copilul n-ar fi fost al lui, bărbatul urît, căruia voia să-i întoarcă tortura pentru tortură, mîrșăvia pentru mîrșăvie. Cu siguranță că pentru prima oară se petrecea un lucru atît de cumplit ! un tată și o mamă plesnindu-se unul pe celălalt în obraz cu inima copilului lor !

Această luptă de profanare pe întrecute a durat cîteva minute... Și era atît de uluitor de tragică, încît pe moment nici nu mi-a venit în gînd să mă proptesc cu umărul în ușa dulapului, s-o sparg și să intervin... cînd un strigăt, cum n-am mai auzit niciodată în viața mea, și nici dumneavoastră, domnilor — și totuși am auzit destule strigăte, de ajuns de cumplite, pe cîmpurile de bătaie ! — mi-a dat putere să forțez ușa dulapului ; și am văzut... ceva ce nu voi mai vedea vreodată ! Pudica era doborîtă, răsturnată pe masa unde scrisese scrisoarea, iar maiorul o țintuia pe loc cu mîna lui de fier ; toate vîlurile îi erau ridicate, trupul ei frumos dezgolit, răsucit ca un șarpe retezat, sub apăsarea acelei mîini. Iar cu mîna cealaltă, ce credeți, domnii mei, că făcea maiorul ?... Masa de scris, lumînarea aprinsă, ceara alături, toate acestea îi dăduseră o idee diabolică — aceea de a-și sigila femeia precum își sigilase ea scrisoarea — ; și era prins de îndîrjirea monstruoasei sigilări,

¹ *Abyssus abyssum invocat*, prăpastia cheamă prăpastia (lat.) ; citat din *Psalmii* lui David (XLI, 8).

a înspăimîntătoarei răzbunări de amant gelos pînă la perversitate !

— Fii pedepsită pe unde ai păcătuit, destrăbălato ! a strigat el.

Nu m-a văzut. Era aplecat asupra victimei lui, care nu mai striga, și în ceara bolborosind fierbinte înfunda, în chip de sigiliu, ce credeți ? mînerul sabiei.

M-am repezit asupra lui ; nici măcar nu l-am avertizat să se apere, i-am înfipt de-a dreptul sabia, pînă la gardă, în spate, între umeri, aș fi vrut să-i înfig la un loc mîna și brațul meu, cu sabia împreună, să-i străbat tot corpul, să-l ucid și mai bine.

— Bine ai făcut, Mesnil ! spuse comandantul Sélune ; nu merita să fie ucis în față, ca unul dintre noi, tilharul ăsta !

— Bine, dar asta e pățania lui Abélard ¹, transpusă la Héloïse ! făcu abatele Reniant.

— Frumos caz de chirurgie, spuse doctorul Bleny, și foarte rar !

Mesnilgrand însă se pornise și urmă, trecînd grăbit peste întreruperi :

— A căzut mort, reluă el, peste corpul femeii lui leșinate. L-am smuls de acolo, l-am tras jos și i-am împins cadavrul cu piciorul. La strigătul Pudicăi, acel strigăt țîșnit parcă din vulva unei lupoalice, într-atît fusese de sălbatic ! și care îmi mai răsuna încă în măruntaie, o cameristă urcase pînă la odaia ei. „Aduceți-l pe medicul regimentului opt de dragoni ; în seara asta va avea ceva treabă aici.“ Nu am avut însă răgaz să-l aștept pe medic. Deodată a răsunat cu furie gorna de alarmă, chemîndu-ne la arme. Dușmanul ne surprinsese, tăind pe tăcute, cu cuțitul, beregata sentinelilor. A trebuit să sărim pe cai. Am aruncat o ultimă privire asupra trupului splendid și mutilat, pentru

¹ Pierre Abélard (1079—1142), teolog și filozof francez ; din pricina iubirii sale pentru Eloisa, a fost pedepsit de biserică și castrat.

prima dată neclintit în paloarea-i sub privirile unui bărbat. Iar înainte de a pleca, am cules biata inimă azvîrlită pe jos, în praf, cu care voiseră să se înjunghie; să se sfirtece, am luat cu mine aceasta rămășiță a copilului despre care ea spusese că era al meu, și am ascuns-o în centironul uniformei de húsar.

Aici, cavalerul de Mesnilgrand se opri, cu o emoție pe care cu toții, cît erau ei de materialişti și de desfrînați, i-o respectară.

— Și Pudica?... întrebă aproape cu sfială Rançonnet, care încetase demult să-și mai mîngîie paharul.

— N-am mai avut niciodată nici o veste despre Rosalba, zisă și Pudica, răspunse Mesnilgrand. Să fi murit? Să mai fi putut trăi după aceea? Să fi putut străbate medicul pînă la ea? După atacul prin surprindere de la Alcludia, atac fatal armatei noastre, l-am căutat. Nu l-am mai găsit. A dispărut, ca atîția alții, și n-a mai reintegrat rămășițele regimentului nostru decimat.

— Asta e tot? spuse Mautravers. Dacă da, frumoasă poveste, n-am ce zice! Aveai dreptate, Mesnilgrand, spunîndu-i lui Sélune că ai să fii chit cu el dintr-un singur foc, pentru toate cele optzeci de călugărițe siluite și aruncate în puț. Numai că, avînd în vedere că acum Rançonnet a căzut pe gînduri îndărătul farfuriei, am să reiau eu întrebarea de unde a lăsat-o el: ce legătură are povestea asta cu smerirea ta la biserică, mai deunăzi?...

— Adevărat, spuse Mesnilgrand. Bine că mi-ai adus aminte. Iată deci ce mai am să vă spun, ție și lui Rançonnet: ani în șir am purtat pretutîndeni asupra mea, ca pe niște moaște, inima acestui copil despre care nu eram sigur că a fost al meu; dar cînd, după catastrofa de la Waterloo, a trebuit să lăpăd centironul de ofițer cu care nădăjduiam să mor încins, după ce am mai purtat încă cîțiva ani cu mine inima aceea — și te asigur, Mautravers, că atirna cumplit de greu, deși părea foarte ușoară — cu vîrsta m-am înțeleptit și m-am temut că o pîngăresc încă

mai mult, după ce fusese și așa atît de profanată ; m-am hotărît s-o îngrop în pămînt creștinesc. Fără a mai intra în toate amănuntele pe care vi le-am dat aici, i-am vorbit unui preot din oraș despre povestea asta, despre inima apăsînd de atîta timp asupra inimii mele, și tocmai i-o predasem lui, în confesionalul din capelă, cînd am fost prins și luat pe sus de către Rançonnet.

Căpitanului Rançonnet îi erau probabil de ajuns cele ce auzise. N-a mai rostit nici o silabă, de altfel nici ceilalți. Nimeni n-a îndrăznit să facă vreo remarcă. O tăcere mai grăitoare decît orice comentariu se lăsase greu pe buzele tuturor.

Să fi înțeles oare, în sfîrșit, toți acei atei că, dacă Biserica n-ar fi fost întemeiată decît pentru atît, pentru a primi la sine inimile — fie ele moarte sau vii — cu care oamenii nu mai știu ce să facă, rolul ei este de-ajuns de nobil și așa ?

— Aduceți odată cafeaua ! spuse, cu vocea lui pițigăiată, domnul Mesnilgrand bătrînul. Dacă va fi tot atît de tare pe cît ți-a fost povestea, Mesnil, o să fie bună.

Fortiter¹

Aud mereu vorbindu-se despre îndrăzneala literaturii moderne ; personal, însă, n-am dat niciodată crezare faptului. Acuzația nu este decît o paradă... de moralitate. Literatura, socotită atîta amar de vreme ca o expresie a societății, nu o prezintă de fapt deloc — ba chiar dimpotrivă ; iar cînd un autor, mai înfipt ca ceilalți, încearcă să fie mai îndrăzneț, Dumnezeu ! ce țipete dezlănțuie ! Într-adevăr, dacă privim lucrurile cu atenție, literatura nu redă nici jumătate din crimele pe care societatea le săvîrșește în taină, și neprimejduită, în fiecare zi, cu o frecvență și o ușurință de-a dreptul fermecătoare. Întrebați-i pe toți duhovnicii — care ar fi cei mai mari romancieri ai lumii dacă ar povesti toate cîte li se picură în ureche la spovedanie. Întrebați-i (de pildă) cîte incesturi rămîn îngropate în familiile cele mai mîndre și mai de vază, și veți vedea dacă literatura, cît este ea de acuzată de cutezanță imorală, a îndrăznit vreodată să le povestească, fie și numai de dragul de-a speria lumea ! Dincolo de ușoara adiere — dar numai o adiere — abia strecurată — ca și o adiere — în *Rend*² al lui Chateaubriand — al drept-credinciosului Chateaubriand — nu știu să existe vreo carte unde inces-

¹ Cu putere (lat.).

² Nuvelă cu caracter autobiografic de Chateaubriand (1802).

tul, atît de obișnuit în societatea noastră — înaltă sau de jos, și poate chiar mai mult în cea înaltă decît în cea de jos — să fi alcătuit subiectul, abordat deschis, al unei povestiri care ar putea scoate din el *efecte* de morală cu adevărat tragică. A îndrăznit oare vreodată literatura noastră modernă, a cărei mironoseală morală nu face decît să dea cu pietre, să abordeze povestea Mirrei¹, a Agripinei² și a lui Oedip³, povești, vă rog să mă credeți ! veșnic și perfect reale, căci n-am trăit niciodată — cel puțin pînă acum — în alt infern decît în infernul social, unde am întîlnit, intrucît mă privește, destule Mirre și Agripine și destui Oedipi ; sub camuflajul vieții personale și al prevederilor, al temerilor și al ipocriziei, lucrurile nu se petrec niciodată în realitate ca la teatru sau ca într-o povestire. Dar prin transparența suprafetelor sociale, a prevederilor, a temerilor și ipocriziei, se pot totuși întrezări... Cunoșc eu bine — și tot Parisul cunoaște — o oarecare doamnă Henric al III-lea⁴, care poartă la cingătoare, pe rochiile-i de catifea albastră, șiraguri de hîrci mititele, montate în aur, și care se flagelează, adăugînd astfel voluptății penitențelor sale voluptățile plăcerilor de alt soi ale lui Henric al III-lea. Or, cine s-ar încumeta să scrie povestea acestei femei, scriitoare de cărți pioase, și despre care preoții iezuiți cred că este (drăguț amănunt, și de tot hazul !) un bărbat, ba chiar un sfînt ? !... Nu sînt mulți ani de cînd întreg Parisul a cunoscut-o pe o altă femeie din societatea cartierului Saint-Germain, aceea luîndu-i maică-sii amantul și, turbată de a-l vedea că se întoarce la maică-sa, care,

¹ *Mirra*, personaj din tragedia cu același nume, de Alfieri

² Împărăteasă romană (16—59), mama lui Nero ; s-a căsătorit a treia oară cu unchiul ei Claudius, pentru a-i asigura fiului ei moștenirea tronului.

³ Necunoscîndu-și părinții, Oedip s-a căsătorit cu mama sa, Jocasta, după ce și-a ucis tatăl, pe Laios, rege al Tebei.

⁴ O doamnă *Henric al III-lea*, titlul uneia dintre *Diabolicele* proiectate, dar nerealizate. Este vorba probabil de o contemporană a autorului.

deși bătrină, știa mai bine decât ea a se face iubită, furînd scrisorile foarte pătimase ale acesteia către bărbatul prea-iubit, dîndu-le la multiplicat și împrăștiindu-le apoi cu miile peste spectatori, de la galeria numită *paradis* — și foarte potrivit numită pentru un asemenea gest — a sălii Operei, într-o zi de premieră.¹ A scris cineva povestea acestei femei?... Biata literatură nici n-ar ști măcar de unde să apuce asemenea fapte darmitice să le povestească.

Iată, așa ceva ar trebui să facem dacă am avea într-adevăr îndrăzneală. Istoria își are ici un Tacit, colo un Suetoniu²; Romanul n-are pe nimeni — cel puțin dacă ne menținem în sfera elevată și morală a adevăratului talent și a adevăratei literaturi. E drept și că limba latină sfidează buna cuviință, ca una ce este cu adevărat păgînă, în vreme ce limba noastră a fost botezată împreună cu Clovis în cristelnița sfîntului Rémy, de unde i s-a tras o indestructibilă pudoare, căci această bătrînă hardughită mai roșește încă și acum! Totuși, dacă *am îndrăzni să îndrăznim*, ar putea exista și un Tacit sau un Suetoniu romanieri, căci Romanul este cu deosebire istoria moravurilor, redată sub formă de povestire sau dramă, precum este adesea istoria însăși. Și nici o altă diferență nu există între ele în afara acestora: anume că unul (Romanul) redă moravurile societății punîndu-le sub pavăza unor personaje inventate, pe cînd cealaltă (Istoria) dă nume și adrese exacte. Atîta doar că Romanul scormonește mai adînc decât Istoria. Romanul țintește către un ideal, Istoria nu are ideal; ci este ținută în friu de realitate. Romanul rămîne și mai îndelungă vreme în scenă. Lovelace, din opera lui

¹ Probabil un episod contemporan autorului. Motivul este identic cu cel din două dintre *Diabolice* (*Cea mai frumoasă iubire a lui Don Juan — Dedesubtul cărților unei partide de vist*), și reluat în romanul *Ceea ce nu moare*.

² Suetoniu (69—125), istoric latin, autor al *Vieților celor doisprezece Cezari*.

Richardson, dăinuie mai mult decît Tiberiu¹ din opera lui Tacit. Iar dacă Tiberiu, la Tacit, ar fi zugrăvit la fel de amănunțit ca Lovelace la Richardson, credeți cumva că Istoria ar avea ceva de pierdut, și oare Tacit n-ar apărea mai înfricoșător?... Nu-i vorbă, nu mi-e teamă să afirm aici că Tacit — ca pictor — nu se află la înălțimea modelului Tiberiu, și că, în ciuda geniului său, modelul îl strivește.

Iar asta nu este încă tot. La această slăbiciune a literaturii, inexplicabilă, dar izbitoare, în comparația dintre ceea ce este în realitate și reputația ce o are, mai adăugați și înfățișarea pe care a căpătat-o crima în epoca noastră de inefabile și încîntătoare progrese! Civilizația dusă la extrem răpește crimei înfricoșătoarea ei poezie și nu-i îngăduie scriitorului să i-o redea. Ar fi prea oribil, spun ființele doritoare să înfrumusețeze totul, chiar și oroarea. Cine cîștigă? filantropia: niște criminaliști imbecili micșorează penalitatea, iar alți moraliști nesărați micșorează crima, ba încă n-o micșorează decît pentru a da cîștig de cauză penalității. Și totuși, crimele civilizației extreme sînt cu siguranță mai cumplite decît cele ale extremei barbarii, prin rafinamentul și corupția ce le presupun, prin gradul lor superior de intelectualizare. Inchiziția era conștientă de acest lucru. Într-o vreme cînd credința și instituțiile publice erau puternice, Inchiziția, acest tribunal care judeca gîndirea, această înaltă instituție a cărei simplă idee zgîndăre nervii noștri slăbănogi și ne face chisăliță creierele de păsărică, Inchiziția știa prea bine că cele mai mari crime sînt cele spirituale, deci le pedepsea ca atare... Și fapt este că aceste crime, adresîndu-se mai puțin simțurilor, se adresează cu atît mai mult gîndirii; iar gîndirea este, pînă la sfîrșit, ceea ce avem mai profund în noi. Există deci pentru romancier o întreagă categorie de tragic necunoscut ce

¹ *Tiberiu* (42 î.e.n. — 37 e.n.), împărat roman, tiran sîngeros și impopular.

se poate extrage din aceste crime mai mult intelectuale decît fizice, care, pentru superficialitatea vechilor societăți materialiste, par a fi mai puțin criminale, deoarece se înfăptuiesc fără vărsare de sînge, iar măcelul nu se săvîrșește decît în domeniul sentimentelor și al moravurilor... Tocmai din această categorie de tragic am voit să dăm aici o mostră, relatînd povestea unei răzbunări de cea mai înspăimîntătoare originalitate, răzbunare unde nu s-a vărsat sînge, nu s-a folosit nici arma, nici otrava; într-un cuvînt, o crimă *civilizată*, în care nici un amănunt nu aparține închipuirii celui ce povestește, afară doar de felul de-a o povesti.

Către sfîrșitul domniei lui Ludovic-Filip, un tînăr bătea într-o seară strada Basse-du-Rempart¹, la vremea aceea cu drept cuvînt numită Joasă, căci se afla mai jos decît nivelul bulevardului și se înfățișa ca o excavație întotdeauna prost luminată și întunecoasă, către care se cobora, din bulevard, pe două scări așezate spate-n spate, dacă se poate spune așa ceva despre două scări. Această excavație, care astăzi nu mai există și care se întindea între străzile Chaussée d'Antin și Caumartin, iar în dreptul celei din urmă revenea la nivelul normal, acest soi de ripă întunecoasă, unde abia îndrăzneai să treci ziua, era, la căderea nopții, bîntuită de figuri foarte dubioase. Diavolul este Principele întunecimilor. Aici își avea el unul dintre principate. Cam prin mijlocul excavației, mărginită de-o parte de terasa închipuită de bulevard, de alta de case mari, tăcute, cu porți înalte, și de cîteva magazine cu obiecte vechi, se afla un pasaj îngust, descoperit, unde vîntul, cit de puțin să fi bătut, răsuna ca într-un flaut, și care ducea, de-a lungul unui zid și al unor case în construcție, pînă la strada Neuve-des-Mathurins. Tînărul nostru, de altfel

¹ În traducere, strada-din-josul-zidurilor. A fost demolată în timpul lucrărilor de sistematizare a Parisului, sub prefectul Haussman.

foarte bine îmbrăcat, apucase pe acest drum, care pentru el trebuie că nu era tocmai drumul neabătut al virtuții, pentru simplul motiv că urmărirea o femeie ce se scufundase, fără șovăială și fără stînjnire în întunecimea suspectă a pasajului. Era, tînărul nostru, un elegant, un *gant-jaune*¹, cum se spunea pe vremea aceea despre eleganți. Cinase îndelung și tihnit la Café de Paris și venise apoi, cu scobitoare între buze, să se rezeme de balustrada joasă, desființată astăzi, de la Tortonî, și să tragă cu ochiul la femeile ce treceau pe bulevard. Femeia cu pricina trecuse de cîteva ori prin fața lui ; și cu toate că acest fapt, cum și ținuta ei prea țipătoare, și mersul legănat din șolduri, puneau asupra-i o etichetă suficient de clară, cu toate că tînărul, care se numea Robert de Tressignies, era cumplit de blazat și se întorsese tocmai din Orient — unde cunoscuse toate soiurile de rase și specii ale animalului femeie —, la a cincea trecere a plimbăreței nocturne, se luase după ea... *ciînește*, cum singur spunea, bătîndu-și joc de el-însuși — căci avea darul de a se privi acționînd și de a se judeca pe sine pe măsură ce acționa, fără ca judecata, foarte adesea opusă acțiunii, să o împiedice, sau ca acțiunea să dăuneze judecății : cumplită asimptotă omenească ! — Tressignies avea ceva peste treizeci de ani. Își trăise acea primă tinerețe năroadă, care face din om jucăria propriilor senzații și pentru care prima-venită este un ade-vărat magnet. Trecuse de această fază. Devenise un desfrînat rece și foarte întortocheat al epocii noastre pozitive, un desfrînat superintelectual, meditase îndeajuns asupra senzațiilor sale pentru a nu se mai putea lăsa înșelat de ele, cum nici teamă sau scribă nu avea de niciuna. Ceea ce văzuse, sau crezuse-a vedea îi insuflase doar curiozitatea de-a merge pînă în străfundul unei senzații noi. Așadar își părăsise balustrada și pornise în urmărire... foarte hotărît să meargă pînă la capătul foarte vulgarei aventuri ce-o întrevedea. Într-adevăr, pentru el, femeia

¹ Mănușă galbenă.

care mergea înainte, revărsindu-se legănat ca o undă, nu era decît una de cea mai joasă speță; dar era de o asemenea splendoare, încît te putea prinde mirarea cum de frumusețea n-o clasase mai sus, cum de nu găsisese un amator s-o salveze de josnicia trotuarului, căci la Paris, cînd Dumnezeu răsădește cîte o femeie drăguță, Diavolul, drept replică, răsădește numaidecît și el un nătărău s-o întrețină.

Și apoi mai avea, acest Robert de Tressignies, și un alt motiv să se țină după ea, altul decît regeasca frumusețe de care poate parizienii nici nu-și dădeau seama, fiind ei atît de puțin cunoscători în materie de adevărată frumusețe și avînd un simț estetic, democratizat ca și toate celelalte, lipsit cu deosebire de elevație. Femeia era pentru el o asemănare. Era pasărea ironică ce face pe privighetoarea și despre care cu atîta melancolie vorbește Byron în *Memoriile* sale. Ii amintea de-o altă femeie, văzută altundeva... Era sigur, absolut sigur că nu era ea, dar îi semăna pînă la confuzie, dacă într-adevăr confuzia nu ar fi fost cu neputință. Și, de altfel, asemănarea îl atrăgea mai mult decît îl surprindea, căci avea destulă experiență, ca un observator ce se afla, pentru a ști că există de fapt mult mai puțină varietate decît s-ar crede printre chipurile omenești, ale căror trăsături sînt supuse unei geometrii restrînse și statornice și care se pot reduce la cîteva tipuri generale. Frumusețea este una. Singură urîțenia este multiplă, și chiar și multiplicitatea ei este repede epuizată. Dumnezeu a vrut ca infinită să fie numai expresia, căci expresia este o țîșnire a sufletului ce se străvede printre liniile regulate sau asimetrice, pure sau chinuite, ale chipului. Toate acestea le spunea Tressignies către sine, destul de încilcit în gîndurile-i, în vreme ce-și potrivea pasul după cel al femeii care mergea de-a lungul bulevardului, șerpuiind, tăindu-l ca o seceră, mai semeată decît regina din Saba a lui însuși Tintoretto¹ în rochia ei de mătase șofranie cu ape aurii — cu-

¹ *Jacopo Robusti Tintoretto* (1518—1594), celebru pictor venețian, autor de lucrări pe teme istorice sau religioase.

loarea preferată a tinerelor romane — căreia, mergînd, făcea să-i sticlească și să-i foșnească cutele rigide și lucitoare, ca o chemare la luptă ! Din cale-afară de cambrată în talie, așa cum rar sînt femeile în Franța, părea îmbrățișată strîns de un minunat șal turcesc cu dungi late, albe, roșu-aprins și aurii ; iar pana roșie de pe pălăria albă — splendidă în lipsa ei de gust ! — îi atîrna fremătînd pînă la umăr. Îmi amintesc că, pe vremea aceea, femeile purtau, înclinate peste borul pălăriilor, pene numite *ram de salcie plîngătoare*. Dar în înfățișarea acestei femei nu plîngea nimic ; iar pana exprima cu totul altceva decît melancolia. Tressignies credea că ea o va lua pe strada Chaussée d'Antin, scînteind din miile-i de felinare ; dar văzu cu surprindere cum tot luxul ei zgomotos de curtezana, toată seméția sfruntată de prostituată îmbătată de trupu-i și de mătăsurile ce le tîra după ea, se afundă pe strada Basse-du-Rempart, rușinea bulevardului în acele timpuri ! Iar elegantul cu cizme de lac, mai puțin viteaz decît femeia, a șoyăit o clipă înainte de a se băga și el *înăuntru...* Dar numai o clipă... Rochia de aur, pierdută o secundă din ochi în întunecimile fundăturii negre, după ce trecu de unicul felinar care parcă o tatua cu un punct luminos, sclipi din nou undeva mai departe, iar el se repezi s-o ajungă din urmă. Nu i-a fost prea greu ; căci ea îl aștepta, sigură că va veni ; și atunci chiar, în clipa cînd o ajunse, ea îi proiectă chipul în plină față, pentru ca el să-l poată evalua, și-și împlîntă ochii în ochii lui, cu toată nerușinarea ce i-o dase meseria. Tressignies fu literalmente orbit de splendoarea obrazului împăstat de fard, dar pîrguit auriu ca aripile unor insecte, și pe care lumina lividă, prelingîndu-i-se asupra ca un firișor anemic din felinar, nu izbutea să-l decoloreze.

— Ești spaniolă ? făcu Tressignies, recunoscînd dintr-o ochire unul dintre cele mai frumoase exemplare ale acestui popor.

— Si, răspunse ea.

Pe vremea aceea, era mare lucru să fii spaniolă ! Calitate cu deosebită căutare. Romanele epocii, teatrul Clarei Gazul¹, poeziile lui Alfred de Musset², dansurile cuplului Mariano Camprubi și Dolores Serral³ făceau ca la cel mai mare preț să fie femeile bronzate portocaliu, cu obraji de rodie — iar cele care se lăudau a fi spaniole nu prea erau întotdeauna, dar cu acest lucru te puteai într-adevăr lăuda. Numai că femeia din fața lui nu părea a ține la calitatea ei de spaniolă mai mult decât la oricare altă poadoabă pe care ar fi făcut-o să sclipească în ochii bărbatului ; și apoi, în franțuzește :

— Hai, vii ? îi zise, fără ocolișuri, tutuindu-l ca cea din urmă prostituată din strada Poulies, care mai exista încă și ea pe atunci. Vă amintiți ? O adevărată cloacă !

Intonația, vocea deja răgușită, familiaritatea încă nelalocul ei, tutuirea atât de sublimă — paradisul însuși ! — pe buzele unei femei iubite, devenită însă cea mai cruntă batjocură în gura unei ființe pentru care nu ești decât un trecător, ar fi fost suficiente să-l dezmeticească cu scîrbă pe Tressignies, dar Diavolul apucase să-l prindă în gheară. Curiozitatea, ațîțată de poftă, care-l mușcase văzînd această prostituată ce reprezenta pentru el mai mult decât o splendidă carne înghesuită în mătăsuri, îl adusese în stare de a înghiți orice, nu numai mărul Evei, dar și toate broaștele rîioase dintr-o broscărie⁴ !

„Pe toți dracii ! zise el, auzi, dacă viu ! Ca și cum s-ar mai putea îndoi ! Am să mă despăduchez mîine și gata“, se gîndi.

¹ Ciclu de piese de Prosper Mérimée (1825), publicate ca fiind opera unei autoare spaniole.

² Este vorba de volumul intitulat *Povestiri din Spania și Italia* (1830).

³ Dansatori spanioli care au lansat în Franța contemporană lui Barbey dansul de caracter.

⁴ În franceză *avalier des crapauds* are sensul de-a face concesiile, a înghiți gălușca.

Erau în capătul pasajului pe unde se trece spre strada Mathurins ; pe acolo au și luat-o. Printre blocuri enorme de piatră ce zăceau aruncate, printre clădiri în construcție, o singură casă mai rămăsese în picioare, fără vecine, o casă îngustă, urită, strimbă, cocoșată, care părea să fi fost martoră, pe toate etajele zidăriei ei delabrate, la multe vicii, la multe crime, și poate fusese lăsată acolo să mai vadă și altele ; se profila în sus, mai întunecată pe cerul înnoptat. O prăjină lungă de casă oarbă — căci niciuna din ferestre (și ferestrele sînt ochii caselor !) nu era luminată — ce părea că te agată pe pipăite prin întuneric ! Această casă groaznică avea caracteristica ușă întredeschisă a localurilor dubioase, iar în capătul unui gang dezgustător, scara tot atît de caracteristică, din care se văd cîteva trepte, luminate de sus de o licărire meschină și murdară... Femeia apucă pe gangul strîmt, umplîndu-l cu lățimea umerilor și cu faldurile fremătătoare, învoalte, ale rochiei ; și cu un pas ce vădea obișnuința unor asemenea ascensiuni, urcă încet scara în spirală — imaginea este aici foarte potrivită, căci scara era murdară și vîscoasă ca melcul... Lucru neobișnuit însă în astfel de maghernițe, oribila scară, pe măsură ce urca, se lumina : nu mai era licărirea păstoasă a lămpii puțînd a gaz, ce se tîra pe pereții primului etaj, ci o lumină adevărată, care, la etajul al doilea, se desfășura și înflorea pînă la strălucire. Două gheare de bronz, încărcate cu luminări și prinse în perete, luminau ciudat de sărbătorește o ușă cu aspect obișnuit, pe care era lipită, ca să știi la cine mergi, cartea de vizită cu numele prostituatei ; aceasta pentru ca, dacă cumva femeia avea ceva renume sau oarecare frumusețe, firma să ascundă marfa. Surprins de luxul atît de nepotrivit cu un asemenea loc, Tressignies acordă mai multă atenție candelabrelor, de un stil aproape măreț, modelate de mîna viguroasă a unui adevărat artist, decît cărții de vizită și numelui femeii, pe care n-avea nevoie să-l citească, din moment ce-o însoțea. Privind candelabrele

— în vreme ce ea învîrtea cheia în broasca uşii atît de bizar ornamentate şi potopite de lumină — i-au revenit în minte acele *surprize*¹ ale caselor de întîlniri amoroase din vremea lui Ludovic al XV-lea. „Femeia asta trebuie că a citit, gîndi el, ceva romane sau memorii din vremea respectivă şi o fi avut fantezia să aranjeze un apartament drăguţ, plin de voluptuoase cochetării, acolo tocmai unde n-ai putea niciodată bănuî...“ Dar ceea ce a văzut în apartament, odată uşa deschisă, i-a mărit pesemne mirarea — numai că de data aceasta, în sens invers.

Într-adevăr, nu era nimic altceva decît caracteristicul apartament trivial şi dezordonat al tuturor prostituate-lor... Rochii aruncate ici şi colo la nimereală, peste mobile, şi un pat lat — cîmpul de manevre — cu neruşinatele oglinzi în fundul şi pe tavanul alcovului; toate arătau limpede în casa cui te afli... Pe placa şemineului, sticlutele cărora uitase să le pună dopul înainte de a pleca din nou în campania de seară îşi amestecau parfumurile în atmosfera călduţă a camerei unde vigoarea bărbătească trebuie să se fi topit încă de la primele respiraţii... Două candelabre aprinse, de acelaşi stil cu cele de la uşă, ardeau în laturile căminului. Pretutindeni blănuri de animale întinse pe jos formau un al doilea covor pe deasupra covorului. Totul fusese prevăzut. În sfîrşit, o uşă deschisă lăsa să se vadă, dincolo de draperii, un tainic buduar, sacristia acestui soi deosebit de preotese.

Dar toate amănuntele camerei, Tressignies nu le-a văzut decît mai tîrziu. Mai întîi n-a văzut-o decît pe prostituata la care venise. Ştiind unde se află, n-a avut nici cea mai mică reţinere. S-a trîntit *sans façons*² pe canapea, atrăgînd-o între genunchi pe femeia care-şi scosese pălăria şi şalul şi le aruncase pe un fotoliu. A cuprins-o de

¹ În vremea lui Ludovic al XV-lea, nobilimea de curte organiza orgii secrete în diferite case particulare din Paris.

² Neprotocolar, fără mofturi.

talie, ca și cum ar fi cetluit-o cu amîndouă mîinile împreunate și a privit-o astfel de jos și pînă sus, ca un degustător care-și ridică în lumină, înainte de a-l bea, paharul ce-l va da de dușcă ! Impresia sa de pe bulevard nu fusese mincinoasă. Pentru un degustător de femei, pentru un bărbat blazat, dar vînjos, era cu adevărat splendidă. Femeia învedera, în continuare, sub lumina constantă, asemănarea atît de izbitor de puternică remarcată la li-căririle fugare și întretăiate de umbră ale bulevardului. Numai că *cea la care* îl făcea să se gîndească nu vădea, pe figura cu trăsături atît de asemănătoare încît păreau identice, expresia de mîndrie hotărîtă, aproape încrîncenată, pe care Diavolul, părinte șugubăț al tuturor anarhiilor, refuzînd-o unei ducese, o dăruise în schimb — nu se știe pentru ce anume — unei femei de stradă. Cu capul acum descoperit, cu părul ei negru, cu rochia galbenă și cu umerii lați, depășiți încă în lățime de șolduri, ea amintea de Judita lui Vernet (un tablou al vremii), dar trupul îi era cu deosebire făcut pentru dragoste, iar chipul mai sălbatic. Aerul de sumbră sălbăticie provenea poate dintr-o cută adîncită între sprîncenele frumoase, prelungi pînă spre tîmple, cum văzuse Tressignies la unele asiatice din Turcia, iar ea și le apropia într-una, ca dintr-o preocupare atît de constantă, încît ai fi zis că le are îmbrate. Uluiitor contrast ! prostituata aceasta avea trupul făcut pentru meseria ei ; nu însă și chipul. Trupul de curtezană chemînd atît de elocvent : Ia-mă ! — cupă de iubire cu pîntecul rotunjit ce ispitește mîna și buzele — era dominat de o figură care, prin trufia expresiei, ar fi fost în stare să stăvilească orice dorință, să împietrească în respect voluptatea cea mai arzătoare... Din fericire, surîsul voit mlădiat al curtezei, cu care știa să pîngărească arcuirea sublimă de dispreț a buzelor, îi readucea de îndată înapoi în brațele-i pe toți cei pe care cruzimea mîndră a chipului i-ar fi înspăimîntat. Pe bulevard, femeia își plimba acest suris ațîțător etalat cu nerușinare pe buzele roșii ;

acum însă, cînd Tressignies o ținea în picioare între genunchi, surîsul dispăruse, era gravă, iar figura îi vădea o expresie stranie atît de necruțătoare, încît nu-i mai lipsea decît sabia incovoiată în mînă pentru ca filfizonul de Tressignies să se poată crede, fără îngîmfare, un Holofern¹.

I-a luat atunci mîinile, mîini însă neînarmate, confirmîndu-și sieși frumusețea lor regească. Ea îl lăsa să-i facă acest lung examen al ființei ei în tăcere, privindu-l la rîndu-i, dar nu cu acea curiozitate superficială sau meschin interesată a femeilor de teapa ei, care te cîntăresc cu privirea ca pe un ban calp... În mod vădit, se gîndea la altceva decît la cîștigul ce avea să-l obțină sau la plăcerea ce avea s-o ofere. În nările-i dilatate, la fel de grăitoare ca și ochii, și prin care pasiunea, ca și prin ochi de altfel, trebuie să fi aruncat văpăi, se vădea o hotărîre supremă, ca a unei crime de înfăptuit. „Dacă acest chip necruțător înseamnă, întimplător, o dragoste și niște simțuri la fel de necruțătoare, ce plească pentru ea și pentru mine, în vremurile noastre vlăguite !” gîndi Tressignies care, înainte de a-și face cheful, o cerceta cu de-amănuntul, ca pe un cal de rasă... El, experimentatul, exigentul critic în materie de femei, care se tocmise pentru cele mai frumoase fete de pe piața din Adrianopole și știa cît valorează un trup de femeie cu o asemenea culoare și carnație, azvîrli, prețul a două ore cît avea să guste din el, un pumn de ludovici într-o cupă de cristal albastru, așezată la îndemîină pe o consolă, și unde probabil nu se adunase niciodată atîta bănet.

— A, va să zică îți plac ?... exclamă ea cu îndrăzneală și gata de orice, sub înriurirea gestului lui Tressignies ; ori poate nerăbdătoare de examenul în care curiozitatea părea mai puternică decît dorința, ceea ce pentru ea însemna o pierdere de timp sau o obrăznicie. Lasă-mă să-mi

¹ General al lui Nabucodonosor, ucis de Iudita în timp ce ase-dia orașul natal al acesteia.

scot toate astea, a adăugat, ca și cînd rochia ar fi apăsato, și își desfăcu primii doi nasturi ai corsajului...

Se smulse dintre genunchii lui pentru a se duce în buduarul de alături... Prozaic amănunt ! voia pesemne să-și *cruțe* rochia ? Rochia este unealta de lucru a acestor muncitoare... Tressignies, care prinsese a visa dinaintea chipului ei la nesațul Mesalinei, recăzu deodată în cea mai anostă banalitate. Simți din nou că se află în camera unei prostituate — o prostituată ca toate celelalte ale Parisului, în ciuda frumuseții sublime a figurii ce contrasta brutal cu destinul posesoarei. „De ! gîndi el, ce să-i faci, poezia n-o afli la aceste tîrfe decît în piele și nu trebuie s-o cauți decît acolo unde există.“

Astfel încît și-a promis s-o caute unde spunea, însă a mai aflat-o și altundeva — undeva unde cu siguranță nu se aștepta să se afle poezie ! Pînă acum, urmărind femeia, nu dăduse ascultare decît unei neînfîrinate curiozități și unui capriciu lipsit de noblețe ; cînd însă cea care i le stîrnise cu atîta ușurință a ieșit din buduarul unde se dusesse să se dezbrace de toate catrafusele de seară și a venit din nou către el, în ținuta — care numai ținută nu era ! — a gladiatoarei pregătite de luptă, Tressignies rămase literalmente trăsînit în fața unei frumuseți pe care ochiul său expert, ochi de sculptor, dăruit cu deosebire *bărbatului tuturor femeilor*, nu o știuse ghici în întregime pe bulevard, dincolo de unduirile revelatoare ale rochiei și ale mersului. Dacă în locul ei ar fi intrat deodată pe ușa aceea însuși trăsnetul cerului, Tressignies n-ar fi rămas mai trăsînit... Nu era complet goală ; era mai rău ! Era cu mult mai nerușinată — cu mult mai revoltător de *nerușinată* decît dacă ar fi fost goală de-a binelea. Statuile de marmoră sînt goale, și goliciunea lor e castă. Mai mult încă, goliciunea reprezintă curajul castității. Dar această prostituată, ticălos de impudică, care s-ar fi aprins pe sine, asemenea uneia dintre torțele vii ale grădinilor lui Nero, ca să ațîțe și mai tare văpaia simțurilor bărbătești, pe care fără

îndoială meseria o învățase cele mai josnice precepte ale corupției, această femeie combinase, cu talentul și prostul-gust al unei cumplite desfrînări, transparența insinuantă a văurilor cu îndrăzneala goliciunii — căci, cine nu știe acest lucru ? în desfrîu, prostul gust se înfățișează ca o forță... Amănuntele ținutei, monstruos de provocantă, îi aminteau lui Tressignies de o statueta, cu neputință de descris, în fața căreia se oprise de cîteva ori, cum se afla expusă în vitrinele tuturor negustorilor de bronzuri din Parisul de altădată, și pe soclul căreia se puteau citi aceste cuvinte tainice : „Doamna Husson“. Un vis obscen, și cît de primejdios ! Visul devenise aici realitate. Dinaintea acestei realități ațîțătoare, a acestei frumuseți absolute, lipsită însă de răceala cel mai adesea dată în parte frumuseții absolute, Tressignies, *proaspăt întors din Turcia*, chiar de-ar fi fost cel mai blazat dintre pașalele cu trei tuiuri, și-ar fi recăpătat pe loc poftele de creștin, ba chiar de pustnic. Așa încît, în clipa cînd, foarte sigură de tulburarea ce era obișnuită a stîrni, se apropie năvalnic de el și-i întinse către buze, ca pe tavă, splendorile savuroase ale bustului, refăcînd gestul curtezanei ce-l ispitește pe sfîntul din tabloul lui Paolo Veronese ¹, pe Robert de Tressignies, care nu era un sfînt, îl apucă pofta după... ceea ce i se oferea și cuprinse în brațe sălbatica ispititoare, cu o înflăcărare împărtășită desigur și de ea, căci i se aruncase la piept. Oare se va fi fost aruncat astfel în toate brațele ce-o cuprindeau ? Cît ar fi fost de meșteră în meseria sau în arta ei de curtezană, ea a vădit în seara aceea atîta violență în ardoarea și gemetele ei aprige de iapă sălbăticită, încît nici chiar pornirea dezlănțuită a unui temperament deosebit sau bolnav nu ar fi fost de ajuns pentru a o justifica. Să se fi aflat oare numai la începutul cumplitei vieți de prostituată, de-o trăia cu asemenea furie ? Pen-

¹ *Paolo Caliari Veronese* (1528—1588), pictor din școala venețiană. Tabloul la care se face aluzie se intitulează *Ispita sfîntului Anton*.

tru că, într-adevăr, avea ceva atât de sălbatic și de înverșunat, încît s-ar fi spus că în fiecare din îmbrățișările ei vrea să-și lepede întreaga viață sau s-o soarbă pe-a celui-lalt. La vremea aceea, femeile de teapa ei din Paris, găsind că numele, drăguț de altfel, de „lorete“, pe care li-l dăduse literatura și-l nemurise Gavarni¹, nu este suficient de serios, își ziceau, după moda orientală, „pantere“. Ei bine, nici una n-ar fi fost mai îndreptățită ca ea să poarte acest nume... În seara cu pricina, a fost întru totul, în suplețea, încolăcirea, țîșnirile, zgîrieturile și mușcăturile ei, o adevărată panteră. Tressignies și-a putut confirma sieși că nici una din femeile care-i trecuseră pînă atunci prin brațe nu-i dăduse nemaipomenitele senzații ce i le dădu această creatură, nebună de desfrîu și în stare să molipsească pe oricine cu nebunia ei ; și doar Tressignies iubise destul în viața lui ! Vedeți însă, și nu știu dacă trebuie s-o spunem spre cinstea sau spre rușinea firii omenești, există în ceea ce se numește, poate cu mult dispreț, plăcere trupească, abisuri la fel de necuprinse ca și în iubire. Poate în astfel de abisuri să-l fi tirît ea, precum tirăște marea pe un înotător încercat ? ! Depășea, și încă de la mare distanță, amintirile sale de crai cele mai vinovate, pînă și plăsmuirile unei imaginații ca a lui, totdeauna violentă și pervertită. Tressignies uită de tot — și ceea ce era ea, și pentru ce venise aici, și casa, și apartamentul de care, cînd intrase, i se făcuse aproape greață. Pur și simplu femeia i-a sorbit sufletul în trupul ei... I-a îmbătat pînă la delir simțurile ce cu greu se mai lăsau ameteite. În sfîrșit, l-a copleșit cu asemenea voluptăți încît a venit o clipă cînd acestui ateu în dragoste, acestui sceptic în toate, i-a trecut prin minte gîndul nebunesc al unui capriciu încolțit în femeia ce-și vindea trupul. Da, Robert de Tressignies, călit cum era pînă aproape la răceala de oțel a

¹ Desenator și caricaturist care a publicat în 1841, în jurnalul *Charivari*, o suită de schițe intitulată *Lorete*.

sfintului lui protector, Robert Lovelace, a crezut totuși că stîrnise cel puțin un capriciu în splendida prostituată ; căci era cu neputință ca ea să se comporte în același fel cu toți ceilalți bărbați, ar fi murit în curînd, mistuită ca de foc ! Și de-a lungul a cîteva minute, a crezut astfel, bărbatul nostru cel tare, a crezut ca un imbecil ! Dar tocmai vanitatea ce o stîrnise în el cu văpaia unor plăceri usturătoare ca iubirea, a simțit deodată, între două îmbrățișări, fiorul ușor al unei bruste îndoielei... Un glas i-a strigat din străfundul ființei : „În tine, ea nu pe tine te iubește !“ ; căci tocmai o surprinsese într-un moment cînd era cu desăvîrșire panteră, cu totul mlădiată, încolăcită pe trupul lui, nedîndu-i însă nici o atenție, furată de contemplarea captivantă a unei brățări ce-o purta la mînă și pe medalionul căreia Tressignies zări un portret-de bărbat. Cîteva cuvinte în limba spaniolă, pe care el, necunoscînd-o, nu le înțelese, învălmășite printre strigătele ei de bacantă, îi păruseră a fi adresate portretului respectiv. În acea clipă, gîndul că *trece drept un altul* — că se află aici în locul altuia —, faptul acesta, din nenorocire atît de obișnuit în moravurile noastre păcătoase, din pricina stării de supraexcitare și desfriu al imaginațiilor, despăgubire pentru acel imposibil din sufletele aprinse de patimă, care nu pot ajunge să stăpînească obiectul dorinței și se aruncă asupra aparenței lui, gîndul acesta-i se înstăpîni brutal în minte și i-o îngheță de turbare. Într-unul din acele accese de gelozie absurdă și de orgoliu sălbațic asupra cărora omul nu mai este stăpîn, îi smuci cu violență brațul și-i ceru să vadă brățara pe care ea o privea cu o ardoare dăruită, e limpede ! altcuiva decît lui, deși în asemenea momente, totul în această femeie se cuvenea să-i fie dăruit lui.

— Arată-mi portretul ! îi spuse pe un ton mai brutal încă decît îi fusese gestul.

Ea a înțeles ; dar apoi, fără pic de orgoliu :

— Nu poți fi gelos pe o tîrfă că mine, i-a spus. Ba nu, spre stupoarea lui Tressignies, și-a dat ea însăși numele cu rimă în ră, ca un hamal care ar fi înjurat-o. Vrei să-l vezi ! a adăugat. Foarte bine, privește !

Și își mlădie în dreptul ochilor lui brațul sculptural, aburind încă de sudoarea îmbătătoare a plăcerii căreia i se lăsaseră amîndoi pradă.

Era portretul unui bărbat urît, slăbănog, cu obrazul măsliniu, cu ochii negri și vii, foarte sumbru, dar nu lipsit de noblețe ; un chip de bandit sau de *grande*¹ de Spania. Și trebuie să fi fost într-adevăr un *grande* de Spania, căci avea la gît colanul Linei de Aur².

— De unde l-ai luat ? făcu Tressignies, care în același moment se gîndi : „O să-mi scornească vreo poveste. O să-mi trîntească istoria binecunoscută a seducerii, romanul *primului*..., istoria clasică înșirată de toate la momentul potrivit...”

— Luat ? replică ea, revoltată. *Por Dios !* chiar el mî l-a dat !

— Care el ? amantul tău, desigur ! spuse Tressignies. Pesemne l-ai înșelat, el te-a gonit, iar apoi ai decăzut pînă ai ajuns aici.

— Nu e amantul meu, făcu ea rece, nepăsătoare ca bronzul în fața presupunerii insultătoare.

— Poate acum să nu mai fie, zise Tressignies. Tu însă îl mai iubești încă : te-am văzut adineaori, după ochi.

Femeia a început să rîdă cu amărăciune.

— Ah, habar n-ai nici de dragoste, nici de ură, a exclamat. Cum să-l iubesc pe acest om ? îl urăsc din suflet ! E soțul meu.

— Soțul tău !

¹ Membru al celei mai înalte nobilimi spaniole ; *granzii* erau socotiți egali ca noblețe cu regele.

² Ordin întemeiat în 1421 în amintirea linei de aur cucerită de argonauții din Mitologie ; de la Carol Quintul, se acordă doar marilor nobili.

— Da, soțul meu, spuse ea, cel mai de seamă senior al tuturor Spaniilor, de trei ori duce, de patru ori marchiz, de cinci ori conte, grande de Spania cu mai multe ranguri, purtător al Lînei de Aur. Eu sînt ducesa de Arcos de Sierra-Leone.

Tressignies, doborît la pămînt de aceste cuvinte de necrezut, nu avu nici cea mai mică îndoială asupra adevărului uluitoarei afirmații. Era sigur că prostituata nu mințea. O recunoscuse. Asemănarea care-l izbise atît de puternic pe boulevard se dovedea îndreptățită.

O întîlnise o dată, și nici măcar cu prea multă vreme în urmă ! O întîlnise la Saint-Jean-de-Luz, într-un an cînd se dusesese să-și petreacă vara la băi. Tocmai în anul acela, cea mai înaltă societate spaniolă își dăduse întîlnire pe coasta franceză, în micul orășel ce se află atît de aproape de Spania, încît ți-ai putea închipui că te găsești chiar acolo, iar spaniolii cei mai îndrăgostiți de peninsula pot veni aici în vilegiatură fără a se socoti necredincioși față de țara lor. Ducesa de Sierra-Leone locuise o vară întreagă în acest tîrgușor, atît de profund spaniol prin moravurile, caracterul, înfățișarea și vestigiile sale istorice ; căci, să nu uităm, aici s-a sărbătorit căsătoria lui Ludovic al XIV-lea, singurul rege al Franței care, în paranteză fie spus, s-a asemănat cu regii Spaniei, și tot aici a eșuat, după naufragiu, și cu catargul frînt, mărețul destin al principesei des Ursins¹. Ducesa de Sierra-Leone era pe atunci, după cîte se spuneau, în luna de miere a căsătoriei ei cu cel mai mare și mai bogat senior al Spaniei. Cînd Tressignies, la rîndul lui, a sosit în cuibul de pescari ce a dat lumii pe cei mai cumpliti corsari, ducesa desfășura un fast cum nu se mai văzuse pe acolo din vremea lui Ludovic al XIV-lea și, printre femeile basce care, în materie de frumusețe, nu se tem a fi întrecute de nimeni — cu

¹ *Princesa des Ursins* (1642—1722), principesă franceză, doamnă de onoare a reginei Spaniei ; din pricina unor intrigi politice, a căzut în dizgrație și a fost exilată la Saint-Jean-de-Luz.

talia lor de canefore antice și ochii de acvamarin, de-un atit de stins albastru-verzui — făcea să triumfe o frumusețe care o puneă totuși pe a lor în umbră. Atras tocmai de această frumusețe, și avind de altfel o origine și o avere ce-i îngăduiau să pătrundă în orice societate, Robert de Tressignies se străduise să ajungă pînă la ea, dar cercul spaniolilor, a cărui suverană era ducesa, închis cu strictețe în anul acela, nu se deschisese pentru nici unul dintre francezii ce-și petreceau vara la Saint-Jean-de-Luz. Ducesa, întrezărită din depărtare, fie printre dunele de pe malul mării, fie la biserică, plecă înapoi în Spania fără ca Tressignies să fi ajuns s-o cunoască, și, din această pricină, îi rămăsese în amintire ca unul dintre acei meteori ce ni se păstrează cu atit mai scînteietori în memorie cu cit duși au fost și nu-i vom mai revedea niciodată ! Tinărul călătorise mult după aceea ; cutreierase întreaga Grece și o parte din Asia ; nici una însă dintre cele mai splendide ființe ale acelor ținuturi, unde frumusețea ocupă un loc atit de însemnat încit paradisul nu poate fi conceput înafara ei, nu i-a putut șterge din minte stărui-toarea și învăpăiata imagine a ducesei.

Și iată că acum, printr-o întimplare stranie și de neîn-teles, această ducesă, admirată o clipă și apoi dispărută, se reîntorcea în viața lui pe drumul cel mai incredibil cu puțință ! Făcea o meserie înjositoare ; iar el o cumpăraseră. Fusese a lui. Nu mai era acum decit o prostituată, și încă din prostituția cea mai de jos, căci există o ierarhie pînă și în lucrurile josnice... Trufașa ducesă de Sierra-Leone, la care visase, pe care o iubise poate — căci visul stă, în su-fletele noastre, atit de aproape alături cu dragostea ! — nu era decit... să fie oare cu puțință ? decit o tîrfă de pe tro-tuarele Parisului !!! Ea era aceea care se tăvălise în bra-țele lui acum doar cîteva clipe, după cum probabil se tăvălise în ajun în brațele altuia — primul-venit, ca și el — și după cum se va tăvăli în brațele unui al treilea, mîine, sau, cine știe ? poate numai peste o oră ! Ah,

Doamne, descoperirea cumplită îl izbise în creșet și în piept cu o măciucă de gheață. Bărbatul din el, care, acum numai un minut, ardea în vilvătăi — iar în toiul delirului credea că zărește limbi de foc alergând pînă și pe cornișa tavanului, incendiat de văpaia senzațiilor lui, rămăsese amorțit pe loc, trezit brutal din beție, strivit. Gîndul, certitudinea că această femeie e într-adevăr ducesa de Sierra-Leone nu-i reînsufletise dorința, stinsă la fel de scurt ca o luminare în care suflă, și nu-l îndemna să-și îndrepte din nou buzele, cu și mai nestinsă sete decît prima dată, spre izvorul de foc pîrjolitor de unde sorbise cu atîta nesăț. Dezvăluindu-se, ducesa o alungase pînă și pe curtezană! Rămăsese, în fața lui și pentru el, numai ducesa; dar în ce hal era! terfelită, prăbușită, pierdută, o femeie care se duce la fund, prăvălindu-se mai de sus încă decît de pe stîncă Leucadei¹ într-o mare de noroi, scîrnăvă și dezgustătoare, să-ți fie silă s-o salvezi. O țintea cu o privire îndobitocită cum sta așezată, dreaptă și sumbră, preschimbată cu totul, devenită de-a dreptul tragică; transformată brusc din Mesalina într-un soi de tainică Agripină, aici, la marginea canapelei pe care se zvîrcoliseră amîndoi; și îi pierise orice dorință s-o atingă, fie și numai cu virful degetului, pe această ființă căreia, acum cîteva clipe, îi frămîntase cu mîinile-i pingăritoare formele puternice, s-o atingă fie și numai pentru a se încredința că este același trup care-l făcuse să clocotească spumegînd — că nu e o iluzie, că nu visează, că nu e nebun! Ducea, răsărind deodată din prostituată, îl doborîse la pămînt.

— Da, îi spuse el cu o voce ce și-o smulse parcă din gîtlej, unde-i era ca împietrită, într-atît cele ce auzise îl sugrumaseră! că cred (și deja n-o mai tutuia!), căci vă recunosc. V-am văzut la Saint-Jean-de-Luz acum trei ani.

¹ *Leucada*, una dintre insulele mării Ionice; de pe piscurile ei erau aruncați trădătorii.

La auzul numelui pomenit, o lițărire se strecură pe fruntea poțopită, odată cu incredibila mărturisire, de o înțunecime atât de nemaipomenită pentru mintea lui.

— Ah ! zise ea, înfiorată de licărul amintirii, trăiam atunci în viltoarea tuturor bețiilor vieții, iar acum...

Deja plîpîirea se stinsese, însă ea nu-și plecă fruntea îndărătnică.

— Iar acum ? spuse Tressignies, ca un ecou.

— Acum, răspunse ea, nu mai trăiesc decît beția răzbunării... Dar o voi face să fie atât de adîncă, adăugă cu o violență stăpînită, încît să mor înăuntrul răzbunării, scufundată în ea, ca acei *mosquitos*¹ din țara mea, care mor, ghiftuiți de singe, în rana ce au pricinuit-o.

Și apoi, citind pe figura lui Tressignies :

— Dumneata nu înțelegi, îi spuse. Dar am să-ți explic. Știi cine sînt, dar nu știi tot despre ceea ce sînt. Vrei să știi ? Vrei să-mi afli povestea ? Vrei ? reluă ea cu insistență exaltare. Eu aș vrea s-o spun tuturor celor care vin aici ! Aș vrea s-o spun lumii întregi ! ca astfel să fiu și mai josnică, dar și mai adînc răzbunată !

— Spuneți-o ! făcu Tressignies, sfredelit de curiozitate și de interes, într-o asemenea măsură cum nu mai simțise niciodată, nici în viață, nici la teatru, nici în romane. Îi era limpede că această femeie avea să-i povestească niște lucruri cum nu mai auzise pînă acum. Nu se mai gîndea la frumusețea ei. O privea ca și cum ar fi dorit să asiste la autopsia propriului ei cadavru. Oare avea să i-l reinvie dinaintea ochilor ?...

— Da, reluă ea, am vrut pînă acum de nenumărate ori s-o povestesc celor care urcă pînă aici ; dar ei nu vin, precum și recunosc ca să asculte povești. Cînd începeam să le-o spun, mă întrerupeau sau plecau de îndată, ca niște brute ce sînt, sătule de ceea ce veniseră să-mi ceară ! Indiferenți, batjocoritori, insultători, mă numeau mincinoasă

¹ Țînțari (sp.).

sau nebună. Nu mă credeau, pe cînd dumneata trebuie să mă crezi. Dumneata m-ai văzut la Saint-Jean-de-Luz, în toată gloria mea de femeie fericită, pe cea mai înaltă culme a vieții, purtînd ca pe o diademă numele de Sierra Leone, pe care acum îl tîrăsc de coada rochiilor prin toate noroaiele, cum se tîra altădată prin praf, legat de coada unui cal, blazonul unui cavaler dezonorat. Numele acesta, pe care-l urăsc, cu care mă împodobesc numai pentru a-l terfeli, mai este încă purtat de primul dintre seniorii tuturor Spaniilor, și cel mai orgolios dintre toți cei ce posedă privilegiul de-a nu se descoperi dinaintea maiestății-sale regele, căci el se crede de zece ori mai nobil decît regele. Într-adevăr, ce sînt pentru ducele de Arcos de Sierra-Leone toate casele cele mai strălucite cîte au domnit asupra Spaniilor : Castilia, Aragon, Transtamare, casa de Austria și de Bourbon ?... El este, precum spune, de viță mai veche decît toate. El se trage din vechii regi goți, iar prin Brunhilda, se înrudește cu Merovingienii ¹ Franței. Se laudă că în vinele lui nu curge decît acel *sangre azul* ² din care cele mai vechi neamuri, degradate de atîtea mezialianțe, nu mai păstrează astăzi decît cîteva picături... Cît despre *don Cristobal de Arcos*, duce de Sierra-Leone, *i otros ducados* ³, el unul n-a făcut o mezialianță căsătorindu-se cu mine. Eu sînt născută Turre-Cremata, din vechea familie Turre-Cremata italiană, ultimă odraslă a unui neam ce se va stinge odată cu mine, de altfel demnă purtătoare a acestui nume ce înseamnă turn ars, căci arsă sînt acum de toate văpăile infernului. Marele inchiizitor Torquemada, care, la origine, se trăgea și el din neamul Turre-Cremata, a aplicat mai puține torturi, în toată lunga lui viață, decît cele ce sfișie sînul meu blestemat. Trebuie să știi că cei din neamul Turre-Cremata nu sînt mai puțin

¹ Prima dinastie de regi franci care au domnit asupra Franței (sec. V—VIII).

² Singe albastru (sp.).

³ Și alte ducate (sp.).

mindri decît cei din neamul Sierra-Leone. Împărțiți în două ramuri, la fel de ilustre, au fost, veacuri de-a rîndul, atotputernici în Italia și în Spania. În veacul al XV-lea, sub pontificatul lui Alexandru al VI-lea, cei din familia Borgia, care voiau, îmbătați de măreția soartă a demnității papale a acestuia, să se dovedească rude cu toate casele regale din Europa, s-au proclamat neam și cu noi; dar familia Turre-Cremata a respins cu dispreț pretenția lor, iar doi dintre membrii ei au plătit cu viața îndrăzneța noastră semeție. Au fost, pe cît se spune, otrăviți de Cesare Borgia. Căsătoria mea cu ducele de Sierra-Leone a fost o afacere pusă la cale de cele două neamuri. Nici din partea lui, nici din a mea n-a încăput vreun sentiment în această unire. Era cît se poate de firesc ca o Turre-Cremata să se căsătorească cu un Sierra-Leone. Era cît se poate de firesc, chiar și pentru mine, care fusesem crescută în crîncena etichetă a vechilor case spaniole, etichetă ce o reeditează pe cea a Escorialului¹, dură și apăsătoare, în stare să împiedece și inimile să bată, dacă inimile n-ar fi mai puternice decît acest corset de fier. O asemenea inimă am avut și eu... L-am iubit pe *don* Esteban. Înainte să-l întîlnesc, căsnicia mea, lipsită de fericire sufletească (nici nu știam măcar că există așa ceva pe lume), era un lucru de adîncă gravitate, precum a fost odinioară pretutindeni în ceremonioasa și catolica Spanie și cum astăzi nu mai este decît, în mod excepțional, în cîteva familii foarte nobile, păstrătoare ale vechilor datini. Ducele de Sierra-Leone era prea spaniol pînă în măduva oaselor pentru a nu păstra obiceiurile trecutului. Toate cîte le-ai auzit spunîndu-se în Franța despre gravitatea spaniolă, despre această țară trufașă, tăcută și sumbră, se regăseau în firea ducelui, și încă însutit... Prea mîndru pentru a trăi în vreo societate și altundeva decît pe domeniile lui, locuia într-un castel feudal, aproape de granița portugheză, și se înfățișa, în toate cli-

¹ *Escorial*, palat și mînăstire la nord de Madrid, construite în secolul al XVI-lea. Reședință a regilor Spaniei.

pele și obiceiurile vicții, mai feudal încă decît însuși castelul. Trăiam alături de el, între duhovnic de-o parte și cameriste de alta, o viață fastuoasă, monotonă și apăsătoare, în care s-ar fi fărîmițat de plictis orice suflet mai slab ca al meu. Fusesem însă crescută pentru a fi ceea ce eram, soția unui înalt senior spaniol. De altfel, nutream un cult pentru rangul meu, eram aproape tot atît de nepăsătoare și rece ca portretele străbunelor mele, ce împodobesc galeriile și sălile castelului Sierra-Leone ; le puteai vedea acolo zugrăvite, cu figurile lor prelungi și severe, în ținuta rigidă a infantelor cu corset de oțel. Eu nu reprezentam decît o generație adăugată tuturor acelor generații de femei maiestuoase și fără pată, căroră mîndria le stătuse strajă virtuții, precum stă un leu strajă fîntinii miraculoase. Singurătatea în care trăiam nu-mi apăsa asupra sufletului în-păcat, liniștit ca și rocile de marmură roșie ce înconjoară castelul. Nu bănuiam că în sînul marmorei zace adormit un vulcan. Trăiam în neștiința dinainte de naștere, dar aveam să mă nasc curînd și să primesc, dintr-o singură privire bărbătească, botezul focului. *Don Esteban*, marchiz de Vasconcellos, portughez de origine și văr cu ducele, veni într-o zi la castel ; și dragostea, despre care abia dacă aveam idee, și încă doar din cărțile mistice, se năpusti asupra-mi ca un uliu ce se năpustește săgeată asupra unui copil și-l ridică în gheare, iar copilul țipă... Am țipat și eu. Nu degeaba sînt o spaniolă de viță veche. Mîndria mi se răzvrătea împotriva a ceea ce simțeam în prezența pri-mejdiosului *Esteban* și se înstăpinea asupra-mi cu o forță de nesuportat. I-am spus ducelui să-l gonească sub un motiv sau altul, să-l facă să părăsească în cel mai scurt timp castelul..., că am observat că-mi poartă o dragoste care mă jignește ca o neobrăzare. *Don Cristobal* însă mi-a răspuns precum ducele de Guise cînd i s-a spus că *Henric al III-lea* vrea să-l asasineze : „N-ar îndrăzni !” Dispreț sfidător azvîrlit Destinului, care s-a răzbunat împlinindu-și

hotărîrea. Aceste vorbe m-au aruncat în brațele lui Esteban...

Se opri o clipă; iar Tressignies îi asculta vorbirea aleasă, care ar fi fost de ajuns, dacă ar mai fi încăput vreo îndoială, să mărturisească faptul că femeia era într-adevăr ceea ce spunea că este: ducesa de Sierra-Leone. Ah! tirfa de bulevard dispăruse acum cu totul. Dispăruse ca o mască lepădată, iar în locu-i se ivise figura adevărată, adevărata persoană. Atitudinea trupului, adineaori dezlănțuit, devenise castă. În timp ce vorbea, întinsese mina la spate, către un șal uitat pe marginea canapelei, și se înfășurase în el... Își acoperise cu cutele-i moi sinul *blestemat*, cum îl numise — căruia prostituția nu izbutise să-i răpească rotunjimea perfectă și feciorelnică. Pînă și vocea își pierduse din răgușeala ce-o avea pe stradă... Să fi fost doar o iluzie produsă de cele ce spunea? lui Tressignies i se părea că avea chiar un timbru mai pur — că își recăpătase noblețea.

— Eu nu știu, urmă ea, dacă celelalte femei sînt ca mine. Dar trufașa neîncredere a lui *don Cristobal*, calmul și disprețuitorul lui răspuns: „N-ar îndrăzni!” în legătură cu bărbatul pe care-l iubeam mi-au fost o insultă pentru el, pentru cel ce, în străfundul ființei mele, se înstăpînise asupra-mi ca un Dumnezeu. „Dovedește-i că vei îndrăzni!” i-am spus chiar în acea seară, mărturisindu-i că-l iubesc. Nici n-aș fi avut nevoie s-o fac. Esteban mă adorase de cum mă văzuse. Iubirea noastră a fost simultană, ca două focuri de armă trase în același timp, și uci-gătoare amîndouă... Datoria de femeie spaniolă mi-o făcusem, prevenindu-l pe *don Cristobal*. Lui nu-i eram datoare decît cu viața, ca una ce-i eram soție, căci inima nu iubeste decît ce îi este sortit; iar viața mi-ar fi luat-o, fără îndoială, dacă l-ar fi gonit pe Esteban de la castel, așa cum îi cerusem. În nebunia inimii dezlănțuite, aș fi murit să nu-l mai văd, și totuși mă expusesem cumplitului risc. Odată însă ce ducele, soțul meu, nu mă înțelese, crezîndu-se mult deasupra lui Vasconcellós, pă-

rindu-i-se cu neputință ca acesta să îndrăznească a ridica ochii pînă la mine și a-mi închina iubirea-i, n-am împins mai departe eroismul conjugal în lupta împotriva unei iubiri care mă supunea... N-am să încerc să-ți zugrăvesc imaginea exactă a acestei iubiri. Poate că nu m-ai crede, ehiaș și dumneata ai ajunge să nu mă crezi... Dar, de fapt, ce-mi pasă ce-ai să gîndești ! Poți să mă crezi, poți să nu mă crezi, a fost o iubire deopotrivă castă și arzătoare, o iubire ca de roman, cavaleriească, aproape ideală, aproape mistică. Drept este că aveam abia douăzeci de ani impliniți și că ne trăgeam amîndoi din colțul de lume care i-a născut pe Bivar¹, pe Ignățiu de Loyola² și pe sfînta Tereza³. Ignățiu, cavaler al Fecioarei, n-a iubit-o pe Regina cerurilor mai neprihănit decît m-a iubit pe mine Vasconcellos ; iar eu, la rîndul meu, nutream pentru el o dragoste întrucîtva asemănătoare iubirii extatice a sfîntei Tereza pentru Mirele ceresc. De adulter nici nu putea fi vorba ! Cum să ne fi trecut prin minte urma măcar a gîndului că am putea săvîrși un adulter ? Inima bătea atît de înalt în piepturile noastre, trăiam într-o atmosferă de simțăminte transcendente atît de curate, încît nu simțeam în noi nici una din derîntețele josnice, din senzualitățile iubirilor de rînd. Trăiam pe culmile azurului ceresc ; atîta doar că cerul ne era ca de ecuator, iar azurul de văpaie. Cum să dureze o asemenea stare de suflete ? Cum ar fi putut să dureze ? Oare nu ne jucam amîndoi, fără să știm, fără măcar să bănuim, de-a cel mai primejdios joc pentru ființele omenești, și nu se cuvenea să fim prăbușiți, cînd ceasul avea să sosească, de pe acele piscuri ale neprihă-

¹ *Rodrigo Diaz de Bivar* (zis *Cidul Campeador*) (1043—1099), cavaler spaniol vestit pentru izbînzile împotriva maurilor. Este personajul principal al unei serii de opere literare, printre care *Cidul* lui Corneille.

² *Ignățiu de Loyola* (1491—1556), călugăr spaniol, întemeietor al ordinului iezuiților.

³ Călugăriță spaniolă reformatoare (sec. XVI).

mirii?... Esteban era cucernic ca un preot, ca un cavaler portughez din vremea lui Albuquerque¹; eu eram, desigur, mai prejos, dar credeam în el și în curăția iubirii lui cu o tărie care-mi inflăcăra propria iubire. Mă păstra în inimă ca pe o madonă în firida ei de aur — și cu o candelă arzându-i la picioare — o candelă nestinsă. Îmi iubea sufletul de dragul sufletului. Era dintre rarii îndrăgostiți care-și vor iubita preamărită. Mă voia demnă, devotată, eroică, o mare femeie a acelor timpuri cînd Spania era mare. Ar fi preferat mai degrabă să mă vadă făcînd un gest nobil decît să valseze cu mine strînsă la pieptu-i. Dacă îngerii s-ar putea iubi dinaintea tronului lui Dumnezeu, ar trebui să se iubească precum ne iubeam noi... Eram atît de topiți unul în celălalt încît petreceam ceasuri în șir împreună, singuri, mină în mină, ochi în ochi, putînd să fi făcut orice, odată ce eram singuri, însă atît de fericiți încît nu ne doream nimic mai mult. Uneori, această fericire imensă, care ne covirșea cu totul, ne durea de cît era de intensă, și am fi dorit atunci să murim, dar unul lîngă celălalt, sau unul pentru celălalt; și astfel ajungeam să pătrundem vorbele sfintei Tereza: *Mor de-a nu-mi fi dat să mor!*, dorință a ființei mărginite și doborîte de o iubire fără margini, care crede că moartea și năruirea cărnii pot deschide în ea mai mult loc torentului iubirii nemărginite. Eu am ajuns acum cea din urmă dintre ființele tăvălite în noroi; dar crede-mă că, la acea vreme, niciodată buzele lui Esteban nu mi-au atins buzele, iar o sărutare strecurată de el între petalele unui trandafir și culeasă de gura mea dintre ele mă făcea să leșin! Din străfundul prăpastiei de josnicie unde m-am aruncat cu bună știință, îmi readuc în fiecare clipă în minte, ca să-mi sporesc chinul, dumnezeieștile bucurii ale iubirii neprihănite pe care le trăiam amîndoi, pierduți, rătăciți, și probabil atît de trans-

¹ *Alfonso de Albuquerque* (1453—1515), navigator portughez; a întemeiat coloniile portugheze din India.

parenti în nevinovăția acestei pasiuni sublimă, încît lui don Cristobal nu i-a fost prea greu să-și dea seama că ne adorăm. Trăiam cu capul în cer. Cum dar să fi băgat de seamă că ducele e gelos, și încă ce soi de gelozie ! Unicul soi de gelozie de care era în stare : gelozia din orgoliu. Nu ne-a surprins. Nu poți surprinde decît pe cineva care se ascunde. Iar noi nu ne ascundeam. De ce am fi făcut-o ? Eram fără vină, și limpezi ca o flacără în plină zi, care strălucește în chiar miezul zilei, și, pe de altă parte, fericierea se revărsa din noi cu prea multă putere ca să nu fie văzută ; iar ducele a văzut-o, într-adevăr ! Această strălucire de pasiune i-a sărit în sfîrșit în ochii orbiți de orgoliu, și l-a lovit ! Aha ! deci Esteban îndrăznește ! Iar eu la fel ! Într-o seară, stam ca de obicei, singuri unul cu celălalt, cum ne petreceam viața de cînd începusem a ne iubi, alături, uniți numai în priviri ; el, așezat la picioarele mele, ca dinaintea sfintei Fecioare, pierdut într-o contemplare atît de adîncă, încît nu aveam nevoie de mîngîieri. Deodată a intrat ducele, însoțit de doi negri aduși de el din coloniile spaniole, al căror guvernator fusese mulți ani în șir. Nici nu i-am observat, răpiți cum eram de contemplarea divină ce ne înălța sufletele, contopindu-le, cînd, deodată, capul lui Esteban mi s-a rostogolit greu în poală. Sugrumat ! Negrii i-au aruncat în jurul gîtului acel cîmplet lasso cu care sînt sugrumați în Mexic taurii sălbatici. A fost ca un fulger ! Pe mine însă fulgerul nu m-a ucis. N-am leșinat, n-am strigat. Nici o lacrimă nu mi-a țîșnit din ochi. Am rămas mută, stană de piatră, pironită de o groază fără nume, din care m-a smuls o sfîșiere a întregii mele ființe. Am simțit că mi-a fost sfîrțecat pieptul și că mi se scoate inima afară. Dar, vai, Dumnezeu ! nu mie mi-au scos-o : ci lui Esteban, cadavrului lui Esteban care-mi zăcea la picioare, sugrumat, cu pieptul despicat, scotocit ca un sac, de mîinile monștrilor ! Simțeam, într-atît devenisem în iubire una cu el, ceea ce ar fi simțit Esteban dacă ar mai fi fost viu. Simțeam

durerea ce n-o mai simțea cadavrul lui, durerea ce mă smulsese groazei în care impietrisem în clipa cînd mi l-au ucis. M-am aruncat asupra lor : „E rîndul meu !“ am urlat. Voiam să mor de aceeași moarte, mi-am oferit capul lațului înspăimîntător. Erau cit pe ce să mi-l petreacă după gît. „Nimeni să nu se atingă de regină“, a spus ducele, ducele cu orgoliul lui de-a se crede mai presus decît regele, și i-a gonit la distanță cu o plesnitură a biciului de vinătoare. „Nu, doamnă, veți trăi, mi-a spus, dar numai ca să vă gîndiți neîncetat la cele ce veți vedea...“ Și a fluierat. Doi cîini sălbatici, uriași, s-au năpustit în odaie. „Dați-le cîinilor, a spus el, să mănînce inima mișelului !“ Ah ! la auzul acestor vorbe, ceva, nu știu ce, s-a răzvrătit în mine : „A, nu-i de ajuns ! Hai, răzbună-te mai bine ! i-am spus. Mie trebuie să mi-o dai s-o mănînc !“

A rămas ca trăsnet de grozăvia gîndului meu...

„Îl iubești chiar cu atîta furie ?“ a întrebant. Ah, da ! îl iubeam, iar ducele îmi ațîțase iubirea pînă la exasperare. Îl iubeam într-atît, încît nu mi-era nici teamă, nici scîrbă de inima sîngerîndă, plină de mine, caldă încă de mine ; aș fi vrut s-o ascund, inima asta, în inima inimii mele... I-am cerut-o în genunchi, cu mîinile împreunate, l-am implorat ! Voiam să cruț această inimă nobilă, adorată, de pîngărirea nelegiuită, de sacrilegiu... M-aș fi cuminecat cu ea, ca și cu o ostie. Oare nu mi-era el Dumnezeu ?... Amintirea Gabriellei de Vergy¹, a cărei poveste o citisem de atîtea ori împreună, Esteban și cu mine, mi se trezise acum în mînte. O invidiam !... O socoteam fericită de-a fi făcut din sinu-i un mormînt viu bărbatului iubit. Dar o asemenea iubire a încrîncenat fioroasa necruțare a ducelui. Cîinii lui au sfîșiat inima lui Esteban în fața mea. M-am aruncat între ei, să le-o smulg ; m-am

¹ Personaj din tragedia cu același nume de Belloy (1777) ; subiectul este preluat dintr-o povestire medievală.

luptat cu cîinii. N-am izbutit să le-o iau. M-au mușcat toată, cu sălbăcie, și-au tăvălit, și-au șters de rochia mea boturile șiroind de sînge.

Se întrerupse. Devenise lividă de amintirea scenei... gîfîia... se ridică deodată, cutremurîndu-se, ca scoasă din minți, trase de mînerul de bronz al unui sertar de la serin și-i arătă lui Tressignies o rochie sfișiată bucăți, pătată pe alocuri de sînge :

— Uite, îi spuse, e sînge din inima bărbatului pe care-l iubeam ; și n-am putut-o smulge cîinilor ! Cînd rămîn o clipă singură cu viața mirșavă pe care-o duc, cînd mă cuprinde sila de ea, cînd noroiul mi se suie în gît și mă sufocă, cînd duhul răzbunării din mine slăbește, cînd fosta ducesă iese din nou la suprafață și prostituata mă înspăimîntă, mă înfășor în rochia aceasta, îmi tăvălesc trupul înjosit în cutele ei pătate, care îmi ard carnea, și răzbunarea se aprinde la loc. Zdrențele acestea însîngerate îmi sînt un talisman ! Cînd le simt pe mine, turbarea răzbunării mă cuprinde pînă în măruntaie, și-mi pare că recapăt putere pentru o veșnicie !

Tressignies se înfiorase tot în fața cumplitei femei. De gesturile, de vorbele, de figura ei, preschimbată parcă într-o figură de Gorgonă¹ ; i se părea că vede jucîndu-i în jurul capului șerpilor ce-i avea încuibați în suflet. Și începea să înțeleagă — se ridică vâlul enigmei ! — sensul cuvîntului *răzbunare* pe care ea îl rostea într-una — care-i ardea într-una pe buze !

— Răzbunarea. da ! reluă ea, acum înțelegi ce înseamnă răzbunarea mea ! Ah ! am ales-o între toate, cum alegi între toate felurile de pumnale pe cel făcut să aducă suferința cea mai mare, cricul zîmțat cel mai bine făcut să sfirtece ființa urîtă pe care vrei s-o ucizi. N-am vrut să-lucid pur și simplu și dintr-o singură lovitură pe acest om,

¹ Numele generic al celor trei monștri, avînd șerpi în loc de plete, dintre care unul, Meduza, a fost ucis de Perscu.

o, nu ! Ce, el l-a ucis pe Vasconcellos cu spada, ca pe un gentilom ? Nu ! și-a pus slugile să-l ucidă. A pus să-i fie aruncată inima la ciini, iar trupul în groapa comună, pesemne ! Asta nu mai știu. Niciodată n-am putut afla. Iar eu să-l ucid, pentru toate acestea ? Nu ! ar fi fost prea ușor, prea repede ! Trebuia ceva mai lent, mai sălbatic... De altfel, ducele e viteaz. Nu se teme de moarte. Cej din neamul Sierra-Leone au înfruntat-o generație după generație. Orgoliul lui însă, imensul lui orgoliu, e laș când e vorba de dezonoare. Trebuia deci lovit și răstignit în orgoliul lui. Trebuia să-i fie dezonorat numele, de care e atât de mândru. Ei bine, mi-am jurat ca acest nume să-l mînjesc cu cel mai scîrnav noroi, să-l schimb în rușine, în putregai, în excremente ! și pentru asta m-am făcut ceea ce sînt, — o femeie de stradă — prostituata Sierra-Leone care te-a agățat astăzi pe bulevard !...

Rosti aceste din urmă vorbe, pe cînd ochii începeau să-i sclipască de bucurie loviturii bine țintite.

— Dar, spuse Tressignies, el, ducele, știe ce-ați ajuns ?...

— Dacă n-a aflat încă, într-o zi tot va afla, răspunse ea, cu deplina siguranță a cuiva care s-a gîndit la toate, a cumpănit fiecare lucru, care este liniștit dinspre partea viitorului. Zvonul despre ceea ce fac îl poate ajunge de pe o zi pe alta, să-l împrăsteie cu rușine ! Oricare dintre cei ce vin aici poate să-i scuie în obraz dezonoarea soției lui, un scuipat care nu se mai șterge în veci ; dar aceasta nu ar fi decît o simplă întîmplare, și pentru nimic în lume nu mi-aș încredința răzbunarea întîmplării ! Am hotărît să mor din răzbunare, ca s-o fac mai sigură ; încheind-o, moartea mea o va statornici.

Tressignies se simțea cu totul străin de înțelesul nedeslușit al ultimelor ei cuvinte ; dar ea, mai departe, i-l lumina cu o străfulgerare grozavă :

— Vreau să mor acolo unde se duc să moară toate prostituatele ca mine, **reluă**. Adu-ți aminte !... A existat

un om, în vremea lui Francisc I, care s-a dus să ia de la una ca mine o groaznică și scîrnăvă boală, i-a dat-o apoi soției lui, pentru a-l otrăvi pe rege, a cărui amantă era aceasta ; și s-a răzbunat astfel pe amindoi... N-am să mă las mai prejos decît omul din poveste. Cu viața mea mîrșavă de fiecare noapte, cu siguranță că, de la o vreme, putregaiul dezmațului va cuprinde și va măcina pînă la sfîrșit trupul prostituatelor, care se va duce să și-l lepede bucăți, bucăți, și să se sfîrșească în cine știe ce spital de rușine ! Ah ! atunci da, viața îmi va fi răscumpărată ! adăugă ea, cu elanul celei mai cutremurătoare nădejdi ; atunci va sosi timpul ca ducele de Sierra-Leone să afle cum soția lui, ducesa de Sierra-Leone, va fi trăit și va fi murit !

Tressignies nu putuse cobori cu mintea pînă în asemenea abisuri ale unei răzbunări, ce depășea tot ceea ce istoria îl învățase. Memoria lui nu afla nici în Italia veacului al XVI-lea, nici în Corsica tuturor timpurilor, țări vestite pentru cruzimea neiertătoare a răzbunărilor, vreun exemplu de combinație mai adînc cugetată, mai cumplită, decît acela al femeii care făcea din sine, din trupul, din sufletul, din toată ființa ei o răzbunare ! Era înspăimîntat de acest sublim al ororii, căci intensitatea sentimentelor, împinsă la o asemenea culme, este cu adevărat sublimă. Sublimă, da, dar sublimul infernului.

— Și chiar dacă el nu va ști, reluă ea, luminîndu-și tot mai în adîncime sufletul, parcă de fulgere repetate, voi ști eu ! Voi ști ce fac în fiecare seară — că beau tot acest noroi, și că nu e noroi, ci nectar curat, pentru că astfel mă aflu răzbunată !... Oare, nu mă desfăt în fiecare clipă de bucuria gîndului că sînt ceea ce sînt ?... Oare în clipele cînd îl dezonorez pe trufașul duce, nu păstrez în străfundul cugetului meu gîndul îmbătător că îl dezonorez ? Nu văd oare limpede în mintea mea cît și cum ar suferi dacă ar ști ?... Ah ! simțăminte ca ale mele sînt gemene cu nebunia, dar tocmai nebunia le bucură ! Cînd am fugit de

la castel, am luat cu mine portretul ducelui, ca să-i pun în fața ochilor, cum i le-aș fi pus omului însuși, rușinea și mirșăvia vieții mele ! De câte ori i-am spus, ca și cum m-ar fi putut vedea și auzi : „Uită-te ! Uită-te bine !“ Și când mă apucă groaza în brațele voastre, ale tuturor — căci mă apucă întotdeauna : nu mă pot obișnui cu gustul de scîrnă ! — mă ajut cu brățara — și-și înalță splendidul braț într-un gest tragic ; cu cercul acesta de jar, care mă arde pînă în măduvă, dar pe care-l păstrez mai departe la mînă, cu tot chinul de a-l purta, pentru ca niciodată să nu-l uit pe călăul lui Esteban, iar chipul lui să-mi ațîțe pornirile — porniri de ură răzbunătoare pe care bărbații sînt de ajuns de proști și de infumurați încît să le creadă stîrnite de voluptatea ce sînt în stare a dăru ! Nu știu cine și ce ești dumneata, dar, cu siguranță, nu ești un oarecine printre toți ceilalți ; și totuși ai crezut, acum numai cîteva clipe, că mai sînt încă o ființă ome-nească și că mai există în mine o coardă care să vibreze ; iar în mine nu mai există decît gîndul de a-l răzbuna pe Esteban împotriva monstrului al cărui chip, iată-l ! Ah ! chipul lui este pentru mine ca pîntenul de-un lat de spadă pe care călărețul arab îl înfige în burta calului pentru a-l sili să străbată deșertul. Eu, una, aveam mai întinse spații de rușine să străbat, să înghit, și-mi înfigeam chipul acesta odios în ochi, în inimă, ca să tresalt mai avîntat sub po-vara trupului dumatăle, adîneaori, cînd mă țineai în brațe... Portretul e ca și ducele însuși ! ca și cum ne-ar vedea cu ochii lui pictați !... Cît de bine înțeleg acum vrăjile din vremurile cînd se făcea vrăjitorie ! Cît de bine înțeleg bucuria nebună de-a înfige cuțitul în inima chipului zugrăvit al celui ce voiai să-l ucizi ! Pe vremea cînd eram credincioasă, înainte să-l iubească pe acest Este-ban care mi l-a înlocuit pe Dumnezeu, aveam nevoie să privesc un crucifix ca să mă pot gîndi cu mai multă tărie la Cel Răstignit ; iar dacă, în loc de-al iubi, l-aș fi urit, dacă aș fi fost o nelegiuită, tot aș fi avut nevoie de cru-

cifix ca să-l pot mai bine huli și insulta !. Vai, însă ! urmă ea, schimbînd tonul și trecînd de la violența celor mai sălbătice sentimente la dulceața sfîșietoare a unei melancolii de nedescris, nu am portretul lui Esteban. Nu mi-l pot privi decît în suflet... și poate că este spre bine, adăugă. Dacă l-aș avea în fața ochilor, mi-ar înălța nenorocita de inimă, m-ar face să roșesc de nedemnele mirșavii ale vieții ce-o duc. M-aș căi, și nu l-aș mai putea răzbuna !...

Gorgona devenise înduioșătoare, dar nici o lacrimă nu-i umezea ochii. Tressignies, cuprins de-o emoție de cu totul alt soi decît cele prin care ea îl purtase pînă acum, luă mîna femeii pe care avea tot dreptul s-o disprețuiască, și i-o sărută cu respect și totdeauna cu compătimire. Atîta nefericire și atîta tărie o înălțaseră în ochii lui : „Ce femeie ! gîndea. Dacă, în loc de-a fi ducesa de Sierra-Leone, ar fi fost marchiză de Vasconcellos, ar fi putut, cu puritatea și înflăcărarea iubirii ei pentru Esteban, să ofere admirației neamului omenesc o imagine, comparabilă și egală ca măreție cu cea a vestitei marchize de Pescaire¹. Numai că, adăugă în sinea-i, nu ar fi vădit, și nimeni n-ar fi aflat vreodată, ce prăpăstii de profunzime și de voință zac în ea.“ În ciuda scepticismului — care era al epocii —, a obiceiului lui de-a se privi săvîrșind fiecare gest și de a-și bate joc de ceea ce săvîrșește, Robert de Tressignies nu se simți cu nimic ridicol pe cînd săruta mîna femeii pierdute ; mai departe însă nu mai știa ce să-i spună. Poziția lui față de ea era ciudată și neclară. Aruncîndu-și povestea între ei doi, ea retezase, cu secura parcă, legăturile de-o clipă ce abia se înfiripaseră. Tressignies nutrea în sinea lui un amestec nenumit de admirație, groază și dispreț ; dar s-ar fi socotit pe sine cu totul lipsit de gust dacă s-ar fi arătat sentimental sau moralist față de această

¹ Vittoria Colonna, soția unuia dintre căpitaniii lui Carol Quintul, citată ca model de iubire conjugală și înălțime morală.

femeie. Își bătuse adesea joc de moraliștii, fără mandat și autoritate, care mișunau în acele vremi când, sub înfrigurarea unor drame și a unor romane, unii și alții își dădeau aere, vrînd să ridice din noroi, ca pe niște ghivece de flori răsturnate, femeile decăzute. Așa sceptic cum era, avea totuși destul bun-simț ca să-și dea seama că singur preotul — preotul Dumnezeuului răscumpărării — poate înălța o ființă dintr-o asemenea decădere... și încă, pe cît socotea, preotul însuși, izbindu-se de sufletul acestei femei, s-ar fi sfărîmat chiar și el. Gînduri dureroase se adunau ghem în el și tăcerea apăsă mai mult asupra lui însuși decît asupra femeii. Pe cînd ea, prinsă cu totul de virtutul sălbatic al gîndurilor și amintirilor, urma să povestească :

— Ideea de a-l dezonora în loc de a-l ucide, pe omul pentru care onoarea, așa cum o înțelege lumea, e mai presus decît viața, nu mi-a venit de îndată în minte... Ci numai după vreme îndelungată. După moartea lui Vasconcellos, despre care poate nici nu s-a aflat la castel, căci corpul i-a fost probabil aruncat în vreo groapă zidită, odată cu cele ale negrilor ucigași, ducele nu mi-a mai adresat cuvîntul, de altfel scurt și ceremonios, decît de față cu slugile, căci soția Cezarului nu se cuvine să poarte asupra-i nici o bănuială, iar eu trebuia să rămîn în ochii tuturor ireproșabila ducasă de Arcos de Sierra-Leone. Dar cînd ne aflam amîndoi singuri, odată n-a rostit un singur cuvînt, n-a făcut cea mai mică aluzie la cele petrecute ; doar tăcerea, tăcerea urii ce se hrănește din propria substanță și n-are nevoie de vorbe. *Don Cristobal* și eu mine ne întreceam în a ne ține tari și mindri. Îmi striveam lacrimile, îmi înghițeam plînsul. Sînt o Turre-Cremata. Am în fire tăria prefăcătoriei moștenite din neamul meu de origine italiană, și mă împietream pînă în priviri, ca el să nu poată bănuî toate cîte despeau dincolo de roca frunții, unde începuse a colcăi gîndul răzbunării. La adăpostul prefăcătoriei, ce-a zidit pe rînd toate ieșirile pe

unde taina mea ar fi putut răzbate, mi-am pregătit fuga din castelul ale cărui ziduri mă striveau și unde răzbunarea nu mi s-ar fi putut înfăptui decît prea în apropierea mîinii ducelui — care, cu siguranță, s-ar fi ridicat de îndată asupra-mi. Nu m-am destăinuit nimănui. Cum ar fi îndrăznit doamnele -de companie sau cameristele mele să ridice ochii asupra ochilor mei ca să afle ce gîndesc ? Am plănuît mai întîi să mă duc la Madrid ; dar în Madrid, ducele era atotputernic, și m-aș fi prins în capcana spionilor lui la numai un semn din parte-i. M-ar fi găsit cu mare ușurință și, odată prizonieră, m-ar fi azvîrlit în *in-pace*¹ -le vreunei mînăstiri, să mă sufoc acolo, sugrumată între două uși, ruptă de lume, de această lume de care aveam nevoie spre a mă răzbuna !... Parisul îmi părea mai sigur. Am ales Parisul. Era o tarabă mai potrivită pentru a-mi afișa înjosirea și răzbunarea ; și cum țineam ca, într-o bună zi, totul să iasă bubuind la lumină, ca trăsnetul, ce loc putea fi mai nimerit decît acest oraș, centru al tuturor veștilor, pe unde se perindă toate națiile pămîntului ? M-am hotărît să-mi trăiesc aici viața de prostituată — care nu mă înspăimînta —, aici să mă cobor pînă la a mă număra printre cele din urmă femei pierdute ce se vînd, pentru cîțiva bani, chiar și țopirlanilor ! Credincioasă cum eram înainte să-l cunosc pe Esteban, care mi-l smulsese pe Dumnezeu din inimă pentru a i se așeza în loc, se întîmpla adesea să mă scol noaptea și să merg singură, fără a mai chema cameristele, să mă rog Fecioarei negre din capela castelului. De aici am fugit, într-o noapte, și am răzbit vitejește pînă în defileul Sierrelor. Am luat cu mine cît am putut din bijuterii, din averea mea personală. Cîțva timp, am stat ascunsă la niște țărani, care m-au condus apoi pînă la graniță. Am sosit la Paris. Și aici m-am înhămat, fără șovăire, la această răzbunare care este toată viața mea. Sînt atît de

¹ În pace (lat.). Termită subterană din castelele feudale.

turbată de setea răzbunării, încît în cîteva rînduri m-am gîndit să-i succesc capul vreunui tînăr curajos și să-l împing apoi să se ducă la duce, pentru a-l încunoștința de degradarea mea; dar am sîrșit de fiecare dată prin a înlătura acest gînd, pentru că nu vreau, asupra numelui *lui* și memoriei mele, să adun rîmăi cîtiva metri de gunoi, ci o piramidă, o adevărată piramidă de scîrnă. Cu cît voi fi răzbunată mai tîrziu, cu atît voi fi mai adînc, mai bine răzbunată...

Se opri. Din lividă, se făcuse purpurie. Sudoarea îi șiroia pe temple. Glasul îi răgușise. Poate gîtit de rușine?... Apucă cu un gest nervos o carafă de pe scrin și-și umplu un pahar uriaș cu apă, pe care-l dădu pe gît.

— Greu se dumică rușinea! spuse ea; dar pînă la urmă, trebuie înghițită. Cîtă am dîmîcat eu de trei luni încoace, ca să ajung s-o pot înghiți!

— Sînt, va să zică, trei luni de cînd durează? — (nu îndrăzne să spună ce anume) — făcu Tressignies, al cărui fel de-a vorbi neprecis era mai sinistru decît orice precizare.

— Da, răspunse ea, trei luni. Dar ce sînt trei luni? adăugă. Va trebui să treacă timp pînă să se coacă și răscoacă această mîncare a răzbunării pe care i-o pregătesc și care va răscumpăra refuzul lui de a-mi da inima lui Esteban s-o mînînc...

Rosti ultimele vorbe cu o patimă încrîncenată și, în același timp, cu o sălbatică melancolie. Tressignies nu-și închipuise vreodată că poate zace într-un suflet de femeie un asemenea amestec de adorație și cruzime. Niciodată nimeni n-a privit o operă de artă cu o atenție mai concentrată decît privea el la strania și atotputernica artistă a răzbunării ce i se înfățișa dinaintea ochilor. Ceva însă ce el-însuși se mira a resimți, se afla amestecat în contemplarea lui de estet. El, care credea a fi isprăvit odată pentru totdeauna cu sentimentele spontane și a cărui judecată lucidă, cu rînjetul ei crunt, îi mușca fiecare sen-

zație, precum am văzut pe unii căruțași mușcându-și caii de ureche pentru a-i face ascultători și docili, simțea că respiră, în preajma acestei femei, un duh primejdios. Camera, saturată de atîta amar de patimă fizică și haină, îl asfixia pe civilizatul nostru. Avea nevoie de o gură de aer curat, și se gîndi că trebuie să plece, chit că mai pe urmă se va întoarce.

Femeia văzu că el vrea să se ducă. Dar mai avea să-i arate și alte laturi ale capodoperei ei.

— Și asta ce e ? făcu, recăpătîndu-și trufia, gestul de ducesă și arătînd către cupa de sticlă albastră, umplută de el cu monezi de aur. Ia-ți banii înapoi, îi spuse. Ce poți să știi ? Poate sînt mai bogată decît dumneata. Aurul nu are ce căuta aici. Nu primesc aur de la nimeni. Și cu mîndria înjosirii, care era întreaga-i răzbunare, adăugă : Sînt numai o tîrfă de cinci franci.

Vorba fu spusă așa cum fusese și gîndită. O ultimă trăsătură a sublimului răsturnat, a sublimului de infern, al cărui spectacol i-l desfășurase dinainte și despre care cu siguranță marele Corneille, în străfundul cugetului său tragic, nici habar nu avea ! Dezgustul acestor din urmă vorbe îi dădu lui Tressignies puterea de a se ridica să plece. Adună din mers monezile de aur, lăsînd în cupă doar cît îi ceruse ea. „Dacă așa vrea ! își spuse, am să apăs asupra pumnalului ca să se afunde și mai adînc, și am să adaug și stropitura mea de noroi, odată ce de noroi e însetată.“ Ieși din apartament, pradă unei stări de nervi ajunse la limită. Candelabrele inundau în continuare într-un torent de lumină ușa, atît de obișnuită ca aspect, pe unde intrase. Și înțelese de ce erau puse aici numai cînd privi cartea de vizită, firma acestei dughene de carne femeiască. Sta scris pe cartonaș cu litere mari :

DUCESA DE ARCOS DE SIERRA-LEONE

Iar dedesubt, un cuvînt trivial pentru meseria ce-o făcea.

În acea seară, Tressignies se întoarse acasă după incredibila lui aventură într-o stare de tulburare atât de adincă, încît îi era aproape rușine de el. Proștii — adică aproape toată lumea — cred că întinerirea ar fi o minunată descoperire a naturii omenești; însă cei ce cunosc viața știu mai bine ce cîștig ar reprezenta ea. Tressignies își spuse cu spaimă că s-ar putea descoperi pe sine cu mult prea tînăr... și iată de ce își făgădui să nu mai calce pe la ducesă, în ciuda interesului, sau mai degrabă din pricina interesului pe care nemaipomenita femeie îl răscolea în el. „De ce, își spuse, m-aș întoarce în acest loc îmbolnăvit de putreziciune, în miasmele căruia o ființă născută nobilă s-a azvîrlit cu bună știință? Mi-a povestit toată viața ei și-mi pot închipui, fără nici o greutate, amănuntele care nu au cum să fie altele, ale cumplitiei ei existențe de fiecare zi.“ Aceasta a fost deci hotărîrea lui Tressignies, luată cu toată energia în singurătatea camerei, la gura sobei. Un timp a stat închis în casă, ferindu-se de întîmplările dinafară și de tot ceea ce-l putea distra, singur cu impresiile și amintirile unei serii pe care mintea-i nu se putea împiedeca să le deguste ca pe un poem straniu și atotcuprinzător, fără pereche nici în opera lui Byron, nici în cea a lui Shakespeare, cei doi poeți favoriți ai săi. Astfel își petrecu el ceasuri de-a șirul, rezemat de brațul fotoliului, cufundat în visare, frunzărind paginile mereu deschise în el ale acestui poem de o cumplită vigoare. Și care i-a fost ca o floare de lotus ce l-a făcut să uite de sa-loanele Parisului — patria lui. Ba chiar a trebuit să-și dea pîteni voinței ca să reînceapă a le frecventa. Ireproșabilele ducesă regăsite în societate i-au părut cam lipsite de sare... Și cu toate că Tressignies al nostru nu era un mironosit, cum nici prietenii săi nu erau, nu le-a suflat totuși nici o vorbă despre aventura cu pricina, dintr-o pornire de delicatete pe care-o socotea, de altfel, absurdă, căci oare nu ducesa însăși îi ceruse să spună

unuia și altuia povestea ei și s-o răspîndească cît de departe se putea?... El, dimpotrivă, a păstrat-o pentru sine. A strins-o și a pecetluit-o în ungherul cel mai tainic al ființei lui, cum ar fi astupat cu grijă o sticlă cu parfum foarte rar, din care s-ar putea irosi ceva dacă ar fi dat să-l miroase și alții. Lucru curios, pentru un om cu firea lui! La Café de Paris, la club, în toate locurile unde bărbații se adună și-și spun cîte toate, odată nu și-a întîlnit unul sau altul dintre prieteni fără să nu-l încerce teama de a-l auzi povestind, ca pe un fapt lui întîmplat, aventura pe care el însuși o trăise; și acest lucru, ce se putea petrece în fiecare clipă, trezea în el niște perspective care, în primele zecé minute ale unei conversații, îi dădeau un ușor tremur interior. Totuși, s-a ținut de cuvînt și nu s-a mai dus, nu numai pe strada Basse-du-Rempart, dar nici pe boulevard. N-a mai adăstat, rezemat ca toți ceilalți *gants jaunes, dandy-i* ai vremii, de balustrada de la Tortoni. „Dacă cumva i-aș vedea fluturînd blestemăția de rochie galbenă, își spunea, s-ar putea să mai fiu încă destul de prost să mă iau după ea.“ Toate rochiile galbene zărite în cale îl lăseau visător... Acum îi plăceau rochiile galbene, cînd altădată nu le putea suferi. „Mi-a pervertit gustul“ își zicea; și astfel *dandy-ul* batjocorea în el omul. Ceea ce însă doamna de Staël¹, ca una ce le cunoștea prea bine, numește undeva *gîndurile Diavolului*, erau încă mai puternice decît omul și chiar decît *dandy-ul* din el. Tresignies deveni sumbru. În lume se arătase altădată sprinten la minte, de o veselie plăcută și în același timp de temut — așa cum și trebuie să fie veselia în această lume a noastră, care ar disprețui pe cel ce, distrînd-o, nu o face puținel și să tremure. Vorba-i își pierdu din vervă... „Să

¹ Germaine Necker, baroană de Staël (1766—1827), scriitoare franceză, autoare de romane și studii care au contribuit la răspîndirea romantismului în Franța.

fie cumva îndrăgostit ?" ziceau țățele aristocrației. Bătrina marchiză de Clérambault, care credea că este ceva între Tressignies și nepoata ei, proaspăt ieșită de la pensionul Sacré-Coeur și romanțioasă pe cât putea fi atunci o fată, îi spunea cu necaz : „Nu pot să te sufăr când faci muștra asta à la *Hamlet*“. Din sumbru, Tressignies dădu într-un fel de boală. Образul i se vesteji ca cenușa. „Ce-o fi avînd oare domnul de Tressignies ?“ se tot întreba lumea ; și era probabil pe cale de a-i diagnostica, precum lui Bonaparte la stomac, un cancer în piept, cînd, într-o bună zi, Tressignies reteză scurt toate presupunerile și anchetele asupra persoanei sale, strîngîndu-și calabalicul, ca un ofițer, în doi timpi și trei mișcări, și dispărînd ca în gaură de șarpe.

Încotro ? Cine să se sinchisească ? A stat plecat mai bine de un an, apoi s-a întors la Paris și a intrat din nou la hamalicul vieții mondene. Se afla într-o seară la ambasadorul Spaniei unde, între paranteze fie spus, era adunată grămadă lumea cea mai strălucită din Paris... Era tirziu. Tocmai se anunțase supeul. Îmbulzeala de la bufet golise saloanele. Doar în salonul de joc, cîțiva bărbați mai întîrziu încă la o partidă încăpățînată de vist. Deodată, partenerul lui Tressignies, frunzărind un carnetel cu coperti de baga unde scrisese miza fiecărui *robber*, dădu peste ceva ce-l făcu să exclame : „Aha !“, ca atunci cînd regăsești un lucru uitat...

— Domnule ambasador, spuse el amfitrionului, care sta privind jocul, cu mîinile încrucișate la spate, mai există oare vreun membru din familia de Sierra-Leone la Madrid ?

— Sigur, cum să nu ! făcu ambasadorul. În primul rînd, există ducele, neam și egal cu cei mai mari dintre Granzi.

— Cine este dar această ducesă de Sierra-Leone moartă de foarte curînd la Paris, și ce rudă este cu ducele ? reluă interlocutorul.

— Nu i-ar putea fi decît soție, răspunse liniștit ambasadorul, dar ducesa este ca și moartă de aproape doi ani. A dispărut, fără să se poată afla nici de ce, nici cum : adevărul este o taină adîncă ! Căci nu trebuie pierdut din vedere faptul că maiestuoasa ducesă de Sierra-Leone nu era o femeie a timpurilor noastre, o femeie din acelea cu hachițe, care să se lase răpită cu una cu două de vreun amant. Era o femeie pe puțin la fel de trufașă ca și ducele, soțul ei, de departe cel mai orgolios dintre toți *Ricos hombres*¹ ai întregii Spanii. Pe deasupra, era și credincioasă, de o cucernicie aproape monahală. A trăit tot timpul la castelul Sierra-Leone, o pustie de marmoră roșie, unde vulturii, dacă cumva sînt vulturi pe acolo, se prăbușesc, cred, de pe piscuri la pămînt, asfixiați de plictis ! Într-o bună zi, ducesa a dispărut și nu i s-a mai putut da nici odată de urmă. Începînd din acel moment, ducele, un om ca de pe vremea lui Carol Quintul, căruia nimeni pe lume nu a îndrăznit vreodată să-i pună o întrebare, s-a așezat cu locuința la Madrid și n-a mai suflat o vorbă despre soția lui, despre dispariția ei, ca și cum nici n-ar fi existat vreodată. Ea era, de neam, o Turre-Cremata, ultima din familie, din ramura ei italiană.

— Deci chiar aceasta este, întrerupse jucătorul. Și privi atent la ce scrisese pe una din foile carnetelului de bagă. Ei bine, adăugă el solemn, domnule ambasador al Spaniei, am onoarea să aduc la cunoștința excelenței-voastre că ducesa de Sierra-Leone a fost înmormîntată azi-dimineață și, lucru pe care cu siguranță nu-l veți putea bănuși nici o clipă, a fost înmormîntată în cimitirul Salpêtrière², ca una ce a murit internată în azilul stabilității respective !

¹ Oameni bogați (sp.) ; nume dat granzilor.

² În vremea lui Barbey, spital și azil, ținut de călugărițe, pentru săraci și pentru femeile de stradă.

La auzul acestor cuvinte, jucătorii își întoarseră cărțile pe față și și le trîntiră pe masă dinainte, privind, rînd pe rînd, buimăciți, către cel care-i vorbea ambasadorului:

— Da, da ! spuse jucătorul, cizelînd *senzația stirnită*, acest lucru atît de plăcut francezilor ! Treceam azi-dimineață pe acolo și, pe cînd mergeam de-a lungul zidurilor, am auzit un bubuit prelung de muzică bisericească, atît de maiestuos, încît am intrat în lăcașul prea puțin obișnuit cu asemenea sărbătoare... și am căzut ca din pod cînd, trecînd de portalul drapat în negru și acoperit cu blazoane, am dat, în cor, peste catafalcul cel mai strălucitor cu putință. Biserica era aproape goală. Se mai aflau, pe banca săracilor, cîțiva cerșetori, iar ici și colo, cîteva femei, dintre oribilele leproase ale spitalului de alături, cel puțin dintre acelea care nu sînt încă de tot nebune și se mai pot ține pe picioare. Surprins de-a vedea un asemenea public alături de un asemenea catafalc, m-am apropiat și am citit pe căpătii, scrisă cu litere mari de argint pe fond negru, această inscripție pe care am copiat-o, pe legea mea ! de uimire și de teamă să n-o uit :

AICI ODIHNEȘTE

SANZIA—FLORINDA—CONCEPCION

DE TURRE—CREMATA

DUCESĂ DE ARCOS DE SIERRA—LEONE

PROSTITUATĂ POCAITA

RAPOSATĂ LA SALPÊTRIÈRE, LA...

REQUIESCAT IN PACE !¹

Jucătorii nu se mai gîndeau la partida lor. Cît despre ambasador, cu toate că un diplomat n-are dreptul să se mire de nimic, cum nici un ofițer să se teamă, simți că uimirea-i îl putea compromite :

¹ Odihnească-se în pace (lat.).

— Și n-ați cerut informații ? făcu el, ca și cum ar fi vorbit unui subaltern.

— Nu, nimănui, 'excelență, răspunse jucătorul. Nu erau acolo decât săraci ; iar preoții, care poate m-ar fi putut informa, oficiau-služba. Dealtfel, mi-am amintit că voi avea cinstea să vă întâlnesc pe dumneavoastră în seara aceasta.

— Voi avea mâine toate datele, făcu ambasadorul. Și partida urmă pînă la sfîrșit, dar întretăiată de exclamații, și fiecare jucător fiind atît de absorbit de propriile gînduri, încît toți acești ași ai *vistului* făcură greșeli una după alta, și nimeni nu băgă în seamă paloarea lui Tressignies care-și puse pălăria și plecă, fără a-și lua rămas bun de la nimeni.

A doua zi, în zori, era la Salpêtrière. Întrebă de capelan — un moșneag de preot foarte cumsecade — iar acesta îi dădu toate informațiile solicitate despre „numărul 119“ în care se transformase ducesa de Arcos de Sierra-Leone. Nefericita se sfîrșise acolo unde și prevăzuse că avea să se prăbușească... Din cumplitul joc pe care-l jucase, se molipsise de cea mai îngrozitoare boală. În numai cîteva luni, spuse bătrînul preot, se găunoșise pînă la măduvă... Unul dintre ochi îi zbuclnise într-o zi din orbită și-i picase la picioare, ca un bănuț... Celălalt i se topise, se scursese pe obraz... Murise — însă cu stoicism — în chinuri înspăimîntătoare... Averele ce mai păstra încă, bani și bijuterii, o lăsase în întregime bolnavilor, printre care se numărase și ea, din spitalul unde fusese primită ; ceruse, de asemenea, să i se facă o înmormîntare fastuoasă. „Atîta doar că, spre a se pedepsi pentru desfrîul ei, spuse bătrînul preot, care nu pricepuse o iotă din această femeie, spre cîință și penitență, a cerut să se scrie pe sicriu și pe mormînt, în urma titlurilor ei de nobletă, că este o PROSTITUATĂ... POCAITA. Ba chiar, adăugă capelanul, ca unul ce luase

drept cu totul altceva spovedania ducesei, din umilință creștinească, nu voia să punem nici măcar «pocăită»:

Tressignies prinse să zîmbească amar în fața preotului atît de cumsecade, dar respectă iluziile sufletului său naiv.

Căci el unul știa prea bine : ducesa nu se căise nici o clipă, iar această umilință induioșătoare nu era de fapt decît, pînă și dincolo de moarte, tot răzbunare !

CUPRINS

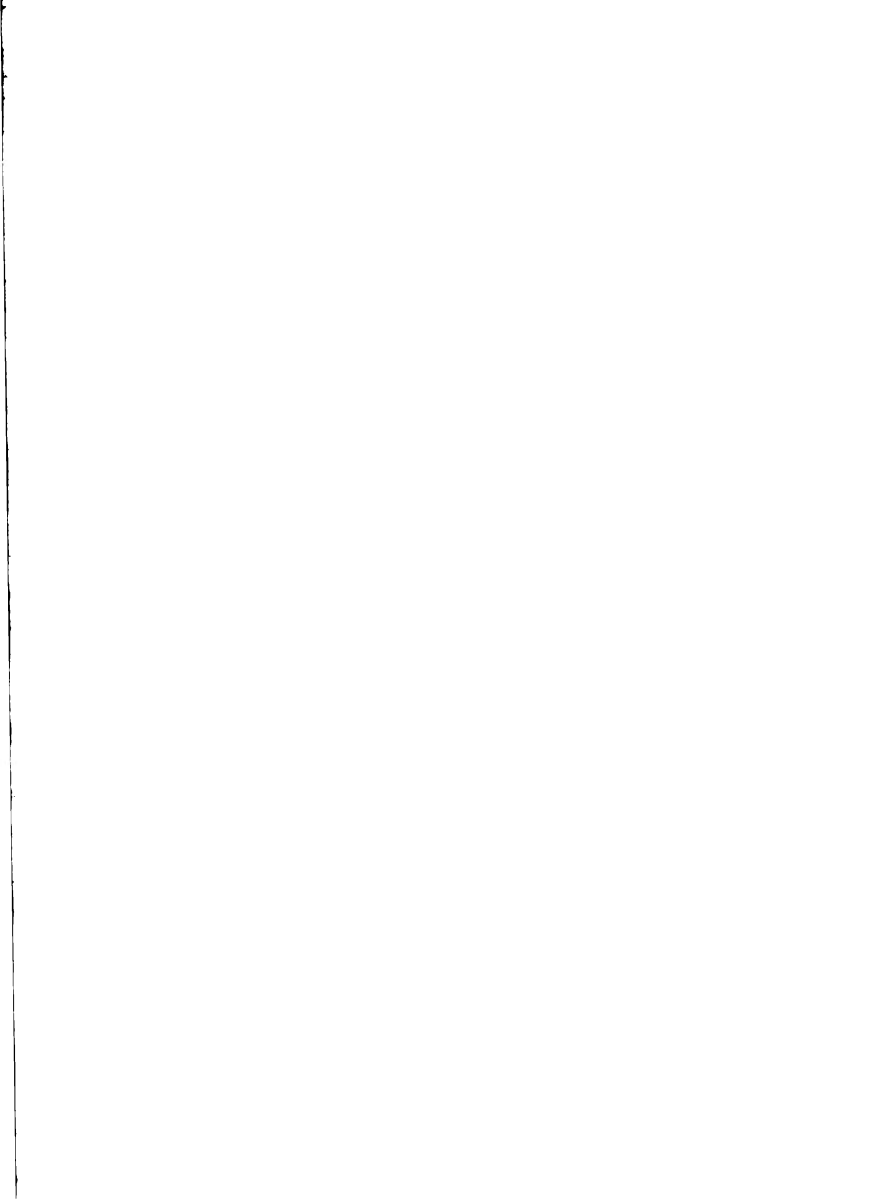
<i>Prefață</i>	V
<i>Label cronologic</i>	XXXIII
<i>Prefață la prima ediție a Diabolicelor</i>	I
<i>Perdeaua stacojie</i>	5
<i>Cea mai frumoasă iubire a lui Don Juan</i>	65
<i>Fericirea prin crimă</i>	91
<i>Dedesubtul cărților unei partide de vist</i>	150
<i>Un ospăț între atei</i>	203
<i>Răzbunarea unei femei</i>	273

Lector : ELENA MURGU
Tehnoredactor : ELENA CALUGARU

*Bun de tipar 8.III.1975. Tiraj 40 110 ex. broşate.
Coli ed. 17,83. Coli tipar 11,25.*

Combinatul Poligrafic „Casa Scintei”
Bucureşti — Piaţa Scintei nr. 1
Republica Socialistă România
Comanda nr. 50 038

Scanare și prelucrare digitală

de

Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen

2025

